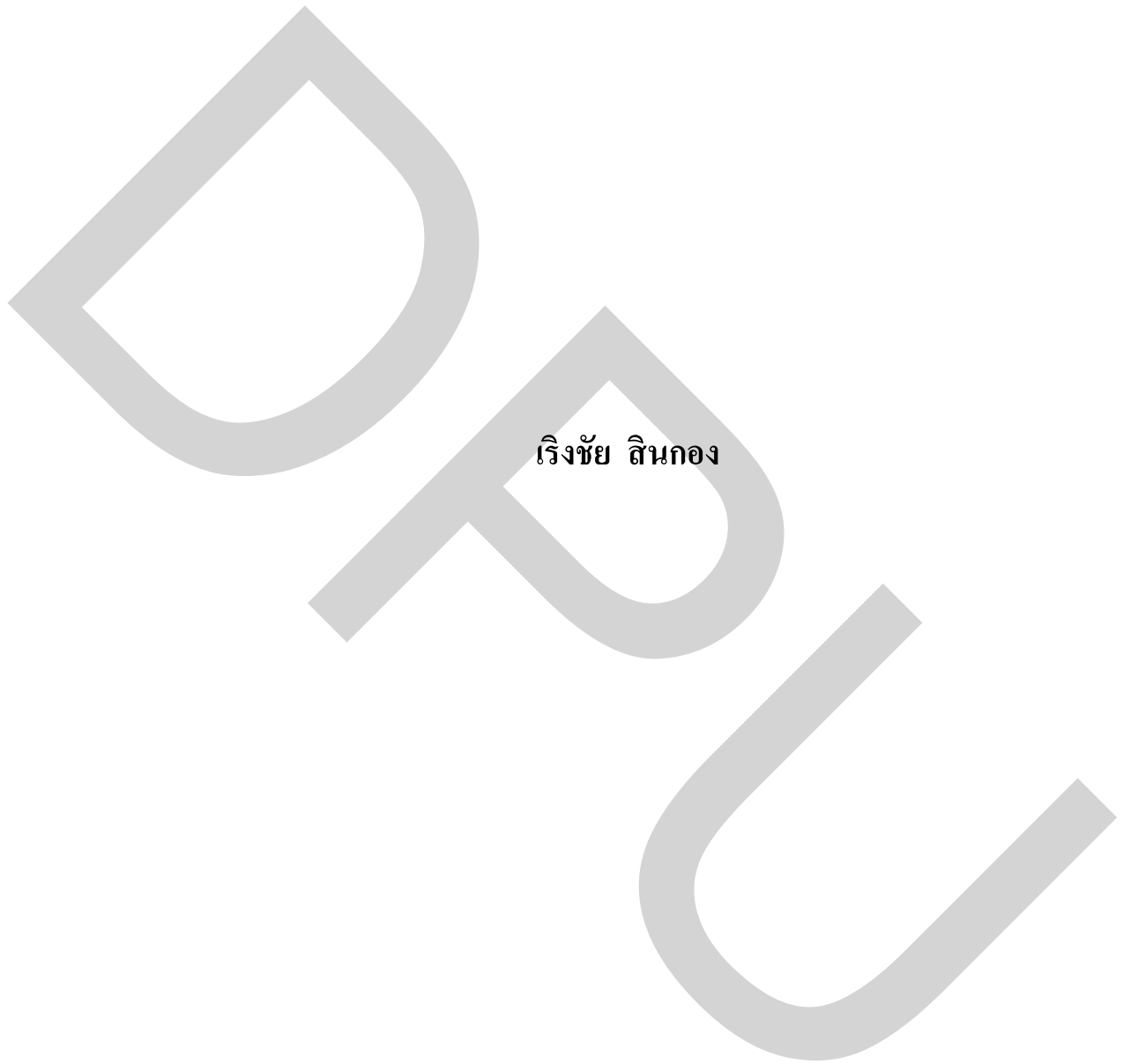

มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง : ศึกษากรณีการขังเดี่ยว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2558

**Legal Measures for the Treatment of Prisoners
: A Study on the Solitary Confinement**

Roengchai Sinkong

The Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์	มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง : ศึกษากรณีการขังเดี่ยว
ชื่อผู้เขียน	เริงชัย สีนกอง
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนิตยา
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงสภาพปัญหาของมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทยว่า เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในการที่จะได้รับการฟื้นฟูแก้ไขตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษหรือไม่ และเป็นไปตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ (UN) หรือไม่ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งผู้ต้องขังอาจถูกจำกัดสิทธิบางอย่างประการแต่สิทธิที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานนั้นยังคงมีอยู่

จากการศึกษาปัญหาการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทย พบว่ามีมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 โดยได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังเอาไว้ ซึ่งกำหนดให้ใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังเมื่อผู้ต้องขังได้กระทำการฝ่าฝืนวินัยเรือนจำ และในระหว่างถูกลงโทษขังเดี่ยวอยู่นั้น เจ้าหน้าที่เรือนจำจะไม่อนุญาตให้ออกจากห้องขังเดี่ยวไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม รวมถึงการติดต่อกับทนายความเพื่อปรึกษาคดีและการเยี่ยมจากญาติของผู้ต้องขัง ในส่วนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เรือนจำมักเกิดความสับสนในการนำตัวผู้ต้องขังที่ถูกสั่งให้ลงโทษขังเดี่ยวไปขังไว้ปนกับห้องที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัยจึงไม่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ก่อนการขังเดี่ยวก็ไม่ได้มีการตรวจสอบสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนการขังเดี่ยว กฎหมายกำหนดว่าตรวจเมื่อมีอาการบาดเจ็บเท่านั้นจึงอาจทำให้ผู้ต้องขังที่มีอาการบาดเจ็บมาอยู่ก่อนแล้วมีอาการรุนแรงมากขึ้นเมื่อถูกขังเดี่ยว

สำหรับการลงโทษทางวินัยโดยขังเดี่ยวผู้ต้องขังในต่างประเทศ กล่าวคือ อังกฤษ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปรากฏว่า มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศเหล่านี้ล้วนแต่มีบทบัญญัติกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ ที่กำหนดรายละเอียดขอบเขตอำนาจ และขั้นตอนในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังเอาไว้อย่างละเอียดและคุ้มครองศักดิ์ศรีความ

เป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ต้องขังถูกลงโทษซึ่งถือว่าเป็นโทษที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในสาธารณรัฐเกาหลีก็ได้กำหนดการลงโทษขังเดี่ยวเอาไว้แต่อย่างใด อันแสดงให้เห็นถึงความเคารพสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งหากมีการกระทำผิดวินัยเรือนจำก็จะใช้การลงโทษในลักษณะที่ไม่กระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องขังแต่อย่างใด

จากสภาพปัญหามาตรการทางกฎหมายในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ดังต่อไปนี้

(1) ในกฎกระทรวงข้อ 118 โดยเพิ่มเติมข้อความดังต่อไปนี้ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษซึ่งไม่ใช่ห้องแยกขังที่ใช้เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย” ในตอนท้าย ข้อ 118 วรรคแรกที่กำหนดว่า “...ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” สิทธิในการพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง การไม่อนุญาตผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวพบกับทนายความซึ่งไม่ถูกต้อง จึงขอเสนอแนะให้ยกเลิกข้อความนี้ข้อความดังกล่าวนี้เสีย

(2) ควรกำหนดให้มีการตรวจสุขภาพร่างกายหรือสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาลงโทษขังเดี่ยว

(3) ควรมีการแก้ไขจำนวนวันที่ใช้ในการลงโทษขังเดี่ยว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) กำหนดให้มีการขังเดี่ยว 3 เดือน ถือว่ายาวนานเกินไปเพราะอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดภาวะทางจิตหรือเกิดการเครียดแค้นซ้ำกว่าเดิมท้ายที่สุดอาจทำให้ผู้ต้องขังร้ายเกินควบคุม การขังเดี่ยวที่เป็นระยะเวลาสั้นนอกจากไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แล้วยังเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังเกินสมควรและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอีกด้วย

(4) ควรมีตัวแทนทางด้านกฎหมาย เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมากนักเครื่องมือที่ดีที่สุดคือ การมีที่ปรึกษาที่ผู้ต้องขังรู้สึกวางใจได้ โดยปรึกษาอาจเป็นทนายความก็ได้ หรือกรณีที่ผู้ต้องขังมีความสามารถที่จะจัดหาเองได้ หรือการมีที่ปรึกษาจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อน ญาติ หรือแม้แต่เจ้าพนักงานเรือนจำที่ผู้ต้องขังมีความไว้วางใจ เป็นต้น

Thesis Title	Legal measures for the treatment of prisoners : A study on the Solitary Confinement
Author	Roengchai Sinkong
Thesis Advisor	Asst. Prof. Dr. Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to investigate the problem of disciplinary punishment of solitary confinement in Thailand, whether it violates the fundamental right of a prisoner in obtaining rehabilitation according to the intent of punishment. Moreover, the thesis aims to examine, whether the aforementioned disciplinary punishment of solitary confinement abides by the universal standard and conforms to the human rights of the United Nations (UN), which states that a prisoner could be limited some certain rights, however the approval and guard of fundamental rights should not be neglected.

According to the research on the problem of disciplinary punishment of solitary confinement in Thailand, there is a legal measure regarding the disciplinary punishment of solitary confinement as found in Section 58 of Corrections Act B.E. 2479 enacted by the Ministry of Interior. The decree of solitary confinement has been regulated that the disciplinary punishment of solitary confinement is enforced, when the prisoner violates the prison discipline. Furthermore, the prisoner is not allowed to exit the solitary cell, contact his lawyer, receive visits from relatives, regardless of any case. In terms of operations, the prison staff confusingly puts the prisoner who is under solitary confinement in the room that is used for special safety measure, hence no difference could be discovered. In addition, there is no health check-up before the solitary confinement, since the law legislates that the prisoner is diagnosed only when he is physically injured, so that the injury does not worsen, when he is separately imprisoned.

As for disciplinary punishment of solitary confinement in foreign countries as England and Germany, there are legal provision and regulation that entails jurisdiction and the process of solitary confinement comprehensively. The law also protects human rights of a

prisoner that is under solitary confinement, which is perceived as a radical type of punishment. Apart from that, there is no such disciplinary punishment of solitary confinement in Korea, which indicates the respect of a prison's right. If a prisoner violates the prison discipline, the prisoner will still be punished, yet under the condition that the punishment will not harm the prisoner's health.

On the basis of the results of this research, the author has recommendations to modify the Corrections Act B.E. 2479 as follows:

(1) In the Ministerial Regulation No.118, the following statement should be added "Prisoners who are convicted of solitary confinement should be separated from other prisoners and. They should be detained in a special room, not in the room that is for special safety measure"

At the end of the Ministerial Regulation No. 118, the first sentence that states "The prisoner should be deprived of human touch and communication with others" should be removed, since the right to contact the lawyer for legal advices is elementary. The rule to disallow meetings with lawyers should therefore not be legislated.

(2) There should be a mental and physical health checkup for a prisoner before proceeding disciplinary punishment of solitary confinement

(3) The number of days for solitary confinement should be adjusted. According to the Corrections Act Section 35 (6), the duration of solitary confinement is three months, which is considered too long. This could cause mental disorder and resentment among prisoners, which leads to violent actions. The long solitary confinement does not bring any good but harm. Moreover, it violates the fundamental right of the prisoner, which does not conform to the intent of punishment.

(4) There should be a legal representative available for prisoners, because the majority of prisoners are not well versed in law. The best solution is to have an advisor that the prisoner could trust. For example, the advisor can be a lawyer or a personal advisor, who is close to the prisoner such as friends, relatives or even prison staff, whom the prisoner can rely on.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนทร์ ที่ได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และได้สละเวลาอันมีค่าคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง นอกจากนั้น วิทยานิพนธ์นี้ไม่อาจจะมีความสำเร็จเป็นรูปเล่มขึ้นได้ หากขาดเสียซึ่งกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ และอาจารย์นัทธี จิตสว่าง ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังได้กรุณาให้คำแนะนำและชี้แนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่ได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้ข้อคิดและคำแนะนำจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดา ผู้ให้ทั้งกำลังใจทรัพย์และกำลังใจสนับสนุนให้ผู้เขียนฟันฝ่าการศึกษาในระดับปริญญาโทจนสำเร็จได้เป็นนิสิตศาสตรมหาบัณฑิต และที่สำคัญผู้เขียนขอขอบคุณครอบครัว ญาติมิตร เจ้าหน้าที่ พี่ๆ และเพื่อนๆ ทุกคน โดยเฉพาะในสาขากฎหมายอาญาฯ รหัส 55 ที่คอยให้กำลังใจและคอยให้ความช่วยเหลือต่างๆ จนผู้เขียนมีวันนี้ได้

ท้ายที่สุดนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าหรือก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาใดๆ ผู้เขียนขอมอบบูชาพระคุณแด่บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เริงชัย สีนทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	10
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	10
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	11
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	11
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. หลักกฎหมายและทฤษฎีการบังคับโทษกับการดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง.....	13
2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง.....	14
2.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	24
2.3 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ.....	29
2.4 มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.....	38
2.5 หลักการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง.....	51
2.6 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทย.....	80
3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขังของต่างประเทศ.....	86
3.1 ประเทศอังกฤษ.....	86
3.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	98
3.3 สาธารณรัฐเกาหลี.....	110
4. มาตรการทางกฎหมายที่มีปัญหาในการขังเดี่ยว.....	118
4.1 ความไม่ชัดเจนของกฎหมายและกฎข้อบังคับ.....	119
4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล.....	123

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.3 การดำเนินกระบวนการและมาตรการทางวินัยลงโทษการขังเดี่ยว.....	128
4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย กับต่างประเทศ.....	137
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	148
5.1 บทสรุป.....	148
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	152
บรรณานุกรม.....	158
ภาคผนวก.....	163
ประวัติผู้เขียน.....	169

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 สถิติการลงโทษขังเดี่ยว ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 25 สิงหาคม พ.ศ. 2557.....	65
4.1 เปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการขังเดี่ยวผู้ต้องขังของไทย อังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐ.....	146

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญา คือ การตรวจสอบค้นหาความจริงของเรื่องที่กำลังหาเพื่อจับได้ ชี้ขาดเรื่องที่กำลังหาหานั้น ฉะนั้น เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาก็คือ “การชี้ขาดเรื่องที่กำลังหา” โดยการชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยความจริง และความจริงที่จะนำมาชี้ขาดคดีอาญาต้องเป็นความจริงแท้ของเรื่อง และต้องเป็นความจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยกระบวนการ ความ ซึ่งในการดำเนินคดีอาญา ย่อมกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบ ต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังก็ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของ บุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงหลักการ แบ่งแยกอำนาจอัยการไปโดย ดังนั้น การใช้มาตรการต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีหลักการ ที่เป็นนิติรัฐ วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีนั้นในประการแรกต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” การพิจารณา คดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผย การกระทำโดยเปิดเผยในการพิจารณาคดีนี้จึงแสดงถึงความ โปร่งใส อันเป็นหลักการของประชาธิปไตย ฉะนั้น วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะ ของ “ความเป็นประชาธิปไตย” ในประการต่อมาด้วย อีกทั้ง การดำเนินคดีอาญาที่ทำให้คน ไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกนั้น ในปัจจุบันนานาอารยประเทศเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคม ได้อีก กล่าวคือ ต้องมีคุณลักษณะเป็น “การกระทำเพื่อสังคม” อีกประการหนึ่งด้วย¹

รัฐที่ใช้รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในการปกครองเครื่องมือ ที่มีความสำคัญในการบริหารงานที่จำเป็นของผู้มีอำนาจคือกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็น กลไกที่มีความสำคัญต่อรัฐในการอำนวยความยุติธรรม เป็นกระบวนการหรือเครื่องมือในการรักษา ความสงบเรียบร้อยและป้องกันสังคม กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยประกอบด้วย องค์กร ตำรวจ อัยการ ศาล และการราชทัณฑ์ ซึ่งองค์กรในกระบวนการยุติธรรมแต่ละองค์กรมีหน้าที่ เฉพาะที่ต้องกำหนดปฏิบัติงานหรือกำหนดภารกิจที่สอดคล้องประสานงานรวมเป็นภารกิจหลัก

¹ จาก กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 47-48), โดย คณิต ฅ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ของกระบวนการ โดยมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันคือการมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการอำนวยความสะดวก มาตรการที่จำเป็นหน่วยงานหรือองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์²

เมื่อสังคมมีการพัฒนามากขึ้น แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็เริ่มขึ้น ประชาชนควรที่จะได้รับการเคารพและคุ้มครองจากรัฐ ทำให้การใช้อำนาจในการปกครองประเทศต้องมีการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ของมนุษย์ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ สิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์ ในเรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ เพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นชาติของสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ผูกพันตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง³ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังแม้จะเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ที่ศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม แต่ก็ต้องถือว่าผู้ต้องขังเป็นประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องได้รับสิทธิและความคุ้มครองจากรัฐตามสมควร สิทธิของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องขังนั้น หมายถึง สิทธิมนุษยชนทางอาญาเป็นสิทธิของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองเมื่อต้องคดีอาญา

กระบวนการยุติธรรมนับเป็นกลไกที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน และเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย (Rule of law) โดยใช้กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมีมาตรการทางกฎหมาย เพื่อกำหนดเป็นกรอบและทิศทางการดำเนินการของรัฐ และเป็นมาตรฐานซึ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยภายในสังคมนั้นๆ⁴

งานราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีภารกิจในการควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยนักโทษเด็ดขาด ที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดให้รับโทษจำคุก และควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดี ผู้ต้องกักขังและผู้ต้องกักกัน โดยมุ่งเน้น

² จาก คู่มือการปฏิบัติงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ (น. 4), โดย สุธรรม วงศ์จร, ม.ป.ป., เชียงใหม่: ดารารวรรณการพิมพ์.

³ จาก สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก (น. 2-3), โดย กุมพล พลวัน, 2547, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

⁴ จาก กระบวนทัศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด (น. 325), โดย คณะนักวิชาการในการประชุมวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรมว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 1, (17-18 กรกฎาคม. 2546).

การควบคุมและป้องกันมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีออกไปสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้กับสังคมและประชาชนผู้สุจริต ตลอดจนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ⁵ โดยชีวิตความเป็นอยู่ในระหว่างการต้องโทษและระหว่างรอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องขังนั้น จะอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายของกรมราชทัณฑ์⁶ ทั้งนี้ในการที่จะควบคุมดูแลและพัฒนาพฤตินิสัยนักโทษให้มีประสิทธิภาพนั้น จะบรรลุผลดังกล่าวได้จะต้องมีปัจจัยหลักหรือปัจจัยพื้นฐานอันเป็นตัวแปรที่สำคัญกล่าวคือ ปริมาณของผู้ต้องขังที่อยู่ในความควบคุมจะต้องมีความสัมพันธ์กับจำนวนเรือนจำและทัณฑสถาน และสัมพันธ์กับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่สามารถควบคุมดูแล เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึงและสามารถบริหารจัดการให้เป็นไปตามมาตรฐาน

ในการปฏิบัติต่อนักโทษในสมัยโบราณกระทำกันอย่างรุนแรง เนื่องจากเน้นวัตถุประสงค์ในทางแก้แค้น ซึ่งจะปฏิบัติต่อนักโทษในลักษณะที่โหดร้าย ทารุณ ขาดศีลธรรมและมนุษยธรรม การลงอาญาในคุกมีมาตั้งยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่การปฏิบัติอย่างนั้นมิได้ปรากฏไว้โดยแน่ชัดและได้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนกระทั่งก้าวไปสู่ระบบราชทัณฑ์สมัยใหม่เมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2435) คอมมิตติกรมพระนครบาลได้ออกข้อบังคับในเรื่องการลงโทษอาญาในคุกไว้ เช่น ลดคะแนน ทำงานที่หนัก ขังห้องคนเดียว จำตรวนมือ เข็มย่น เป็นต้น⁷ นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่รัฐอีกด้วย ในประเทศอื่นๆ ก็ได้มีการปฏิบัติในทำนองเดียวกัน แต่ได้มีการวิวัฒนาการในทางที่ดีขึ้นในระยะเวลาต่อมาโดยเปลี่ยนไปในทางแก้ไขยิ่งกว่าการแก้แค้นเมื่อปรัชญาในการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยในการเกื้อหนุนความเป็นอยู่ของนักโทษก็ค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ ใน “การลงทางอาญาในคุก” หรือการลงโทษฐานผิดวินัยเรือนจำ เป็นกระบวนการในการลงโทษนักโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกรอบแห่งระเบียบวินัย หรือข้อบังคับของเรือนจำ

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการยอมรับต่อคุณค่าของสิทธิมนุษยชน หรือความพยายามที่เพิ่มขึ้นในการส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนท่ามกลางปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ มากมาย⁸ ซึ่งในปัจจุบันเมื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้น ประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจของรัฐสามารถเข้าถึง

⁵ จาก *วิกฤตราชทัณฑ์* (น. 13), โดย ธาณี วรภัทร์, 2554, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁶ *มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี), โดย ฉัฐกิตติ์ บุญจันทร์, 2550, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁷ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 28-29), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁸ จาก *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน* (น. 461), โดย จริฎ โฆษณานันท์, 2545, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

กระบวนการยุติธรรมได้ดีกว่าในอดีต การดำเนินการใดๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องดำเนินการอย่างโปร่งใส เป็นธรรมและสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอนของการดำเนินการจากองค์กรภายในและองค์กรภายนอก การใช้มาตรการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปรับเปลี่ยนแก้ไขในส่วนที่ขัดแย้งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยไม่เป็นธรรมเพราะการใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขังเป็นมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องขังที่อาจส่งผลถึงระยะเวลาการถูกบังคับโทษจำคุกได้ นอกจากนั้น การขังเดี่ยวยังอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพบางประการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกที่ผู้ต้องขังได้รับ เช่น สิทธิเสรีภาพในเนื้อตัวร่างกาย สิทธิในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นต้น การใช้มาตรการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังในเรือนจำมีวัตถุประสงค์หลักในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ป้องกันมิให้ผู้ต้องขังก่อความวุ่นวาย หรือก่อความเดือดร้อนรำคาญกับผู้ต้องขังอื่นหรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งอาจทำให้ลูกถามก่อปัญหาอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันอาจส่งผลถึงหลักประกันของกฎหมายบังคับโทษที่เน้นการแก้ไขตัวผู้ต้องขังเป็นหลักและอาจก่อให้เกิดความล้มเหลวต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษในภาพรวมที่ส่งผลทำให้หลักประกันในการมีตัวของผู้ต้องขังไว้บังคับโทษ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

การดำเนินการบังคับโทษต่อผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เป็นการใช้การปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งบทบัญญัติที่กำหนดดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดว่ามีการกำหนดไว้นานมาแล้วซึ่งบทบัญญัติในบางส่วนบางประการของพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่พัฒนาการด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องได้รับความคุ้มครองและหน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการให้บังเกิดประสิทธิผลได้จริงในทางปฏิบัติ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์และระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นกฎหมายหนึ่งที่ทำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการดำเนินการศึกษาและแก้ไขในบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมปัจจุบันในกระบวนการยุติธรรม ไม่ตอบสนองกับมาตรฐานขั้นต่ำที่เป็นที่ยอมรับและเป็นสากลตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ ขัดต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ ในบางส่วนยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยไม่สมควรและในบางส่วนยังกระจัดกระจายไม่มีการรวบรวมเป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการบังคับใช้⁹ ซึ่งการแก้ไขจะเป็นผลให้การบังคับใช้กฎหมายในส่วนของการบังคับโทษทางอาญา และเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการส่วนหนึ่งที่ถูกมองว่าเป็นมูมมิด หรือแดนสนธยาอย่างเรือนจำมีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนบังเกิดผลได้จริง

⁹ จาก วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนากฎหมายและการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาประเทศไทยในทศวรรษหน้า (น. 112), โดย ชาญชัย แสงศักดิ์, 2541, กรุงเทพฯ

ในทางปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เป็นกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์¹⁰ ที่ควรจะมีคุณลักษณะที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกระบวนการ โดยเน้นประสิทธิภาพ กลุ่มครองสิทธิเสรีภาพ อำนาจความยุติธรรมอย่างรวดเร็ว โปร่งใสตรวจสอบได้ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม บุคลากรของกระบวนการบังคับโทษมีทัศนคติที่ดีและมีองค์ความรู้เท่าทัน ต่อวิทยาการวิชาการ นอกจากนี้ต้องมีบทบาทในการสร้างความเชื่อถือศรัทธาในหลักนิติธรรมหรือที่เรียกว่า (Rule of law) หรือหลักนิติรัฐ (Rechtsstaatsprinzip) กล่าวคือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองต้องดำเนินการภายใต้กฎหมาย¹¹ นอกจากหน่วยงานหรือองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมแล้วยังจะต้องมีบทบาทถึงการสื่อสารให้ประชาชนตระหนักรักษาไว้ถึงประโยชน์และคุณค่าของหลักนิติธรรมอีกด้วย

การดำเนินกระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลที่จะต้องถูกบังคับโทษทางอาญาได้กำหนดรายละเอียดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทและระเบียบข้อบังคับอื่นๆ นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่โดยนัยต้องกำหนดหรือพัฒนาหลักเกณฑ์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับหลักการสากลของสหประชาชาติเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สมาชิกทุกประเทศต่างให้การยอมรับว่าเป็นมาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับที่ยอมรับได้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นบทบัญญัติหลักที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยเป็นการทั่วไปในส่วนของสิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมย่อมให้ความคุ้มครองอย่างเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติจากความแตกต่างทางถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ สภาพทางกาย บุคคลทุกคนไม่เว้นแม้ผู้ต้องคดีอาญาที่ถูกบังคับโทษในเรือนจำ ซึ่งโดยหลักการผู้ต้องขังซึ่งถูกบังคับโทษคดีอาญาย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิที่ตนพึงมีตามที่กฎหมายกำหนดเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำแตกต่างเพียงแต่การถูกจำกัดเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนดรวมทั้งสิทธิอื่นที่เกี่ยวข้องหรือเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกเท่านั้น ส่วนมาตรการอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการจำกัดหรือการตัดอิสระภาพของการบังคับโทษจำคุก ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกไม่ว่าในทางนโยบาย หรือการปฏิบัติจะใช้วิธีการดำเนินการต่อผู้ถูกบังคับโทษเหล่านั้นให้

¹⁰ จาก *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย* (น. 15), โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2544, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹¹ จาก *นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย* (น. 12), โดย คณิต ฅ นคร, 2548, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

กระทบกระเทือนสาระสำคัญของเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่หรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในเรือนจำเป็นสิ่งที่ยังหน่วยงานบังคับโทษตามกฎหมายต้องคำนึงถึงโดยการปรับสภาพ ปรับปรุงหรือการจัดการให้มีความแตกต่างจากสภาพการใช้ชีวิตภายนอกเรือนจำให้น้อยที่สุดซึ่งหมายความว่าถึงสภาพเรือนจำ หรือการดำรงชีวิตประจำวันของผู้ถูกบังคับโทษจำคุกต้องได้รับการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับบุคคลภายนอกให้มากที่สุด เว้นแต่ที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับการตัดอิสรภาพหรือการจำคุกตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเหตุที่ต้องยังคงสภาพเช่นนั้นเป็นเพราะการคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์หรือบุคลิกประจำตัวของผู้ต้องขังในเรือนจำจะต้องไม่ถูกทำลายไปเพื่อความจำเป็นในการพัฒนาสภาพด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินการบังคับโทษจำคุกต่อไป สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีสิทธิของผู้ที่ถูกคุมขังยังไม่ได้รับการเคารพเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐประสงค์ใช้วิธีปฏิบัติงานที่ง่าย และต้องการความสะดวกในการปฏิบัติงานโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกคุมขังหรือผู้ที่ต้องถูกบังคับโทษ และการที่แนวทางปฏิบัติงานของหน่วยงานราชทัณฑ์ขาดกฎระเบียบที่มีความรัดกุม หรือการตรวจสอบที่เพียงพอที่จะควบคุมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ¹²

เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำแล้ว การอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังในเรือนจำถือเป็นสังคมหนึ่งซึ่งเกิดความขัดแย้งกันอยู่เสมอ¹³ แน่แน่นอนว่าการที่ผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ หากฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษทางวินัย แต่การลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวที่เป็นระยะเวลาอันยาวนานเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ซึ่งห้องขังเดี่ยวในปัจจุบันมีสภาพที่ไม่สมควรนำตัวผู้ต้องขังไปขังไว้ อีกทั้งการกระทำการขังเดี่ยวเป็นการขังไว้ตลอดเวลา 24 ชั่วโมงโดยไม่พบเจอผู้อื่นทั้งสิ้นอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดภาวะเครียด เกิดอาการซึมเศร้า เป็นผลร้ายต่อสุขภาพผู้ต้องขังอย่างยิ่ง ผลร้ายที่สุดอาจทำให้ผู้ต้องขังป่วยทางจิตได้ โดยปกติผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้พบปะพูดคุยกับผู้ต้องขังอื่นเพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์ในการที่ตนต้องถูกจำคุกในเรือนจำ หรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้ต้องขังอื่น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังพึงมี ดังนั้นการขังเดี่ยวนอกจากจะเป็นลดรอนสิทธิของผู้ต้องขังแล้วยังเป็น การละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอีกด้วย การขังเดี่ยวไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ในการบังคับโทษจำคุกมีแต่ผลเสียอันไม่เป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นคนดีได้ ในกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยก็มีกระบวนการลงโทษอย่างอื่นที่เหมาะสม การลงโทษขังเดี่ยว เช่น การลดประโยชน์บางอย่างบางประการก็เพียงพอแล้ว ซึ่งการขังเดี่ยวก็เท่ากับว่าเป็นการจำคุกซ้อนคุณนั่นเอง

¹² จาก รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ ในคดีอาญา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2540 (น.3), โดย ณรงค์ ใจหาญ และคณะ.

¹³ จาก มุมมองใหม่ในกฎหมายอาญา (น. 199), โดย ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2550, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

นอกจากนี้ การขังเดี่ยว เป็นการลดคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน สิทธิของผู้ต้องขัง รวมถึงขัดต่อมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติหลายฉบับ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมิได้กำหนดลักษณะและสาระสำคัญของห้องในการขังเดี่ยวไว้ มีเพียงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้อง “การขังเดี่ยว” ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้กำหนดการลงโทษขังเดี่ยวถือเป็นโทษทางวินัยอย่างหนึ่งซึ่งกำหนดอยู่ในมาตรา 35 (6) “ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน” ตามตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวข้อ 118 กำหนดว่า¹⁴ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัยนั้นมีปัญหาในการตีความ แยกเป็นประเด็นดังนี้

ประการแรก การที่ให้แยกผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยออกจากผู้ต้องขังอื่น ซึ่งการแยกผู้ต้องขังในจุดนี้ยังมีความสับสนของผู้ปฏิบัติงานว่า การแยกผู้ต้องขังไปควบคุมไว้ที่อื่น คำว่า “ที่อื่น” หมายถึงสถานที่ที่ควบคุมที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษหรือไม่ เนื่องจากการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัยจะเป็นการแยกผู้ต้องขังที่ไม่อาจอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ออกไว้ในสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่ห้องขังเดี่ยวที่เป็นห้องสำหรับการลงโทษขังเดี่ยว โดยมาตรการพิเศษมั่นคงเพื่อความปลอดภัยกำหนดอยู่ในกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 42 กำหนดว่า¹⁵ “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้าย หรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขังก็ให้แยกไว้รวมในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น” เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดลักษณะของห้องขังที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษและห้องขังที่ใช้เป็นบทลงโทษทางวินัยเอาไว้ อันเป็นสาระสำคัญในการขังเดี่ยว จึงทำให้เกิดปัญหาทั้งในตัวบทกฎหมายและในทางปฏิบัติ

ประการที่สอง คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่เนื่องจากสิทธิของผู้ต้องขังจะได้รับการปรึกษาจากทนายความในทางคดี

¹⁴ กฎกระทรวงฯ ข้อ 118.

¹⁵ กฎกระทรวงฯ ข้อ 42.

ประการที่สาม บทลงโทษทางวินัยได้กำหนดการขังเดี่ยว 3 เดือน ในกรณีที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณากระทำผิดเงื่อนไขเกี่ยวกับระเบียบวินัย เช่น กระด้างกระเดื่องกับพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ จะถูกส่งขังเดี่ยวทันทีและจะนำตัวผู้ต้องขังไปขังไว้ในห้องมาตรการพิเศษเพื่อรอการสอบสวนการลงโทษทางวินัยในการขังเดี่ยว หากพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ฉบับ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาได้วางหลักการไว้ชัดเจนว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้¹⁶ ดังนั้นการจะลงโทษผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาโดยการขังเดี่ยวเช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุดแล้วไม่ได้ ซึ่งการขังเดี่ยวเป็นการลงโทษที่ร้ายแรงอย่างยิ่งจึงไม่สมควรนำมาใช้กับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา หากผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยจริงก็ควรลงโทษที่เหมาะสมและไม่ขัดรัฐธรรมนูญ

ปัจจุบันประเทศไทยยังมีการขังเดี่ยวอยู่ ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวอันเป็นผลกระทบทบทพิจารณาทางวินัย โดยข้อกำหนดระหว่างประเทศระบุชัดเจนว่า การขังเดี่ยวมิใช่การลงโทษที่มีความเหมาะสม เป็นการลงโทษที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังซึ่งขัดกับหลักวัตถุประสงค์การบังคับโทษ หลักการทั่วไป การขังเดี่ยวจะต้องไม่ถูกใช้เป็นบทลงโทษผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามข้อกำหนดระหว่างประเทศหลายฉบับตระหนักว่าการขังเดี่ยวในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังได้ หากมีการกำหนดการขังเดี่ยวเป็นบทลงโทษ ก็ต้องดำเนินการเพื่อหาแนวทางยกเลิกบทลงโทษนี้ ข้อกำหนดระหว่างประเทศเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวมีดังต่อไปนี้

หลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 7 “ความพยายามในการยกเลิกหรือจำกัดการขังเดี่ยวในฐานะบทลงโทษนั้น พึงได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้น”

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อ 31 “ห้ามมิให้ใช้การลงโทษที่กระทำต่อเนื้อตัวผู้ต้องขัง และการลงโทษทุกลักษณะที่มีความโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี เป็นบทลงโทษสำหรับการกระทำผิดทางวินัยโดยเด็ดขาด”

ข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรป ข้อ 60.3 “ห้ามมิให้ใช้การลงโทษแบบเหมารวมเป็นหมู่คณะ การลงโทษประหารชีวิต การลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี เป็นบทลงโทษทางวินัยโดยเด็ดขาด”

ข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรป ข้อ 60.5 “การแยกขังเดี่ยว จะใช้เป็นการลงโทษได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุพิเศษเท่านั้นและต้องมีกำหนดเวลาที่แน่นอนและสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้”

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา มาตรา 39 วรรค 2 และวรรคท้าย.

จากหลักสากลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเคารพถึงสิทธิของผู้ต้องขังที่ไม่สมควรถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทารุณโหดร้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษขังเดี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับคำตัดสินของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเมื่อปี ค.ศ. 1982 ซึ่งตัดสินเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวได้ค่อนข้างชัดเจนเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการคุมขังในลักษณะดังกล่าวว่า¹⁷ “การแยกขังเพื่อพรากการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทุกด้านและการโดดเดี่ยวจากผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาดนั้น อันเป็นการทำลายบุคลิกภาพของผู้ต้องขังและเป็นการปฏิบัติที่ไม่อาจอ้างความชอบธรรมด้านความมั่นคงหรือเหตุอื่นใดได้” จะเห็นได้ว่าหลักการของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องเป็นไปอย่างมีขั้นตอนที่เหมาะสมและถูกหลักการ หากผู้ต้องขังกระทำผิดเงื่อนไขของระเบียบเรือนจำและข้อบังคับของเรือนจำ ก็สมควรที่จะลงโทษ แต่วิธีการลงโทษทางวินัยมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน ดังนั้น การลงโทษขังเดี่ยวจึงไม่สมควรที่จะเป็นทางเลือกหนึ่งในการลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขัง นอกจากนี้ การลงโทษขังเดี่ยวในประเทศไทยเกี่ยวกับผู้มีอำนาจในการลงโทษนั้น จะให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นคณะกรรมการในการสอบสวนเพื่อลงโทษซึ่งอาจไม่เป็นธรรมและถูกต้องได้ เนื่องจากเป็นองค์กรเดียวที่ทำหน้าที่รวบรวมหลักพยานหลักฐาน พิจารณาและตัดสินลงโทษอย่างเบ็ดเสร็จโดยไม่มีคณะกรรมการตรวจสอบที่มาจากบุคคลภายนอก ดังนั้นแทบทุกกรณีที่มีการทำผิดวินัยและอยู่ในหลักเกณฑ์ขังเดี่ยว ผู้ต้องขังบุคคลนั้นจะถูกขังเดี่ยวเสมอ

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมุ่งที่จะศึกษาการขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยจะศึกษาการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัย ซึ่งยังเป็นปัญหาในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ 2540 เป็นต้นมาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงกฏกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขัง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ อีกทั้งกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศต่างๆ มาตรฐานสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการขังเดี่ยวและที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยว่าสอดคล้องกันหรือเป็นไปตามเจตนารมณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งพิจารณาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรค เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและแนวทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์กับผู้ต้องขังให้สอดคล้องกันและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจริงในทางปฏิบัติต่อไป

¹⁷ From *Krocher and Moller v. Switzerland Application No. 843/78, Strasbourg: ECHR*. By European Commission of Human Rights, 1982.

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดและหลักกฎหมายในเรื่องสิทธิเสรีภาพ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวอันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำ และผู้ที่มีอำนาจสั่งให้ขังเดี่ยวผู้ต้องขัง
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในทางปฏิบัติและในทางกฎหมาย ความแตกต่างและความสอดคล้องของหลักกฎหมายของไทย หลักกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ และหลักปฏิบัติของต่างประเทศในเรื่องการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง และสิทธิของผู้ต้องขัง
3. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการกระตุ้นเตือนให้หน่วยงานของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรือนจำ กรมราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังในการถูกขังเดี่ยว ซึ่งควรจะได้รับ การปฏิบัติที่เป็นธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
4. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ให้มีความชัดเจนและไม่มีช่องว่างในทางกฎหมายและเพื่อเป็นการหามาตรการในการตรวจสอบถ่วงดุลในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นำมาซึ่งหลักปฏิบัติที่เหมือนกันในทุกเรือนจำ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ที่เกี่ยวข้อง และหลักกฎหมายในเรื่องสิทธิเสรีภาพ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังและหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวอันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำ และผู้ที่มีอำนาจสั่งให้ขังเดี่ยวผู้ต้องขัง เนื่องจากในทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำมีความแตกต่างตามวัตถุประสงค์ของหลักกฎหมายของไทย การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการสั่งให้ขังเดี่ยวนั้น ไม่สอดคล้องกับกฎหมายที่มีอยู่และไม่เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล จึงส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง หลักกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ และหลักปฏิบัติของต่างประเทศในเรื่องการปฏิบัติขังเดี่ยวผู้ต้องขัง และสิทธิของผู้ต้องขัง ดังนั้น จึงดำเนินการแก้ไขกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายในส่วนของการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษและการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัย ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ และแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังได้

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาถึงหลักกฎหมายในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่เป็นมาตรการพิเศษและการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่เป็นการลงโทษทางวินัย โดยเฉพาะกรณีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่เป็นการลงโทษทางวินัยจะมีความเป็นพิเศษ ทั้งนี้การที่ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำซึ่งยังอยู่ในความรับผิดชอบของเรือนจำนั้น ในกรณีคนต้องขัง คนฝากขัง ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของศาลหรือก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด รวมถึงศึกษากรณีนักโทษเด็ดขาดหรือผู้ต้องขังที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ไม่ศึกษาถึงกรณีของเด็กหรือเยาวชนและผู้ต้องขังหญิง ในส่วนของเนื้อหา นั้น เป็นการศึกษาในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กฎหมายที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ปัญหาและมาตรการต่างๆ หลักขององค์การสหประชาชาติและกฎหมายของต่างประเทศ ตามบทบัญญัติในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในงานราชทัณฑ์ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนอนุสัญญาหรือปฏิญญาสากล และกฎหมายจากต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังศึกษารณีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังนี้ ใช้วิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจากบทบัญญัติของกฎหมาย กฎ ระเบียบปฏิบัติในปัจจุบัน ประกอบกับหนังสือ ตำรา บทความ วารสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ และได้เข้าพบเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ซึ่งมีความรู้ในทางปฏิบัติ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบข้อมูลและขอเอกสารอันเป็นประโยชน์ในการศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์และจัดรวบรวมเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา และการศึกษาวิเคราะห์หาข้อสรุปตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวความคิดและหลักกฎหมายในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขังอันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำ และผู้ที่มีอำนาจสั่งให้ขังเดี่ยวผู้ต้องขัง
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาในทางปฏิบัติและในทางกฎหมาย ความแตกต่างและความสอดคล้องของหลักกฎหมายของไทย หลักกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ และหลักปฏิบัติของต่างประเทศในเรื่องการขังเดี่ยว และสิทธิของผู้ต้องขัง

3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการกระตุ้นเตือนให้หน่วยงานของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรม หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งควรจะได้รับปฏิบัติที่เป็นธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ให้มีความชัดเจนและไม่มีช่องว่างในทางกฎหมายและเพื่อเป็นการหามาตรการในการตรวจสอบถ่วงดุลในการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นำมาซึ่งหลักปฏิบัติที่เหมือนกันในทุกเรือนจำ

บทที่ 2

หลักกฎหมายและทฤษฎีการบังคับโทษกับการดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

เนื่องจากการดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญาในขั้นตอนต่อจากการพิพากษาของศาลคือกระบวนการบังคับตามคำพิพากษาซึ่งการบังคับโทษในคดีอาญามีความแตกต่างกับการบังคับคดีในคดีแพ่งที่มุ่งไปในทางด้าน การบังคับกับทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้แพ้คดีเป็นหลัก และดำเนินการไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนการบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาคือศาล¹ ส่วนภารกิจในการบังคับโทษจำคุก โดยเฉพาะคือเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามเรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่บังคับโทษจำคุกตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลและแยกวิธีการดำเนินการโดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งถือเป็นกฎหมายบังคับโทษของไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

“กฎหมายบังคับโทษ” คือ กฎหมายที่ว่าด้วยมาตรการลงโทษซึ่งบัญญัติถึงการบังคับโทษจำกัดเสรีภาพในเรือนจำเป็นกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา² เนื่องจากอำนาจในการบังคับโทษเป็นอำนาจของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจึงถือเป็นกฎหมายปกครองพิเศษและมีความแตกต่างจากกฎหมายบังคับโทษตามมาตรการอื่นๆ เพราะมีการบัญญัติเฉพาะถึงวิธีการและขั้นตอนการจำกัดเสรีภาพ จากความหมายของกฎหมายบังคับโทษดังกล่าวที่ว่ากฎหมายบังคับโทษเป็นการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจรัฐ ดังนั้นกระบวนการหรือวิธีการปฏิบัติตามกฎหมายบังคับโทษต้องอยู่ภายใต้หลักการพื้นฐานของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจำคุกที่ดีคือต้องมีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย และต้องกระทำเพื่อสังคม ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการยกให้ผู้ต้องถูกบังคับโทษเป็นประธานของการบังคับโทษ³ ซึ่งการดำเนินการตามกฎหมายบังคับโทษทุกกระบวนการที่กำหนดโดยกฎหมายนี้จะต้องดำเนินการภายใต้หลักการดังกล่าวเพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในส่วนที่เกี่ยวข้อง การ

¹ นิติกรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. (น. 12). เล่มเดิม.

² จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ศึกษากรณีกาลคดีวันต้องโทษจำคุก. (น. 6), ชีรรัตน์ สัมมา, 2546, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³ จาก การบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก (น. 246) โดย ธาณี วรภัทร์, 2552, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขังเป็นมาตรการหนึ่งที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายบังคับโทษจึงอยู่ภายใต้หลักการดังกล่าวด้วย

ถ้าหากเนื้อหาในบทนี้ จะได้ศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมด้วยการขังเดี่ยว เพื่อให้ทราบถึงความเกี่ยวพันระหว่างผู้ต้องขังกับทฤษฎีทางกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติกับผู้ต้องขัง โดยจะศึกษาถึงลักษณะและการใช้โทษทางวินัยกับผู้ต้องขัง มาตรการขังเดี่ยวและแนวทางปฏิบัติ การตรวจสอบอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ ตลอดจนระเบียบวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้มีอำนาจสั่งการ รวมถึงผู้ปฏิบัติควบคุมการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมส่งผลต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยศึกษาในรายละเอียดแยกจากกันต่างหาก ตลอดจนศึกษาถึงมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติที่นานาประเทศให้การยอมรับ รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งถือว่ามีอิทธิพลต่อกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการขังเดี่ยวและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักในเบื้องต้นแรกต่อการทำความเข้าใจกับมาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติขังเดี่ยวผู้ต้องขังต่อไป

2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

การพัฒนาแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันในรูปของสิทธิธรรมชาติ (Natural Right) โดยมีแนวความคิดว่า มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาและได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้จึงไม่อาจโอนกันได้ และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ และรัฐทั้งหลายจะต้องทำทุกอย่างเพื่อ ให้มนุษย์มีสิทธิอย่างเต็มที่ สิทธิธรรมชาติดังกล่าวที่บุคคลทุกคนพึงมี ก็คือ สิทธิพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งต่อมาเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Right) อันครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ต้องขัง⁴

ในประเทศหรือรัฐเสรีประชาธิปไตย ต่างก็ยึดมั่น ในลัทธิปัจเจกชนนิยมหรือเฉพาะบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งลัทธิปัจเจกชนนิยมนี้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อันมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยจะปรากฏให้เห็นในรูปของความสามารถ ในการที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ ซึ่งการที่มนุษย์แต่ละคนจะสามารถกำหนดชะตากรรมได้ก็ต่อเมื่อแต่ละคนมี “แดนแห่งเสรีภาพ” และภายในแดนแห่งเสรีภาพนี้ บุคคลแต่ละคนสามารถที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระตามอำเภอใจ ปราศจากการแทรกแซงของบุคคลอื่น โดยเฉพาะ

⁴ จาก *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย รัชญา จรรยาชัยเลิศ, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อย่างยิ่งผู้ใช้อาจปกครอง ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวถือเป็นที่มาในการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ในการที่บุคคลจะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่นั้น ไปพัฒนาบุคลิกภาพของตนไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า เสรีภาพในขั้นพื้นฐาน⁵

สิทธิมนุษยชน (Human rights) ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการนำคำนี้มาใช้ปรากฏอยู่ในปณิญาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 เรื่องสิทธิมนุษยชน ได้มีการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยต่อเนื่องมาและมีการรับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น สิทธิของผู้อพยพ สิทธิสตรี สิทธิเด็ก รวมตลอดทั้งสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นผลมาจากการที่บุคคลกลุ่มต่างๆยังไม่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันตามกฎหมายหรือตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไป⁶

แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศใดหรือที่ใดก็ตามที่ปราศจากการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ย่อมไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะเป็นได้ก็แค่เพียงกระบวนการดำเนินคดีทางอาญาหรือกระบวนการลงโทษทางอาญาเท่านั้น⁷

อย่างไรก็ดี การจะกล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงต้องพิจารณาถึงสิทธิมนุษยชนไปควบคู่กัน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่ แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นรากฐานของความยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

โดยที่รัฐเสรีประชาธิปไตยจะให้การรับรองถึงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและความก้าวหน้าในทางวิชาการหรือเทคโนโลยีของแต่ละประเทศ อย่างกรณีของประเทศไทยนั้น สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้มีการนำมากำหนดไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นการให้การรับรอง สิทธิเสรีภาพของบุคคล และนับได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการพัฒนาตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

⁵ จาก หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 113), บรรณเจด สิงคะเนติ, 2547, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁶ จาก กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 48), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁷ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (น. 1), โดย ชาดิ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ผู้ปกครองจะมีอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ แต่ก็เชื่อว่า จะสามารถใช้อำนาจที่มีนั้นได้อย่างมีอิสระเสรี เพราะมนุษย์ทุกคนที่เกิดมานั้น ไม่ว่าจะหญิง หรือชายย่อมมีสิทธิประเภทหนึ่งอันเป็นสิทธิประจำตัวอันไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่อาจ ถูกทำลายได้โดยอำนาจใดๆ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) ของความเป็นมนุษย์อัน เท่าเทียมกันและ ไม่อาจแบ่งแยกกันได้ ซึ่งการกระทำอย่างใดๆ ของผู้ปกครอง จะต้องคำนึงถึงสิทธิ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การใช้อำนาจจะล่วงละเมิดสิทธิเช่นว่านี้ได้ รัฐบาลที่จัดตั้งโดยประชาชนมี หน้าที่ต้องปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ มิให้ถูกทำลาย อย่างไรก็ตาม สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายรับรองไว้ ตราบใดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรอง ไว้ชัดเจนข้อเรียกร้องของประชาชนควรมีอิสระนั้น เป็นเพียงข้อเรียกร้องต่อรัฐซึ่งในการกระทำ การใดๆ จะต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องออกกฎหมายภายในหรือนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อันเป็นผลบังคับใช้อย่างแท้จริง เนื่องจากสิทธิเหล่านี้ได้ถูกรับรอง และถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตย

กล่าวได้ว่า สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นมูลฐานหนึ่งของสิทธิ มนุษยชน ดังมีนัยสำคัญ 2 ประการ⁸ ดังนี้

ประการแรก คือ “ธรรมชาติของมนุษย์” กล่าวคือ ลักษณะที่แท้จริงของมนุษย์ที่เกี่ยวกับ สภาพจิตใจและความต้องการจำเป็นที่มุ่งใจให้มนุษย์ทำการใดๆ ในทางทฤษฎี มนุษย์น่าจะเป็นอย่าง เดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด แต่ในทางปฏิบัติ พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม และวัฒนธรรมด้วย

ประการที่สอง “ศีลธรรม” กล่าวคือ เป็นหลักที่ว่าด้วยความรับผิดชอบชั่วดีที่สังคม หนึ่งๆ กำหนดให้สมาชิกยึดถือปฏิบัติโดยไม่มีศีลธรรมสากลให้ยึดถือนอกจากอนุমানเอาจากส่วน ที่กำหนดไว้เหมือนกันในความประพฤติบางเรื่อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้ บัญญัติรับรองเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง” มาตรา 26 บัญญัติว่า “การใช้อำนาจโดย องค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญนี้” และมาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้

⁸ จาก การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 9-10), โดย อุดม รัฐอมฤต นพนิธิ สุริยะ และ บรรเจิด สิงคนัดดี, 2544, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

สิทธิและเสรีภาพของตนได้ทำที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือ ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

จากหลักการดังกล่าว ประเทศไทยซึ่งเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยประเทศหนึ่ง ก็มีการรับรองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นกัน เมื่อพิจารณาได้จากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ ฉบับเดิม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด โดยมีบทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ รวมถึงการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ได้บัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ หลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) แต่ถึงแม้จะมีการบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ก็มีได้มีการให้คำนิยามเกี่ยวกับคำนี้เอาไว้ เหมือนกับในหลายๆ ประเทศ เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีบัญญัติมาก่อน การหาคำจำกัดความหรือขอบเขตของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น อาจยังหาข้อยุติไม่ได้ แต่ก็อาจสรุปได้ตามแนวทางของนักนิติศาสตร์เยอรมันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้ โดยเจตนาอันสำคัญในการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ แนวความคิดที่ต้องการให้ “มนุษย์ตระหนักว่าในความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น จะปฏิบัติต่อผู้อื่นเยี่ยงสัตว์ คือ ในลักษณะที่ต่ำกว่ามนุษย์ไม่ได้”⁹

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการกล่าวถึง “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนี้มีผลในทางกฎหมาย ตามที่ GuenterDuerig ได้อธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตนเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเองในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง จากแนวความคิดดังกล่าวนี้อันเป็นการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งประกอบด้วยรากฐานอันเป็นสาระสำคัญ 2 ประการ ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้คือ สิทธิในชีวิตร่างกายและสิทธิในที่จะได้รับความเสมอภาค

⁹ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 107). เล่มเดิม.

¹⁰ การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 9-10). เล่มเดิม.

“สิทธิในชีวิตและร่างกาย” (Recht auf Leben) เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ สิทธิในชีวิตและร่างกายดังกล่าวไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้ได้รับหลักประกันมากขึ้นโดยบทบัญญัติกฎหมายของรัฐได้ สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ จากการที่มนุษย์มีเจตจำนงโดยอิสระในอันจะสร้างสภาพแวดล้อมของตนเองหรือพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองที่จะทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละคนจึงต้องเคารพในขอบเขตปริมาณทละส่วนบุคคลของแต่ละคน และด้วยเหตุนี้สิทธิในชีวิตและร่างกาย จึงเป็นรากฐานอันสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

“สิทธิในความเสมอภาค” (Gleichheitsrecht) สิทธิในความเสมอภาคเป็นการแสดงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการแสดงถึงปริมาณทละส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคล แต่ในขณะที่ “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ดังนั้น ถึงแม้มนุษย์จะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตนก็ตาม แต่หากขาดหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคแล้ว บุคคลนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติ จากผู้ใช้อำนาจรัฐ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง นอกจากปัจเจกบุคคลจะมีสิทธิในชีวิตและร่างกายแล้ว ปัจเจกบุคคลยังจะต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคด้วย หลักความเสมอภาคจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

อย่างไรก็ตาม ในทางความเข้าใจถึงคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในเสรีภาพของมนุษย์นั้นจะต้องเข้าใจว่าเสรีภาพในการกำหนดตนเองของมนุษย์ในทางความคิดนั้นถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในเสรีภาพทางนามธรรมเท่านั้น ดังนั้น คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นี้แท้จริงแล้วไม่อาจจะทำให้เท่าเทียมกันได้สำหรับมนุษย์ทุกคน แต่อย่างน้อยที่สุดมีความเป็นไปได้ในทางนามธรรมที่บุคคลแต่ละบุคคลอาจจะทำให้บรรลุเป้าหมายของตนในทางกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

ก) คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จะต้องเข้าใจว่ายังคงดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะไม่มีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้โดยอิสระตั้งแต่เริ่มต้น อันเนื่องมาจากความมีจิตบกพร่อง จิตผิดปกติ หรือจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ในกรณีนี้ยัง ต้องถือว่าในทางกฎหมายแล้วบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะกำหนดตนเองได้ และบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพนั้นอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งย่อมมีผลว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่กับบุคคลนั้น

อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาความจริงว่าบุคคลนั้นสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้หรือไม่

ข) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่ถึงแม้บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสร้างความเสียหายให้แก่ตนเอง เช่น อาชญากรได้ใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิดก่อให้เกิดความอับอายสร้างความเสียหายให้แก่ตนเอง การใช้เสรีภาพที่ทำให้เกิดความอับอายและสร้างความเสียหายให้แก่ตนเองเช่นนั้นย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่ามนุษย์นั้นมีศักดิ์ศรีของตนเอง มีศักดิ์ศรีที่จะกำหนดตนเองได้อย่างอิสระ หากแต่บุคคลนั้นได้ใช้เสรีภาพนั้นไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นการใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิด

ค) คุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการทำงาน บรรลุเป้าหมายที่เป็นจริงในทางปฏิบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น การแทรกแซงของรัฐอาจเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นได้ตัดสินใจอย่างอิสระยินยอมให้รัฐทำการแทรกแซงดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวรัฐย่อมไม่มีอำนาจที่จะไปขอความยินยอมจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากแต่ ต้องปกป้องมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ง) เพราะคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการทำงานเป็นจริงของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้น กรณีจึงอาจเป็นการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะยังไม่ถือกำเนิดหรือบุคคลนั้นได้ตายไปแล้วก็ตาม ดังนั้น ในกรณีนั้นจึงไม่อาจจะอาศัยหลักสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวได้ เช่น เด็กในครรภ์มารดาช่วยมิได้รับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันถึงแม้ชีวิตมนุษย์จะเริ่มต้นเมื่อมีการให้กำเนิด การให้กำเนิดนั้นก่อให้เกิดชีวิตใหม่และบุคลิกภาพส่วนบุคคลใหม่ขึ้น ดังนั้น การทำแท้งเด็กในครรภ์มารดาที่มิได้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย หรือการที่รัฐมิได้เข้าไปปกป้องต่อชีวิตของเด็กในครรภ์มารดาดังกล่าว กรณี ย่อมเป็นการขัดกับมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) ของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน (BYerfGE39, 1) ได้วินิจฉัยว่ากฎหมาย อาญาที่อนุญาตให้ทำแท้งได้นั้นเป็นโมฆะ โดยได้ให้เหตุผลว่าชีวิตที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในครรภ์ มารดานั้นถือเป็นชีวิตอีกชีวิตหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐธรรมนูญ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นอาจให้ความคุ้มครองไปถึงบุคคลที่เสียชีวิตแล้ว เช่น การใช้ประโยชน์จากศพของมนุษย์ในทางการวิจัยเพื่อการอุตสาหกรรมนั้นอาจเป็นการละเมิดในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ตายได้ตัดสินใจด้วยตนเองการที่จะอุทิศร่างกายของตนเพื่อการศึกษาวิจัยในทางแพทยอันเป็น

ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อการรักษาเยียวยาผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในกรณีเช่นนี้ย่อมไม่เป็นการขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹¹

ในทางตำรากฎหมายของต่างประเทศโดยเฉพาะของเยอรมัน ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschen-wuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีนิยามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของ “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป

“ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ

แต่ “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึง ความเมตตาของพระเจ้า ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของศาสนาคริสต์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า¹²

ในทางพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรงแต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอัครัญสูตรว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้นสามารถประพุดได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วดี และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใช่พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังได้ตรัสไว้ในอภัพัญญสูตรว่า ใครก็ตามยังถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะ (การสมรส) คนเหล่านั้นย่อมห่างไกลจากความรู้และความประพุดอันยอดเยี่ยมต่อเมื่อละความถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะได้ จึงจะนำไปแจ้งได้ซึ่งความรู้และความประพุดอันยอดเยี่ยมจากคำตรัสของพระพุทธองค์ในพระสูตรต่างๆ แสดงให้เห็นว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาคุณค่าของบุคคลขึ้นอยู่กับความรู้ (วิชา) และความประพุด (จรณะ) ดังนั้นบุคคลไม่ว่าวรรณะใดที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ และความประพุดและเป็นผู้ปราศจากวิชาแล้วบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

¹¹ จาก สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น. 15-17), โดย ไพโรจน์ พลเพชร, บรรณาธิการ, พิชาย รัตนดิถ ก ฎเกิด, ชลัท ประเทืองรัตนนา, และ เฉลิม เกิดโมลี, 2546, กรุงเทพฯ: วิญญชน.

¹² หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ (น. 86). เล่มเดิม.

จะเห็นได้ว่าการให้คำนิยามคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญา และความเชื่อทางศาสนา การศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน GuenterDuerig ได้ให้คำอธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสถานะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคลในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระตงในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระตงที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น¹³

W. Maihofer และ R.F. Behrendt เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นการแสดงออกถึงการสร้างปริมณฑลของความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้และใช้ประโยชน์จากปริมณฑลดังกล่าวเพื่อการดำรงไว้ซึ่งชีวิตมนุษย์ และเพื่อปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้นโดยวิธีการพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยในคดี KPD-Urteil เกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่า เป็นการเรียกร้องการสร้างตนเองอย่างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือว่ามีค่าสูงสุด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ เป็นสิ่งซึ่งต้องให้ความเคารพและต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐมนุษย์ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างชีวิตบนความรับผิดชอบของตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล จะต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และในคำวินิจฉัยเรื่อง Mephiso-Beschluss ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้วินิจฉัยว่ามาตรา 1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าวเพราะความเป็นบุคคล การไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นการรับรองถึงการคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริมณฑลส่วนบุคคล

¹³ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ (น.87). เล่มเดิม.

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนักนิติศาสตร์และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมันนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้อำนาจรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้

การอธิบายถึงการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางปฏิบัติวิธีที่ดีที่สุดคือการอธิบายเรื่องดังกล่าวในเชิงปฏิเสธ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการอธิบายด้วยคำต่างๆ เช่น การทำให้ได้รับความอับอาย (Erniedrigung) การติดตามไล่ล่า (Verfolgung) การเนรเทศ (Aechtung) และการลงโทษที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย หรือการกระทำที่เป็นการบังคับให้ทำงาน การใช้คนเป็นทาส การก่อการร้าย การทำลายล้างชาติพันธุ์ หรือการนำมนุษย์ไปใช้ในการทดลอง การกระทำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้พัฒนาแนวคิดในเรื่องของการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ออกมาในรูปแบบที่เป็นภาวะวิสัย (Objektformel) ซึ่งหมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับความกระทบกระเทือน หากมนุษย์ได้ถูกลดคุณค่ามาเป็นเพียงวัตถุของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง กรณีนี้ย่อมถือได้ว่าการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว นอกจากนี้ ได้มีความพยายามในการจำแนกการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยพิจารณาจากความเกี่ยวพันระหว่างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับสิทธิในความเสมอภาคและสิทธิในเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับความเกี่ยวพันต่อหลักนิติรัฐ (Rechtssathprinzip) ซึ่งอาจจำแนกการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ออกดังนี้¹⁴

(1) ความเสมอภาคในทางกฎหมายของบุคคล การละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกรณีนี้แสดงออกโดยการนำบุคคลไปเป็นทาส การบังคับใช้แรงงาน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลโดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา นอกจากนี้ยังอาจหมายความรวมถึงการดำเนินการในทางธุรกิจในการเป็นคนกลางจัดหาเด็กเพื่อให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งอาจมีปัญหาที่เกี่ยวพันกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

(2) การคุ้มครองลักษณะเฉพาะตัวและบูรณภาพของบุคคล (Integritat) ในกรณีนี้ ประการแรกเกี่ยวกับบูรณภาพของบุคคลในทางกายภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลถูกล่วงละเมิดในกรณีที่บุคคลนั้นได้รับการทรมาน ได้รับการปฏิบัติอย่างทารุณโหดร้ายรวมทั้งการ

¹⁴ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (น. 101-102). แหล่งเดิม.

ลงโทษที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย ส่วนอีกประการหนึ่งเป็นการเคารพต่อลักษณะเฉพาะตัวและบุรณภาพของบุคคลในทางจิตใจ การใช้วิธีสะกดจิต รวมทั้งการใช้วิธีการข่มขู่ย่อมมีผลกระทบต่อบุรณภาพของบุคคลในทางจิตใจได้ ปัญหาที่เกี่ยวกับบุรณภาพทางกายและจิตคือ การขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นการกระทำให้ผู้ต้องขังได้รับการทรมานทางด้านจิตใจโดยไม่ให้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นอันเป็นการขัดต่อหลักเสรีภาพ ดังนั้นการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือไม่

(3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นถือว่าเป็นรากฐานในทางความคิดของการให้หลักประกันในกระบวนการพิจารณาในศาลตามหลักนิติรัฐ จากหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก่อให้เกิดหลักการที่สำคัญในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าผู้ถูกกล่าวหาในคดีนั้นได้รับสิทธิที่จะโต้แย้งข้อกล่าวหาของตน รวมทั้งมีสิทธิที่จะพิสูจน์เพื่อโต้แย้งข้ออ้างหรือข้อกล่าวหาตนได้จากการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังกล่าวนี้เอง ได้ก่อให้เกิดหลักในทางกฎหมายอาญาว่าบุคคลไม่อาจที่จะถูกบังคับเพื่อกล่าวโทษแก่ตนได้

การวินิจฉัยว่าพฤติกรรมใดเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหรือไม่นั้นเบื้องต้น อาจแยกพิจารณาในสามประเด็นเบื้องต้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ประเด็นแรก ได้แก่ สิ่งนั้นๆ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันหรือไม่

ประเด็นที่สอง ได้แก่ ความรู้สึกทางด้านจิตใจของคนในสังคมขณะนั้น สนับสนุนหรือโต้แย้งอย่างไร และ

ประเด็นที่สาม ได้แก่ แนวทางที่สังคมอื่นที่มีประสบการณ์มาก่อนเป็นข้อพิจารณาประกอบ¹⁵

จึงกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ภาพตายตัว แต่มีลักษณะพลวัตร ดังนั้น ในการวินิจฉัยแต่ละครั้งแต่ละเรื่องจึงต้องมีคำอธิบายที่ชัดเจนต่อสังคม

ผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งเพียงแต่สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิที่ยังเหลืออยู่จากการถูกลงโทษนั้น มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด การที่ต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูกจำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่างๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชน

¹⁵ การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (น. 9-10). เล่มเดิม.

ขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านั้นด้วย¹⁶ ดังนั้น ผู้ต้องขังจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เนื่องจากสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน และไม่อาจถูกกลืนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง หมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูแล้วไร้ศักดิ์ศรีหรือไร้คุณค่า แต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาก็ยังคงอยู่มิได้ถูกกลืนหายไปด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังในคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน¹⁷

สิทธิของผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ที่ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และต่อมาได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์รับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นอกจากนั้นในภูมิภาคยุโรปได้มีการจัดทำสารสันโดยสภายุโรป เรียกว่าอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom 1950) ในภูมิภาคอเมริกามีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์สำคัญ คือ ปฏิญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948)¹⁸

การขังเดี่ยวผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่ทำให้ผู้ต้องขังปราศจากเสรีภาพทางร่างกายโดยการกักตุนให้อยู่ในห้องแคบๆ ตามลำพังและห้ามติดต่อกับบุคคลอื่น อีกทั้งการขังเดี่ยวเวลานานเป็นการทรมานทางด้านจิตใจอย่างหนึ่งด้วย ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดคิดฆ่าตัวตายหรือประสาทหลอนร่วมด้วยเหล่านี้เป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2.2 วัตถุประสงค์การลงโทษ

การลงโทษ คือ การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องจากการที่บุคคลนั้นฝ่าฝืนกติกาสังคม โดยรัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้น วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็น

¹⁶ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 48), โดย ธาณี วรภัทร์, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹⁷ จาก *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่ธรรมาภิบาลสิทธิมนุษยชน* (น. 65), โดย จรรย์ โฆษณานันท์, 2544, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

¹⁸ *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 48), เล่มเดิม.

การป้องกันพิเศษ (Special Prevention / Spezialpraventtion) เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำความผิดเดียวกันซ้ำอีก และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่ศาลสามารถมีคำสั่งควบคู่ไปกับการลงโทษ¹⁹ โดยการใช้มาตรการบังคับทางอาญาไม่เพียงลงโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ให้ออกาสบุคคลที่จะแก้ไขพฤติกรรมให้กลับตนเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข เพื่อทำความเข้าใจในหลักการดังกล่าว ทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.2.1 เพื่อตอบแทนแก้แค้นให้แก้สังคม (Retribution)

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นทฤษฎีการลงโทษที่มีมาแต่โบราณสมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมดั้งเดิม การลงโทษนี้เป็นไปเพื่อความยุติธรรม โดยมีความเชื่อกันว่าผู้ที่กระทำผิดเป็นผู้ที่มีความคิดชั่วร้าย จึงจำเป็นที่จะต้องลงโทษให้สาสมกับความชั่วร้าย รูปแบบของการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน มีนักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ได้สนับสนุนทฤษฎีการลงโทษนี้ และยังได้กล่าวไว้ในหนังสือ Philosophy of Law ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก่สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีต้องเนื่องมาจากเหตุว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิด ทั้งนี้เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อจะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันจะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น”²⁰ แต่หากจะพิจารณาว่าทฤษฎีแก้แค้นทดแทนมีความทรมานโหดร้ายและป่าเถื่อนอย่างเดียวก็น่าจะไม่ถูกทำได้นัก เพราะถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชน โดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นผู้ที่กระทำผิดได้รับผลร้ายตอบแทน จึงจะถือว่าเกิดความยุติธรรม ตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth) คือเมื่อปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรก็ควรที่จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันตอบแทน

ปัญหามีอยู่ว่าเหตุใดรัฐจึงต้องรับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเอง การที่รัฐเข้าไปลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นเป็นเพราะการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น รัฐต้องการป้องกันเพื่อมิให้มีการแก้แค้นกันเองซึ่งจะทำให้สังคมวุ่นวายหากเพราะจะมีการแก้แค้นกันเองไม่มีสิ้นสุดในขณะเดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้ละเมิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม โดยเหตุผลของการลงโทษตามทฤษฎีเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ

¹⁹ แหล่งเดิม.

²⁰ แหล่งเดิม.

1. เหตุผลเพื่อความยุติธรรม การกระทำความผิดเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักความยุติธรรม เมื่อฝ่าฝืนผู้กระทำผิดจึงต้องถูกลงโทษเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม

2. เหตุผลเพื่อทดแทนความผิดตามกฎหมาย เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น เราก็จะลงโทษผู้กระทำผิด ด้วยเหตุเพราะผู้กระทำผิดสมควรที่จะได้รับการลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดกฎหมาย ไม่ใช่เพื่อความยุติธรรม ทั้งนี้ เพราะอาชญากรรม (crime) และการลงโทษ (punishment) เป็นของคู่กัน²¹

แต่ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนี้ในปัจจุบันจะเริ่มลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผลหรือทฤษฎีอื่นแทนที่ ประกอบกับทฤษฎีการลงโทษนี้ยังมีจุดอ่อนหลายประการคือ

(1) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่มีการพิจารณาว่า การลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

(2) การลงโทษแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่นึกถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำผิดตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาต่างๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ เช่น กรณีการตัดมือผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ สังคมก็ไม่ได้อะไรนอกจากการลงโทษดังกล่าวนอกจากคนพิการที่ต้องเป็นภาระแก่สังคมในการเลี้ยงดูต่อไป

(3) เป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริงสังคมยังไม่มีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดที่แท้จริง เช่น กรณีการลักทรัพย์ต้องลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใดๆ ที่จัดวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่²²

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ประกอบกับสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น และมีการกล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้การลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลง แต่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันเหตุเพราะว่ายังมีความสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนในการที่จะทำให้

²¹ ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย สหธน รัตนไพจิตร, 2527, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²² กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 35). เล่มเดิม.

ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน แต่ทฤษฎีแก้แค้นทดแทนนั้นย่อมมีผลทั้งในด้านความกรุณาปรานี และมีส่วนที่เรียกได้ว่าเป็นการแก้แค้นตอบแทน อันทำให้สังคมส่วนใหญ่พอใจ ตลอดจนตัวผู้กระทำผิดก็ยินดีที่จะรับโทษตามสัดส่วนของความผิดที่ตนได้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังมีผลในทางป้องกันสังคมอีกด้วย เพราะว่าการใช้วิธีการลงโทษแบบนี้ย่อมมีผลทั้งในทางทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกตัวและทำให้บุคคลภายนอกเกรงกลัวต่อโทษนั้นด้วย²³

2.2.2 เพื่อการแก้ไขปรับปรุงจิตใจผู้กระทำผิด (Rehabilitation)

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนั้น ผู้ที่ให้คำจำกัดความเป็นท่านแรก คือ นักวิชาการชาวอเมริกันชื่อ ศาสตราจารย์เอเลน ซึ่งพอจะสรุปหลักการได้ว่าทฤษฎีการแก้ไขผู้กระทำผิดนี้เป็นการรวมเอาแนวความคิดหลายแนวความคิดเข้าไว้ด้วยกัน แต่มีสิ่งที่เห็นพ้องกันว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นผลของเหตุที่สืบเนื่องจากอดีต เหตุเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพทางธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยประการนี้จึงเป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องค้นคว้าหาคำอธิบายว่า เหตุผลเหล่านี้มีความเป็นมาอย่างไร ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาถึงพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากอดีตนี้จะทำให้มนุษย์สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ และที่เห็นเป็นลักษณะเด่นชัดของทฤษฎีนี้คือ วิธีการทั้งหลายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษนี้จะต้องมีสภาพเป็นตัวบำบัดตัดโอกาสหรือจำกัดความสามารถในการกระทำผิด วิธีการเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อความสุข ความพึงพอใจของผู้นั้นและเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันจะพึงมีขึ้น²⁴ เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ โดยที่มนุษย์ไม่สามารถเลือกการกระทำได้อย่างอิสระ หรือใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดัน หล่อหลอมมาจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกร่องและหันไปสู่การกระทำผิด ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากหลายปัจจัยรวมกัน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น การกระทำความคิดจึงเกิดจากปัจจัยหลายอย่างรวมกันด้วย ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความคิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้มีดังนี้

²³ จาก *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 89), โดย อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2552, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.

²⁴ Allen, "Criminal Justice Legal Values and Rehabilitative Ideal" (อ้างถึงใน อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น. 91-92), 2522, กรุงเทพฯ : วิญญูชน).

1. มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยเน้นที่ตัวบุคคลผู้กระทำผิด และสภาพแวดล้อม
2. เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำผิด มากกว่าที่จะลงโทษ
3. การทำให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข²⁵

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นการเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำ ความผิด โดยเป็นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุของการกระทำผิดและการทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวผู้กระทำผิดที่ต้องการจะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำความผิดซ้ำซาก ถ้าหากว่าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการโดยที่ไม่มีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิดอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่กระทำผิดไม่ถลำตัวลึกไม่สู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำงานคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคม โดยการใช้มาตรการหลีกเลี่ยงโทษจำคุก เช่น การรอลงอาญาโดยมีเงื่อนไข ในการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีหลีกเลี่ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปรับโทษในเรือนจำระดับหนึ่งแล้ว ก็ให้อยู่ในเรือนจำน้อยที่สุดเพื่อให้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานบริการสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่บุคคลที่ได้รับโทษจำคุกในเรือนจำให้มีการอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดการสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด

วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่กล่าวมาแล้ว เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็เป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา และแนวโน้มนโยบายแห่งรัฐ ในบางช่วงเวลาแนวคิดของทฤษฎีต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤตได้ หากเราพิจารณาประวัติการลงโทษทางอาญาตั้งแต่อดีตของประเทศไทย ในยุคสุโขทัย อยุธยา เรื่อยมา

²⁵ จาก ทฤษฎีการลงโทษ. (น. 29), โดย ฉัตรฐิวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2555, กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

จนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามีการนำทฤษฎีต่างๆ มาใช้อย่างเห็นได้ชัด การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ นั้น จะผสมกลมกลืนกันอยู่หลายแนวคิดทฤษฎี ปรากฏใน โทษและวิธีการบังคับโทษทางอาญา²⁶

ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนั้น จะมีหลักการสำคัญที่ควรคำนึงถึงและควร ปฏิบัติ²⁷ คือ

1. พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดประสบกับสิ่งที่เป็นการทำลายคุณลักษณะ ประจำตัวของเขา
2. ให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษระยะสั้น โดยหันมาใช้วิธีการอย่างอื่นแทนการจำคุก เพราะการจำคุกระยะสั้นไม่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูผู้กระทำผิด การจำคุกระยะสั้น ยิ่งเป็นการทำให้ผู้ถูกลงโทษกลายเป็นผู้ร้ายถาวร เพราะเคยผ่านการจำคุกมาแล้ว กลายเป็นคนขี้คุก และยังสามารถเรียนรู้พฤติกรรมโจรจากในคุกมาด้วย
3. การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล การกำหนดโทษและการ พิจารณาความหนักเบาของการลงโทษ ต้องขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จำเป็นต้องแก้ไข ไม่ใช่ความหนัก เบาของการกระทำผิด การลงโทษจึงต้องเหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิดว่าควรได้รับการแก้ไข อย่างไร
4. เมื่อผู้กระทำผิดได้แก้ไขดีดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษ เมื่อเห็นว่าผู้กระทำผิด สามารถแก้ไขตนเองได้ดีแล้ว ก็ไม่ควรลงโทษต่อควรที่จะระงับโทษ เพราะถึงลงโทษต่อไปก็ไม่ได้ ประโยชน์
5. ให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง เนื่องจากทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะคืนผู้กระทำผิดกับสู่สังคม จึงต้องหาวิธีช่วยเหลือให้ผู้กระทำ ผิดสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ เลี้ยงตนเองได้ และไม่เป็ นภาระของผู้อื่น

2.3 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ

การศึกษาถึงแนวทางความคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้กฎหมายว่าด้วยบังคับ โทษ หมายถึง การพิจารณาถึงหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังซึ่งได้รับการปฏิบัติโดยมาตรการต่างๆ ที่ถือว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล ที่เรียกว่า “การบังคับโทษทางอาญา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ อยู่นอกวิธีพิจารณาความอาญา ที่ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยบังคับโทษ” (penalty law หรือ

²⁶ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 38). เล่มเดิม.

²⁷ จาก กฎหมายอาญา ภาค 1 (น. 34), โดย อุทิศ แสนโกศิก, 2525, พระนคร ศูนย์บริการเอกสารและ วิชาการ กองวิชาการ กรมอัยการ (อ้างถึงใน ฌรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. น. 31).

prison law)²⁸ มาตรการบังคับผู้กระทำความผิดในการดำเนินคดีโดยปกติต้องมีหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ หมาย เป็นเครื่องแสดงอำนาจถึงการใช้มาตรการบังคับ ซึ่งนอกเหนือจากการบังคับโทษอาญาโดยการจำคุกแล้ว ในส่วนของมาตรการบังคับที่มีผลต่อกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและเป็นเครื่องมือทางกฎหมาย ที่ใช้กับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยโดยตรง ก็คือ การขัง²⁹ โดยอาศัยอำนาจของศาลในการออกหมายขังเสียก่อน เมื่อมีการออกหมายขังโดยศาล ก็จะต้องส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไปยังเรือนจำในเขตอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีนั้น ในระหว่างนั้นการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ประกอบกับการดำเนินการทางคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กระบวนการยุติธรรมเป็นการดำเนินการยุติธรรมที่ขับเคลื่อนโดยการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแบ่งงานกันทำเป็นขั้นตอนและพึ่งพาอาศัยกัน กล่าวคือ มีเจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสืบสวนสอบสวนและจับกุม มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีมีผู้พิพากษาทำหน้าที่พิจารณาคดี และสุดท้ายก็จะมีเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทำหน้าที่ควบคุมอบรมและสั่งสอนผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเมื่อพ้นโทษแล้ว ซึ่งถือว่างานราชทัณฑ์เป็นงานที่สำคัญยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขัง ดังนั้นเพื่อให้ดำเนินกระบวนการยุติธรรมสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาถึงการบังคับโทษทางอาญาด้วย ซึ่งในการศึกษากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นอกจากจะต้องศึกษากฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว จำต้องศึกษากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษด้วย

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขและปรับปรุงบุคคลผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติสุขกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก รวมถึงโทษกักขัง และกำหนดลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัยอื่นที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลาย ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญา

ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษ หมายถึง ภารกิจการดำเนินการบังคับโทษผู้ที่ได้กระทำความผิดในลักษณะต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

²⁸ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 46). เล่มเดิม.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (22) “ขัง” หมายความว่าถึง การกักขังจำเลย หรือผู้ต้องหาโดยศาล.

โดยมุ่งไปที่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลที่ถูกยืนยันโดย คำพิพากษาว่ากระทำความผิดและคืนคนดีสู่สังคม กฎหมายบังคับโทษจำคุกได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 เป็นต้น และหน่วยงานภาครัฐหลักที่ทำหน้าที่บริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจของกฎหมายบังคับโทษคือ กรมราชทัณฑ์³⁰

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกมีความสำคัญดังนี้³¹

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกจะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นที่ไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้าสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่างๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำคุณลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรม ให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้นๆ ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคต โดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

2.3.1 เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

วัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิด และให้ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษ ในทัศนสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียต่อบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะ

³⁰ จาก วิกฤตราชทัณฑ์ (น. 36-37), โดย ธาณี วรรณทร์, 2554, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

³¹ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 39-46). เล่มเดิม.

นักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคต หรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าเป็นผู้กระทำ ความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้

1) หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

2) การหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าตนเองด้อยกว่า หรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่างๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

3) พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็กๆ น้อยๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราชอบซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดีๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้ วิธีการอาจได้แก่

4) การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการเล็งไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกกระยะสั้น

5) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

6) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

7) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติมากรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้ นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นรายๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

2.3.2 เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การบังคับโทษมุ่งที่จะคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจเดียวกันกับกฎหมายอาญา ดังนั้นเมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่างๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นรายๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลับกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้น จะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเท็ม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์เพียงชั่ววูบหรือ โดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำความผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เคยกระทำความผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวยอมเป็นไปได้อย่างดี ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

2.3.3 ความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าการแก้ไขนั้น ขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) โดยคนในสังคมทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟูตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ซึ่งในขณะเดียวกันหากไม่ให้ประโยชน์ในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมก็เป็นการศึกษาในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกและกลับตัวกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีกได้ ดังนั้นจึงเกิดความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

2.3.3.1 พัฒนาการความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

เดิมการลงโทษจำคุกมุ่งเน้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ ที่เน้นการแก้แค้นทดแทนการข่มขู่ การตัดโอกาสกระทำความผิดและการแก้ไขฟื้นฟู เน้นหนักการแก้แค้นให้สาสมที่ผู้เสียหายได้กระทำต่อเหยื่อ แต่จากวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเดิมเป็นวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของการลงโทษ ได้รับความสนใจและนำมาใช้ค่อนข้างน้อยเพราะมีความเชื่อมั่นว่าไม่น่าจะทำได้ แต่เนื่องจากผลของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้ออื่นๆ ที่ผ่านมาทำให้เกิดผลร้ายต่อสังคมที่เห็นได้ชัด เพราะความเป็นอาชญากรของผู้กระทำความผิดมิได้หมดไปและยังเป็นการเพิ่มอาชญากรมีอาชีพมากยิ่งขึ้น แท้จริงแล้วการแก้ไขฟื้นฟูปรับแก้พฤติกรรมผู้กระทำความผิดควรจะต้องเป็นเรื่องหลักในการนำมาใช้ก่อนวัตถุประสงค์ข้ออื่น ซึ่งจะทำให้เกิดศักยภาพที่เป็นผลได้จริง เป็นไปตามภารกิจของกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายบังคับโทษ อันเป็นบทพิสูจน์ทฤษฎีความคิดในช่วงเวลาที่ผ่านมาที่เห็นได้อย่างประจักษ์ในประเทศต่างๆ ที่มีประสบการณ์หลายๆประเทศ กล่าวคือ สามารถที่จะปกป้องคุ้มครองสังคมและสร้างความสงบสุขให้กับสังคมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจะเป็นหลักประกันให้กับสังคมได้ว่า เพื่อให้ผู้ที่มีการพิสูจน์ความจริงแล้วว่ากระทำความผิดจริง เมื่อได้ผ่านกระบวนการบังคับโทษจำคุกแล้ว ภายหลังแต่นั้นเขาต้องสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการปรับปรุงแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย บุคคลที่เป็นผู้ต้องโทษจะต้องได้รับหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายมากขึ้น ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งได้ปรากฏเป็นรูปธรรมตามแนวทางในมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของสหประชาชาติ (Standard Minimum Rules for the Treatment of prisoners) และในกฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และในทางนโยบายกับกฎหมายของประเทศอังกฤษและเวลส์ เป็นต้น อันเป็นเป้าหมายที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการบังคับโทษจำคุกในยุคใหม่

ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะเสียไปใช้ไม่ได้ต้องยกเลิกแต่อย่างใดไม่ ซึ่งตามความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ หากแต่เป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกจะมีความเคารพสิทธิของบุคคลมากขึ้น เป้าหมายที่มุ่งเน้นจึงเปลี่ยนแปลงไป ความเหมาะสมของการกระทำและโทษที่จะได้รับก็ยังคงต้องให้พิจารณาให้เหมาะสมสมดุลเช่นกัน ยังคงต้องมีความสมน้ำสมเนื้อในการชดเชยการกระทำชั่วเป็นกรณีๆ ไป หรือการให้สาสมในระดับที่เหยื่อหรือญาติของเหยื่อและสังคมพึงพอใจ การตัดสินคดีจึงยังต้องใช้หลักการตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเหล่านี้อยู่ด้วยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้ผสมผสานร่วมกันอย่างเหมาะสมสำหรับการบังคับโทษจำคุก การกิจของงานราชทัณฑ์ต้องยึดถือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษไว้เป็นหลักการอันสำคัญก่อน และการตรากฎหมายมาใช้บังคับก็ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอย่างชัดเจนด้วย

แนวคิดในการจำคุกเดิม	แนวคิดในการจำคุกใหม่
<ol style="list-style-type: none"> 1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน 2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ 3. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด 4. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม 2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม 3. เพื่อแก้ไขแทนทดแทนที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการแก้ไขตนเอง 4. เพื่อข่มขู่มิให้อาเยียงอย่าง 5. เพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิด

เป้าหมายสุดท้ายของการบังคับโทษจำคุกคือ สามารถที่จะเปลี่ยนอาชญากรให้ปรับปรุงแก้ไขตัวเองและทัศนคติให้มีความคิดอย่างเป็นคนปกติมากที่สุดก่อนปล่อยผู้นั้นออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำ และคาดว่าจะไม่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก จัดว่าเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของการบังคับโทษจำคุกที่สำคัญ อันเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ

2.3.3.2 การขัดกันของเป้าหมาย

ในหัวข้อที่ผ่านมาได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ในขณะที่เดียวกันวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษก็มีการขัดกันของเป้าหมายอยู่ด้วย กล่าวคือ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งกระทำต่อตัว “ผู้ต้องโทษ” ที่ต้องโทษจำคุกเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ และตัดโอกาสกระทำผิด และเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงแก้ไขอยู่ในสัดส่วนของเป้าหมายที่น้อยมาก มิได้เป็นเป้าหมายหลักทิศทางจึงเน้นไปในด้านการกระทำในลักษณะแก้แค้นทดแทนเพื่อให้เหยื่อหรือสังคมรู้สึกได้ว่าโทษจำคุกเป็นวิธีการที่แก้แค้นได้สาสมกับที่เขาได้กระทำผิด สมดุลทางความรู้สึกของการกระทำชั่วมโทษที่ได้รับ การลงโทษจำคุกในอดีตจึงเน้นการทรมาน ทำให้ผู้ต้องโทษต้องลำบาก อดข้าวอดน้ำ ต้องทำงานหนัก หวาดกลัวถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก มีสภาพชีวิตที่ต่ำกว่าคนทั่วไป ภาพการติดคุกจึงเหมือนกับตกนรกในโลกมนุษย์ ผู้ต้องโทษจำคุกจึงอยู่ในสถานะเป็นเพียง “กรรมของการบังคับโทษ” เท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายที่ตอบสนองความรู้สึกและความต้องการของคนในสังคม แต่ไม่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและยังก่อปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมในทางลบในลำดับต่อมาอีกด้วย

ส่วนวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีแล้วไม่กระทำผิดซ้ำอีก หรือเปรียบเทียบได้กับการทำน้ำเสียให้กลายเป็นน้ำดี ของเสียให้เป็นของดี ตามความจริงที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดตามระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็ต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นการบังคับโทษจำคุกจึงต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติหรือคุณลักษณะประจำตัวของคนคนนั้นตามที่กล่าวมาแล้ว และต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ ต้องทำให้มีความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำให้มากที่สุดเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคม ผู้ที่ถูกบังคับโทษจำคุกจะต้องได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันการบังคับโทษจากกฎหมาย ในการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมายจึงยกระดับผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การบังคับโทษจำคุกย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและมีภารกิจที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุนี้กฎหมายบังคับโทษที่ได้ออกเหนือจากมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับคืนเป็นคนดีผู้สังคมแล้ว จึงจะต้องมีลักษณะที่ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะการบังคับโทษทางอาญามีผลต่อบุคคลมาก จึงจำเป็นต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” ตลอดทั้งการบังคับโทษจำคุกนั้นต้องกระทำโดยเปิดเผยที่แสดงถึง “ความโปร่งใส ตรวจสอบได้” อันเป็นหลักของ “ความเป็นประชาธิปไตย” ในประการต่อมาด้วย เป็นไปในทำนองเดียวกันกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้ออก³² ดังนั้น การบังคับโทษจำคุกก็เพื่อที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเท่านั้น การลงโทษขังเดี่ยวจึงเป็นการลงโทษที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก

2.4 มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

การยอมรับสิทธิของผู้ต้องขังว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งได้นำสู่การรับรองสิทธิต่างๆ ที่ผู้ต้องขังพึงมีไว้ในข้อตกลงรับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นระบบคุณค่าประการหนึ่งที่สังคมมนุษย์พยายามรังสรรค์ขึ้นมาในสภาพที่สังคมกำลังเผชิญกับสภาพการณ์ของการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เป็นไปอย่างค่อนข้างรุนแรง ทั้งนี้เพื่อนำเอาระบบคุณค่าดังกล่าวมาจัดระเบียบทางสังคมโดยเฉพาะ ทั้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขแม้จะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม

ทิศทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศที่มีการยอมรับแนวคิดในเรื่องนี้แล้วหลายประเทศ จึงได้พัฒนาไปในแนวเดียวกัน ทั้งนี้สังคมในปัจจุบัน ได้มีการปรับเข้าสู่ดุลยภาพมากขึ้นไม่ว่าในแง่ความเสมอภาคในสังคม ในแง่การเรียกร้องสิทธิหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันโดยมีความคิดที่จะเชื่อมต่อเรื่องหลักนิติธรรมเข้ากับเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยได้เพียรพยายามที่จะกำหนดให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันที่จะประกันให้ประชาชนทุกคนได้รับการปกป้องและคุ้มครองโดยถ้วนหน้ากัน และถือเป็นปณิธานอันสูงสุดที่ประชาชนในโลกปรารถนาให้บังเกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ

³² วิกฤติราชทัณฑ์ (น. 38). เล่มเดิม.

ดังนั้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล³³ จึงได้บุกเบิก และแสดงความคิดเห็นในเรื่องหลักนิติธรรมและมนุษยชนดังกล่าวให้ปรากฏ เพื่อเป้าหมายที่จะมีสังคม แห่งเสรีภาพ เป็นสังคมที่มวลสมาชิกสามารถดำรงจิตวิญญาณเสรีของตนได้อย่างเต็มเปี่ยมหรือ สังคมที่ยอมรับในคุณค่าสูงสุดในตัวมนุษย์ด้วยการพิจารณาถึงสถาบันทางสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะ รัฐว่าเป็นเสมือนผู้รับใช้มิใช่เจ้านายของปัจเจกบุคคล³⁴ โดยถือเป็นหลักการที่สำคัญต่อการปกป้อง ปัจเจกบุคคลจากรัฐที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ และทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถชื่นชมในศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ได้

ในส่วนของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น องค์การสหประชาชาติในฐานะองค์การระหว่าง ประเทศ ได้กำหนดข้อตกลงระหว่างประเทศ รวมทั้งมาตรฐานสากลในด้านต่างๆ ในแนวทาง คุ่มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้ต้องขังหลายฉบับ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งอาจแยก เป็นการพิจารณาจากมาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขังและมาตรฐานทางการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขัง ดังนี้

2.4.1 มาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขัง

2.4.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948: UDHR)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ถือเป็นเครื่องหมายอันยิ่งใหญ่แห่งประวัติศาสตร์ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะแสดงถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของประเทศต่างๆ หลายสิบประเทศ ในการกำหนดเป็นหลักฐานว่า สิทธิมนุษยชนที่สำคัญๆ และควรให้ความคุ้มครองนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เป็นนิมิตอันดีว่า การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ ย่อมจะดีขึ้นเป็นลำดับ และ ปฏิญญานี้เป็นพื้นฐาน หรือหลักการสำคัญอย่างยิ่งในคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยสหประชาชาติ โดยปฏิญญานี้ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายธรรมชาติและเป็นผลงานชิ้นแรกๆ ที่เป็นการนำแนวคิด ในทางปรัชญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีผู้คิดค้นมานานนับปีนำมาบัญญัติไว้ ซึ่งรับรอง โดยที่

³³ เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีศักดิ์เป็นที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติ ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1952 จุดก่อตั้งขององค์กรกฎหมายนี้เป็นผลจากการประชุมของนักนิติศาสตร์ ซึ่งจัดให้มีขึ้นที่กรุงเบอร์ลินประเทศ เยอรมันตะวันตกในขณะนั้น โดยสรุปเน้นความสำคัญของสังคมแห่งเสรีภาพในฐานะเป็นเป้าหมายอันพึงปรารถนา ของหลักนิติธรรม ซึ่งในปี ค.ศ. 1983 ศาสตราจารย์จิติ ดิงส์ทีย์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการโดยถือเป็นนักกฎหมายไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติสูงสุดดังกล่าว (อ้างถึงใน ศิริพร ดังคณาภูกุลชัย, 2549). การใช้กำลังรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่: การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย. น. 9.

³⁴ นิติปรัชญา (น. 131, 358). เล่มเดิม.

ประชุมสมัชชาองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491)³⁵ อันมีข้อความที่เป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้หลายประการ ซึ่งอ้างอิงไปใช้กับผู้ต้องขังด้วย เพราะถือว่าผู้ต้องขังก็เป็นประชาชนพลเมืองคนหนึ่งที่ย่อมได้รับสิทธิอันพึงมีด้วย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่มีสภาพบังคับเหมือนกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปและไม่ใช่นิติสัญญาระหว่างประเทศ ดังนั้น โดยทั่วไป จึงไม่เกิดพันธกรณีให้ต้องปฏิบัติตาม เพียงแต่เป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติเพราะจะเกิดผลดีในทางส่งเสริมมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศนั้นเองให้เป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก และ ประเทศที่ให้การยอมรับหลักการของปฏิญญาสากล ส่วนใหญ่ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตนเองด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยในหลายๆ ประเทศ

ทั้งนี้ปฏิญญาฯ ดังกล่าว ได้จำแนกสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั่วไป ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ³⁶ คือ

1) สิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง (Political or Civil Right)

สิทธิประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม คือ สิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (The rights to, property, equality, justice and the pursuit of happiness) สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิในทางลบ เป็นการจำกัดอำนาจรัฐไม่ให้กระทำการใดตามอำเภอใจและรัฐจะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้

2) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Right)

สิทธิประเภทนี้ถือว่าเป็นสิทธิในทางบวก เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นชัยชนะของกลุ่มประเทศสังคมนิยมที่ทำให้มีการระบุสิทธิเหล่านี้ลงในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ โดยสิทธิดังกล่าวบัญญัติขึ้นเพื่อให้รัฐต้องจัดบริการต่างๆ แก่พลเมือง เช่น สิทธิที่จะจัดตั้งสหพันธ์ กรรมการสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัว สิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาการทำงานตามสมควรและมีวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับเงินจ้าง ตลอดจนสิทธิในการศึกษา เป็นต้น

³⁵ จาก มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 14-15), โดย ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549, กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.

³⁶ การใช้กำลังรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่: การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย ศิริพร ดังคนานุกุลชัย, 2549, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่อาจถูกขังเดี่ยว ได้แก่³⁷

ข้อ 1. “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”

ข้อ 5. กำหนดดังนี้ “No one shall be subjected to torture or to cruel in human or degrading treatment or punishment” ซึ่งสรุปใจความได้ว่าบุคคลจะถูกกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือการข่มขู่หรือการขู่ข่มขู่ไม่ได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการยอมรับจากนานาชาติเพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองมิให้มีการล่วงละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย และจิตใจของมนุษย์ซึ่งไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่เป็นการโหดร้ายทารุณ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน บทลงโทษหรือมาตรการต่างๆ ซึ่งให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมิใช่เป็นการกระทำทรมานหรือปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม

ข้อ 7. “ทุกคนต่างเสมอภาคในกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการขู่ข่มขู่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว”

2.4.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว มีการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519)³⁸ มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศแก่ประเทศภาคีสมาชิก ทั้งนี้โดยนำหลักการที่รับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ มาทำให้เป็นสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีระบบการตรวจสอบโดยองค์การสหประชาชาติว่าได้มีการปฏิบัติตามกติกาหรือไม่และมีการละเมิดกติกาหรือไม่ รวมทั้งวิธีการดำเนินการเมื่อมีการกล่าวหาว่ารัฐภาคีที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพที่ได้มีการรับรองหรือคุ้มครองไว้ในกติกาฯ ดังกล่าว

³⁷ คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (ผู้แปล) (น. 11). เล่มเดิม.

³⁸ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 14-15), เล่มเดิม.

สำหรับประเทศไทย ได้เข้าเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539) และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานอัยการสูงสุดรายงานผลการปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งกติกาฯ ไปยังสหประชาชาติ และเกิดเป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามกติกาฯดังกล่าวสาระสำคัญมีดังนี้³⁹

ข้อ 7. “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”

ข้อ 10. บัญญัติไว้ดังนี้

1) “บุคคลทั้งหลายที่ถูกลิดรอนเสรีภาพ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ข้อ 16. ซึ่งกติกาฯนี้ ได้บัญญัติไว้สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขัง กล่าวว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในที่ทุกสถาน”

จะเห็นว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว ได้รับรองสิทธิของบุคคลและผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกันกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังที่กล่าวข้างต้น การรับรองสิทธิของผู้ต้องขังที่เห็นได้ชัดในกติการะหว่างประเทศนี้ ได้แก่ สิทธิที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม และได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในที่ทุกสถาน ซึ่งพึงได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวที่ตามหลักแล้วเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีฐานะเป็นผู้ต้องขังก็ย่อมที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายภายในประเทศนั้น จะใช้อำนาจในทางที่มีขอบ และจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของเขา นอกเหนือขอบเขตของกฎหมายที่มีอยู่ไม่ได้เช่นกัน

³⁹ กติกาฯ ข้อดังกล่าว ถือเป็นกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม เพราะเป็นภาคีสมาชิก มีผลใช้บังคับตั้งแต่ปี 2540 และในปีต่อมาก็ถือเป็นกติกาสำคัญที่ประเทศไทยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานราชทัณฑ์ และเป็นการผลักดันในการต่อต้านการกระทำที่ถือเป็นการทรมานต่อผู้ต้องขัง พิจารณาจากกรณีศึกษา การจำตรวนผู้ต้องขังชาวญี่ปุ่น ในภาคผนวก ก.

2.4.2 มาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

2.4.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, 1948: UDHR)

จากที่ได้กล่าวรายละเอียดของปฏิญญาฯมาแล้วในหัวข้อ 2.4.1.1 ต่อไปจะได้กล่าวถึง บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำทรมานต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกันในการ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีดังนี้

ข้อ 5. “บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ฝิดมนุษย์ธรรมหรือต่ำช้า ไม่ได้”⁴⁰

2.4.2.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966: ICCPR)

จากที่ได้กล่าวว่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็น กฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศภาคีสมาชิกพึงต้องปฏิบัติตามนอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับการ ค้ำครองสิทธิของผู้ต้องขัง ยังถือว่าไปเกี่ยวข้องกันในเรื่องของการกระทำทรมานต่อผู้ต้องขัง ซึ่งถือ ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกันในการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

ข้อ 7. “บุคคลจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะถูกใช้ในการทดลองทางการแพทย์ หรือ ทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมอย่างเสรีของบุคคลนั้นมิได้”⁴¹

2.4.2.3 กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners, 1955: SMR)⁴²

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษดังกล่าว องค์การสหประชาชาติได้พยายาม กำหนดขึ้นโดยถือเอาหลักการและทางปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าดีสำหรับปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังและสะดวกต่อการบริหารงานเรือนจำ โดยอาศัยแนวความคิดที่เห็นสอดคล้องต้องกัน ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ และอาศัยหลักสำคัญของระบบการราชทัณฑ์ที่นิยมใช้

⁴⁰ คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (ผู้แปล) (น. 10). เล่มเดิม.

⁴¹ กติกาฯ ข้อดังกล่าว ถือว่าเป็นกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม เพราะเป็นภาคี.

⁴² จาก มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 1, 17), กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ, และฉัฐวิสา ฉัตรไพฑูริย์, 2547, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนากระบวนการ ยุติธรรม.

ปฏิบัติในแต่ละประเทศเป็นเกณฑ์⁴³ กฎฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1955 และสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติได้เห็นชอบแล้ว โดยมติที่ 663 ซี (24) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1957 และมติที่ 2076 (62) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1977⁴⁴ โดยมีประเทศสมาชิกรวม 57 ประเทศ ได้ให้สัตยาบันรับรองกฎมาตรฐานดังกล่าว รวมถึงประเทศไทยด้วย และองค์การสหประชาชาติยังได้พยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามกฎมาตรฐานดังกล่าว โดยกำหนดเป็นมาตรการให้ประเทศสมาชิกรับทราบและปฏิบัติในปี ค.ศ. 1984

ในปัจจุบันเนื่องจากได้มีการรณรงค์ทางด้านสิทธิมนุษยชนจากองค์การสหประชาชาติ และรัฐบาลของประเทศต่างๆ ประกอบกับความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (Penology) ได้พัฒนามากขึ้นตามลำดับประเทศต่างๆ ได้บัญญัติกฎหมายที่ให้หลักประกันสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขังมากขึ้น นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาเห็นว่าการลงโทษด้วยวิธีการนำผู้กระทำความผิดมาจำคุกเพื่อการแก้ไขบำบัดเดิมเป็นเพียงผลพลอยได้จากการจำคุกเพื่อแก้แค้นทดแทน แต่ปัจจุบันการปรับปรุงแก้ไขบำบัดได้กลับกลายมาเป็นวัตถุประสงค์หลักในการลงโทษแทนที่วัตถุประสงค์เดิม

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการลงโทษที่ถือได้ว่าเป็นหลักการแห่งความมีมนุษยธรรมให้กับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งให้หลักประกันขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขังซึ่งเป็นหลักประกันให้กับผู้ต้องราชทัณฑ์หรือผู้กระทำความผิดว่าเมื่อต้องโทษแล้วอย่างน้อยที่สุดจะได้รับการปฏิบัติที่มีมาตรฐานแห่งความมีมนุษยธรรมอันเป็นการนำเจตนารมณ์แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาสู่ระบบการราชทัณฑ์ของนานาประเทศรวมทั้งการราชทัณฑ์ของประเทศไทยด้วย และปฏิเสธการลงโทษที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือวิธีการลงโทษที่โหดร้ายและผิดมนุษยธรรมในเรื่องจำ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนี้จะใช้แก่ผู้ต้องขังทุกคน โดยปราศจากเลือกปฏิบัติกับนักโทษใดๆ ประเภท ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนี้ได้วางหลักการขั้นต่ำสำหรับใช้ปฏิบัติต่อนักโทษในประเทศต่างๆ และคำนึงอันสำคัญของหลักการนี้ได้แก่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งรัฐบาลประเทศต่างๆ ควรให้ความสำคัญและยอมรับรวมทั้งปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้โดยการบัญญัติกฎหมายและมีมาตรการทางด้านการปกครองต่างๆ ที่

⁴³ การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย อารีลักษณ์ สินธพพันธ์, 2531, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁴ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 1, 17). เล่มเดิม.

ยอมรับและรับรองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้มาตรการทางวินัยเพื่อเป็นการลงโทษการขังเดี่ยวนั้นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำได้วางหลักการไว้ดังนี้

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางวินัยของผู้ต้องขังไม่ควรเคร่งครัดเกินไปกว่าที่จำเป็นเพื่อให้เขาอยู่ภายใต้การควบคุมและปฏิบัติตามคำสั่ง⁴⁵

ข้อ 27 การรักษาระเบียบวินัยในเรือนจำเป็นเรื่องสำคัญยิ่งแต่ทั้งนี้จะต้องเป็นไปเพื่อความจำเป็นในการรักษาความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในเรือนจำนั้น

ข้อ 28 (1) การจัดการเรื่องระเบียบวินัยภายในเรือนจำจะต้องไม่ใช้วิธีการให้นักโทษด้วยกันเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการทางวินัยกับนักโทษคนอื่น

(2) หลักเกณฑ์ในข้อนี้ไม่กระทบต่อระบบการให้นักโทษมีโอกาสฝึกฝนการดูแลตนเองภายใต้กิจกรรมสังคม การศึกษาหรือกีฬาที่จัดในเรือนจำ ซึ่งนักโทษผู้นั้นอยู่ในกลุ่มกิจกรรมดังกล่าว อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบำบัดฟื้นฟูนักโทษ

ข้อ 29 เรื่องดังต่อไปนี้จะต้องพิจารณาไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับของหน่วยงานราชการของประเทศเสมอ

- (1) การกำหนดว่ากรณีใดเป็นความผิดทางวินัย
- (2) ชนิดและระยะเวลาในการลงโทษทางวินัย
- (3) หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดโทษทางวินัยนั้น

ข้อ 30 (1) การลงโทษทางวินัยแก่นักโทษจะกระทำมิได้เว้นแต่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในกฎหมายและข้อบังคับ และนักโทษจะได้รับโทษซ้ำในความผิดเดียวกันนั้นไม่ได้

(2) ก่อนที่จะมีการลงโทษจะต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษและต้องให้โอกาสแก่นักโทษนั้นตามสมควรในการแก้ข้อกล่าวหา อีกทั้งหน่วยงานราชการจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงให้ได้ความก่อนว่านักโทษนั้นได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาจริงหรือไม่

(3) ในกรณีจำเป็นและหากเป็นไปได้นักโทษควรได้รับอนุญาตให้มีผู้ช่วยเรียบเรียงในการทำคำให้การแก้ข้อกล่าวหา

ข้อ 31 การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรง การขังไว้ในห้องมืด ตลอดจนโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด

ข้อ 32 (1) การลงโทษ โดยให้ขังไว้ในที่คับแคบหรือให้ลดอาหารจะกระทำมิได้เว้นแต่เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ได้ตรวจร่างกายนักโทษผู้นั้นและได้รับรองความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรว่านักโทษผู้นั้นแข็งแรงพอที่จะรับการลงโทษนั้นได้

⁴⁵ From *The United Nations and Crime Prevention* (p. 53-61), By United Nations, 1991.

(2) หลักเกณฑ์เดียวกันนี้ให้ใช้กับการลงโทษอื่นที่จะเป็นการกระทบต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษและไม่ว่ากรณีใดๆ จะต้องไม่มีการลงโทษที่มีลักษณะขัดต่อหลักเกณฑ์ในข้อ 31

(3) เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำนั้นจะต้องไปตรวจเยี่ยมนักโทษรายนั้นในแต่ละวันตลอดระยะเวลาที่นักโทษผู้นั้นต้องโทษทางวินัยนั้นอีกทั้งจะต้องให้คำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงโทษทางวินัยนั้นตามความจำเป็นในกรณีที่พบว่าการลงโทษต่อไปอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษผู้นั้น

นอกจากข้อกำหนดขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดข้อมาตรฐานขั้นต่ำที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางวินัยโดยตรงแล้วยังได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องในทางอ้อมซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับแจ้ง และการร้องทุกข์

1) เมื่อแรกจับตัวผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับแจ้งในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับในเรือนจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่เองหรือโดยการร้องขอของตน

2) ผู้ต้องขังมีสิทธิร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำในท้องที่นั้นหรือในส่วนกลางหรือต่อศาลอย่างเป็นทางการ โดยไม่ถูกตรวจสอบในเรื่องราวที่ร้องทุกข์ และมีโอกาสที่จะแจ้งด้วยวาจาต่อพนักงานสอบสวนในเรื่องนี้โดยปราศจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

3) คำร้องทุกข์ทุกฉบับจะต้องได้รับการดำเนินการตรวจสอบโดยทันทีและได้รับคำตอบโดยไม่ชักช้าแต่จะปรากฏหลักฐานไม่เพียงพอ

ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวเพื่อจุดประสงค์ในการป้องกันสิทธิผู้ต้องขังในขณะที่เริ่มต้นเข้าสู่เรือนจำเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดหรือละเมิดข้อบัญญัติในเรือนจำเนื่องจากว่าสังคมภายในเรือนจำแตกต่างจากสังคมภายนอก การกระทำบางอย่างนอกเรือนจำอาจถือเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แต่ภายในสังคมเรือนจำการกระทำบางอย่างอาจหมายความว่าถึงการกระทบถึงความมั่นคงหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยต่อสังคมภายในเรือนจำ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดการที่ผู้ต้องขังเข้าใหม่ทำการละเมิดโดยไม่เจตนาหรือไม่ทราบอาจทำให้ผู้ต้องขังบุคคลนั้นต้องเสียสิทธิหรือได้รับผลร้ายจากการถูกดำเนินการทางวินัยได้ ส่วนสิทธิการร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ต่อพนักงานสอบสวน หรือต่อศาลได้นั้นเป็นสิทธิที่จะต้องมีการตรวจสอบโดยหน่วยงานที่เหนือกว่าหรือองค์กรภายนอกเนื่องจากว่าผู้ต้องขังอยู่ภายในเรือนจำเป็นระบบปิดเป็นส่วนใหญ่ (เว้นแต่เรือนจำแบบเปิดหรือทัณฑสถานเปิด) ซึ่งการกินอยู่หลับนอนใกล้ชิดเฉพาะเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันและเจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งหากมีระยะเวลาการจำคุกเป็นเวลานานการสร้างอิทธิพลในหมู่ผู้ต้องขังด้วยกัน หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความประพฤติไม่เรียบร้อยอาจสร้างความยากลำบากให้

ผู้ต้องขังบางคนหรือการข่มเหงรังแก หรือการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องบางประการต่อผู้ต้องขังได้ ดังนั้น การให้สิทธิโดยตรงที่จะร้องเรียน หรือร้องทุกข์โดยไม่ถูกตรวจสอบข้อร้องเรียน หรือข้อร้องทุกข์ ก่อนต่อผู้มีอำนาจในการตรวจสอบอย่างใกล้ชิดอย่างผู้บัญชาการเรือนจำจะเป็น โอกาสที่แก้ปัญหามาให้ผู้ต้องขัง ได้อย่างทันที่ที่สุด แต่ข้อร้องทุกข์หรือหนังสือร้องเรียนต่างๆ จะต้องผู้บัญชาการเรือนจำอย่างรวดเร็วและโดยตรงต่อผู้บัญชาการจะเป็นหลักประกันที่ดีที่สุด และปัญหาจะได้รับการแก้ไขเร็วที่สุดหากผู้บัญชาการเรือนจำใช้อำนาจอย่างเป็นภาวะวิสัย

2.4.2.4 อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2550 อนุสัญญามีผลใช้บังคับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 ซึ่งมีข้อกำหนดทั้งหมด 37 ข้อ ซึ่งในอนุสัญญานี้ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขังเดี่ยวซึ่งควรพิจารณาได้แก่

ข้อ 10 (1) รัฐภาคีแต่ละรัฐต้องประกันว่าการศึกษาและข้อสนเทศเกี่ยวกับการห้ามการทรมานเข้าไปบรรจุอย่างสมบูรณ์ในหลักสูตรการฝึกอบรมบุคคลากรที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ทั้งที่เป็นพลเรือนหรือทหาร พนักงานทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับการควบคุมตัว การสอบสวน หรือการปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการถูกจับ การกักขัง หรือการจำคุก ไม่ว่าในรูปแบบใด

(2) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐนำข้อห้ามนี้เข้าไปบรรจุอยู่ในกฎหมายหรือคำสั่งที่ออกมามีเกี่ยวกับหน้าที่และภารกิจของบุคคลเหล่านั้น

ข้อ 11 ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐพิจารณาบททวนอย่างเป็นระบบสำหรับกฎหมาย คำสั่ง วิธีการและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวน ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งปวงสำหรับการควบคุมและการปฏิบัติต่อบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะของการถูกจับ การกักขัง และการจำคุก ไม่ว่าในรูปแบบใดในอาณาเขตที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของตนเพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดมีกรณีการทรมานขึ้น

ข้อ 16 (1) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐรับที่จะป้องกันมิให้มีการกระทำอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ย่ำยีศักดิ์ศรีที่ไม่ถึงกับเป็นการทรมานตามที่นิยามไว้ในข้อ 1 เกิดขึ้นในอาณาเขตอำนาจรัฐของตนเมื่อการกระทำเช่นนั้นได้กระทำโดยหรือด้วยการยุ้ง หรือความยินยอม หรือความรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันธกรณีทั้งปวงใน ข้อ 10 ข้อ 11 และข้อ 13 ให้นำมาใช้บังคับโดยการ

ใช้แทนที่การกล่าวถึงการทรมาน หรือการกล่าวถึงการประตบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

2.4.2.5 ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1975)

ปฏิญญาฯ ดังกล่าว ถือเป็นมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะเจาะจง ในเรื่องการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็น การทรมาน ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อบุคคลทั่วไป แต่ในที่นี้ ขอนำมาพิจารณากับจำผู้ต้องขังด้วยเพราะผู้ต้องขัง ก็คือ มนุษย์ ที่เป็นบุคคลที่จะต้องออกไปใช้ชีวิต ในสังคมเหมือนกัน เพียงแต่ขณะนั้น เขาต้องถูกควบคุมตัวเพื่อรอการพิสูจน์ความผิดของตนในชั้น การพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น⁴⁶ และเมื่อมีการขังเดี่ยวจนเกิดเป็นผลร้ายแก่จิตใจของผู้ต้องขัง จึง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำ ปฏิญญาฯ ดังกล่าวมาพิจารณาด้วย ดังนี้

ข้อ 1. (1) “โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญาฉบับนี้การกระทำทรมาน หมายถึง การกระทำ ใดๆ ก็ตาม ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะในด้านร่างกายหรือ จิตใจ โดย เป็นการกระทำโดยเจตนาที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งกระทำ ต่อบุคคลใดเพื่อที่จะบีบบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือที่ผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้น หรือเพื่อ เป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเอง ประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐาน ขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ

(2) “การกระทำทรมาน ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรงหรือจงใจ ของการปฏิบัติหรือ การลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ข้อ 2. “การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการทรมานหรือการปฏิบัติหรือ การลงโทษอื่นที่ เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นความผิดที่กระทำ ต่อบุคคลที่ความเป็นมนุษย์ และพึงถูกประณาม โดยเหตุที่เป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การ สหประชาชาติ และยังเป็น การล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศ ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”

⁴⁶ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 30-33). เล่มเดิม.

ข้อ 4. “แต่ละประเทศ จะต้องวางมาตรการเข้มแข็งที่จะป้องกันการกระทำทรามานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามกรอบอำนาจของประเทศนั้น”

ข้อ 8. “บุคคลใดที่ถูกระทำทรามาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่น ที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการกระทำหรือการขู่ข่ม ส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ให้มีสิทธิทำคำร้องทุกข์ต่อองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง และคำร้องทุกข์นั้นพึงได้รับการไต่สวนอย่างเป็นธรรม”

2.4.2.6 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (Code of Conduct for Law Enforcement Officials, 1979)⁴⁷

ประมวลฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปขององค์การสหประชาชาติ โดยมีมติที่ 34/169 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1979 ซึ่งตามประมวลฉบับนี้ คำว่า “เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย” ให้รวมถึงเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทุกประเภท ไม่ว่าจะได้รับการแต่งตั้ง หรือการเลือกตั้งที่มีอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ดังนั้นจึงได้นำประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย เพราะ “ผู้พิพากษา” ก็คือ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย โดยต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการขังเดี่ยวผู้ต้องขังซึ่งกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังแล้ว ยังต้องกระทำตามกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ที่มีต่อปัญหาของการกระทำทรามานและการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง มีดังนี้

ข้อ 2. “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน”

ข้อ 5. “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใด ไปกระทำการหรือขู่ข่ม ส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรามานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์...”

ปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่เป็นโทษทางวินัยนั้น ถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาถึงรายละเอียดของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ

⁴⁷ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 134-42). เล่มเดิม.

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหลายเรื่อง ดังนั้นการนำมาตรฐานสากลมาพิจารณาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อแนวทางปฏิบัติในประเทศไทย ที่เป็นมาตรฐานโดยตรง ก็คือ กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ แม้กฎ ดังกล่าว จะไม่ใช่กฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น การจะพิจารณาลงโทษเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการขังเดี่ยวซึ่งถือเป็นปัญหาในการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอย่างรุนแรง โดยสรุปจึงต้องดูรายละเอียดจากมาตรฐานดังนี้

- 1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
 - 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
 - 3) กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ
 - 4) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี
 - 5) ปฏิญญาว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
 - 6) ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย
- อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็มาตรฐานทางด้านสิทธิของผู้ต้องขัง เรื่องเหล่านี้ต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานเจ้าพนักงานเรือนจำก็มีส่วนสำคัญเพราะเป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยตรง จึงต้องคำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะไปละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหรือไม่ด้วย หรือเป็นการกระทำที่เหมาะสมหรือไม่

ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ก็คือ หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสากลของสหประชาชาติ จึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ในเรื่องการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งหากไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสากล ก็อาจเข้าข่ายการกระทำที่เป็นการทรมานและการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นในทางปฏิบัติ การนำมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติมาพิจารณาภายในประเทศใดประเทศหนึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหมายถึงความมั่นคงภายในประเทศนั้นๆ ด้วย การที่สหประชาชาติจะเข้าไปมีบทบาทภายในประเทศใดประเทศหนึ่ง ก็เป็นเรื่องยากอยู่แล้วที่จะกระทำได้ ดังนั้นในทางที่ดีที่สุดในประเทศนั้นเอง โดยเฉพาะประเทศไทยควรที่จะต้องพัฒนาและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนรวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น

2.5 หลักการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

การดำเนินการขังเดี่ยวเป็นเรื่องเฉพาะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเรือนจำกับผู้ต้องขัง เกิดจากกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำดังโดยมิได้เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของผู้ต้องขัง ดังนั้น การพิจารณาการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังจึงต้องคำนึงถึงความสามารถในการป้องกันและรักษาสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง และมีหลักประกันต่อความเป็นธรรมให้กับผู้ต้องขัง การดำเนินการ โดยต้องยกผู้ต้องขังเป็นประธานของการขังเดี่ยวด้วยหลักการที่ว่า ผู้ต้องขังสมควรถูกขังเดี่ยวหรือไม่ มีเหตุผลใดสนับสนุนคนให้ปราศจากเงื่อนไขของกฎระเบียบของเรือนจำ เช่นเดียวกับมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุกอื่นๆ ที่ต้องยกผู้ต้องขังเป็นประธานในการบังคับโทษจำคุก⁴⁸ สภาพการณ์ภายในเรือนจำการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังต้องประสบกับปัญหาหลายด้าน เช่น ความสะอาด ความเป็นอยู่หลับนอน ซึ่งต้องปฏิบัติตามระเบียบที่ทางราชการกำหนดผู้ต้องขังไม่สามารถใช้ชีวิตตามใจตนเองได้ สภาพเรือนจำของไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพแออัด อากาศไม่ถ่ายเท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนจำในต่างจังหวัดที่มีสภาพเรือนจำค่อนข้างเก่าและทรุดโทรมมาก ดังนั้นในบางครั้งผู้ต้องขังต้องอยู่ในสภาพคับแน่นเพื่อเอาตัวรอดจากปัญหาเฉพาะหน้าที่ได้รับทำให้เกิดการแย่งชิง หรือฝ่าฝืนระเบียบข้อห้ามบางอย่างบางประการของเรือนจำ ซึ่งเป็นการยากที่ผู้ต้องขังมีทางเลือกอื่นๆ นอกจากนี้การอยู่รวมกันของผู้ต้องขังในเรือนจำที่แออัดทำให้ผู้ต้องขังมีอารมณ์ที่แปรปรวนได้จึงเป็นสาเหตุเกิดการกระทบกระทั่งกัน จนนำไปสู่การลงโทษที่มีลักษณะที่โหดร้าย กล่าวคือ การขังเดี่ยวนั่นเอง

การกำหนดโทษในลักษณะที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษเกี่ยวกับการขังเดี่ยว อย่างไรก็ตาม เรือนจำมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลที่สั่งจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องขัง แต่สิทธิของผู้ต้องขังก็ยังมีอยู่โดยเรือนจำต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงจะมีได้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และเรือนจำมิได้มีบทบาทในการกำหนดข้อจำกัดใดๆ ที่อาจสร้างความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมให้แก่ผู้ต้องขังอีก ซึ่งในทางตรงกันข้าม เรือนจำควรดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อลดความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำและชีวิตเสรีภายนอกเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ และกลับสู่สังคมอย่างปกติสุขตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษ

2.5.1 วัตถุประสงค์เกี่ยวกับการขังเดี่ยว

การขังเดี่ยวผู้ต้องขังในอดีต ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดก็ตาม จะมีระเบียบวินัยของเรือนจำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ การลงโทษขังเดี่ยวก็นับเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ใช้ลงโทษผู้ต้องขังซึ่งวัตถุประสงค์ในการลงโทษก็เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความทรมานและลงโทษให้สาสมกับ

⁴⁸ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 21). เล่มเดิม.

ความผิดที่ได้ก่อขึ้น แต่เนื่องจากในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นถึงการกระทำที่เป็นการทรมาณ ทารุณ โหดร้าย ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลายประเทศจึงได้ลงนามในปฏิญญาฉบับต่างๆ ของสหประชาชาติเพื่อต่อต้านการกระทำทรมาณ ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว

ลักษณะของการลงโทษชั่งเตี้ยในปัจจุบันมีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังมากขึ้น การจะลงโทษผู้ต้องขังได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการสอบสวนที่ถูกต้องและเป็นธรรม การให้สิทธิผู้ต้องขังได้แก้ตัวในข้อหาของตน จากการที่นานาอารยประเทศได้พัฒนารูปแบบของการลงโทษทางวินัยเรื่องการชั่งเตี้ยให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานสูงกว่าเดิม โดยไม่เป็นการไปทรมาณต่อผู้ต้องขังหรือละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง อีกทั้งมีการประเมินผลทางด้านการลงโทษในหลายด้าน เช่น ทางด้านการแพทย์ต่อเนื้อตัวร่างกายหรือทางด้านจิตใจของผู้ต้องขัง เป็นต้น ประเทศไทยก็ได้เห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้กำหนดลักษณะการลงโทษทางวินัยเรื่องการชั่งเตี้ยที่จะใช้กับผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย และกำหนดผู้มีอำนาจในการลงโทษเอาไว้ตามกรอบของกฎหมาย แต่ระยะเวลาในการชั่งเตี้ยและการดูแลเอาใจใส่ผู้ต้องขังก็ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควรจึงอาจมีลักษณะเป็นการทรมาณและทารุณเหมือนเช่นในอดีต

ดังนั้น จึงสมควรที่จะศึกษาการชั่งเตี้ยในประเทศไทย เพื่อพิจารณาว่ากฎหมายและทางปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว เป็นการกระทำทรมาณต่อผู้ต้องขังหรือไม่ และสมควรบัญญัติให้การชั่งเตี้ยที่มีลักษณะเป็นการทรมาณทารุณผู้ต้องขังมีต่อไปหรือไม่ จึงแยกวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนดังจะได้อีกต่อไป

2.5.1.1 การชั่งเตี้ยที่เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย

วัตถุประสงค์ในการชั่งเตี้ยผู้ต้องขังเพื่อความปลอดภัยแท้จริงแล้วเป็นมาตรการแยกขัง ซึ่งไม่ใช่การใช้มาตรการอันเนื่องจากการกระทำผิดวินัยแต่เป็น “มาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัย” ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าจะรวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตนโดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขังให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น⁴⁹ ทั้งนี้ เรือนจำจะมีระบบการจำแนกผู้ต้องขังที่ชัดเจนเพื่อแยกผู้ต้องขังรายใดมีแนวโน้มในการหลบหนีหรือก่อเหตุร้ายขึ้นในเรือนจำ ซึ่งทางเรือนจำจะมีการตรวจตราผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยอาศัยข้อมูลลักษณะนิสัยของผู้ต้องขังเป็นปัจจัยประกอบการพิจารณา⁵⁰ เมื่อผู้ต้องขังนั้นอาจบุคคล

⁴⁹ กฎกระทรวง ข้อ 42.

⁵⁰ หลักทัณฑวิทยา (น. 373). เล่มเดิม.

อันตรายและอาจสร้างความวุ่นวายขึ้น รวมถึงผู้ต้องขังที่เป็นพ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่ หรือในกรณีผู้ต้องขังนั้นเป็นผู้ป่วย เช่น ป่วยทางจิต จิตบกพร่อง มีอาการคุ้มคลั่ง จึงจำเป็นที่จะต้องแยกผู้ต้องขังเหล่านี้เพื่อขังเดี่ยว ซึ่งการขังเดี่ยวในลักษณะนี้จะไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน การปล่อยผู้ต้องขังออกจากหลังขังเดี่ยวก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์โดยประเมินจากแพทย์หรือผู้บัญชาการเรือนจำแห่งนั้นๆ อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปในกรณีชาวสเปนกับฝรั่งเศสอธิบายว่าการขังเดี่ยวหรือแม้แต่การแยกขังก็ตาม ไม่ควรถูกใช้เป็นมาตรการถาวร⁵¹

2.5.1.2 การขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัย

วัตถุประสงค์การใช้มาตรการควบคุมและวินัยปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาควบคู่กันเสมอ เพราะต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานเรือนจำและทัณฑสถานอย่างใกล้ชิด จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ก็โดยที่ว่าการควบคุม ซึ่งได้แก่ การควบคุมมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีและดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม อันเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ที่มีความสำคัญต่อการปกครองเรือนจำและทัณฑสถานอย่างยิ่ง ส่วนการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขัง หมายถึง การฝึกฝนอบรมผู้ต้องขังให้ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สอดคล้องกับกระบวนการปฏิบัติในการปรุงแต่งแก้ไข และเสริมสร้างการพัฒนาวินัยตนเองของผู้ต้องขังควบคู่กันไปด้วย⁵²

การขังเดี่ยวในลักษณะนี้อันเนื่องมาจากผู้ต้องขังประพฤติผิดระเบียบวินัยของเรือนจำจึงอาจถูกลงโทษได้หลายลักษณะ เช่น การลดชั้น การภาคทัณฑ์ เป็นต้น “การขังเดี่ยว” นั้นเป็นการปฏิบัติของทางเรือนจำ ในปัจจุบันดำเนินการโดยการแยกผู้ต้องขังที่ต้องถูกใช้มาตรการขังเดี่ยวไปคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นคนเดียว โดยเฉพาะไม่ปะปนกับผู้ต้องขังอื่นห้ามการพูดคุยติดต่อกับผู้ต้องขังอื่น⁵³ จะพูดคุยได้เฉพาะกับเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีหน้าที่ตรวจการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนดเท่านั้น พัสดีเรือนจำจะต้องจัดเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราการขังเดี่ยวและตรวจตราการเจ็บป่วย การขังเดี่ยวไม่ใช่การแยกขัง แต่เป็นอีกมาตรการหนึ่งแยกต่างหากไปจากมาตรการทางวินัยและสามารถนำมาใช้ได้เป็นผลดีเพราะทำให้ผู้ต้องขังไม่สูญเสียสิทธิจากการบังคับใช้มาตรการทางวินัย อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมากในการตีความกฎหมายในระดับเจ้าพนักงานเรือนจำและเกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงานทำให้ผู้ต้องขังสับสนว่า

⁵¹ การบริหารงานเรือนจำตามแนวทางสิทธิมนุษยชน (น. 96). เล่มเดิม.

⁵² หลักทัณฑวิทยา (น. 373). เล่มเดิม.

⁵³ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

ตนเองถูกลงโทษทางวินัยหรือการแยกชั้นจากมาตรการเพื่อความปลอดภัย การขังเดี่ยว จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵⁴

- 1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พักดีขึ้นไป
- 2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี
- 6) คำสั่งของต้องห้าม

2.5.1.3 ห้องขังมืด

วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังในห้องขังมืด⁵⁵ เพื่อความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำได้กำหนดให้ผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนวินัยเรือนจำขังห้องมืด ไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกิน 2 วัน ในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบของแพทย์ ซึ่งในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีการยกเลิกการลงโทษในลักษณะดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามยังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อยู่เช่นเดิม ซึ่งหลักเกณฑ์การลงโทษขังห้องมืด จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵⁶

- 1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนืองๆ
- 2) พยายามหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
- 3) ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
- 4) จงใจหลีกเลียงการทำงาน
- 5) จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา
- 6) พยายามหลบหนี

หากเปรียบเทียบการขังเดี่ยวกับการขังห้องมืด ปัจจุบันมีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังโดยผู้มีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวคือ ผู้บัญชาการเรือนจำ มีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระยะเวลา 3 เดือน⁵⁷ และพักดีมีอำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระยะเวลา 1 เดือน⁵⁸ ตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของไทยไม่ได้กำหนดลักษณะห้องขังเดี่ยวเอาไว้ แต่จากการสอบถามเจ้าหน้าที่เรือนจำได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้ ขนาดของห้องขังเดี่ยวมีความกว้างเท่ากับผู้ต้องขังกางแขน

⁵⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

⁵⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35 (7).

⁵⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 112.

⁵⁷ กฎกระทรวง, ข้อ 113.

⁵⁸ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

ออกเท่านั้น มีกำแพงปูนทั้ง 3 ด้านและประตูสำหรับเข้า ซึ่งห้องที่ใช้ลงโทษขังเดี่ยวมีการสร้างพร้อมๆ กับเรือนจำและไม่ได้รับการปรับปรุงอีกเลยจึงมีลักษณะเก่าและโทรมมาก มีเตียงนอนอยู่ในตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนจำต่างจังหวัดที่ไม่มีการปรับปรุงห้องน้ำจะมีลักษณะเป็นถังไม้เอาไว้อูจจาระและปัสสาวะในที่เดียวกันย่อมส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วทั้งห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ ห้องในลักษณะเช่นนี้จะมีความร้อนสูงในเวลากลางวันเนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณกลางแจ้ง อาจทำให้ผู้ที่เข้าไปอยู่ได้รับความร้อนและทรมานได้ เมื่อเข้าไปอยู่เป็นระยะเวลา 3 เดือน อาจทำให้สุขภาพจิตของผู้ต้องขังเสียไป จึงไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในการลงโทษกับลักษณะเช่นนี้ ในส่วนของการขังห้องมีด ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการขังกำหนดระยะเวลา 2 วัน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการลงโทษในลักษณะนี้แล้ว เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่า การขังเดี่ยวมีระยะเวลาการลงโทษที่ยาวนานกว่าการขังห้องมีดแต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีการใช้การลงโทษขังเดี่ยวกันอยู่ในทุกๆ เรือนจำ

จากลักษณะและการขังเดี่ยวผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎกระทรวงฯ ของไทยดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการลงโทษขังเดี่ยวแล้ว อาจเป็นกรณีเข้าข่ายการกระทำทรมาน และละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อผู้ต้องขังได้ แม้กฎหมายจะบัญญัติอนุญาตให้ลงโทษได้แต่การขังเดี่ยวระยะเวลานานก็อาจเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังได้ เพราะเมื่อขังเดี่ยวแล้ว ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างยิ่งโดยเฉพาะด้านจิตใจ และหากพิจารณาในอารยประเทศและในมาตรฐานสากล ก็บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าห้ามลงโทษที่เป็นการทรมานผู้ต้องขัง

2.5.2 การดำเนินกระบวนการขังเดี่ยว

ตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ได้กำหนดมาตรฐานในการลงโทษทางวินัยไว้ 9 ประการ ซึ่งมาตรการลงโทษการขังเดี่ยวอยู่ในมาตรา 35 (6) ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวเป็นการลงโทษที่มาจากผู้ต้องขังนั้นกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องการลงโทษทางวินัยก่อน

2.5.2.1 การลงโทษทางวินัยมีดังต่อไปนี้

(1) ภาคทัณฑ์ ซึ่งได้แก่การเรียกตัวผู้ต้องขังมาว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน⁵⁹ ให้พยายามประพฤติตัวอยู่ในวินัยต่อไป ซึ่งการใช้มาตรการว่ากล่าวตักเตือนหรือการภาคทัณฑ์นี้จะกระทำได้เมื่อการกระทำผิดวินัยเป็นกรณีที่ไม่ร้ายแรงและผู้ต้องขังได้สำนึกตนเองถึงการกระทำผิดวินัยที่ได้กระทำไปแล้ว⁶⁰ แนวทางในการปฏิบัติของเรือนจำในปัจจุบันมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำในระดับใดเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัย

⁵⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 105.

⁶⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 104.

จึงต้องถือว่าการดำเนินการตามมาตรานี้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานทุกระดับชั้นที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาสามารถกล่าวตักเตือนได้และเมื่อได้กล่าวตักเตือนแล้วในทางปฏิบัติมักมีการให้ผู้ต้องขังลงชื่อรับทราบการว่ากล่าวตักเตือน

(2) งดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลา เนื่องจากมีการจัดชั้นของนักโทษเด็ดขาดออกเป็น 6 ชั้น⁶¹ เรียงตามลำดับจากชั้นสูงไปชั้นต่ำดังนี้ ชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก ซึ่งในแต่ละชั้นจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความสะดวกบางประการตามที่กฎหมายกำหนดเช่น นักโทษชั้นเยี่ยมได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกเดือนละห้าวัน⁶² (หมายความว่า จำคุก 1 เดือนได้รับวันลดโทษจำคุก 5 วัน) นักโทษชั้นดีมากได้รับวันลดโทษจำคุกเดือนละ 4 วัน เป็นต้น การเลื่อนชั้นของนักโทษปกติจะกระทำกันปีละ 2 ครั้งคือในเดือนมิถุนายนและเดือนธันวาคมของทุกปี⁶³ การเลื่อนหรือลดชั้นเป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำที่ผู้ต้องขังถูกคุมขังอยู่และลดหรือเลื่อนได้ครั้งละหนึ่งชั้น แต่การเลื่อนชั้นก่อนเวลาที่กำหนดไว้หรือเลื่อนข้ามชั้นต้องได้รับการอนุมัติจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ การใช้มาตรการงดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลานั้น คือการที่เมื่อถึงกำหนดเวลาการเลื่อนชั้นจะงดการเลื่อนชั้นมิให้ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยขึ้นไปสู่ชั้นที่สูงกว่าเดิมโดยกำหนดระยะเวลาการงดไว้อาจเป็นสามเดือน หรือหกเดือนแล้วแต่กรณีว่าผู้มีอำนาจระดับใดเป็นผู้ออกคำสั่งในการสั่งใช้มาตรการทางวินัย การงดการเลื่อนชั้นจะกระทำได้ในกรณีดังนี้⁶⁴

- 1) พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวกลับมา
- 2) นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ
- 3) นำสิ่งของซึ่งไม่ใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาต
- 4) ทำให้ของหลวงหรือของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท
- 5) ทำให้เกิดติดขัดในการทำงานของผู้ต้องขังอื่นโดยประมาท

(3) การลดชั้น มาตรการลดชั้นถือเป็นมาตรการที่สำคัญและอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง เป็นอย่างมากมาตรการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นต้นว่า ต้องถูกมาตรการที่พ่วงแถมจากการลดชั้นเนื่องจากกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังที่ถูกลดชั้นจากการกระทำความผิดวินัยอาจต้องถูกตัดวันที่ได้รับการลดโทษจำคุกซึ่งเป็นประโยชน์ที่

⁶¹ กฎกระทรวง, ข้อ 44.

⁶² กฎกระทรวงฉบับที่ 8, ข้อ 1.

⁶³ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อน ลดชั้นนักโทษเด็ดขาด พ.ศ. 2536, ข้อ 5.

⁶⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 107.

ได้รับตามชั้นของผู้ต้องขังแล้วแต่กรณีความผิดตามที่กำหนด⁶⁵ นอกจากนั้นการเลื่อนลดชั้นต้องดำเนินการตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์⁶⁶ ซึ่งได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย ซึ่งมาตรการลดชั้นจะถูกนำมาใช้กรณีผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยดังนี้

1) กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของหลวงหรือของผู้อื่น หรือกระทำให้การทำงานของผู้ต้องขังอื่นติดขัดโดยเจตนาแต่ไม่เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

2) กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งต่ำกว่าพัสติลงมา

3) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง

4) เล่นการพนัน

5) ดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่ ฝิ่น หรือเสพของเมาอื่นๆ

6) คำสั่งของต้องห้าม

(4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือนวันไว้แต่ในกรณีที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ต้องขังในเรือนจำจะได้รับการเยี่ยมเยียนจากญาติพี่น้อง มิตรสหายภายใต้ข้อบังคับซึ่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดขึ้นและประกาศให้เป็นที่เปิดเผย⁶⁷ ซึ่งการเยี่ยมได้กำหนดข้อปฏิบัติของผู้ที่เข้ามาติดต่อเพื่อกิจธุระหรือการเข้าเยี่ยมเยียนผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นนั้นปัจจุบันอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้ออกระเบียบดังกล่าวกำหนดหลักปฏิบัติไว้แล้ว ซึ่งการได้รับการเยี่ยมนี้หากผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยอาจถูกงด หรือห้ามการเยี่ยมได้ แต่มีข้อสงสัยว่าตามกฎหมายไม่ได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องขังที่จะต้องแจ้งให้ญาติ หรือมิตรสหายได้ทราบถึงการถูกตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกดังกล่าวได้ การดำเนินการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือนนั้นกระทำได้ต่อเมื่อผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยในกรณีดังต่อไปนี้

1) ประพฤติผิดระเบียบ หรือข้อบังคับอันมีไว้สำหรับการเยี่ยมหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก

2) พยายามหลบหนี หรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา

3) นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ

4) นำสิ่งของซึ่งไม่ใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยไม่ได้รับอนุญาต

⁶⁵ กฎกระทรวง ฉบับที่ 8, ข้อ 4.

⁶⁶ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเลื่อนและลดชั้นนักโทษเด็ดขาด พ.ศ. 2536 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551.

⁶⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 7.

(5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนบางอย่าง “ประโยชน์” ในความหมายนี้หมายความถึงประโยชน์ที่ทางราชการมอบให้ตามกฎหมาย เช่นการให้ความสะดวกบางสิ่งบางอย่างในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้ เช่นอาจเป็นการเลื่อนชั้น การแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ⁶⁸ การลาไม่เกินสี่วันต่อครั้งเกี่ยวกับความจำเป็นที่เห็นประจักษ์เกี่ยวกับกิจธุระในครอบครัว⁶⁹ (ห้ามออกนอกราชอาณาจักรและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด) เป็นต้น ส่วนคำว่า “รางวัล” นั้นหมายความว่า เป็นกรณีที่นักโทษเด็ดขาดได้ทำงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือ “คนต้องขัง” และ “คนฝาก” สมัครงานอย่างอื่นนอกจากงานความสะอาดหรืออนามัย หรือการสุขภาพของเรือนจำและการทำงานที่ทำนั้นอาจคำนวณเป็นราคาส่งได้ ซึ่งผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในการทำงาน⁷⁰ แต่รายได้ที่เกิดจากการทำงานนั้นถูกกำหนดให้หักค่าใช้จ่ายก่อนแล้วจ่ายเป็นรางวัลสำหรับผู้ต้องขัง⁷¹ ซึ่งรางวัลดังกล่าวอาจถูกงดหรือลดเสียได้ทั้งหมดหรือบางส่วน “การลดรางวัล”⁷² นั้นเนื่องมาจากการกระทำความผิดวินัยดังต่อไปนี้

- 1) ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย
- 2) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นในขณะที่ทำงาน
- 3) ละทิ้งหรือเพิกเฉยต่องานอันเป็นหน้าที่

“การงดรางวัล”⁷³ กระทำได้เมื่อเกิดกรณีเช่นเดียวกับการลดรางวัล โดยมีผลเสียหายเกิดขึ้นและผู้ต้องขังได้กระทำความผิดในกรณีนั้นๆ โดยจงใจที่จะให้มีความเสียหายเกิดขึ้น

(6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน “การขังเดี่ยว” ในทางปฏิบัติของทางเรือนจำในปัจจุบันดำเนินการ โดยการแยกผู้ต้องขังที่ต้องถูกใช้มาตรการขังเดี่ยวไปคุมขังไว้ต่างหากจากผู้ต้องขังอื่นคนเดียวโดยเฉพาะไม่ปะปนกับผู้ต้องขังอื่นห้ามการพูดคุยติดต่อกับผู้ต้องขังอื่น⁷⁴ จะพูดคุยได้เฉพาะกับเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีหน้าที่ตรวจการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามมาตรการที่กำหนดเท่านั้น และพัศดีเรือนจำจะต้องจัดเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราการขังเดี่ยวและตรวจตราการเจ็บป่วย การขังเดี่ยวไม่ใช่การแยกขังซึ่งมาตรการแยกขังไม่ใช่การใช้มาตรการอันเนื่องจากการกระทำผิดวินัย แต่เป็น

⁶⁸ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) เรื่องกำหนดความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเรื่องการแก้ไขข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 3 เรื่องกำหนดความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2480 ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2533.

⁶⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 32.

⁷⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 25.

⁷¹ กฎกระทรวง, ข้อ 59-64.

⁷² กฎกระทรวง, ข้อ 109.

⁷³ กฎกระทรวง, ข้อ 110.

⁷⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

“มาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัย” ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าจะรวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขังให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น⁷⁵ ซึ่งเป็นอีกมาตรการหนึ่งแยกต่างหากไปจากมาตรการทางวินัย ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมากในการตีความกฎหมายในระดับเจ้าพนักงานเรือนจำและเกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงานทำให้ผู้ต้องขังสับสนว่าตนเองถูกลงโทษทางวินัยหรือการแยกขังจากมาตรการเพื่อความปลอดภัย การใช้มาตรการขังเดี่ยว จะใช้ในกรณีดังต่อไปนี้⁷⁶

- 1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
- 2) วิวาทกับผู้ต้องขังตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี
- 6) คำสั่งของต้องห้าม

คำว่า “กระด้างกระเดื่อง” หมายถึง ไม่ยอมอ่อนน้อม เช่น พระราชายกทัพไปปราบเจ้าประเทศราชที่กระด้างกระเดื่อง มีข่าวว่าเขาอาจถูกไล่ออกเพราะยุยงคนงานให้กระด้างกระเดื่องขัดคำสั่งผู้บริหาร⁷⁷

ดังนั้น การกระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบัญชาการเรือนจำ หมายถึงผู้ต้องขังนั้น ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดี อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานลงโทษผู้ต้องขังบางรายไม่เป็นไปตามขั้นตอนซึ่งในบางครั้งผู้ต้องขังขัดขืนคำสั่งกระด้างกระเดื่องต่อเจ้าหน้าที่ทั่วไปแต่ก็ถูกนำตัวไปลงโทษขังเดี่ยว

(7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกินสองวันในสัปดาห์หนึ่งโดยความเห็นชอบของแพทย์ ซึ่งจะต้องให้แพทย์ตรวจห้องมืดที่จะใช้คุมขังว่าไม่เป็นการผิคนามัยอย่างร้ายแรง⁷⁸ เช่น สกปรก อาจทำให้เกิด โรคติดต่อ หรือมีสภาพที่กรงรัง ชำรุดทรุดโทรมจนน่าเชื่อได้ว่าอาจเป็น

⁷⁵ กฎกระทรวง, ข้อ 42.

⁷⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

⁷⁷ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. คำว่า กระด้างกระเดื่อง. สืบค้น 9 ตุลาคม 2557, จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=4418>

⁷⁸ กฎกระทรวง, ข้อ 119.

อันตรายต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกใช้มาตรการขังห้องมืด นอกจากนั้นก่อนดำเนินการใช้มาตรการดังกล่าวต้องให้แพทย์ตรวจสุขภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังก่อนดำเนินการอีกด้วยและแพทย์ต้องลงความเห็นว่าผู้ต้องขังมีสุขภาพร่างกายหรืออนามัยพร้อมที่จะใช้มาตรการขังห้องมืดได้และใช้มาตรการได้ไม่เกินสองวัน ในหนึ่งสัปดาห์แต่ไม่ได้กำหนดวิธีการขังห้องมืดว่าภายในกำหนดสองวันให้ใช้การขังติดต่อกันหรือไม่ การขังห้องมืดจะกระทำได้เมื่อ⁷⁹

- 1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่องๆ
- 2) พยายามทำร้ายหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
- 3) ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
- 4) จงใจหลีกเลี่ยงการทำงาน
- 5) จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา

(8) เขียนคราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที ในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเขียนคราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลา 30 วัน จากวันที่เขียนคราวที่แล้ว ถ้าเป็นผู้ต้องขังหญิงห้ามเขียน “การเขียน” เป็นการใช้มาตรการทางวินัยที่เป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายและเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน และหากพิจารณาตามสภาพของโทษเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษที่โหดร้ายทารุณและเป็น การกระทำทรมาณซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ออกเป็นระเบียบกรมราชทัณฑ์แจ้งเรือนจำหรือทัณฑสถาน ห้ามการใช้มาตรการเขียนผู้ต้องขังที่กระทำคามผิดวินัยทุกกรณี⁸⁰ แต่มาตรการเขียนยังปรากฏอยู่ในมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 จนถึงปัจจุบันรวมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการเขียนที่ยังกำหนดไว้ในกฎกระทรวง⁸¹ การเขียนใช้ได้แต่เฉพาะนักโทษเด็ดขาดเท่านั้นและต้องคำนึงถึงลักษณะของบุคคลที่จะต้องรับกับมาตรการนี้ สภาพการณ์ของเรือนจำ และต้องเขียนรวดเดียวสำหรับความผิดในครั้งนั้นๆ ปกติประธานในการเขียนคือผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้แทน ซึ่งเป็นข้าราชการเทียบเท่าชั้นประจำแผนกขึ้นไปมาเป็นประธาน และผู้ลงมือเขียนต้องเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำที่ไม่เคยมีสาเหตุกับนักโทษเด็ดขาดที่จะถูกใช้มาตรการมาก่อน การดำเนินการเขียนนั้นต้องให้นักโทษเด็ดขาดนอนคว่ำและเขียนที่ท่อนขาด้านบนไม่ให้ซ้ารอยหรือซ้าแนวกัน วัสดุที่ใช้เขียนต้องเป็นหวาย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ในระหว่างการเขียน หากแพทย์เห็นว่าผู้ถูกเขียนจะทนการเขียนไม่ได้ให้แจ้งประธานและประธานจะต้องสั่งพักการเขียน โดยทันที เมื่อทำการเขียนเสร็จแล้วต้องให้แพทย์ตรวจร่างกายผู้ถูกเขียนและหากเห็นสมควร

⁷⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 112.

⁸⁰ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการยกเลิกระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 เรื่องการลงโทษเขียน พ.ศ. 2480 ลงวันที่ 12 เมษายน 2548 ในภาคผนวก ข.

⁸¹ กฎกระทรวง, ข้อ 117.

ให้ใส่ยาและสั่งให้รักษาพยาบาล การใช้มาตรการเช่นนั้นต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำความผิดดังต่อไปนี้⁸²

- 1) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
- 2) พยายามหรือทำร้ายเจ้าพนักงาน
- 3) พยายามหลบหนี
- 4) จัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งหน้า
- 5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่น หรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหาย

ขึ้น

(9) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 32 (6) วันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกเป็นผลมาจากกฎกระทรวงข้อ 44 ซึ่งกำหนดให้นักโทษเด็ดขาดต้องจัดอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่ง คือชั้นเยี่ยม ชั้นดีมาก ชั้นดี ชั้นกลาง ชั้นเลว และชั้นเลวมาก นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกต้องอยู่ในชั้นดีถึงชั้นเยี่ยมเท่านั้น⁸³ ส่วนชั้นกลางลงไปถึงชั้นเลวมากไม่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก และต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการพักการลงโทษมาใช้ด้วยโดยอนุโลม ซึ่งหากนักโทษเด็ดขาดชั้นดีถึงชั้นเยี่ยมเหล่านั้นทำความผิดวินัยอาจถูกใช้มาตรการตัดวันที่ได้รับการลดวันจำคุกได้ในจำนวนวันและในกรณีต่อไปนี้⁸⁴

- 1) ไม่เกิน 60 วันแต่ไม่น้อยกว่า 30 วัน กรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิด
 - (1) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
 - (2) ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายพนักงานเจ้าหน้าที่
 - (3) พยายามหลบหนี หรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา
 - (4) จัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งหน้า
 - (5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหายขึ้น
 - (6) กระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม
- 2) ไม่เกิน 30 วัน แต่ไม่น้อยกว่า 15 วันกรณีผู้ต้องขังได้กระทำความผิด
 - (1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่องๆ
 - (2) ก่อความวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง

⁸² กฎกระทรวง, ข้อ 113.

⁸³ กฎกระทรวงฉบับที่ 8 (2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ข้อ 1.

⁸⁴ กฎกระทรวงฉบับที่ 8 (2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ข้อ 4.

และหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 197 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2521 เรื่องตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก.

- (3) จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
 - (4) ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายผู้อื่น
 - (5) จงใจก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำแต่ไม่เกิดความเสียหายขึ้น
- 3) ไม่เกิน 15 วัน กรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดดังนี้
- (1) กระด้างกระเดื่องต่อนักงานเจ้าหน้าที่
 - (2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่น
 - (3) เล่นการพนัน
 - (4) ฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังที่มีจำนวนวันลดไม่ถึงกรณี ตาม 1) หรือ 2) หรือ 3) ให้ตัดวันลดโทษที่มีอยู่ทั้งหมด และจะใช้มาตรการลงโทษทางวินัยสถานอื่นอีกก็ได้ การกระทำอื่นๆ ของผู้ต้องขังนอกเหนือ⁸⁵

2.5.2.2 มาตรการในการขังเดี่ยว

จากที่กำหนดเป็นเงื่อนไขให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำพิจารณาใช้มาตรการทางวินัยในกรณีใดตามมาตรา 35 ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำมักเรียกกันว่าการกระทำผิด “นอกกรอบ” นั้น ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้ที่มีอำนาจพิจารณาใช้มาตรการใดมาตรการหนึ่งที่เหมาะสมตาม (1)-(9) แต่ต้องมีใช้มาตรการเขียนซึ่งการใช้ดุลพินิจของผู้บัญชาการเรือนจำต้องใช้อย่างระมัดระวังและไม่ขัดกับกฎหมาย ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดที่ผู้ต้องขังได้เป็นผู้กระทำ นอกจากนี้ยังมีกรณีที่มีการกระทำความผิดวินัยซึ่งการกระทำความผิดวินัยนั้นเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาอยู่ด้วย⁸⁶ ซึ่งการกระทำความผิดอาญานั้นเป็นความผิดลหุโทษ⁸⁷ หรือความผิดตามมาตรา 45 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ความผิดฐานประทุษร้ายแก่ทรัพย์สินของเรือนจำ หรือฐานพยายามจะหลบหนี ในกรณีดังกล่าวกำหนดให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำใช้ดุลพินิจวินิจฉัยลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดเหล่านั้น โดยใช้มาตรการทางวินัยตามมาตรา 35 แทนการร้องทุกข์ต่อนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีอาญา หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ซึ่งมีข้อที่ต้องพิจารณาทางวิชาการต่อไปในอนาคตว่าคดีอาญาที่ได้มีการดำเนินการทางวินัยแทนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติจะระงับลงหรือไม่⁸⁸ ซึ่งในวรรคสองของมาตรา 37 นี้ได้บัญญัติไม่ให้มีการตัดสิทธิ

⁸⁵ กฎกระทรวง, ข้อ 114.

⁸⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 37.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 102 ความผิดลหุโทษคือความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับเช่นว่ามานี้ด้วยกัน.

⁸⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 39.

ของเอกชนที่จะฟ้องร้องความผิดเหล่านั้นซึ่งย่อมหมาความว่าผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาต่อไปได้ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดการดำเนินการลงโทษวินัยผู้ต้องขัง มีกระบวนการที่กำหนดไว้สั้นๆ โดยมาตรา 35 วรรคแรกกำหนดว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้ว ลงโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถาน”⁸⁹ ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) “ขังเดี่ยว 3 เดือน” และกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 99 ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดว่า “ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จักต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่าตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่”⁹⁰ เท่านั้น เป็นกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ยังไม่ครอบคลุมแก่ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยอย่างเพียงพอ เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่มีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2479 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ การลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) กำหนดไว้สั้นๆ ว่า “ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน” โดยไม่ได้กำหนดลักษณะการขังเดี่ยวว่าเป็นเช่นไร อย่างไรก็ดี ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษขังเดี่ยวไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวข้อ 118 กำหนดว่า⁹¹ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น

ให้พัศดีจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อน และสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัยนั้นมีปัญหาในการตีความ แยกเป็นประเด็นดังนี้

ประการแรก การที่ให้แยกผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยออกจากผู้ต้องขังอื่น ซึ่งการแยกผู้ต้องขังในจุดนี้ยังมีความสับสนของผู้ปฏิบัติงานว่า การแยกผู้ต้องขังไปควบคุมที่จัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ คำว่า “ที่จัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ” หมายถึงสถานที่ที่ควบคุมที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษหรือไม่ เนื่องจากการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัยจะเป็นการแยกผู้ต้องขังที่ไม่อาจอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ออกไว้ในสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่ห้องขังเดี่ยวที่เป็นห้องสำหรับการลงโทษขังเดี่ยว โดยมาตรการพิเศษเพื่อความมั่นคงปลอดภัยกำหนดอยู่ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความ

⁸⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35.

⁹⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 99.

⁹¹ กฎกระทรวง, ข้อ 118.

ตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 42 กำหนดว่า⁹² “ผู้ต้องขังซึ่งไม่นำอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้าย หรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขัง ก็ให้แยกไว้รวมในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น”

ประการที่สอง คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่

ในเรื่องการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังมีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากการลงโทษในลักษณะเช่นนี้เป็นการทรมานต่อจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังเป็นสิ่งพึงต้องละเว้นและหลีกเลี่ยง ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำของสหประชาชาติที่ได้บัญญัติไว้ในข้อ 31 ว่า “การลงโทษต่อร่างกาย การกระทำทรมานที่โหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้าเลวทรามสำหรับความผิดทางวินัยผู้ต้องขัง เป็นอันห้ามเด็ดขาด” อีกทั้งด้านการรักษาดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยว ในกรณีนี้ให้พีศติจัดให้มีผู้ตรวจรักษาเมื่อมีอาการเท่านั้น ซึ่งตรงนี้เป็น การชี้ให้เห็นว่าการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังจะเกิดขึ้นภายหลังการถูกขังเดี่ยวก่อนเท่านั้น ตามหลักการควรที่จะตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนว่าสมควรที่จะเข้าไปอยู่ในห้องขังเดี่ยวหรือไม่ ในตรงนี้ก็จึงเกิดปัญหา เนื่องจากผู้ต้องขังบางรายมีโรคประจำตัวอยู่ก่อนแล้วแต่เมื่อถูกขังเดี่ยวทำให้สุขภาพแยลงและอาจทำให้เสียชีวิตได้ ดังนั้น การลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังจึงควรลงโทษอย่างเหมาะสมและสอดคล้องตามหลักสากล รวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังด้วย การลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังจึงเป็นการลงโทษที่ทารุณ ไร้มนุษยธรรม

2.5.2.3 บุคคลที่อาจถูกใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว

ปัจจุบันเรือนจำได้มีการขังเดี่ยวผู้ต้องขังกันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความสำคัญของการขังเดี่ยวก็เพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นภายในเรือนจำ โดยดูได้จากสถิติการลงโทษขังเดี่ยวของเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ดังต่อไปนี้⁹³

⁹² กฎกระทรวง, ข้อ 42.

⁹³ สถิติการลงโทษขังเดี่ยว เรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 25 สิงหาคม พ.ศ. 2557.

ตารางที่ 2.1 สถิติการลงโทษจำคุก ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 25 สิงหาคม พ.ศ. 2557

ลำดับ	คำสั่ง	ลงวันที่	ฐานความผิด	โทษ
1	485/56	22 ต.ค. 56	ครอบครอง (แอร์การ์ด)	ลดชั้นเลวมาก จำคุก 3 เดือน
2	4954/54	22 ต.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
3	2394/56	22 ต.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
4	512/56	6 พ.ย. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
5	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
6	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
7	543/56	25 พ.ย. 56	ร่วมทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
8	544/56	25 พ.ย. 56	มีสิ่งของต้องห้าม (มือถือ)	ลดชั้นเลวมาก จำคุก 3 เดือน
9	558/56	11 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
10	561/56	11 ธ.ค. 56	ประพฤติดุกระเบียบ	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
11	571/56	13 ธ.ค. 56	กระด้างกระเดื่อง,ดูหมิ่น จพง.	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 3 เดือน
12	572/56	13 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
13	573/56	13 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
14	573256	13 ธ.ค. 56	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
15	592/56	23 ธ.ค. 56	ข่มขืนใจ,ชิงเอาทรัพย์สินผู้อื่น	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 1 เดือน
16	036/57	21 ม.ค. 57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
17	039/57	21 ม.ค. 57	พยายามหลบหนี	จำคุก 3 เดือน
18	049/57	29 ม.ค. 57	ถือโทษ	จำคุก 3 เดือน
19	063/57	10 ก.พ. 57	ข่มขืนโดยใช้กำลังประทุษร้าย	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
20	099/57	24 ก.พ. 57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
21	126/57	26 มี.ค. 57	ขัดขืนคำสั่งเจ้าพนักงาน	จำคุก 1 เดือน
22	127/57	26 มี.ค. 57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
23	129/57	26 มี.ค. 57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
24	129/57	26 มี.ค. 57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
25	136/57	26 มี.ค. 57	หลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
26	138/57	26 มี.ค. 57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
27	139/57	26 มี.ค. 57	ข่มขืนจิตใจ,ใช้กำลังประทุษร้าย	จำคุก 3 เดือน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับ	คำสั่ง	ลงวันที่	ฐานความผิด	โทษ
28	140/57	26 มี.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
29	162/57	10 เม.ย.57	คูหมีนเจ้าพนักงาน	จำคุก 3 เดือน
30	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
31	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
32	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
33	227/57	20 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
34	248/57	29 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
35	256/57	29 พ.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
36	256/57	29 พ.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
37	260/57	29 พ.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 2 เดือน
38	275/57	6 มิ.ย.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
39	294/57	12 มิ.ย.57	ทำร้ายเจ้าพนักงาน ผู้อื่น, กระด้างกระเดื่อง	ลดชั้น ตัด 15 วัน งดเยี่ยม 3 เดือน จำคุก 3 เดือน
40	323/57	30 มิ.ย.57	ทำร้ายร่างกาย	จำคุก 3 เดือน
41	333/57	30 มิ.ย.57	มีสิ่งของต้องห้ามไว้ในครอบครอง	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 3 เดือน
42	359/57	9 ก.ค.57	หลบหนีการควบคุม	เลวมาก ตัด 60 วัน จำคุก 3 เดือน
43	363/57	9 ก.ค.57	หลอกลวงผู้ต้องขังใหม่	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
44	389/57	23 ก.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
45	411/57	31 ก.ค.57	ข่มขืนจิตใจ, ไซ้กำลังประทุษร้าย	ลดชั้น ตัด 15 วัน จำคุก 3 เดือน
46	443/57	18 ส.ค.57	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	จำคุก 3 เดือน
47	478/57	25 ส.ค.57	ร่วมกันทำร้ายร่างกาย	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน
48	428/57	25 ส.ค. 57	ทำร้ายร่างกาย, ก่อให้ผู้อื่นกระทำความผิด	ลดชั้น ตัด 30 วัน จำคุก 3 เดือน

จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาสั้นๆ มีการขังเดี่ยวก่อนข้างถึและต่อเนื่อง โดยบุคคลที่จะถูกขังเดี่ยวได้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อ “ผู้ต้องขัง” คนใดกระทำความผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว

ลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้... ดังนั้นคุณสมบัติประการแรกของบุคคลที่อาจถูกลงโทษทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวได้คือต้องเป็น “ผู้ต้องขัง”

“ผู้ต้องขัง” หมายความว่าความรวมถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก⁹⁴

คำว่าผู้ต้องขังเป็นคำเรียกรวมประกอบไปด้วยบุคคลสามจำพวกที่กล่าวข้างต้น ซึ่งแต่ละจำพวกมีสถานะทางกฎหมายต่างกันตามประเภทของตนเองนอกจากนั้นสภาพสิทธิและการได้รับการปฏิบัติจากเจ้าพนักงานเรือนจำย่อมแตกต่างกันตามฐานะของผู้ต้องขังบุคคลนั้นตามจำพวก เช่น การได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เป็นนักโทษชั้นดี เป็นต้น

“นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุดและหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย⁹⁵ นักโทษเด็ดขาดจึงหมายถึงบุคคล 2 จำพวก

1) บุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาถึงที่สุดและภายหลังศาลได้ออกหมายจำคุกแล้ว หรือที่เรียกว่าหมายแดง คำว่าคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นอาจเป็นกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้⁹⁶

(1) คำพิพากษาของศาลฎีกา ซึ่งเมื่อมีคำพิพากษาของศาลฎีกาแล้ว โจทก์ จำเลย ไม่มีสิทธิคัดค้านคำพิพากษาของศาลได้อีกต่อไป

(2) คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ซึ่งต้องห้ามฎีกาตามกฎหมายหรือไม่ต้องห้ามฎีกา แต่โจทก์จำเลยฎีกาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

(3) คำพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งต้องห้ามอุทธรณ์ตามกฎหมายหรือซึ่งโจทก์ จำเลย ไม่อุทธรณ์ในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด แม้ไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ก็ตาม

2) บุคคลที่ถูกขังไว้ตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ ในตามปกติ อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐซึ่งการใช้อำนาจตุลาการเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินคดีและออกหมายจำคุกบุคคลได้ตามกฎหมายแต่มีกรณีที่เป็นการคุมขังที่ไม่ได้มาจากอำนาจของศาล ย่อมเป็นการไม่ชอบ

⁹⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (2).

⁹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (3).

⁹⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 23 บัญญัติว่า “ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น โดยตรงต่อ ศาลฎีกาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา และคดีที่กฎหมายอื่นบัญญัติให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษา รวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลฎีกา ตามกฎหมายคดีที่ศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว คู่ความไม่มี สิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไป.”

ด้วยกฎหมายหรือรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ เช่น การรัฐประหาร โดยการควบคุมตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องทางการเมืองไปคุมขังไว้ในเรือนจำโดยอำนาจที่ไม่มาจากศาลโดยแท้จริง จึงเป็นการคุมขังบุคคลโดยไม่ใช้อำนาจของศาลซึ่งระบบการราชทัณฑ์ได้กำหนดรองรับไว้เหตุการณ์ทำนองนี้สรุปได้ว่าเจ้าพนักงานเรือนจำจะไม่รับบุคคลใดๆ ไว้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำเว้นแต่จะได้รับหมายอาญาหรือเอกสารอันเป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจ⁹⁷

“คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง⁹⁸ คนต้องขังหมายถึงเฉพาะบุคคลที่มีหมายของศาลให้ขังไว้ในเรือนจำเท่านั้นเพราะหมายขังปัจจุบันศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายขังเพื่อเป็นการประกันการมีตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อดำเนินการสอบสวนหรือเพื่อการฟ้องคดีต่อศาล ตามความหมายของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 (4) หมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง และในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ก็ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกัน⁹⁹ “หมายขัง” เป็นหมายอาญาชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายขังเป็นคำสั่งของศาลให้จำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เปลี่ยนที่ทางของอย่างถาวรของผู้ต้องหา จำเลย หรือบุคคลอื่น การออกหมายขังผู้ต้องหา คือ การออกหมายขังในระหว่างการสอบสวน ส่วนการออกหมายขังจำเลยเป็นการออกหมายขังในระหว่างพิจารณาทั้งก่อนมีคำพิพากษาและหลังจากมีคำพิพากษาแล้วและแม้จะมีการยกฟ้องการออกหมายขังก็อาจจะเกิดขึ้นได้¹⁰⁰ ดังนี้ ในคดีที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่ว่าจะเป็เพราะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาหรือกรณีใดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การที่จะเอาตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐได้ก็ต้องมีหมายขังของศาล

ผู้มีอำนาจออกหมายขัง คือ ศาล โดยศาลสามารถออกหมายขังได้ 3 ระยะ ดังนี้¹⁰¹

(ก) การออกหมายขังระหว่างการสอบสวน เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ออกหมายขัง และสั่งขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน โดยในทางปฏิบัติถือกันเป็นหลักว่า ถ้าพนักงานสอบสวนยังไม่ได้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ ย่อมเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะยื่นคำร้องขอเอง ซึ่งมีระยะเวลาในการขังกำหนดไว้สำหรับประเภทคดีต่างๆ ที่เรียกกันทั่วไปว่า นำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังนั่นเอง

⁹⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 8.

⁹⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (4).

⁹⁹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542.

¹⁰⁰ *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185, 207 และธรรมนูญ สืบละปะดล* (น. 69-76).

เล่มเดิม.

¹⁰¹ *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58,59,71 และ 88.*

(ข) การออกหมายขังระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง การออกหมายขังจำเลยในคดีที่พนักงานอัยการฟ้อง¹⁰² ซึ่งศาลจะออกหมายขังโดยพลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องก็ได้

(ค) การออกหมายขังระหว่างพิจารณา หมายถึง การออกหมายขังจำเลยซึ่งศาลออกหมายขังจำเลยได้ทั้งกรณีพนักงานอัยการฟ้องและในกรณีผู้เสียหายฟ้อง ซึ่งศาลจะออกหมายขังโดยพลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องได้เช่นกัน โดยอาจเป็นการที่ศาลชั้นต้นออกหมายขังภายหลังพิพากษายกฟ้องจำเลยก็ได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดเพื่อเป็นประกันการบังคับโทษ ทั้งนี้หมายขัง ไม่ว่าจะออกในระหว่างสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดี ก็คงใช้ได้จนกว่าศาลจะได้เพิกถอน โดยออกหมายปล่อยหรือหมายจำคุกแทน

บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขังที่ศาลออกให้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น บุคคลเหล่านี้จึงเรียกตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ว่า “คนต้องขัง” ซึ่งเมื่อศาลสั่งขังคนต้องขังแล้วจะต้องขังบุคคลนั้นไว้ในเรือนจำตามหมายขังนั้นไว้ในเขตอำนาจของศาลนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และศาลมีคำสั่งให้โอนการขังไปยังท้องที่ที่จะต้องทำการสอบสวนนั้นก็ได้อีกตามคำร้องขอของพนักงานสอบสวน แต่ทั้งนี้เมื่อนำผู้ต้องขังมาขังไว้ในเรือนจำแล้วผู้ต้องขังนั้นก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ด้วย ซึ่งมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ก็ให้อำนาจอธิบดีกรมราชทัณฑ์ย้ายผู้ต้องขังไปเรือนจำต่างๆ ได้

สำหรับบุคคลที่ถูกศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่คดียังไม่ถึงที่สุด ยังอยู่ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ถ้าไม่มีการประกันตัว ศาลจะออกหมายขังไว้แต่ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ไม่ถือว่าเป็นนักโทษเด็ดขาด ดังนั้นการจะลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในลักษณะนี้จึงไม่อาจจะกระทำได้ เนื่องจากยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่นั่นเอง สำหรับหมายอาญาที่ศาลใช้สำหรับคำสั่งจำคุกไปเรือนจำ จะใช้คำว่า “หมายจำคุกระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา” ดังนี้จึงเทียบเคียงได้กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 23 วรรค 2 และกฎหมายไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 53 และข้อ 69 ซึ่งเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “คนต้องขังระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา” ทั้งนี้ในกฎหมายปรากฏคำดังกล่าว แต่ก็ไม่มีกฎหมายใดให้คำจำกัดความเอาไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติ “ผู้ต้องขัง” ตามหัวข้อนี้อาจถูกเจ้าพนักงานเรือนจำลงโทษขังเดี่ยวได้ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นจองจำคุกซ้อนคุกก็ได้

“คนฝาก” หมายถึงบุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา¹⁰³ เพราะฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้ถูกขังหรือจำคุก

¹⁰² กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 307-310). เล่มเดิม.

¹⁰³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (5).

ตามหมาย แต่ถูกควบคุมไว้ในเรือนจำด้วยเหตุผลอื่น ทั้งก็ต้องมีกฎหมายให้อำนาจในการนำฝากไว้ด้วย ซึ่งอาจเป็นดังต่อไปนี้

(ก) กฎกระทรวงมหาดไทยออกความตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ลงวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2478 ข้อ 2 ซึ่งกำหนดว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นว่าควรสั่งฟ้องและส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการตามมาตรา 142 วรรค 3 นั้น ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้พนักงานอัยการมอบตัวผู้ต้องหาให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานตำรวจผู้สอบสวน ในจังหวัดอื่นให้พนักงานมอบตัวผู้ต้องหาให้แก่พืศคีความคุมไว้ ณ เรือนจำ”¹⁰⁴

กฎกระทรวงดังกล่าวได้กำหนดใช้มาเป็นเวลานานแล้ว แต่ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 57 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติการขังหรือจำคุก ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล¹⁰⁵ ดังนั้น การจะขังหรือจำคุกบุคคลใดไว้ในเรือนจำก็ต้องมีหมายขังหรือหมายจำคุกจากศาลเท่านั้น และหากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 237 ว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล...” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวหากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังไม่ถูกยกเลิกไป ก็อาจมีผลทำให้ผู้ต้องขังประเภทคนฝากตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ต้องขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการควบคุมผู้ต้องขังไว้โดยไม่มีหมายขังของศาล

(ข) กฎหมายอื่น เช่น ระเบียบการเนรเทศตามพระราชบัญญัติการเนรเทศ พ.ศ. 2499 ข้อ 620 (1) ว่าด้วยการควบคุมผู้รอการเนรเทศ หรือตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาเยาวชนและครอบครัว ซึ่งผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจส่งเด็กหรือเยาวชนที่มีความประพฤติไม่ดี เหลือขอ¹⁰⁶ ไปกักไว้ในเรือนจำ เป็นต้น

“นักโทษพิเศษ” หมายความว่านักโทษเด็ดขาดซึ่งส่งไปอยู่ทัณฑนิคมตามพระราชบัญญัตินี้¹⁰⁷ ซึ่งนักโทษพิเศษเป็นผู้ต้องขังด้วยดังนั้นจึงอาจถูกใช้มาตราลงโทษขังเดี่ยวของทางเรือนจำได้

¹⁰⁴ จาก คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (น. 34), โดย วิสัย พฤษะวัน, กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 57.

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 38 (4).

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4 (6).

2.5.2.4 การดำเนินการขังเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุด

ในกรณีการดำเนินการขังเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุดจะต้องพิจารณาจากตามตารางการลงโทษผู้ต้องขังฐานกระทำผิดวินัย ตามกฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ พุทธศักราช 2479¹⁰⁸ ยกตัวอย่าง เช่น ในกรณีที่ผู้ต้องขังที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุดกระทำความผิดต่อคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา คนฝาก จะถูกสั่งขังเดี่ยวตามกฎกระทรวงฯ ข้อ 111 (1) หรือในกรณีก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง จะถูกขังเดี่ยวตามกฎกระทรวง ข้อ 111 (2) ปราบปรามตามตารางการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง นอกจากนี้มีกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1¹⁰⁹ เรือนจำจังหวัดนนทบุรี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัย ผู้ต้องขังชาย ธ. ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดนนทบุรี และออกคำสั่งลงโทษทางวินัย โดยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกำหนด 2 เดือน ขังเดี่ยวมีกำหนด 1 เดือน กรณีใช้หลักเหตุผลแห่งทำร้ายผู้ต้องขังอื่น ได้รับบาดเจ็บเหตุเกิดที่อาคารเรือนนอนหมายเลข 3 หลังเกิดเหตุพัศดีเวรกลางวันเกรงว่าอาจมีการทำร้ายกันอีกได้สั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการโดยการจำตรวนกับผู้ต้องขังชาย ธ. เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังชาย ท. กับพวกอีก 8 คน ซึ่งเป็นพวกของผู้ต้องขังชาย ธ. รวมตัวกันประท้วงปลุกกระดมผู้ต้องขังอื่นเพื่อกดดันเจ้าหน้าที่เรือนจำให้ถอดตรวนให้ผู้ต้องขังชาย ธ. พักติเวรกลางวันเกรงว่าอาจเกิดเหตุบานปลายกระทบความมั่นคงเรือนจำจึงได้ยินยอมสั่งถอดตรวน แต่ได้บันทึกรายงานพฤติกรรมผู้ต้องขังชาย ท. กับพวก รวม 9 คน เรือนจำจังหวัดนนทบุรีจึงได้สอบสวนและสั่งลงโทษ ผู้ต้องขังชาย ท. กับพวกรวม 9 คน ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด โดยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกำหนดเป็นเวลา 2 เดือน และขังเดี่ยวเป็นเวลาคนละ 2 เดือนในฐานะความผิดก่อการประท้วงกดดันเจ้าพนักงานเรือนจำ และเรือนจำรายงานการลงโทษให้กรมราชทัณฑ์ทราบ กรมราชทัณฑ์รับทราบและกำชับให้เรือนจำบรรยายพฤติการณ์ในการกระทำความผิดในการประท้วงของผู้ต้องขังแต่ละบุคคลให้ชัดเจนเพื่อให้ต้องตามฐานความผิดที่เกิดขึ้น

กรณีศึกษาที่ 2¹¹⁰ เจ้าพนักงานเรือนจำกลางบางขวางจำนวนหกนายเข้าจู่โจมตรวจค้นภายในฝ่ายควบคุมผู้ต้องขังแดน 6 จากการตรวจค้นพบโทรศัพท์เคลื่อนที่จำนวนหนึ่งเครื่องซุกอยู่ในกระเป๋ากางเกงตัวที่สวมใส่ของนักโทษเด็คชาตชาย ร. ผู้ต้องขังชั้นกลาง คดีฆ่าผู้อื่น กำหนดโทษ

¹⁰⁸ คู่มือตารางการลงโทษทางวินัย ภาคผนวก.

¹⁰⁹ คำสั่งเรือนจำจังหวัดนนทบุรีที่ 356/2555 ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2555 เรื่องลงโทษผู้ต้องขังผิดวินัย.

¹¹⁰ คำสั่งเรือนจำกลางบางขวาง ที่ 643/2555 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2555 เรื่อง ลงโทษผู้ต้องขังผิดวินัย.

จำคุกตลอดชีวิต และตรวจค้นพบโทรศัพท์เคลื่อนที่อีกหนึ่งเครื่องพร้อมสมุดบันทึกหมายเลขโทรศัพท์วางอยู่บนแนวลูกกรงห้องขังติดกับที่นอนของผู้ต้องขังชาย ค. ผู้ต้องขังคดีตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ กำหนดโทษของศาลชั้นต้นจำคุกตลอดชีวิตอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ เหตุเกิดในห้องควบคุมหมายเลข 4 และห้องควบคุมหมายเลข 6 ฝ่ายควบคุมแดน 6 เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัยผู้ต้องขังทั้งสอง จากการสอบสวนมีพยานหลักฐานเชื่อว่าผู้ต้องขังทั้งสองได้กระทำความผิดจริงจึงมีคำสั่งลงโทษ นักโทษเด็ดขาดชาย ร. โดยการลดชั้นเป็นชั้นเลว และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ฐานครอบครองสิ่งของต้องห้าม และสั่งลงโทษผู้ต้องขัง ค. ด้วยการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับมีกำหนดสองเดือนและขังเดี่ยวมีกำหนดสามเดือน โดยให้เว้นระยะระหว่างการตัดการเยี่ยมเยียนและขังเดี่ยวได้เป็นเวลาห้าวัน นักโทษเด็ดขาดชาย ร. ไม่อุทธรณ์คำสั่ง แต่ผู้ต้องขังชาย ค. อุทธรณ์คำสั่งอ้างว่า เรือนจำกลางบางขวางลงโทษด้วยพยานหลักฐานที่ไม่เพียงพอและไม่เปิดโอกาสให้ได้แย้งแสดงพยานหลักฐาน นอกจากนี้นางสาว ม. ญาติของผู้ต้องขังชาย ค. ได้ยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางอ้างว่าเรือนจำลงโทษโดยไม่มีการสอบสวนข้อเท็จจริง ผู้บัญชาการเรือนจำตรวจสอบอุทธรณ์แล้วเห็นว่าพยานหลักฐานชัดเจนว่าผู้ต้องขังชาย ค. กระทำความผิดจริงจึงยกคำร้องขอความเป็นธรรมของนางสาว ม. และแจ้งผลการพิจารณาเรื่องขอความเป็นธรรมให้ทราบ และยกอุทธรณ์ของผู้ต้องขังชาย ค. และรายงาน กรมราชทัณฑ์เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง กรมราชทัณฑ์พิจารณาพยานหลักฐานแล้วพบว่าเรือนจำได้มีการดำเนินการตามกระบวนการถูกต้องมีการแจ้งสิทธิในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานแล้ว แต่ผู้ต้องขังชาย ค. ไม่ได้แย้งและแสดงพยานหลักฐานแต่ยกมากล่าวอ้างในชั้นอุทธรณ์คำสั่ง และจากพยานหลักฐานที่ปรากฏรูปถ่ายส่วนตัวของผู้ต้องขังชาย ค. ในโทรศัพท์ และรูปของ นางสาว ม. ในอิริยาบถต่างๆ รวมทั้งสมุดบันทึกหมายเลขโทรศัพท์ของกลางมีการบันทึกชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของนางสาว ม. ไว้ด้วย ทำให้พยานหลักฐานเชื่อมโยงเชื่อได้ว่าผู้ต้องขังชาย ค. กระทำผิดวินัย ฐานครอบครองสิ่งของต้องห้ามจริง จึงมีคำสั่งยกอุทธรณ์ของผู้ต้องขังชาย ค.

กรณีศึกษาที่ 3¹¹¹ เรือนจำกลางพิษณุโลกได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและพิจารณาโทษทางวินัย ผู้ต้องขังชาย ส. ซึ่งเป็นผู้ต้องขังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลกรณีได้ค้นพบโทรศัพท์มือถือจำนวน 2 เครื่องซึ่งซุกซ่อนอยู่ใต้พื้นไม้ได้ที่นอนของผู้ต้องขังชาย ส. ผู้ต้องขังคดีจำหน่ายยาเสพติดให้โทษประเภท 1 และผู้ต้องขังชาย ส. ให้การรับสารภาพว่าโทรศัพท์ของกลาง

¹¹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ค่วนมาก ที่ ยช 0706.4/44260 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2555 เรื่องแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง.

จำนวน 2 เครื่องดังกล่าวเป็นของตนเองจริง ผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกจึงได้มีคำสั่งลงโทษผู้ต้องขังชาย ฮ. สามสถานดังนี้

- 1) งดการเลื่อนชั้นไว้มีกำหนด 6 เดือน
- 2) ลดชั้นลงจากชั้นเดิม 1 ชั้น
- 3) ขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน

ผู้ต้องขังชาย ฮ. ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกจึงได้อุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยต่อผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกอ้างว่ากรณีการเกิดเหตุให้ถูกสอบสวนทางวินัยกรณีนี้เหตุเกิดเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2553 ซึ่งขณะนั้นคดีอาญาของผู้ต้องขังชาย ฮ. อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา จึงยังไม่มีการขึ้นของของผู้ต้องขัง โดยหลังการเกิดเหตุผิดวินัยแล้วได้ศาลได้มีคำสั่งเบิกตัวออกไปฟังคำพิพากษาคดีอาญาเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งถือว่าเป็นวันที่คดีถึงที่สุดและมีสถานะเป็นนักโทษเด็ดขาดและมีชั้นที่จะถูกลดชั้นได้และขอให้งดการลงโทษขังเดี่ยว

ผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกพิจารณาอุทธรณ์ของนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. (ขณะอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยมีสถานะเป็นนักโทษเด็ดขาดแล้ว) แล้วเห็นว่าแม้ตามหมายคำคุกคดีถึงที่สุดของนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. คดีจะถึงที่สุดเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 แต่ปรากฏตามหมายจำคุกของศาลให้เริ่มนับวันเริ่มจำคุกตั้งแต่วันที่ 9 พฤษภาคม 2544 และปรากฏตามคำพิพากษาของศาลปกครองพิษณุโลกคดีหมายเลขแดงที่ 232/2554 ซึ่งได้วินิจฉัยคดีระหว่างนักโทษเด็ดขาดชาย ผู้ฟ้องคดีกับผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลก ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1 อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ในคดีปกครองอีกคดีหนึ่งซึ่งศาลปกครองพิษณุโลกได้มีคำวินิจฉัยส่วนหนึ่งว่า “ศาลอุทธรณ์ภาค 5 พิพากษาให้จำคุก (คดีอาญา) ตลอดชีวิตนับโทษจำคุกวันที่ 20 ตุลาคม 2547 แต่คดีอาญาถึงที่สุดวันที่ 24 ธันวาคม 2552 ผู้ฟ้องคดีในคดีปกครองนี้จึงเป็นนักโทษเด็ดขาดตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2547” ดังนั้นคำสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บัญชาการเรือนจำกลางพิษณุโลกต่อนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว ให้ยกอุทธรณ์

เรือนจำกลางพิษณุโลก ได้รายงานผลการลงโทษทางวินัยนักโทษเด็ดขาดชาย ฮ. มายังกรมราชทัณฑ์ในฐานะหน่วยงานที่เหนือกว่าซึ่งกรมราชทัณฑ์พิจารณาแล้วเห็นว่าการลงโทษของเรือนจำกลางพิษณุโลกไม่ถูกต้องเนื่องจาก คำจำกัดความตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กำหนดว่านักโทษเด็ดขาดคือบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งในกรณีนี้คือวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 ประกอบกับภายในหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุดได้ระบุข้อความว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำ จำคุก นาย ฮ. ไว้ตามหมายนี้” ดังนั้นเมื่อเรือนจำได้พบการกระทำความผิดวินัยในวันที่ 17 ตุลาคม 2553 ซึ่งในขณะนั้นนักโทษ

เด็ชขาดชาย ฮ. ยังเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีเรือนจำจึงไม่อาจลงโทษงดการเลื่อนชั้น หรือการลดชั้นได้ จึงให้เรือนจำกลางพิษณุโลกแก้ไขคำสั่งลงโทษและดำเนินการคืนสิทธิประโยชน์ให้กับนักโทษเด็ชขาดชาย ฮ.

เมื่อพิจารณาหนังสือดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นาย ฮ. ไม่ถูกลงโทษงดการเลื่อนชั้น หรือลดชั้น ใดๆก็จมนักโทษ ฮ. ยังถูกขังเดี่ยว 3 เดือน ซึ่งนาย ฮ. ยังเป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณา ดังนั้นการที่เรือนจำลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่ยังบริสุทธิ์อยู่ สิทธิตามกฎหมายก็ได้รับรองและคุ้มครองอย่างเต็มที่ การจะลงโทษควรจะกระทำให้แตกต่างจากนักโทษเด็ชขาด การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีว่าได้

2.5.2.5 สิทธิของผู้ต้องขังในการใช้มาตรการลงโทษการขังเดี่ยว

การดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังเป็นมาตรการที่กระทบกับสิทธิของผู้ต้องขังค่อนข้างมาก ดังนั้นตามหลักการลงโทษในคดีอาญาจะต้องยกผู้ต้องขังให้เป็นประธานของการดำเนินการจึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการดำเนินการเพื่อเป็นหลักประกันให้กับผู้ต้องขัง สิทธิการคุ้มครองดังกล่าวมิได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวง แต่ต้องใช้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายกลางในการดำเนินการทางปกครอง ดังต่อไปนี้คือ

1) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งถึงสิทธิของตนเองในกระบวนการ¹¹² และคำแนะนำในการดำเนินการ โดยให้เจ้าหน้าที่แจ้งถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขังให้ทราบตามความจำเป็นแก่กรณี¹¹³ ในการแจ้งกฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบหรือระยะเวลาการแจ้งไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการแจ้งในเวลาใดควรเป็นการแจ้งในระยะเวลาเริ่มต้นเพื่อเป็นการให้โอกาสหรือการเตือนให้ผู้ต้องขังทราบตั้งแต่แรกเพื่อรักษาสิทธิของตนได้อย่างเต็มที่ด้วยเหตุว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความรู้ด้านกฎหมายน้อยและไม่เข้าใจระบบวิธีการดำเนินการ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับคำร้องคำขอต่างๆ ในระหว่างการดำเนินการ เช่น การให้การเพิ่มเติม หรือการยื่นคำร้องขอตรวจเอกสารหลักฐาน การระบุพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตน หรือการมีทนายเพื่อแก้ข้อกล่าวหา หากมีข้อบกพร่องเจ้าหน้าที่ต้องแนะนำหรือให้โอกาสผู้ต้องขังได้แก้ไขภายในระยะเวลาอันสมควร เจ้าหน้าที่ไม่ควรอ้างเหตุในความผิดพลาดเล็กน้อยซึ่งมิได้เกิดจากการไม่สนใจที่จะดำเนินการหรือปล่อยปละละเลยของผู้ต้องขังมาเป็นเหตุตัดสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้ข้อกล่าวหาหรือยกคำร้องคำขอที่เป็นสิทธิของผู้ต้องขัง

¹¹² บัญชีคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เรื่องเสร็จที่ 255/2545.

¹¹³ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 27.

2) สิทธิโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานในส่วนสิทธิ ดังนี้ได้มีกำหนดไว้สองส่วน คือ กฎกระทรวงข้อ 99 ซึ่งเป็นการกำหนดสิทธิในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานเป็นการเฉพาะของผู้ต้องขังซึ่งถูกดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อเท็จจริงตามประกอบการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐาน¹¹⁴ ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองแล้วพบว่าตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองมีข้อจำกัด ยกเว้น แต่การดำเนินการตามกฎกระทรวงไม่มีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดซึ่งแสดงว่าการดำเนินการตามกฎกระทรวงคุ้มครองสิทธิดีกว่าเนื่องจากไม่มีข้อจำกัด ผู้ต้องขังสามารถแสดงพยานหลักฐาน หรือแสดงข้อโต้แย้งอย่างไรก็ได้ การแจ้งข้อเท็จจริงที่เพียงพอเปรียบเทียบได้กับการอธิบายพฤติการณ์ทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องขังได้กระทำผิดวินัยและจะถูกลงโทษขังเดี่ยว รวมทั้งพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาพอที่จะทำให้ผู้ต้องขังเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องบรรยายละเอียด เช่นเดียวกับการบรรยายฟ้องในคดีอาญา ซึ่งต้องบรรยายให้ครบองค์ประกอบการทำความผิดในการดำเนินการในส่วนนี้ทำได้ดังต่อไปนี้

(1) การแจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ผู้ต้องขังเข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดที่เกิดขึ้นสาระสำคัญของเหตุการณ์ การเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมกับการกระทำนั้นอยู่ และแจ้งว่าการกระทำของผู้ต้องขังถือเป็นการกระทำผิดวินัยผู้ต้องขังในส่วนของกรลงโทษขังเดี่ยว

(2) เจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการต้องแจ้งสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงมีให้ผู้ต้องขังทราบว่าจะถูกสอบสวนในฐานะใด เช่น เป็นผู้ถูกกล่าวหา เป็นพยาน การดำเนินการในบางครั้งการสอบสวนในครั้งแรกผู้ดำเนินการอาจไม่ได้แจ้งให้ผู้ต้องขังนั้นทราบว่าถูกสอบสวนในฐานะผู้ถูกกล่าวหา แต่สอบสวนในฐานะอื่นซึ่งเป็นการหาข้อเท็จจริงเป็นการทั่วไปซึ่งเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องขังซึ่งได้สอบสวนไปแล้วเป็นผู้ที่มีส่วนในการกระทำผิดวินัยด้วยการดำเนินการที่ถูกต้องคือต้องเรียกตัวผู้ต้องขังบุคคลนั้นมาสอบสวนใหม่และแจ้งฐานะการสอบสวนใหม่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาโดยหลักการให้ผู้ต้องขังเป็นประธานในการสอบสวนภายใต้หลักกฎหมาย ซึ่งผู้ต้องขังอาจยื่นข้อมติให้การเดิม หรือให้การเพิ่มเติม ให้การใหม่ยอมทำได้

(3) ให้โอกาสผู้ต้องขังแสดงพยานหลักฐานของตนเองได้อย่างเต็มที่ ในการแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งอาจต้องใช้เวลา อุปกรณ์เครื่องเขียน หรือให้โอกาสในการยื่นเอกสารหรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้โดยกำหนดเวลาพอสมควรเพื่อผู้ต้องขังได้มีโอกาสดำเนินการดังกล่าว เว้นแต่ผู้ต้องขังผู้นั้นใช้เหตุนี้ในการประวิงเวลาโดยไม่จำเป็น

¹¹⁴ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 30.

3) สิทธิในการมีทนายความหรือมีที่ปรึกษาเข้าร่วมการพิจารณาคำเนิการ¹¹⁵ ซึ่งสิทธิประการนี้เจ้าพนักงานผู้ดำเนินการมักไม่มีการแจ้งให้ผู้ต้องขังได้รับทราบ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวของผู้ต้องขังและบางกรณีผู้ต้องขังใช้สิทธิใน ข้อนี้เป็นการประวิงการดำเนินการ โดยเฉพาะก่อนมีพระราชกฤษฎีกากอภัยโทษ หากคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการบังคับโทษที่ต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานในการบังคับโทษแล้วการดำเนินการทางวินัยต้องขังผู้ต้องขังเป็นประธานในการดำเนินการเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงควรแจ้งถึงสิทธิในการมีทนายความหรือมีที่ปรึกษาให้กับผู้ต้องขังด้วยซึ่งผู้ต้องขังที่ถูกสอบสวนเพื่อพิจารณาใช้มาตรการทางวินัยมีสิทธิที่จะนำทนายความหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมในการสอบสวนข้อเท็จจริงในการสอบปากคำ ทำคำให้การได้และหากทนายความหรือที่ปรึกษาได้กระทำการใดๆ ต่อหน้าผู้ต้องขังถือเป็นการผูกพันผู้ต้องขังเว้นแต่ผู้ต้องขังได้คัดค้านเสียในขณะนั้น ดังนั้นหากผู้ต้องขังมีความประสงค์ใช้สิทธิดังกล่าวเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานเรือนจำต้องดำเนินการตามความประสงค์¹¹⁶ แต่การจัดการที่ปรึกษาและทนายความผู้ต้องขังต้องดำเนินการเองเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานไม่มีหน้าที่ในการดำเนินการจัดหาให้

4) สิทธิของผู้ต้องขังที่สามารถตรวจดูเอกสาร ซึ่งผู้ต้องขังสามารถใช้สิทธิในการตรวจดูเอกสารได้เท่าที่จำเป็นต้องทราบเพื่อการโต้แย้ง ชี้แจงหรือการป้องกันสิทธิของตนได้ แต่หากยังไม่ได้ทำคำสั่งใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว ผู้ต้องขังยังไม่มีสิทธิขอตรวจดูต้นร่างคำวินิจฉัย¹¹⁷ ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำอาจไม่อนุญาตให้ตรวจดูเอกสารได้หากเป็นกรณีที่ต้องรักษาเป็นความลับ¹¹⁸ หรือการตรวจดูเกินความจำเป็นในการโต้แย้งหรือรักษาสิทธิซึ่งคำว่าเอกสารในความหมายนี้หมายถึงความถึงการเป็นเอกสารที่สื่อความหมายอาจเป็นสัญลักษณ์หรือเสียง

2.5.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว

การสั่งให้ใช้และเพิกถอนการขังเดี่ยว โดยหลักแล้ว คือ “ผู้บัญชาการเรือนจำ” เนื่องจากมีอำนาจในการลงโทษทุกสถานตามที่บัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์¹¹⁹ และตามกฎหมายกระทรวงให้อำนาจ “พัศดี” ที่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่งมีอำนาจลงโทษฐานผิดวินัยได้¹²⁰ แต่อำนาจในการสั่งขังเดี่ยวแตกต่างกันในเรื่องของระยะเวลา นอกจากนี้ อธิบดีกรมราชทัณฑ์เป็นผู้อำนวยการ

¹¹⁵ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 23.

¹¹⁶ ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 205/2541 และเรื่องเสร็จที่ 389/2545.

¹¹⁷ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 31.

¹¹⁸ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, มาตรา 32.

¹¹⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 103.

¹²⁰ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

เรือนจำโดยทั่วไป มีอำนาจบังคับบัญชากิจการเรือนจำเหนือเจ้าพนักงานทัังปวง¹²¹ ก็ถือว่าเป็นผู้สั่งและเพิกถอนได้เช่นกัน ดังนั้น โดยสรุปแล้ว หากพิจารณากฎหมายบังคับโทษของไทย ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว คือ ผู้บัญชาการเรือนจำ พศคิ และอธิบดีกรมราชทัณฑ์

อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานเรือนจำ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เจ้าพนักงานอำนวยการกลางและเจ้าพนักงานประจำเรือนจำ ซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำถือเป็นกลไกที่สำคัญของการบังคับโทษจำคุก

2.5.3.1 เจ้าพนักงานอำนวยการกลางได้แก่

1) อธิบดี เป็นผู้อำนวยการเรือนจำโดยทั่วไป หมายความว่าอธิบดีมีหน้าที่บริหารงานเรือนจำให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย ตลอดจนคำสั่งหรือมติคณะรัฐมนตรีหรือตามคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอยู่แล้ว

2) ผู้ช่วยอธิบดี ปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งในตำแหน่งนี้แต่ได้มีการแต่งตั้งเป็นตำแหน่งรองอธิบดีฝ่ายต่างๆ คือ รองอธิบดีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายปฏิบัติการ

3) หัวหน้ากองในกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันคือ ผู้อำนวยการสำนักหรือผู้อำนวยการกองต่างๆ ในกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่บริหารงานภายในกองนั้นๆ เช่น ผู้อำนวยการสำนักทัณฑวิทยา ผู้อำนวยการกองนิติการซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นภารกิจในการสนับสนุนภารกิจของเรือนจำทั่วประเทศ

4) สารวัตรเรือนจำประจำกรมราชทัณฑ์ ปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนี้แล้ว แต่มีการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงของกรมราชทัณฑ์ให้มีการดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการของกรมราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับสารวัตรเรือนจำมีอำนาจในการตรวจการเรือนจำตามที่อธิบดีกำหนด ปัจจุบันได้กำหนดเป็นเขตประจำแต่ละราย มีอำนาจหน้าที่ตรวจการเรือนจำภายในเขตรับผิดชอบ เดิมสารวัตรเรือนจำมีอำนาจให้คำปรึกษาแนะนำแก่เจ้าพนักงานประจำเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำลงมา เสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำแต่ตำแหน่งผู้ตรวจราชการกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำได้นอกจากนั้นเดิมหากสารวัตรเรือนจำได้รับคำสั่งจากอธิบดีให้เข้าควบคุมกิจการของเรือนจำใด ก็จะมีอำนาจบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำรองจากผู้บัญชาการเรือนจำนั้นๆ ด้วย

5) ข้าราชการกรมราชทัณฑ์หัวหน้าแผนกในกรมราชทัณฑ์ซึ่งอาจได้รับคำสั่งให้ออกตรวจหรือควบคุมเรือนจำจะได้รับอำนาจเช่นเดียวกับสารวัตรเรือนจำหรือผู้ตรวจราชการกรมราชทัณฑ์หากได้รับคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะได้รับอำนาจเช่นเดียวกับผู้บัญชาการเรือนจำ

¹²¹ กฎกระทรวง, ข้อ 4.

2.5.3.2 เจ้าพนักงานประจำเรือนจำได้แก่

1) ผู้บัญชาการเรือนจำแบ่งออกได้เป็นผู้บัญชาการเรือนจำโดยเฉพาะ คือ ผู้บัญชาการเรือนจำที่เป็นข้าราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์ โดยปกติมีหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชากิจการของเรือนจำที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยทั่วไป ทั้งการบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำทั้งหมด และผู้ต้องขังที่อยู่ในอำนาจการบัญชาการ ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจลงโทษทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งหมายความรวมถึงการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว¹²² นอกจากนี้ ผู้บัญชาการเรือนจำยังมีอำนาจในการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังในทุกมาตรการ แต่ในกรณีที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่ง คือผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ กรณีที่ไม่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยเฉพาะในเรือนจำจังหวัด หรือเรือนจำอำเภอแล้วแต่กรณีหรือนายตำรวจหัวหน้าสถานีตำรวจ กรณีได้มีการประกาศอาณาเขตเรือนจำโดยใช้สถานีตำรวจนั้นๆ เป็นเรือนจำชั่วคราว ในกรณีนี้บุคคลดังกล่าวมีอำนาจเช่นเดียวกับผู้บัญชาการเรือนจำเฉพาะ

2) สารวัตรเรือนจำ กรณีเรือนจำใดมีกิจการยุ่งยากหรือสำคัญหรือมีผู้ต้องขังตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไปให้อธิบดีจัดให้มีการแต่งตั้ง สารวัตรเรือนจำ แต่ในปัจจุบันไม่มีการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนี้

3) พัสติ ซึ่งเดิมหมายถึงการแต่งตั้งให้ข้าราชการสังกัดประจำเรือนจำแห่งนั้น โดยที่ข้าราชการผู้นั้นดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไปเป็นพัสติแต่ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงตำแหน่งของข้าราชการในระบบใหม่ จึงได้มีการแต่งตั้งให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ในกลุ่มวิชาการระดับชำนาญการ ขึ้นไปเป็นพัสติ และเจ้าพนักงานเรือนจำในกลุ่มทั่วไป ระดับอาวุโสขึ้นไปทำหน้าที่พัสติ โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้บัญชาการเรือนจำ

อำนาจหน้าที่ของพัสติ คือ การดำเนินกิจการเรือนจำได้ตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หรือกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น มีอำนาจหน้าที่ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานเรือนจำในสังกัด สรุปได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่พัสติ¹²³ ไว้ดังนี้

- (1) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานในสังกัด
- (2) แบ่งการทำงานของเรือนจำเป็นส่วนๆ มอบหมายให้เจ้าพนักงานในสังกัดไปดำเนินการควบคุมหรือจัดทำ

¹²² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35(6).

¹²³ กฎกระทรวง, ข้อ 18 และข้อ 100.

(3) รักษา ดูแลและบูรณะสถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
 (4) ควบคุมดูแลการทะเบียนบัญชีของเรือนจำ
 (5) เรือนจำใดไม่ได้แต่งตั้งสมุหบัญชีไว้ พศัตถ์ต้องรับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินอันเกี่ยวกับ
 ด้วยกิจการของเรือนจำ

(6) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง
 (7) ตรวจตราการกระทำความผิดวินัยผู้ต้องขังตลอดจนการป้องกันมิให้หลบหนีและ
 การจับกุมเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาในเรือนจำ

(8) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง
 (9) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง
 (10) ดูแลการอนามัยผู้ต้องขัง การสุขภาพิบาลของเรือนจำ และจัดการให้เป็นไปตาม
 คำแนะนำของแพทย์

(11) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่
 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติ
 ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พศัตถ์เรือนจำที่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่งมีอำนาจลงโทษทาง
 วินัยได้¹²⁴ ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงได้ให้อำนาจพศัตถ์ลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้ 1 เดือนแต่ในทางปฏิบัติ
 ผู้บัญชาการเรือนจำมักเป็นผู้สั่งขังเดี่ยว

4) ผู้คุม หมายความว่า เจ้าพนักงานสังกัดเรือนจำประเภทวิชาการระดับ ปฏิบัติงาน
 ทั้งหมด หรือระดับชำนาญการที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพศัตถ์ และเจ้าพนักงานเรือนจำประเภท
 ทัวไประดับปฏิบัติงาน และชำนาญงาน ทั้งหมด ส่วนข้าราชการที่ปฏิบัติงานในกรมราชทัณฑ์ไม่ถือ
 ว่าเป็นผู้คุม¹²⁵ ผู้คุมถือว่าเป็นเจ้าพนักงานที่เป็นหัวใจหลักของการปฏิบัติงานด้านการราชทัณฑ์
 เพราะเป็นผู้ที่ต้องทำงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขัง ต้องมีความเป็นผู้มีวุฒิภาวะที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานและ
 มีความอดทนต่อแรงเสียดทานค่อนข้างสูงทั้งจากสภาวะและสิ่งแวดล้อมที่ไม่น่าอภิรมย์ อำนาจ
 หน้าที่ของผู้คุม¹²⁶ มีดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของพศัตถ์ข้อ 6 ถึงข้อ 11
 (2) เมื่อผู้ต้องขังในความควบคุมของเจ้าพนักงานอื่นก่อความไม่สงบหรือกระทำ
 ความผิดอาญาต้องเข้าไปทำการจับกุมหรือทำการช่วยเหลือเจ้าพนักงานอื่นเว้นแต่ไม่อาจกระทำ

¹²⁴ กฎกระทรวง, ข้อ 100.

¹²⁵ จาก คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานเรือนจำ (น. 86),
 โดย สมบูรณ์ ประสพเนตร, 2544ม กรุงเทพฯ.

¹²⁶ กฎกระทรวง, ข้อ 21-22.

เพราะมีหน้าที่ต้องควบคุมดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ในความควบคุมของตนอันอาจก่อความไม่สงบหรืออาจกระทำความผิดอาญาขึ้นได้ แต่ต้องแจ้งเหตุให้เจ้าพนักงานอื่นผู้ควบคุมหรือพัศดีทราบ

(3) ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี๋ยวนั้น ผู้คุมมักเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องคือการจับกุม กล่าวหา การบันทึกแจ้งรายงานการกระทำความผิดวินัยของผู้ต้องขังเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากการปฏิบัติงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขังมักตรวจพบการกระทำความผิดอาญาและวินัยเรื้อนจำโดยผู้คุมเองทั้งสิ้น นอกจากนี้การดำเนินการทางวินัยมีคณะกรรมการซึ่งผู้คุมอาจได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสอบสวนทางวินัย และเสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อใช้มาตรการทางวินัยและนำไปสู่การขังเดี๋ยวยกับผู้ต้องขังได้

2.6 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการขังเดี๋ยวยผู้ต้องขังในประเทศไทย

สำหรับในหัวข้อนี้ หลักกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการขังเดี๋ยวยผู้ต้องขัง จะบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงฉบับที่ 14 ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ส่วนในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ต้องขัง มีบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา

2.6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการขังเดี๋ยวยไว้โดยตรง แต่ได้บัญญัติในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยเอาไว้ และในเมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศจึงสมควรที่จะต้องยกขึ้นอ้างเพื่อนำมาพิจารณาต่อการขังเดี๋ยวยผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย บทบัญญัติสำคัญที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดให้อำนาจไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิต ตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือเป็นการลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม

มาตรา 32 วรรคท้าย ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อให้สั่งระงับหรือเพิกถอนการกระทำเช่นว่านั้น รวมทั้งจะกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยก็ได้

มาตรา 39 วรรคแรก บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมาย ที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

มาตรา 39 วรรคสองและวรรคท้าย ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยาน ในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยชั่วคราว

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นถือเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีอาญา รวมถึงการการดำเนินกระบวนการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวด้วย เพราะผู้ต้องขังยังได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเช่นคนปกติทั่วไป เพียงแต่เขาถูกจำกัดบริเวณอยู่ในเรือนจำเท่านั้น โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ กล่าวได้ว่าในขณะที่ผู้ต้องขังถูกจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลแล้ว การลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังอีกนั้น ถือเป็นการจำคุกซ้อนคุกก็ว่าได้ยังเป็นการตอกย้ำการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอย่างรุนแรงซึ่งไม่เป็นที่ไปตามหลักของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพเกินสมควร และทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของผู้ต้องขัง ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความคุ้มครองอยู่

2.6.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ข้อบ่งชี้ทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้... (6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน” ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 นี้ มิได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการขังเดี่ยวว่าเป็นอย่างไร เนื่องจากได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.6.3 กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

ข้อบ่งชี้ที่ปรากฏอยู่ใน ข้อ 118 บัญญัติว่า “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่น ทั้งสิ้น

ให้พัศดีจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อน และสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”

การใช้มาตรการขังเดี่ยวนั้นมีขั้นตอนที่จะใช้ปรากฏอยู่ในข้อ 111 ในกรณีดังต่อไปนี้¹²⁷

- 1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
- 2) วิวาทกับผู้ต้องอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป

¹²⁷ กฎกระทรวง, ข้อ 111.

- 3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนัน ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 4) ดื่มสุรา สูบกัญชา ฟิ่นหรือเสฟของเมาอย่างอื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป
- 5) มีของต้องห้ามในจำพวกที่เป็นเครื่องมือ อันเป็นอุปกรณ์ในการหลบหนี
- 6) คำสั่งของต้องห้าม

จากหลักกฎหมายดังกล่าวทั้งในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ จะเห็นว่าการขังเดี่ยว ซึ่งตามกฎกระทรวงข้อที่ 118 กำหนดคนนั้น กฎหมายบัญญัติว่า "... คุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ" ในจุดนี้ หมายความว่าถึงการแยกผู้ต้องรับโทษไปยังสถานที่คุมขังผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยและถูกลงโทษขังเดี่ยว เมื่อพิจารณาสถานที่การขังเดี่ยวที่ใช้เป็นสถานที่ลงโทษทางวินัยกับการใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก็ได้ให้มีการแยกตัวผู้ต้องขัง ไปควบคุมไว้ในสถานที่อื่น หมายความว่าถึงสถานที่เกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวหรือไม่ เนื่องการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ยังเกิดความสับสนอยู่ อีกประการ คำว่า "ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น" หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายเขียนไว้ชัดเจนในระยะเวลาที่ถูกขังเดี่ยวว่า "ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น" แต่ได้มีหนังสือจากกรมราชทัณฑ์ให้อนุญาตทนายความเข้าพบได้ในกรณีต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ตามหนังสือที่อ้างถึงเรียนจากกลางคลองไผ่ลงโทษทางวินัย นักโทษ ว. โดยลดชั้น 1 ชั้น ตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก 60 วัน และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ในความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย และครอบครองสิ่งของต้องห้าม (ใช้เหล็กแหลมเป็นอาวุธ) ต่อมาในระหว่างที่นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยดังกล่าว ทนายความของนักโทษ ว. ได้ขอพบเพื่อปรึกษาคดีในข้อหาพยายามฆ่าผู้อื่น ในเขตท้องที่ สภ.ราชบุรี อีกคดีหนึ่ง ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีและแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษ ว. แล้ว แต่เรือนจำมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าพบ โดยให้เหตุผลว่า นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว 3 เดือน ตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยข้อ 118 ไม่สามารถให้เยี่ยมหรือพบปะผู้ใดได้ ทนายความจึงมีหนังสือถึงผู้บัญชาการเรือนจำคลองไผ่ พิจารณาทบทวนคำสั่งดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงขอหารือว่า คำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร

กรมราชทัณฑ์ พิจารณาแล้วขอเรียนว่า ตามกฎกระทรวงข้อ 118 ซึ่งกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวไว้ประการหนึ่งว่า "ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น" หมายความว่าถึง

ทนายความด้วยหรือไม่ นั้น จะเห็นได้ว่า การกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวตามกฎกระทรวงฯ ข้อนี้จะมีการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนช้อนอยู่ในการลงโทษขังเดี่ยวในคราวเดียวกัน โดยหนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/ว 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508 ได้ระบุว่า ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้น ย่อมตัดไม่ให้นำได้รับการเยี่ยมเยียนด้วย และเมื่อการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ เป็นโทษตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มีข้อยกเว้นเรื่องสิทธิในการพบปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวตามที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อลงโทษขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน ตามคำสั่งดังกล่าว ได้รวมโทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้ยกเว้นสิทธิในเรื่องการพบทนายความไว้ ดังนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 118 และหนังสือสั่งการกรมฯ ฉบับนี้ จึงต้องยกเว้นกรณีพบและปรึกษาทนายความด้วย จึงเห็นว่า กรณีการห้ามติดต่อหรือพูดจา กับผู้อื่นทั้งสิ้นนั้น ผู้อื่นในความหมายนี้ มิได้รวมถึงทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้น เรือนจำกลางคลองไผ่ จึงไม่สามารถอ้างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงข้อ 118 ในการยืนยันคำสั่งเรือนจำกลางไผ่ กรณีไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีของนักโทษ ว. ตกเป็นผู้ต้องหาได้ คำสั่งเรือนจำกลางคลองไผ่ที่ไม่อนุญาตให้นักโทษ ว. พบทนายความเพื่อปรึกษาคดี ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงให้เรือนจำกลางคลองไผ่ยกเลิกคำสั่งไม่อนุญาตดังกล่าวเสีย พร้อมอนุญาตให้ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีความได้

จะเห็นได้ว่าการตีความของกรมราชทัณฑ์ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้พบทนายความเพื่อปรึกษาคดี แม้ว่าผู้ต้องขังจะถูกลงโทษขังเดี่ยวอยู่ก็ตาม เช่นนี้แล้วจึงควรมีการทบทวนถึงหลักกฎหมายดังกล่าวว่า สมควรที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงอย่างไรหรือไม่ เพื่อให้สิทธิของผู้ต้องขังที่พึงมีตามกรอบของรัฐธรรมนูญและสิทธิของผู้ต้องขังในการที่จะพบทนายความตามสิทธิของผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเรือนจำทุกแห่งให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2.6.4 กฎกระทรวง ฉบับที่ 14 (พุทธศักราช 2553) ออกตามความ ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 (2) และ (5) มาตรา 35 (3) และ (6) และมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อบ่งชี้ในเรื่องการขังเดี่ยว ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

“ข้อ 111 ข้างเดียว ฟังกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่พศดีขึ้นไป

(2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป

(3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

(4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหยหรือดื่มสุรา หรือของเมาอย่างอื่น ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

(5) การกระทำตามข้อ 106 (2)

(6) การกระทำตามข้อ 108 (7)”

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขังของต่างประเทศ

สำหรับเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงการดำเนินการบังคับใช้มาตรการเกี่ยวกับการขังเดี่ยวที่ผู้ต้องขังถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำของต่างประเทศที่นำมากล่าวต่อไป โดยได้ยกตัวอย่างของประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติและการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งทั้งประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี ถือหลักที่เป็นกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเดียวกันในการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อย ความมั่นคงของเรือนจำ และการมีหลักประกันในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเองและเจ้าหน้าที่บังคับโทษที่ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำ และที่สำคัญคือทำให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในส่วนที่ไม่ขัดหรือแย้งกับสาระสำคัญของการบังคับโทษจำคุกที่ผู้ต้องขังเหล่านั้นจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย อีกทั้งมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์กับกฎหมายไทยในเรื่องดังกล่าวที่ยังเกิดเป็นปัญหาอยู่ ตลอดจนสามารถนำส่วนที่ดีของประเศนั้นๆ มาปรับใช้กับประเทศไทยในทางปฏิบัติได้

3.1 ประเทศอังกฤษ

เรือนจำในประเทศอังกฤษและแคว้นเวลส์ประกอบด้วยกิจการเรือนจำซึ่งดำเนินการเรือนจำโดยกรมราชทัณฑ์ประเทศอังกฤษ ในแต่ละเขตมีผู้จัดการเรือนจำประจำเขตพื้นที่ (Area Manager) เป็นผู้ประสานงานสำหรับการบริหารงานเรือนจำโดยมีวัตถุประสงค์ให้การบริหารเป็นไปด้วยความเรียบร้อย กฎหมายของประเทศอังกฤษยอมรับในหลักการ The European Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms ซึ่งเป็นมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ¹ ซึ่งกฎหมายของประเทศอังกฤษเดิมได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขัง การปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำต่อผู้ต้องขังไว้ในกฎหมายว่าด้วยเรือนจำปี ค.ศ. 1952 (The Prison Act

¹ จาก รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องขังในคดีอาญา. พ.ศ. 2540 (น. 59), โดย ณรงค์ ใจหาญ, และคณะ, 2540, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

1952) และระเบียบข้อบังคับอีกส่วนหนึ่งถูกกำหนดไว้ใน กฎเรือนจำ (The Prison of Rule 1964²) ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 กระทรวงมหาดไทยของประเทศไทย (Home office) ได้โอนภารกิจด้านการควบคุมดูแลการราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรมในบางส่วนให้กระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice) ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีการควบรวมกรมราชทัณฑ์และกรมคุมประพฤติเข้าด้วยกันเป็นหน่วยงานหลักคือหน่วยบริหารและดูแลผู้กระทำความผิดแห่งชาติ (National Offender Management Service) มาก่อนแล้วในปี พ.ศ. 2547 ตามคำแนะนำในรายงานของ Chater ที่เสนอต่อกระทรวงมหาดไทย³ ซึ่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานในเรือนจำประเทศไทยมีหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำได้สอดคล้องตามหลักการมาตรฐานสากลโดยเฉพาะการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานซึ่งถือว่าเป็นหลักการตรวจสอบการใช้อำนาจหลังจากการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมาย

3.1.1 การบังคับโทษจำคุก

ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ มีเป้าหมายเพื่ออบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสนับสนุนผู้ต้องขังเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป

เป้าหมายแรก ต้องเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้มีผลเหมือนกับคนทั่วไป มีการเยียวยาให้ปรับปรุงตัว มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

เป้าหมายที่สอง จะต้องวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะของ Anglo-american และวิเคราะห์การกำหนดและไม่กำหนดระยะเวลาจำคุกทั้งหมดมีแนวโน้มในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่างๆ ในเรื่องของมนุษยธรรมเมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย (Home office)

เป้าหมายที่สาม ภารกิจที่รองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปอย่างมีมนุษยชนและเป็นที่ยอมรับได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีมาตรการป้องกันการหลบหนีจากเรือนจำ⁴

การมีเรือนจำมากย่อมมีผลต่อจำนวนเจ้าหน้าที่ ค่าใช้จ่ายต่างๆ การควบคุมและการบริหารจัดการต่างๆ ที่ผู้กระทำความผิดมีจำนวนมากๆ จึงมีการใช้มาตรการภายนอกเรือนจำเพื่อลดปริมาณผู้ต้องขัง ใช้มาตรการทางการศึกษา การอบรมวิชาชีพ ผู้ต้องขังจำนวนมากสามารถแก้ไขพฤติกรรมเสียได้ด้วยเวลาสั้นๆ ผู้ต้องขังร้อยละ 43 บอกว่าพวกเขาต้องเสียไปซึ่งการติดต่อและ

² แก้ไขเพิ่มเติม 1999.

³ Newburn, 2007, p. 545 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ*. น. 2).

⁴ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 188), โดย ธาณี วรภัทร์, 2553, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ความสัมพันธ์กับครอบครัวตั้งแต่เขาไปอยู่ในเรือนจำ สำหรับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาร้อยละ 48 มีข้อมูลวิจัยพบว่า ยังพอรักษาการติดต่อสัมพันธ์กับครอบครัวได้อยู่⁵

เมื่อผู้ต้องขังถูกส่งตัวเพื่อบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ เรือนจำจะถ่ายรูปและทำประวัติผู้ต้องขัง รายละเอียดต่างๆ เช่น ศาสนาที่นับถือ เป็นต้น เอกสารต่างๆ จะถูกเก็บไว้ที่รัฐมนตรี เรือนจำจะทำหนังสือแจ้งเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือสิทธิพิเศษต่างๆ การอุทธรณ์ และเรื่องที่นักโทษต้องทราบและทำความเข้าใจ กรณีที่นักโทษอ่านหนังสือไม่ออกก็ให้อธิบายด้วยวาจาให้เข้าใจ การบังคับให้เป็นไปตามหลักวัตถุประสงค์การบังคับโทษจำคุกมีดังต่อไปนี้

3.1.1.1 การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัยในเรือนจำ การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง จะต้องดูผลตอบแทนของการกระทำและผลที่เกิดตามมาจากการกระทำคามผิดทั้ง 2 ส่วน เขื่อและผู้เสียหาย จุดประสงค์ต้องการให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่สังคมด้วยมาตรการต่างๆ ในการส่งเสริมผู้ต้องขังให้สามารถเรียนได้และสร้างแรงจูงใจให้มีการเรียนรู้มากขึ้น ดังตัวอย่าง Learning skills in prison ต่อไปนี้

โทนี่ เรียนอยู่โรงเรียนประจำในช่วงอายุประมาณ 15 ปี ได้มีการกระทำความผิดฐานชิงทรัพย์คนขายหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยมีบิดเป็นอาชกร โทนี่จึงต้องคำพิพากษาจำคุก 6 ปี ถูกส่งไปยัง Casting Prison serving ในขณะนั้นเขาสามารถเขียนหรืออ่านหนังสือได้เล็กน้อย แต่สิ่งที่ได้กล่าวมานั้น มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาดีขึ้น อันเป็นผลจากการเรียนในเรือนจำที่มีการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผู้ต้องขังอย่างสม่ำเสมอ กระทั่งโทนี่สามารถเขียนหนังสือเรื่อง nephew จนได้รับรางวัล Koestler Awards และรางวัล The Puffin Book แห่งปี⁶ ดังนั้น เพื่อผู้ต้องขังสามารถเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง โดยปราศจากการกลับไปสู่การใช้ชีวิตเป็นอาชกรอีก จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนิสัยของผู้กระทำผิด

3.1.1.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ในทางปฏิบัติพบว่ามีผู้ต้องขังจำนวนมากที่ยากในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูเมื่อดูจากประวัติการกระทำความผิดอาญา จึงได้มีการออกกฎหมายแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดขึ้น The Rehabilitation of Offenders Act 1974 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการสามารถตรวจสอบและให้คำแนะนำการแก้ไขฟื้นฟูและปรับปรุงผู้กระทำความผิดที่เหมาะสม ระหว่างการคุ้มครองสาธารณะกับความแน่นอนและความเสถียรอันตราจากบุคคล ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้เขามีงานทำและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก มีอำนาจในการตรวจสอบผลของการให้คำแนะนำปรึกษาหรือวิธีการแก้ไขได้

⁵ . From *Justice for All. Ibid* (p. 106), By Secretary of the Home Department, 2002.

⁶ Ibid. (p.107).

3.1.1.3 การลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูทางสังคม (Punishment and rehabilitation in the community) วัตถุประสงค์ของระบบการพิพากษาลงโทษโดยสังคมเพื่อลดการกระทำความผิดอาญา โดยการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและปกป้องสังคม ด้วยวิธีการใหม่ที่เป็นปฏิรูปการลงโทษที่ทันสมัย โดยการลงโทษทางสังคมเป็นรากฐานในการแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำผิด โดยเฉพาะเกี่ยวกับยาเสพติด มีการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้มากขึ้น การตรวจจับรัฐบาลได้จัดให้มีศูนย์การคุมประพฤติ มีภารกิจในการรอรับคำพิพากษาให้ลงโทษทางสังคมอันเป็นการขยายงานด้านคุมประพฤติ⁷

3.1.2 มาตรการในการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

การขังเดี่ยวเป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้ควบคุมผู้ต้องขัง มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการเรือนจำ การที่ผู้ต้องขังถูกบังคับโทษจำคุกที่ได้มาเป็นโทษที่หนักอยู่แล้ว ในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดต้องถูกแยกออกจากสังคมภายนอก โดยเป็นการจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขังนั้น ระบบราชทัณฑ์ของอังกฤษแยกการควบคุมผู้ต้องขังในลักษณะการขังเดี่ยวเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การใช้มาตรการพิเศษแยกการควบคุม
- 2) การลงโทษทางวินัยแยกกักขัง

3.1.3 การใช้มาตรการพิเศษของเรือนจำในอังกฤษจะพิจารณาถึงความเหมาะสม รวมถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องขังรายนั้นว่ามีลักษณะที่ยากต่อการควบคุมหรืออาจก่ออันตรายแก่เรือนจำ นอกจากนี้มาตรการพิเศษยังสามารถใช้วิธีการอื่นในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำซึ่งถือกันว่าไม่ใช่มาตรการเพื่อเป็นการลงโทษทางวินัยอันเป็นการป้องกัน หรือตัดโอกาสในการกระทำผิดอันอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำ ซึ่งมาตรการดังกล่าวได้แก่⁸

- 1) การตรวจยึดทรัพย์สิน
- 2) การเปลี่ยนสถานที่ทำงาน
- 3) การแยกการควบคุม
- 4) การใช้เครื่องพันธนาการ
- 5) การควบคุมไว้ในห้องควบคุมพิเศษ

⁷ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 204). เล่มเดิม.

⁸ HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 84 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์, 2552, สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. น. 37)

3.1.4 การลงโทษขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษต้องพิจารณาตามระเบียบวินัยของเรือนจำ ซึ่งตามข้อบังคับเรือนจำได้กำหนดความคิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบวินัยเรือนจำได้ทั้งหมดจำนวน 25 สถานความคิด⁹ ซึ่งได้กำหนดตามความร้ายแรงแตกต่างกันออกไป ตั้งแต่ความคิดที่ไม่ร้ายแรงจนกระทั่งเป็นความคิดร้ายแรงเช่น การหลบหนีจากการคุมขัง ความคิดที่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศอังกฤษนั้นได้แบ่งออกเป็นความคิดวินัยเรือนจำ 2 ประเภท คือ “ความคิดจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย” และ “ความคิดที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของเรือนจำ”¹⁰ การแจ้งข้อกล่าวหาต้องกระทำภายใน 48 ชั่วโมง¹¹ แต่การกระทำความผิดอาญา เช่น การแหกหัก การหลบหนี การครอบครองอาวุธ หรือยาเสพติดประเภทหนึ่ง การก่อให้เกิดความเสียหายเกิน 2,000 ปอนด์ หรือการก่อให้เกิดความวุ่นวายในเรือนจำ การโจรกรรม ซึ่งต้องร้องต่อเจ้าพนักงานตำรวจ¹² และคดีจะไปสู่ศาลภายนอกและจะไม่มีคำดำเนินการทางวินัย

ในส่วนของเรือนจำเอกชนความรับผิดชอบในเรื่องวินัยผู้ต้องขังเดิมกำหนดให้อยู่ในความรับผิดชอบกับผู้ควบคุมที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹³ แต่ในปัจจุบันเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานควบคุมเรือนจำที่ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงยุติธรรม

ความคิดทั้งหมดที่เป็นเงื่อนไขให้ใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังได้นั้นจากการตรวจสอบประมวลความคิดทางวินัยของเรือนจำ คณะกรรมการ Prior ได้ให้คำแนะนำว่าการประมวลให้มีการกำหนดฐานความคิดวินัยเรือนจำที่ดีควรมีลักษณะดังนี้¹⁴

1) เป็นคำศัพท์ที่ชัดเจนง่ายต่อการดำเนินการเนื่องจากว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ใช่ทนายความซึ่งต้องเป็นผู้ดำเนินการใช้มาตรการทางวินัย การกำหนดศัพท์ที่เข้าใจง่ายจึงปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น

2) อธิบายถึงฐานความคิดที่ชัดเจนต่อผู้ต้องขัง ซึ่งระบุระดับของความคิดที่ฝ่าฝืน

3) แยกและกำหนดความคิดวินัยในเรื่องสำคัญ และการฝ่าฝืนวินัยในเรื่องทั่วไปออกจากกัน

⁹ Prison rule 51.

¹⁰ *HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003*, p. 72 (อ้างถึงในกรมราชทัณฑ์, 2552, สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. น. 35).

¹¹ Prison rules 48 (1).

¹² Stephen Livingstone & Tim Owen. (1993). *Prison law*. p. 263.

¹³ Ibid. (p. 264).

¹⁴ Ibid. (p. 265).

4) กำหนดขอบเขตระหว่าง “ระเบียบวินัยที่ดี” และ “ระเบียบที่ดี” ซึ่งการถือเป็นเรื่องผิดวินัยเสียทั้งหมดเป็นเรื่องที่ขัดแย้ง

เรือนจำอังกฤษได้มีกำหนดความผิดวินัยเรือนจำ จำนวน 25 ฐานความผิดดังนี้¹⁵

1) การกระทำใดๆ อันเป็นการทำร้ายร่างกายผู้อื่น¹⁶

(1) การทำร้ายร่างกายที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย

2) กักขังหน่วงเหนี่ยวผู้อื่น

3) ขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือบุคคลอื่นใดที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยชอบ¹⁷ หรือได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำนอกเหนือจากผู้ต้องขังทำงานภายในเรือนจำมิให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อปฏิบัติงานได้

4) ทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น

5) เจตนาหรือกระทำโดยประมาทอันเป็นเหตุให้การกระทำความผิดกลายเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัยของผู้อื่น

6) ขัดขวางเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นนอกเหนือจากผู้ต้องขังที่ทำงานภายในเรือนจำ

7) หลบหนีจากการถูกควบคุมตัวภายในเรือนจำหรือการควบคุมตัวใดๆ อันชอบด้วยกฎหมาย

8) ละเลยต่อการปฏิบัติตามเงื่อนไขขณะถูกปล่อยตัวชั่วคราว

9) ใช้ยาเสพติดชนิดควบคุม ละเลยหรือไม่ระงับยับยั้งซึ่งใจที่จะใช้ยาดังกล่าว เว้นแต่การใช้ยาโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่นการใช้ยาโดยมีใบสั่งยาของแพทย์โดยถูกต้อง

10) เสพแอลกอฮอล์ หรือยาเสพติดด้วยความจงใจ

11) ดื่มแอลกอฮอล์หรือเครื่องดื่มใดๆ นอกเหนือจากที่ได้รับอนุญาตตามคำสั่งของแพทย์

12) มีไว้ในความครอบครองซึ่งสิ่งของต่างๆ ดังนี้

(1) สิ่งของต้องห้าม

(2) สิ่งของที่ได้รับอนุญาตจากทางเรือนจำแต่มีความครอบครองเกินอัตราที่กำหนด

¹⁵ HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 72-76 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์, 2552, สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. น.35).

¹⁶ Prison rule 47 (1).

¹⁷ Prison rule 47 (6).

- 13) ขายหรือส่งสิ่งของต้องห้ามให้กับบุคคลใดๆ
- 14) ขายหรือส่งสิ่งของของบุคคลอื่น หรือสิ่งของไปยังบุคคลใดๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำ
- 15) นำสิ่งของของบุคคลอื่นหรือสิ่งของในเรือนจำไปโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร
- 16) เจตนาหรือโดยปราศจากความระมัดระวังทำให้เกิดเพลิงไหม้ภายในบริเวณเรือนจำ รวมถึงทรัพย์สินของตนและผู้อื่น
- 17) ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่เรือนจำ¹⁸
- (1) ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อทรัพย์สินของเรือนจำ
- 18) ไม่ปรากฏตัวในสถานที่ที่ต้องปรากฏตัวหรือแสดงตัวในสถานที่ที่ไม่ได้รับอนุญาต
- 19) แสดงความไม่เคารพต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือบุคคลอื่นที่เข้าไปปฏิบัติงานหรือเข้าไปเยี่ยมชมกิจการของเรือนจำ
- 20) แสดงกิริยาหรือใช้วาจาอันเป็นการขู่มุขภัยคุกคาม ถูกเหยียดหยามผู้อื่น
- (1) แสดงกิริยาหรือใช้วาจาอันก่อให้เกิดการคุกคามถูกเหยียดหยามทางเชื้อชาติ
- 21) จงใจละเลยการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมหรือปฏิเสธการทำงานตามหน้าที่
- 22) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งใดๆ อันชอบกฎหมาย
- 23) ไม่เชื่อฟังหรือละเลยการปฏิบัติงานตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับผู้ต้องขัง
- 24) รับยาเสพติดชนิดควบคุมหรือสิ่งของในระหว่างการเยี่ยม โดยมีได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่
- (1) แสดงข้อความ รูปภาพ หรือสัญลักษณ์อันเป็นการถูกเหยียดหยามหรือกีดกันทางเชื้อชาติให้ปรากฏในบริเวณเรือนจำ หรือทรัพย์สินอื่นๆ
- 25) พยายามข่มขู่หรือสนับสนุนให้เกิดการกระทำความผิดดังกล่าวในข้างต้น
- มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในการลงโทษขังเดี่ยวตามกฎหมายเรือนจำ ศาลบังคับโทษของอังกฤษเห็นว่าการดำเนินการทางวินัยเกี่ยวกับความผิดฐานหลบหนีไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา แต่ในคู่มือวินัยเรือนจำได้ระบุว่าหากพยานหลักฐานที่มีไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีอาญา ผู้บัญชาการเรือนจำควรยกเลิกข้อกล่าวหาทางวินัยเรือนจำเสียด้วยกรณีการดำเนินการทางวินัยมีพยานหลักฐานเดียวกันกับการดำเนินคดีอาญา เมื่อศาลตัดสินให้ผู้กระทำผิด

¹⁸ Prison rule 47 (3).

ได้รับโทษทางวินัยผู้คุมซึ่งสามารถกำหนดบทลงโทษมากกว่าหนึ่งบทลงโทษ โดยบทลงโทษตามกฎหมายข้อที่ 50 ของกฎเรือนจำได้แก่¹⁹

1. การตักเตือน
2. การริบสิทธิประโยชน์เป็นเวลาสูงสุด 42 วัน
3. การยกเว้นจากการทำงานร่วมกับนักโทษคนอื่นๆ เป็นเวลาสูงสุด 21 วัน
4. การหยุดรับรายได้เป็นเวลาสูงสุด 84 วัน
5. การกักขังเป็นเวลาสูงสุด 14 วัน
6. ขยายระยะเวลาจำคุกเป็นเวลาสูงสุด 42 วัน
7. การริบทรัพย์สินที่นักโทษพึงได้รับตามกฎหมายข้อ 41 ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง
8. ในกรณีที่นักโทษหลบหนีหรือพยายามหลบหนี นักโทษจะไม่ได้ใส่ชุดนักโทษของตนเอง

หากนักโทษได้รับบทลงโทษมากกว่า 1 จากความผิดเรื่องเดียวกัน บทลงโทษจะมีผลและถูกดำเนินการตามลำดับ แต่ในกรณีขยายระยะเวลาจำคุก ระยะเวลารวมในการขังต้องไม่เกิน 42 วัน

บทลงโทษที่ถูกใช้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรือนจำผู้ชาย คือ การไม่ลดโทษความผิดหรือขยายเวลาจำคุก ไพรเออร์ คอมมิตี (Prior Committee) และประธานศาลยุติธรรม Wolff ผิดหวังกับความจริงนี้ และได้กล่าวว่าความจริงนี้อาจเป็นสาเหตุจากจำนวนของทางเลือก โดยเฉพาะบทลงโทษที่ให้ริบสิทธิประโยชน์ เนื่องจากในหลายๆ เรือนจำ นักโทษไม่ได้มีสิทธิประโยชน์มากนัก ทั้งสองได้แนะนำว่า เมื่อนักโทษได้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆ มากขึ้น การริบสิทธิประโยชน์อาจกลายเป็นบทลงโทษที่นำมาใช้บ่อยและได้ผลมากขึ้น โดยเฉพาะกับนักโทษที่ต้องจำคุกระยะยาว กลุ่มปฏิรูปเรือนจำหลายกลุ่มถกเถียงถึงไม่ลดโทษว่าควรได้รับการกำหนดโดยศาลหรือศาลเทียบเท่าศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากการตัดสินใจถือเป็นการลดอิสรภาพของนักโทษ อย่างไรก็ตามผู้คุมซึ่งโต้แย้งกลับว่าการพิจารณาให้ไม่ลดโทษความผิดถือเป็นเรื่องสำคัญในการจัดการสถานการณ์ที่ความผิดของนักโทษก่ออันตรายและความสูญเสียขึ้น ในปี ค.ศ. 1992 การขยายระยะเวลาจำคุกสูงสุดลดลงจาก 90 วัน เหลือ 28 วัน

หลังจากที่มีความกังวลว่าจำนวนวันน้อยเกินไป จึงได้มีการเพิ่มจำนวนวันเป็น 42 วัน ในปี ค.ศ. 1994 และได้มีการเพิ่มจำนวนวันของการขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัยจาก 3 วันเป็น 14 วัน คู่มือวินัย ระบุว่า ไม่มีข้อตกลงกลางสำหรับการลงโทษ แต่ผู้คุมควรพิจารณาปัจจัยต่างๆ ได้แก่

¹⁹ Prison Rules 50.

ความรุนแรงของความผิด พฤติกรรมของนักโทษระหว่างการตัดสิน ผลของความรุนแรงต่อระบบการปกครอง และความจำเป็นที่จะป้องกันไม่ให้นักโทษกระทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้ผู้คุมยังต้องพยายามคงไว้ซึ่งความเสมอต้นเสมอปลายภายในเรือนจำ

เมื่อผู้ต้องขังได้รับโทษให้ขยายวันอยู่ในเรือนจำมากกว่า 1 ครั้ง การดำเนินการลงโทษจะเกิดขึ้นเป็นลำดับ ยกเว้นในกรณีที่คุณลาการกำหนดให้รับโทษพร้อมกัน อย่างไรก็ตาม การขยายระยะเวลาจำคุกทั้งหมดแล้วจะต้องไม่เกิน 42 วัน การขยายระยะเวลาจำคุกจะมีผลต่อผู้กระทำผิดไม่ต้องโทษก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดนั้นถูกส่งให้รับโทษในเวลาต่อมาเท่านั้น ในกรณีของผู้ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต หากตุลาการกำหนดให้ออกจากคุกก่อนกำหนด อาจพิจารณาขยายระยะเวลาจำคุกในกรณีนี้ได้ โดยจะเลื่อนระยะเวลาที่จะปล่อยตัวนักโทษ การขยายเวลาจำคุกจะถูกบันทึกในประวัติของนักโทษ โดยคณะกรรมการจะนำมาใช้พิจารณาว่าจะตัดสินให้ผู้ต้องโทษตลอดชีวิตได้ออกจากคุกก่อนหรือไม่

โทษที่หนักที่สุดรองลงมาจาก การขยายระยะเวลาจำคุก คือการขังเดี่ยว ระเบียบข้อบังคับศาลระบุว่า การลงโทษนี้ควรนำมาใช้กับความผิดที่รุนแรงจริงๆ หรือความผิดที่แสดงถึงการต่อต้านสังคม การลงโทษนี้จะไม่ถูกบังคับใช้หากคณะแพทย์ไม่รับรองว่าร่างกายนักโทษแข็งแรงพอที่จะรับโทษดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้คุมจะต้องคอยสังเกตการณ์อย่างน้อยทุก 1 ชั่วโมง และมีคณะแพทย์เข้าเยี่ยมทุกวัน หรือในช่วงเวลาที่จำเป็น ระยะเวลาสูงสุดของการขังเดี่ยวคือ 14 วัน และจะไม่เกินไปกว่านี้ หากผู้ต้องขังได้รับโทษมากกว่า 1 โทษ นักโทษที่ถูกขังเดี่ยวจะอาศัยในคุกที่มีแต่โต๊ะ ม้านั่งเดี่ยว กระโถนสี และจะมีเตียงเฉพาะในตอนกลางคืนเท่านั้น นักโทษมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (ตามระเบียบข้อบังคับศาล 4) ยกเว้นในกรณีที่ได้รับโทษเพิ่มเติมให้ยึดสิ่งอำนวยความสะดวก

อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังจะไม่ถูกยึดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับทางการศึกษา เช่น สมุด หนังสือ สิทธิการเข้าร่วมวิชาเรียนต่างๆ รวมไปถึงวิทยุ นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิข้อแถมปี การยกเว้นจากการทำงานร่วมกับนักโทษคนอื่นๆ อาจเป็นทางเลือกของการขังเดี่ยว หรือนำมาใช้เป็นโทษร่วมกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้คุมยังเป็นคนกำหนดว่าถ้านักโทษได้รับโทษ มากกว่า 1 โทษ จะให้บังคับใช้โทษตามลำดับหรือใช้โทษในเวลาเดียวกัน และจะต้องสื่อสารไปยังนักโทษอย่างชัดเจน การลงโทษทางวินัยทั้งหลายถูกระงับไปหลายครั้ง ภายใต้กฎข้อที่ 55 เป็นเวลามากถึง 6 เดือน โทษนี้อาจไม่น่ากลับมาใช้อีก เว้นแต่นักโทษได้กลับมาทำความผิดอีก²⁰

²⁰ Ibid. (p. 282-285).

รายงานของคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิแห่งยุโรป²¹ ได้แสดงให้เห็นว่าการขังเดี่ยวไม่ใช่การลงโทษที่น่าพึงประสงค์นัก โดยเฉพาะในกรณีที่นักโทษอยู่ในระหว่างการส่งกลับไปคุมขังระหว่างรอการพิจารณาคดี การบังคับใช้การขังเดี่ยวจะต้องมีเหตุผลพิเศษจริงๆ การแยกนักโทษออกจากนักโทษคนอื่นๆ เนื่องด้วยเหตุผลของความปลอดภัยและป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นไม่ใช่การกระทำที่ไร้มนุษยธรรมหรือถือเป็นการลงโทษ ในการประเมินว่าการขังเดี่ยวสอดคล้องกับมาตรา 3 หรือไม่นั้น ให้พิจารณาจากความเข้มงวดของวิธีการ ระยะเวลา จุดประสงค์และผลกระทบต่อนักโทษ นอกจากนี้ควรพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่นักโทษจะได้มีพบปะผู้คนที่

ในคดี *Krocher and Möller v Switzerland* (Kröcher and Möller v Switzerland) คณะกรรมการกล่าวว่า “ประเด็นที่เกิดขึ้นคือความสมดุลระหว่างความปลอดภัยและสิทธิพื้นฐานของมนุษย์จะถูกกระทบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งได้แก่ การขังเดี่ยว การอยู่กลางแจ้ง การติดกล้องวงจรปิด การงดการเข้าถึงหนังสือพิมพ์และวิทยุ และงดออกกำลังกายหรือไม่” ในขณะที่คณะกรรมการแสดงถึงความกังวลของวิธีการดังกล่าว พวกเขาได้สรุปว่าวิธีการเบื้องต้นไม่ถือเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมและวิธีการดังกล่าวจำเป็นต้องการรักษาความสงบภายในและภายนอกสถานเรือนจำ นักโทษถือว่าเป็นบุคคลอันตรายที่จะหลบหนีทุกครั้งที่มีโอกาส ในกรณีอื่นๆ คณะกรรมการเห็นด้วยกับการใช้มาตรการเข้มงวดภายในเรือนจำ หากนักโทษถือเป็นบุคคลที่อันตรายมาก และยังมีช่วยนักโทษคนอื่นๆ ให้กระทำผิดวินัยของเรือนจำ²²

คณะกรรมการได้กำหนดให้การตัดขาดจากสังคมอย่างสิ้นเชิงโดยไม่คำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยว่าเป็นการกระทำที่ไร้มนุษยธรรม ตามกฎข้อ 43 นักโทษพึงได้รับสิทธิพบเจ้าหน้าที่เรือนจำ คณะแพทย์ นักกฎหมาย และญาติ รวมไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เพื่อเป็นการป้องกันนักโทษตัดขาดจากสังคมโดยสิ้นเชิง บทเรียนของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECHR) และระบบกฎหมายพื้นเมืองคือการหาสมดุลระหว่างเงื่อนไขความปลอดภัยและสิทธิส่วนบุคคลพื้นฐานที่จะต้องกำหนดอย่างแน่ชัด²³

3.2.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งใช้มาตรการขังเดี่ยว และการตรวจสอบ

กระบวนการขั้นตอนก่อนการพิจารณาที่เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกตั้งข้อกล่าวหาว่าฝ่าฝืนระเบียบวินัยของเรือนจำอีกประการแรกคือ ก่อนการเริ่มพิจารณาผู้ต้องขังสามารถแสวงหาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาทางวินัยของผู้ต้องขังได้จากคู่มือวินัยภายในเรือนจำ (The Prison Discipline Manual) ซึ่งเป็นหน้าที่ของเรือนจำที่ต้องจัดทำหรือจัดหาไว้บริการ

²¹ ECCP: Report on Standard minimum Rules Act 3.

²² Ibid. (p. 315-316).

²³ Ibid. (p. 317).

ผู้ต้องขังในห้องสมุดของเรือนจำ ก่อนการเริ่มการสอบสวนการกระทำที่ฝ่าฝืนวินัยของเรือนจำ ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาต้องได้รับการตรวจสอบสุขภาพจากบุคลากรทางการแพทย์เพื่อตรวจสอบว่า ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาจะมีสภาพร่างกายพร้อมที่จะได้รับการสอบสวนหรือไม่ หรือมีสภาพร่างกายที่พร้อมสำหรับการถูกบังคับใช้มาตรการบางอย่างที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องขังผู้นั้น เช่นกรณีเมื่อผลของการพิจารณาทำให้ผลท้ายที่สุดผู้ต้องขังต้องถูกบังคับใช้มาตรการ “ขังเดี่ยว” เมื่อผู้ต้องขังได้ทราบคำสั่งใช้มาตรการทางวินัยในการขังเดี่ยวต่อตนเองแล้วไม่เห็นด้วยหรือไม่พอใจ การสอบสวนหรือขั้นตอนในการพิจารณาบังคับใช้มาตรการทางวินัย ผู้ต้องขังดังกล่าวอาจร้องเรียนไปยังกรมราชทัณฑ์ และผู้ตรวจการเรือนจำและคุมประพฤติตามลำดับ²⁴

ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีหน้าที่ในการพิจารณาใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังในเรือนจำและเป็นผู้ตัดสินว่าผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาผู้นั้นได้กระทำการฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดระเบียบวินัยของเรือนจำหรือไม่ โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดของผู้ต้องขังจะทำบันทึกพฤติกรรมการฝ่าฝืนระเบียบวินัยในหนังสือรายงาน และแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องขังทราบถึงรายละเอียดในข้อกล่าวหาเหล่านั้นๆ ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาสามารถระบุพยานของตนเองลงในแบบฟอร์ม 1127 ได้ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังต่อผู้ข้อกล่าวหาและอ้างถึงพยานหลักฐานเพื่อหักล้างข้อกล่าวหาของเจ้าหน้าที่เรือนจำได้อย่างเต็มที่ ส่วนการมีตัวแทนทางกฎหมายของผู้ต้องขังซึ่งถูกตั้งข้อกล่าวหาทางวินัยนั้นเดิมในการพิจารณาคัดสินทางวินัยผู้ต้องขังซึ่งมีความเสี่ยงต่อการถูกใช้มาตรการทางวินัยที่เป็นการสูญเสียเสรีภาพเกินกว่าเจ็ดวันเท่านั้นแต่ต่อมาได้พัฒนาการให้ผู้ต้องขังสามารถมีเพื่อนหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมในกระบวนการสอบสวนได้ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าว มักเรียกกันว่า McKenzie friend²⁵ นอกจากนี้ อำนาจในการพิจารณาลงโทษได้นั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการเรือนจำด้วยอีกทางหนึ่ง

การควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำกระทำโดยการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือต่อคณะกรรมการตรวจเรือนจำได้โดยตรงหรือยื่นผ่านเจ้าพนักงานเรือนจำก็ได้โดยเจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่บันทึกการรับเรื่องร้องทุกข์ของผู้ต้องขังและส่งเรื่องต่อไปยังผู้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยโดยทันที นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและกำกับดูแลการดำเนินงานของเรือนจำซึ่งไม่เพียงการกำกับดูแลเฉพาะด้านการบังคับใช้มาตรการทางวินัยแต่รวมถึงการกำกับดูแลในเรื่องอื่นๆ ด้วยคือ

²⁴ HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 79 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์, 2552, สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. น. 37).

²⁵ Stephen Livingstone & Tim Owen. (p. 278). Op.cit.

1) ผู้ตรวจราชการเรือนจำ (Her Majesty's Inspectorate of Prisons)

มีหน้าที่ในการจัดทำรายงานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง สภาพเรือนจำและกรณีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่เสนอสภาพปัญหาดังกล่าวไปสู่รัฐบาลได้โดยตรง หัวหน้าผู้ตรวจราชการเรือนจำได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทยโดยตรงและมีวาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี

2) ผู้ตรวจการแผ่นดินด้านงานราชทัณฑ์และคุมประพฤติ (The Prison and Probation Ombudsman)

มีหน้าที่ในการตรวจสอบข้อร้องเรียนของผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมประพฤตินั้นๆ ทั้งมีอำนาจในการตรวจสอบคำตัดสินของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และบุคคลใดๆ ที่ทำงานให้กับกรมราชทัณฑ์และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังในประเด็นข้อร้องเรียน ในการสืบสวนข้อเท็จจริง ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ของเรือนจำรวมทั้งข้อมูลที่หน่วยงานอื่น เช่นเจ้าพนักงานตำรวจ ได้จัดเตรียมไว้ให้สำหรับกรมราชทัณฑ์ได้ ยกเว้นการเข้าถึงข้อมูลประวัติการรักษาโรคซึ่งข้อมูลดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมของผู้ต้องขังเสียก่อน

3) คณะกรรมการตรวจสอบอิสระ (Independent Monitoring Board)

ทุกเรือนจำในอังกฤษจะมีคณะกรรมการตรวจสอบอิสระประจำเรือนจำประกอบด้วยประชาชนในชุมชนที่เรือนจำตั้งอยู่โดยได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีให้ทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานของเรือนจำด้านการปฏิบัติกับผู้ต้องขังให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมและเคารพต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน รวมทั้งให้มีการจัด โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังอย่างเพียงพอ คณะกรรมการจะนำปัญหาที่พบและการยื่นความต้องการของผู้ต้องขังมาปรึกษาหารือกับผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้จัดการเรือนจำของพื้นที่นั้นๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขต่อไป และแจ้งให้ผู้ต้องขังหรือผู้ร้องเรียนทราบในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่พอใจ คณะกรรมการจะดำเนินการเข้าไปไกล่เกลี่ยโดยผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะร้องขอเพื่อหารือกับคณะกรรมการหรือเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ประจำเรือนจำเป็นการส่วนตัวได้ และหากยังไม่เป็นที่พอใจของผู้ต้องขัง คณะกรรมการจะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการร้องเรียนต่อไป

นอกจากหน่วยงานของรัฐแล้วยังมีองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการเรือนจำ เช่น

1) สมาคมเพื่อการดูแลและการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิดแห่งชาติ (The National Association for the Care and Resettle of Offenders) เป็นองค์กรอิสระที่ดั่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม มีวิสัยทัศน์ในการสร้างสังคมที่ปลอดภัยและเคารพต่อสิทธิมนุษยชนด้วยการมุ่งเน้นที่การกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิด และการจัดการกีดกันทางสังคม โดยมีคณะทำงานเพื่อการพัฒนาและมีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกับผู้บัญชาการ

เรือนจำและเจ้าหน้าที่เรือนจำเพื่อการพัฒนาและยกระดับนโยบายเรือนจำด้านการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

2) กองทุนเพื่อการปฏิรูปเรือนจำ (The Prison Reform Trust) หน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันให้เกิดระบบการลงโทษที่มีประสิทธิภาพบังเกิดความยุติธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้กฎหมายในระบบ Civil Law ในการปกครองประเทศอำนาจตามกฎหมายที่ทำให้สามารถที่จะลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้นั้น เริ่มมาจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 126 ซึ่งบทบัญญัตินี้เป็นหลักที่สำคัญ คือ “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) หลักนี้ในทางวิชาการเรียกว่า “หลักไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็น “หลักประกันในกฎหมายอาญา” และเป็น “หลักรัฐธรรมนูญ” ประกอบกับโทษจำคุกเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น อำนาจการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้อันเป็นผลให้บุคคลคนหนึ่งจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะต้องมาจากหลักการพื้นฐานของหลักรัฐธรรมนูญ และหลักประกันในกฎหมายอาญา เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจน ศาลก็มีอำนาจพิพากษาได้²⁶ การบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นการบังคับโทษในส่วนที่เกี่ยวกับเสรีภาพ รวมตลอดถึงมาตรการและวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยมีเป้าหมายให้ผู้ถูกจำโทษจะถูกกำหนดโดยมาตรการในการบำบัดผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะตัว และเงื่อนไขในการจำคุกจะต้องสอดคล้องและเปิดโอกาสให้ผู้ที่ถูกจำคุกได้เตรียมตนเองในการที่จะกลับมาใช้ชีวิตอย่างมีเสรีภาพได้อีกครั้งหนึ่ง โดยกฎหมายบังคับโทษจะใช้บังคับโทษเฉพาะผู้ใหญ่ ในส่วนของเด็กและเยาวชนก็จะมีกฎหมายโดยเฉพาะต่างหาก

การดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขังในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและบังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 ซึ่งมาตรการในการขังเดี่ยวได้กำหนดเป็นมาตรการพิเศษอยู่ในมาตรา 89 วัตถุประสงค์ก็เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำ และตามกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรการทางวินัยของ

²⁶ Section 1 No punishment Without a Law. “An act may only be punished if its punishability was determined by law before the act was committed.”

²⁷ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 46). เล่มเดิม.

ผู้ต้องขังหรือนักโทษไว้ในลักษณะที่ 13 ตั้งแต่มาตรา 102-107 การใช้มาตรการทางวินัยในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งการก่อเหตุร้าย เพื่อความสงบ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ซึ่งการก่อกวนวุ่นวายและฝ่าฝืนมาตรการเพื่อความปลอดภัยของเรือนจำในบางเรื่องนั้น ในอดีตจะมีการใช้มาตรการกับผู้กระทำความผิดด้วยมาตรการที่คล้ายกับการลงโทษ ซึ่งมาตรการที่ใช้เหล่านั้นกระทบกับสิทธิของผู้ต้องขังอย่างรุนแรงและการใช้มาตรการดังกล่าวส่งผลต่อการใช้บทลงโทษในอนาคตได้ ดังนั้นการใช้มาตรการพิเศษในการขังเดี่ยวและมาตรการทางวินัยในการขังเดี่ยวที่มีผลเป็นการป้องกันทั่วไปได้เพราะมาตรการนี้จะทำให้ผู้ต้องขังเข้าใจกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในเรือนจำเพื่อทำให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหรือนักโทษเป็นไปอย่างปกติสุขมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยวก็อาจเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังมากเกินไปด้วย

3.2.1 การบังคับโทษจำคุก

ในวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ต้องขังต้องสามารถที่จะดำเนินชีวิตอนาคตโดยปราศจากความผิดอาญาอย่างมีความรับผิดชอบในสังคม อันเป็นจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษ การบังคับโทษจำคุกต้องตอบสนองการคุ้มครองสาธารณะต่อการกระทำผิดในต่อไปด้วย²⁸ ตามนโยบายการบริหารจัดการคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีโดยทั่วไปนั้น จะมุ่งเน้นที่การใช้โทษปรับและโทษจำคุกอาจใช้หรือไม่ใช้วิธีการรอกการลงโทษหรือการคุมประพฤติ กฎหมายอนุญาตในการกำหนดโทษเพิ่มได้ในการห้ามกระทำการบางอย่าง ซึ่งในปัจจุบันได้มีมาตรการเล็งโทษจำคุกโดยศาลจะระบุไว้ในคำพิพากษาของผู้ต้องโทษแต่ละคนและมีผลให้งดการบังคับโทษจำคุกไว้ เป็นผลทำให้บุคคลนั้นมีอิสรภาพในชีวิตที่ไม่ต้องรับโทษจำคุก ยังสามารถทำงานได้และสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้ แต่ถ้าในภายหลังต่อมาผู้ต้องโทษจำคุกนั้นกระทำความผิดอาญาซ้ำอีก หรือกระทำความผิดเงื่อนไขที่ศาลกำหนดในระหว่างคุมประพฤติ ศาลสามารถที่จะเพิกถอนการพักการลงโทษจำคุกนั้นได้ แล้วเอาบุคคลนั้นนำตัวไปบังคับโทษจำคุกต่อไป²⁹

ในการรับตัวผู้ต้องขังจะต้องกระทำโดยมีผู้ต้องขังอื่นร่วมด้วยไม่ได้และผู้ต้องขังต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของเขา รวมถึงการตรวจร่างกาย โดยผู้ต้องขังจะได้รับการตรวจร่างกายทันทีและนำตัวไปพบผู้บัญชาการเรือนจำหรือหัวหน้าแผนกรับตัว³⁰ การจำคุกที่มี

²⁸ StVollzG. § 2.

²⁹ จาก “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี,” โดย ธาณี วรภัทร์, 2549, *บทบัญญัติ*, 62, ตอน 1-2, น. 150.

³⁰ StVollzG. § 5.

กำหนดโทษสูงในความผิดร้ายแรงระยะเวลานาน การจะพักการลงโทษจำคุกได้จะต้องมีการพิจารณามาก ถ้าศาลพิพากษาลงโทษจำคุก 6 เดือน ปกติศาลสั่งพักการลงโทษได้ทันที (สั่งรอกการลงโทษ) เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องเอาตัวผู้กระทำความผิดไว้เพื่อป้องกันเหตุอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 1 ปี ศาลจะใช้วิธีการเดียวกัน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความปลอดภัย ศาลอาจสั่งควบคุมบุคคลนั้นไว้ก็ได้ การจำคุก 1-2 ปี การพักการลงโทษก็อาจทำได้ โดยต้องพิจารณาจากสภาพข้อหาและฐานความผิด ตลอดทั้งพฤติการณ์ ความหนักเบา รวมทั้งเหตุผลอื่นๆ ด้วย³¹

ในการลงโทษจำคุกนั้น ถ้ากำหนดโทษตามคำพิพากษาไม่สามารถใช้วิธีการพักการลงโทษและคุมประพฤติได้หรือถูกเพิกถอน เช่น ไปกระทำความผิดซ้ำอีก ผู้นั้นต้องถูกนำไปสู่การจองจำในเรือนจำหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งกลับมารับโทษจำคุก

หลักการทั่วไปในการลงโทษจำคุก ผู้ต้องขังคนใดต้องโทษจำคุกมาแล้ว 2 ใน 3 ส่วน เวลาที่เหลืออาจได้รับการพักการลงโทษจำคุกและมีการคุมประพฤติแทนได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ต้องขังนั้นมีพัฒนาการปรับพฤติกรรมดีขึ้นแล้ว และอยู่ในระดับที่สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ การปล่อยตัวผู้นั้นจะเป็นประโยชน์ในเรื่องความปลอดภัยของสังคมด้วย ในบางกรณีที่มีเหตุอันควรยกย่อง ผู้ต้องโทษจำคุกมาแล้ว 50 เปอร์เซ็นต์ของกำหนดโทษก็สามารถพักการลงโทษได้

สำหรับโทษจำคุกตลอดชีวิต จะพักการลงโทษจำคุกได้ก็ต่อเมื่อได้จำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 15 ปี ซึ่งพิจารณาจากพฤติการณ์แล้วไม่จำเป็นต้องเก็บผู้นั้นไว้ในเรือนจำอีก และเหตุอันควรที่เหมาะสมที่ควรจะต้องปล่อยให้ได้รับอิสรภาพ

นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ฟื้นฟูและป้องกันสังคมนำมาใช้กับผู้ต้องโทษจำคุก เช่น การเอาตัวผู้ต้องที่มีอาการโรคจิตไปไว้ในโรงพยาบาลโรคจิตหรือสถานที่พักฟื้น สถานกักขังพิเศษ เป็นต้น³²

3.2.2 มาตรการในการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

การออกแบบมาตรการเกี่ยวกับการขังเดี่ยวของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก็เพื่อความมั่นคงและปลอดภัยในเรือนจำและบังคับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษด้วยโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องขัง หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังต้องร่วมมือในการกำหนดการบำบัดของตนและในการบรรลุซึ่งจุดหมายของการบังคับโทษ ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์พิเศษ หรือข้อกำหนดที่จำกัดสิทธิของผู้ต้องขังก็เพื่อความ

³¹ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น. 156). เล่มเดิม.

³² แหล่งเดิม.

มั่นคงปลอดภัยหรือสำหรับการจัดการก่อกวนที่ร้ายแรงต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น³³ ในการใช้มาตรการขังเดี่ยวแบ่งเป็นมาตรการมั่นคงพิเศษ³⁴ (Besondere Sicherungsmabnahmen/special safeguards) ซึ่งกำหนดการขังเดี่ยว (Einzelhaft/solitary confinement) ไว้โดยเฉพาะ ส่วนการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยได้ถูกกำหนดไว้อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งจะกล่าวต่อไป

3.2.2.1 มาตรการพิเศษในการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงมาตรการพิเศษกับผู้ต้องขัง ในกรณี que ผู้ต้องขังไม่สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้และมีพฤติกรรมเป็นผู้ต้องขังที่ดูร้าย อันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำ หรือเป็นผู้ต้องขังป่วยทางจิต ในส่วนของกฎหมายบังคับโทษ (The Prison Act) มาตรา 88 กำหนดว่า (1) การออกมาตรการมั่นคงพิเศษกับผู้ต้องขังสามารถกระทำได้ ถ้าตามพฤติกรรมของเขาหรือเนื่องจากสภาพจิตที่เป็นกริ่งเกรงอย่างมากในการหลบหนี หรือเป็นอันตรายแก่การใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นหรือทรัพย์สินหรือเป็นอันตรายต่อการฆ่าตนเองหรือทำร้ายตนเอง (2) มาตรการมั่นคงพิเศษต่อไปนี้ทำได้คือ “... (3) การแยกจากผู้ต้องขังอื่น และ (5) การนำไปไว้ในห้องมั่นคงพิเศษที่ปราศจากวัตถุที่เป็นอันตราย” ดังนั้น การใช้มาตรการมั่นคงพิเศษจำเป็นที่จะต้องแยกตัวผู้ต้องขังรายนั้นๆ ออกจากผู้ต้องขังอื่น โดยนำผู้ต้องขังนั้นไปไว้ในห้องขังเดี่ยว ซึ่งการขังเดี่ยวตามมาตรา 89 กำหนดไว้ว่า (1) การขังเดี่ยวให้กระทำได้เฉพาะเมื่อมีเหตุผลพิเศษเฉพาะบุคคลไม่อาจก้าวล่วงเสียได้เท่านั้น (2) การขังเดี่ยวเกินสามเดือนภายในหนึ่งปีจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ตรวจการ ระยะเวลาดังกล่าวนี้จะต้องไม่หยุดลงของการที่ผู้ต้องขังสวดมนต์หรือเข้าร่วมในชั่วโมง จะเห็นได้ว่ามาตรการมั่นคงพิเศษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะกระทำได้ต้องมีเหตุผลในการตั้งไว้เป็นขั้นตอน และยังกำหนดระยะเวลาในการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษเอาไว้ด้วย รวมถึงอนุญาตให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมในชั่วโมงว่างกับผู้ต้องขังอื่น

ในมาตรา 89 วรรค 2 ผู้ตรวจการจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบว่า การขังเดี่ยวก่อนวันตัดสินคดีสามารถเกิดขึ้นได้ การขังเดี่ยวคือการที่ผู้ต้องขังถูกแยกออกจากผู้ต้องขังอื่นระหว่างช่วงดำเนินกิจกรรมประจำวัน (เวลาทำงานเวลาพักผ่อน) นานกว่า 24 ชั่วโมง ระยะเวลาดังกล่าวนี้จะต้องไม่หยุดลงของการที่ผู้ต้องขังสวดมนต์หรือเข้าร่วมกิจกรรมในชั่วโมงว่าง หากผู้ต้องขังละเมิดเงื่อนไขตามมาตรการความปลอดภัยมาตรา 88 วรรค 1 และ 3 อันก่อให้เกิดอันตรายหรือก่อกวนสถานกักขัง ผู้ต้องขังจะต้องถูกขังเดี่ยวภายใต้ข้อกำหนดว่าด้วยการขังเดี่ยวซึ่งให้กระทำได้เฉพาะเมื่อมีเหตุผลพิเศษเพราะบุคคล ไม่อาจก้าวล่วงเสียได้เท่านั้น

³³ StVollzG. § 3.

³⁴ StVollzG. § 88.

การขังเดี่ยวกระทำได้อีกเมื่อไม่มีวิธีการอื่นใดทดแทนได้แล้วเท่านั้น สถานกักขังย่อมมีมาตรการอื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการขังเดี่ยว เช่น มาตรการที่เกี่ยวข้องการแพทย์หรือจิตเวช “การหลีกเลี่ยงการขังเดี่ยว” แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจของผู้ร่างกฎหมายว่าการขังเดี่ยวเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุอันตรายหรือการสร้างความก่อกวนจากผู้ต้องขังที่เกิดขึ้นโดยทันทีเท่านั้นหรือเมื่อใช้มาตรการอื่นแล้วไม่สัมฤทธิ์ผล การขังเดี่ยวกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุเพื่อป้องกันอันตรายหรือเหตุก่อกวนของผู้ต้องขังเท่านั้น หากการขังเดี่ยวไม่ตรงตามเงื่อนไขดังกล่าวผู้ต้องขังสามารถเรียกร้องให้ยกเลิกการขังเดี่ยวได้ ระยะเวลาตามมาตรา 89 วรรค 2 กำหนดว่าการกักขังนานกว่า 3 เดือนภายใน 1 ปีจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ตรวจการเท่านั้น เหตุผลของกฎหมายนี้ไม่เพียงแต่เพื่อควบคุมการใช้กฎหมายเกี่ยวกับการขังเดี่ยวเท่านั้น แต่ยังเป็นกำหนดความเข้าใจของสถานกักขังทั่วประเทศเพื่อให้ทราบถึงเงื่อนไขของการ “ไม่อาจก้าวล่วงเสีย” ของการขังเดี่ยวอีกด้วย ในวรรค 2 ประโยค 2 สรุปว่าการสวดมนต์หรือเข้าร่วมในชั่วโมงว่างสามารถทำได้ อย่างไรก็ดีข้อยกเว้นนี้ต้องได้รับดุลพินิจจากสถานกักขังเพื่อคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์เพื่อยกเลิกการขังเดี่ยวได้³⁵ ในการดูแลผู้ต้องขังที่ถูกใช้มาตรการในการขังเดี่ยวก็ได้กำหนดการดูแลของแพทย์เอาไว้ในมาตรา 92 ดังนี้³⁶ (1) ถ้าผู้ต้องขังคนหนึ่งคนใดถูกขังในห้องขังที่มีความมั่นคงพิเศษ หรือถูกจองจำด้วยเครื่องพันธนาการ (มาตรา 88 (2) ข้อ 5 และ 6) นายแพทย์ประจำเรือนจำต้องเข้าเยี่ยมเขาโดยไม่ชักช้า และเท่าที่จะทำได้ต้องทำทุกวัน

3.2.2.2 มาตรการทางวินัยของผู้ต้องขังในการขังเดี่ยว

กฎหมายบังคับโทษจำคุกของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความก้าวหน้าไปถึงขั้นหากเป็นกรณีเป็นข้อกล่าวหาที่ร้ายแรงผู้บัญชาการเรือนจำต้องดำเนินการปรึกษาผู้มีหน้าที่ในการบำบัดแก้ไขผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหา เนื่องด้วยตามกฎหมายบังคับโทษในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการวางแผนบังคับโทษเป็นแบบเฉพาะบุคคล³⁷ ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังได้รับการพิจารณามาตรการที่เหมาะสมของแต่ละบุคคลมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำให้ได้ผลอย่างแท้จริง และเป็นรูปธรรม ในการบังคับใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังจะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ต้องขังคนใดจงใจฝ่าฝืนหรือทำผิดหน้าที่ที่มีการวางหรือกำหนดไว้โดยกฎหมายบังคับโทษ หรือหน้าที่ที่กำหนดอันเนื่องมาจากกฎหมายบังคับโทษ ให้เป็นหน้าที่ของผู้บัญชาการเรือนจำมี

³⁵ From *Strafvollzug, Fünfte, neu bearbeitete Auflage* (p 369-370), By Klaus Laubenthal, 2008.

³⁶ StVollzG. § 92.

³⁷ *วิกฤตราชทัณฑ์* (น.117). เล่มเดิม.

อำนาจในการสั่งการให้ดำเนินการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนหน้าที่ดังกล่าวนั้น³⁸ ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวมีเงื่อนไขดังนี้

- 1) หน้าที่อันพึงปฏิบัติอันเกิดจากกฎหมายบังคับโทษ หรือตามที่กฎหมายอื่นกำหนด
- 2) การฝ่าฝืนหรือการกระทำที่ขัดต่อหน้าที่ของผู้ต้องขังที่พึงมี

การกระทำที่ฝ่าฝืนข้อกำหนดที่อาจถูกใช้มาตรการทางวินัยตามกฎหมายบังคับโทษ ผู้ต้องขังหรือนักโทษในเรือนจำมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติที่มาจากกฎหมายบังคับโทษเป็นจำนวนมากซึ่งหน้าที่เหล่านี้เกี่ยวข้องกับสิทธิ และเกี่ยวข้องกับมาตรการทางวินัยคือหากฝ่าฝืนหรือจงใจไม่ปฏิบัติ อาจถูกใช้มาตรการทางวินัยได้ หน้าที่อันพึงปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

- 1) ผู้ต้องขังต้องสวมใส่เสื้อผ้าของเรือนจำ สำหรับเวลาว่างผู้ต้องขังต้องได้รับเสื้อผ้าสวมทับเป็นพิเศษ หรือการออกไปนอกเรือนจำผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ เมื่อคาดหมายได้ว่าผู้ต้องขังคนนั้นจะไม่หลบหนี ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตดังกล่าวในกรณีอื่นได้ด้วยหากผู้ต้องขังได้จัดการเกี่ยวกับการทำความสะอาด การซ่อมแซมดูแล การเปลี่ยนเสื้อผ้าอย่างสม่ำเสมอด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง³⁹

- 2) การส่งมอบวัตถุสิ่งของใดๆ ระหว่างการมาเยี่ยมผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตจากเรือนจำหรือพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น แต่กรณีดังกล่าวไม่ใช่บังคับกับการส่งมอบจดหมายหรือเอกสารอื่นในกรณีเป็นการเยี่ยมของทนายความในคดีอาญา หรือในการส่งเอกสารเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของทนายความหรือโนตารีเพื่อการทำคดีเกี่ยวกับผู้ต้องขังให้สำเร็จลุล่วงไป ในกรณีเป็นการเยี่ยมของทนายความหรือโนตารีนั้นการส่งมอบเอกสารอาจตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขการขออนุญาตได้หากกรณีมีเหตุผลเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ⁴⁰

- 3) การรับและส่งจดหมายใดๆ จะต้องกระทำโดยผ่านเรือนจำเท่านั้น⁴¹

- 4) ถ้ามิได้รับอนุญาตเป็นอย่างอื่น ผู้ต้องขังต้องเก็บรักษาจดหมายที่จะส่งไว้โดยไม่เปิดซองเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบก่อนส่งให้ญาติมิตรหรือบุคคลที่ผู้ต้องขังต้องการติดต่อ อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังสามารถได้รับจดหมายในลักษณะที่ปิดซองได้⁴²

- 5) ผู้ต้องขังมีหน้าที่ต้องทำงานหากไม่มีกฎหมายยกเว้น ทำกิจกรรมบำบัดด้วยการทำงาน หรือทำกิจกรรมอื่นที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งในการทำงานนั้นจะต้องอยู่ในฐานะที่จะทำได้เมื่อ

³⁸ StVollzG. § 102 Abs. 1.

³⁹ StVollzG. § 20 Abs.1.

⁴⁰ StVollzG. § 27 Abs.4.

⁴¹ StVollzG. § 30 Abs.1.

⁴² StVollzG. § 30 Abs.3.

สภาพของร่างกายเอื้ออำนวย ผู้ต้องขังมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลืองานในเรือนจำมีกำหนดไม่เกิน 3 เดือนต่อ 1 ปี ด้วยความยินยอมของผู้ต้องขังนั้น (ไม่ใช่บังคับต่อผู้ต้องขังที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป และผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งคลอดบุตรที่มีกฎหมายห้ามการทำงานของผู้หญิงนั้น)⁴³

6) ผู้ต้องขังต้องให้การสนับสนุนมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและในการดูแลความสะอาด⁴⁴

7) ผู้ต้องขังต้องปฏิบัติตามตารางประจำวันของเรือนจำ (เวลาการทำงาน เวลาว่าง เวลาพักผ่อน)⁴⁵

8) ผู้ต้องขังจะต้องไม่ปฏิบัติตนขัดแย้งกับผู้คุมไม่กระทำการอันเป็นการรบกวนการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบต่อผู้ต้องขังด้วยกันเอง และบุคคลอื่น⁴⁶

9) ผู้ต้องขังต้องปฏิบัติตามคำสั่งและข้อกำหนดที่มาจากการสั่งการของผู้คุม แม้จะรู้สึกว่าคำสั่งนั้นไม่ถูกต้อง

10) ผู้ต้องขังต้องไม่ออกจากที่พักอาศัยที่กำหนดไว้โดยไม่ได้รับอนุญาต

11) ผู้ต้องขังต้องดูแลห้องขังและสิ่งของที่ทางเรือนจำมอบให้ตนเองไว้และต้องรักษาให้เป็นระเบียบเรียบร้อยดูแลสวยงาม⁴⁷

12) เมื่อเกิดเหตุใดๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายถึงชีวิตหรือร่างกาย ผู้ต้องขังต้องแจ้งให้ทางเรือนจำทราบทันที⁴⁸

13) ผู้ต้องขังอาจครอบครองหรือรับซึ่งสิ่งของที่เจ้าหน้าที่บังคับโทษหรือทางเรือนจำมอบให้หรือที่ได้รับความคิดเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่บังคับโทษเท่านั้น สิ่งของที่มีค่าเพียงเล็กน้อย ผู้ต้องขังอาจรับไว้ได้โดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบก็ได้ เจ้าหน้าที่บังคับโทษอาจวางเงื่อนไขเกี่ยวกับการรับหรือการครอบครองสิ่งของดังกล่าวได้

สิ่งของที่ดีติดมากับผู้ต้องขังที่ไม่อาจครอบครองไว้ได้ทางเรือนจำจะเก็บไว้ให้หากอยู่ในขอบเขตที่สามารถกระทำได้ เงินสดให้ทำเป็นบัญชี เงินส่วนตัวของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับมอบทรัพย์สินของตนเองที่มีความจำเป็นต้องใช้ในระหว่างการถูกบังคับโทษ หรือการปลดปล่อย หรือได้รับเงินในกรณีที่มีใช้เงินเก็บในกรณีจำเป็น

⁴³ StVollzG. § 43 Abs.1.

⁴⁴ StVollzG. § 56 Abs.2.

⁴⁵ StVollzG. § 82 Abs.1 S. 1..

⁴⁶ StVollzG. § 82 Abs.1 S. 2 .

⁴⁷ StVollzG. § 82 Abs.3.

⁴⁸ StVollzG. § 82 Abs.4.

กรณีที่สิ่งของที่ติดตัวผู้ต้องขังมาทางเรือนจำไม่อาจเก็บเอาไปได้และผู้ต้องขังปฏิเสธที่จะนำออกไปจากเรือนจำ เจ้าหน้าที่บังคับโทษมีอำนาจที่จะนำออกไปจากเรือนจำโดยค่าใช้จ่ายของผู้ต้องขังผู้นั้น รูปภาพและสิ่งของอย่างอื่นอันเกี่ยวข้องกับกระทบกับมาตรการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำอาจถูกเจ้าหน้าที่บังคับโทษทำลายหรือทำให้ไร้ประโยชน์ได้⁴⁹

หน้าที่ของผู้ต้องขังซึ่งมีผลมาจากกฎหมายบังคับโทษ เป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังต้องกระทำหน้าที่เหล่านี้ อีกในแง่หนึ่งคือการปฏิบัติตามหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ทั่วไป เช่น ระเบียบภายในเรือนจำกรณีผู้บัญชาการเรือนจำได้วางระเบียบเกี่ยวกับสถานที่ซึ่งระเบียบที่ออกโดยผู้บัญชาการเรือนจำดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้กำกับดูแล ระเบียบภายในเรือนจำนี้จะต้องมีข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องการเยี่ยม ความถี่และระยะเวลาของการเยี่ยม เวลาทำงาน เวลาส่วนตัวและเวลาพักผ่อน รวมถึงการร้องทุกข์หรือร้องเรียนที่สามารถกระทำได้ หรือการมอบหมายให้ผู้แทนสามารถพบกับผู้ตรวจการเรือนจำได้ การออกระเบียบภายในเรือนจำเกี่ยวกับสถานที่ให้จัดให้มีสำเนาของระเบียบดังกล่าวประจำไว้ที่ห้องขังทุกห้อง⁵⁰ นอกจากระเบียบภายในเรือนจำดังกล่าวข้างต้นแล้วอีกกรณีหนึ่งคือ การดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องทั่วไปของผู้บัญชาการเรือนจำในการตรวจค้นตัวผู้ต้องขัง⁵¹ นอกจากหน้าที่ทั่วไปเหล่านี้แล้วผู้ต้องขังยังต้องปฏิบัติตามระเบียบเฉพาะตามที่กฎหมายกำหนดอีกด้วย เช่นการขอออกจากสถานที่คุมขังโดยการลา ซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการพิจารณาให้ผู้ต้องขังลา หรือผ่อนปรนได้และอาจเพิกถอนการลาของผู้ต้องขังได้เมื่อปรากฏพฤติการณ์ที่เกิดภายหลังที่เป็นเหตุให้ผู้บัญชาการต้องเพิกถอนการลา หรือผู้ต้องขังใช้การลาโดยมิชอบหรือผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ในกรณีที่เงื่อนไขในการอนุญาตให้ผู้ต้องขังได้รับการลาได้หมดไปแล้วผู้บัญชาการเรือนจำอาจเพิกถอนการลาที่อาจเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตได้⁵² ดังนั้นหน้าที่อันพึงปฏิบัติของผู้ต้องขังในกรณีได้รับการลาคือการกลับเข้ามาในเรือนจำให้ทันเวลา ซึ่งหมายความว่านักโทษที่กระทำผิดหน้าที่ไม่กลับเข้าเรือนจำให้ทันเวลาอันเนื่องมาจากการลานั้น คือการประพฤติผิดหน้าที่อันจะนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการทางวินัยของเรือนจำได้ มาตรการทางวินัยตามกฎหมายบังคับโทษ

เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดเงื่อนไขดังกล่าวจะถูกบังคับตามกฎหมายบังคับโทษได้กำหนด มาตรการทางวินัยซึ่งสามารถนำมาใช้กับผู้ต้องขังในแต่ละกรณีได้ดังต่อไปนี้คือ⁵³

⁴⁹ StVollzG. § 83.

⁵⁰ StVollzG. § 161.

⁵¹ StVollzG. § 84.

⁵² StVollzG. § 14.

⁵³ StVollzG. § 103.

- 1) การทำทัณฑ์บน
- 2) การจำกัดหรือตัดเงินประจำหรือเงินค่าใช้จ่ายเป็นเวลาไม่เกิน 3 เดือน
- 3) การจำกัดหรือริบหนังสืออ่านไม่เกิน 2 สัปดาห์ รวมตลอดถึงวิทยุหรือโทรทัศน์ไม่เกิน 3 เดือน
- 4) จำกัดหรือริบวัตถุสำหรับประกอบการงานในเวลาว่าง หรือการร่วมกิจกรรมร่วมกันไม่เกิน 3 เดือน
- 5) แยกชั้นระหว่างพักนอนไม่เกิน 4 สัปดาห์
- 6) งดการมอบหมายงานหรือการทำงานไม่เกิน 4 สัปดาห์โดยไม่ได้รับเงินตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย
- 7) กรณีมีความผิดร้ายแรงห้ามพบกับบุคคลภายนอกเรือนจำไม่เกิน 3 เดือน
- 8) คุมขังเป็นเวลาไม่เกิน 4 สัปดาห์

ซึ่งการใช้มาตรการ “คุมขัง” จะกระทำได้อต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงหรือมีการกระทำความผิดซ้ำหลายๆ ครั้งเท่านั้น⁵⁴ พฤติกรรมที่ร้ายแรงหมายถึงการกระทำใดๆ ที่ทำให้ความปลอดภัยในเรือนจำถูกรบกวนด้วยการใช้กำลังกับบุคคลหรือสิ่งของหรือการทำให้ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการทำงานหรือการสื่อสารภายในเรือนจำขัดข้องซึ่งกรณีใดถือว่าเป็นพฤติกรรมร้ายแรงต้องมีการสอบสวนข้อเท็จจริงเป็นรายๆ ไป ซึ่งมาตรการคุมขังผู้ต้องขังจะถูกนำตัวไปขังเดี่ยวเป็นระยะเวลายาวนานที่สุดถึง 4 สัปดาห์ ซึ่งอาจคุมขังในห้องขังพิเศษก็ได้ถือเป็นมาตรการทางวินัยที่เด็ดขาดที่สุด และต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการใช้โดยคำนึงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษด้วย

เมื่อถูกสั่งขังเดี่ยวแล้ว สิทธิบางประการของผู้ต้องขังนั้นจะระงับไปตามมาตรา 104 (5) กำหนดว่า การใช้มาตรการทางวินัยโดยการขังเดี่ยวหากในคำสั่งใช้มาตรการมิได้มีการกล่าวไว้เป็นอย่างอื่นให้สิทธิดังต่อไปนี้เป็นอันระงับการใช้⁵⁵

- 1) สิทธิในการจัดห้องขังด้วยตนเอง หรือการมีรูปภาพของบุคคลใกล้ชิด ของที่ระลึก ที่มีคุณค่าส่วนตัว⁵⁶
- 2) สิทธิในการสวมใส่เสื้อผ้าสวมทับเป็นพิเศษ หรือเสื้อผ้าของตนเองกรณีออกไปนอกเรือนจำ⁵⁷

⁵⁴ StVollzG. § 103 Abs.2.

⁵⁵ StVollzG. § 104 Abs. 5.

⁵⁶ StVollzG. § 19.

⁵⁷ StVollzG. § 20.

3) สิทธิในการซื้ออาหาร สิ่งของต่างๆ อาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องดูแลความสะอาดร่างกายด้วยเงินประจำตัว หรือเงินติดกระเป๋า โดยการเสนอผ่านทางเรือนจำ ซึ่งทางเรือนจำต้องพิจารณาถึงความจำเป็นของผู้ต้องขัง หรือกรณีที่ต้องขังไม่มีเงินประจำตัวหรือไม่มีเงินติดกระเป๋าโดยไม่ใช้ความผิดของผู้ต้องขังคนนั้นคือสิทธิที่จะได้รับอนุญาตให้ซื้อสิ่งของในจำนวนที่พอสมควรจากเงินของตนเอง⁵⁸

4) การมอบหมายงาน กิจกรรมที่ใช้การทำงานเพื่อบำบัด การศึกษาอบรม การศึกษาอบรมเพิ่มเติม งานที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ การมอบหมายงานอื่นๆ งานที่เป็นการบำบัด⁵⁹

5) สิทธิในการรับอ่านหนังสือพิมพ์และวารสารที่การบอกรับได้ดำเนินการผ่านเรือนจำ เว้นแต่หนังสือพิมพ์และวารสารนั้นเป็นการขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบ ความมั่นคงของเรือนจำ หรือขัดต่อวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษ⁶⁰

6) การร่วมรับฟังวิทยุ รายการวิทยุของเรือนจำ การรับชมโทรทัศน์ การมีวิทยุส่วนตัว หรือโทรทัศน์ส่วนตัว⁶¹

7) การได้รับอนุญาตให้มีหนังสือในจำนวนที่เหมาะสมและสิ่งของอื่นที่ใช้สำหรับการเรียนเพิ่มเติมหรือทำกิจกรรมส่วนตัวในครอบครอง⁶²

ผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับมาตรการวินัยของทางเรือนจำอาจได้รับมาตรการขังเดี่ยวได้ หากผลของการสอบสวนทางวินัยอาจถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่พิจารณา อย่างไรก็ตาม ต้องขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของแต่ละกรณี อย่างน้อยที่สุดเมื่อขอกล่าวหาที่นักโทษได้รับการครอบคลุมพฤติกรรมที่อาจเป็นความผิด ดังนั้นตามที่ศาลของสหพันธรัฐได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับสิทธิในการแจ้งให้ทราบถึงการให้การหรือไม่ให้การก็ได้ และสิทธิที่จะไม่นำคำให้การที่ปราศจากการอบรม หรือแจ้งให้ทราบถึงข้อมูลเพื่อมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ซึ่งหากต้องการนำเอาคำให้การของผู้ต้องขังมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลต้องทำการแจ้งสิทธิในการให้การของผู้ต้องขัง และผู้มีหน้าที่แจ้งสิทธิดังกล่าวคือพัศดี ในเรื่องสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องขังที่อาจถูกดำเนินการทางวินัยกฎหมายบังคับโทษ ไม่มีข้อบัญญัติไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของมาตรการทางวินัยที่คล้ายกับการลงโทษทางอาญาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง และการดำเนินการตามหลักนิติรัฐ ซึ่งหลักนิติรัฐจะ

⁵⁸ StVollzG. § 22.

⁵⁹ StVollzG. § 37.

⁶⁰ StVollzG. § 68.

⁶¹ StVollzG. § 69.

⁶² StVollzG. § 70.

เป็นผลได้ต่อเมื่อผู้ต้องขังมีสิทธิในการมีทนายความ ประเด็นสำคัญอยู่ที่การบังคับใช้มาตรการลงโทษขังเดี่ยวต้องกระทำด้วยความรวดเร็วเพื่อเป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำฝ่าฝืนหน้าที่และผลที่ได้รับเป็นการยับยั้งการฝ่าฝืนวินัยเรือนจำ เมื่อผู้ต้องขังขอรับสิทธิในการมีทนายความอาจได้รับในรูปแบบของการเข้ามาเยี่ยมเยียนของทนายความในระยะเวลาสั้นๆ หรือการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ก็ได้

นอกจากนี้ หากผู้ต้องขังที่อาจถูกดำเนินการขังเดี่ยวยังต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์เนื่องจากปัญหาสุขภาพของผู้ต้องขัง กฎหมายจึงกำหนดว่า ก่อนการดำเนินการลงโทษขังเดี่ยวต้องมีการจัดให้มีการฟังความเห็นจากแพทย์ประจำเรือนจำก่อนเสมอ รวมถึงระยะเวลาระหว่างคุมขังต่อเนื่องไปด้วย และในกรณีที่สุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังเป็นอันตราย การบังคับขังเดี่ยวจะต้องหยุดหรือระงับทันที⁶³ ซึ่งเป็นบทบังคับเพื่อเป็นการคุ้มครองสุขภาพของผู้ต้องขัง การดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่ดำเนินการโดยไม่จัดให้มีการฟังความคิดเห็นของแพทย์ก่อนดังกล่าวถือเป็นการดำเนินการที่ไม่ชอบ

กรณีที่มีการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังเป็นเรื่องร้ายแรงและเข้าเงื่อนไขการคุมขัง (ขังเดี่ยว) ผู้บัญชาการเรือนจำต้องมีการหารือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังแต่ละบุคคลก่อนที่จะตัดสินใจใช้มาตรการขังเดี่ยว โดยการจัดประชุมขึ้นเพื่อให้องค์กรประชุมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ผู้บัญชาการเรือนจำไม่มีอำนาจถ่ายโอนหรือมอบอำนาจของตนในการตัดสินใจใช้มาตรการทางวินัยไปให้องค์กรประชุมได้ กล่าวคือเป็นอำนาจเฉพาะของผู้บัญชาการเรือนจำ สิทธิในการใช้มาตรการขังเดี่ยวตามกฎหมายบังคับโทษนั้นเป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้บัญชาการเรือนจำ เว้นแต่อาจโอนอำนาจหน้าที่ให้ผู้อื่นได้กรณีได้รับความเห็นชอบจากผู้ตรวจการเรือนจำ⁶⁴ เช่น การโอนไปยังพัศดีในหน่วยงานรองได้ แต่กรณีผู้ต้องขังได้กระทำผิดวินัยต่อผู้บัญชาการเรือนจำเสียเอง อำนาจในการดำเนินการทางวินัยต่อผู้ต้องขังบุคคลนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ตรวจการเรือนจำที่จะต้องดำเนินการวินิจฉัยชี้ขาด⁶⁵ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในการวินิจฉัยอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้กระบวนการดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขังจะต้องมีการพิสูจน์การไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และการทำความผิดอย่างละเอียด หรือการฝ่าฝืนหน้าที่อันนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยว และต้องมีการสอบสวนถึงสภาวะการรับรู้สิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขังว่ามีความสามารถที่จะรับรู้ถึงสิทธิต่างๆ ของตนได้หรือไม่ หากมีเพียงการสงสัยว่าผู้ต้องขังฝ่าฝืน

⁶³ StVollzG. § 107.

⁶⁴ StVollzG. § 156 Abs. 3.

⁶⁵ StVollzG. § 105 Abs. 2.

หรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่นั้นยังไม่เป็นเหตุผลที่เพียงพอที่จะให้มีการวินิจฉัยชี้ขาดให้ใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้

อย่างไรก็ดีการบังคับใช้มาตรการในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังอาจยังไม่ต้องนำมาใช้อย่างทันทีก็ได้หากพิจารณาในด้านการใกล้เคียงและพิจารณาหน้าที่ของเรือนจำในด้านการให้การอบรม บ่มนิสัย การตักเตือน หรือการภาคทัณฑ์อาจเป็นการเพียงพอแล้ว ซึ่งหากไม่มีการภาคทัณฑ์ดังกล่าวแล้วการบังคับใช้มาตรการในการขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัยต้องดำเนินการโดยทันทีเพราะกระบวนการเรียนรู้ของผู้ต้องขังที่จะต้องเคารพในกฎเกณฑ์จะเกิดขึ้นได้ด้วยวิธีนี้เท่านั้น

3.2.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งใช้มาตรการขังเดี่ยว และการตรวจสอบ

เรือนจำในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสั่งใช้มาตรการขังเดี่ยวไว้ตามกฎหมาย ในการใช้อำนาจในการสั่งการอาจถูกจำกัดสิทธิด้วยการใช้อำนาจในดุลพินิจในทุกเรื่อง เช่นการถูกดำเนินคดีอาญา การถูกบังคับให้กระทำการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การจ่ายออมต่อถูกระเบียบที่ไม่เป็นธรรม การถูกลงโทษขังเดี่ยว เป็นต้น ดังนั้นกฎหมายเรือนจำจึงได้วางบทบัญญัติให้ผู้มีอำนาจในการสั่งขังเดี่ยวและการตรวจสอบการใช้อำนาจเอาไว้ รวมถึงผู้ต้องขังมีสิทธิในการร้องทุกข์เพื่อเยียวยา หรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย หรือจากการใช้อำนาจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ในการลงโทษวินัยที่เป็นบทลงโทษขังเดี่ยวนั้น อำนาจลงโทษทางวินัยกำหนดอยู่ในมาตรา 105 คือ⁶⁶ ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจลงโทษทางวินัยทุกสถานได้ สิทธิในการใช้มาตรการขังเดี่ยวตามกฎหมายบังคับโทษนั้นเป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้บัญชาการเรือนจำ เว้นแต่อาจโอนอำนาจหน้าที่ให้ผู้อื่นได้กรณีได้รับความเห็นชอบจากผู้ตรวจการเรือนจำ⁶⁷ หากผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยร้ายแรง เช่น ทะเลาะวิวาทกับผู้ต้องขังด้วยกันมากกว่าสองครั้ง ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการลงโทษผู้ต้องขังในการลงโทษขังเดี่ยวได้ไม่เกิน 4 สัปดาห์ ในกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยโดยเป็นการกระทำต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำก็สามารถลงโทษขังเดี่ยวได้ และในกระบวนการสั่งขังเดี่ยวซึ่งเป็นบทลงโทษสถานแรงจะต้องให้เจ้าหน้าที่ตรวจการจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดเมื่อการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังเป็นการกระทำต่อผู้บัญชาการเรือนจำ⁶⁸ ทั้งนี้ขั้นตอนในการสั่งลงโทษการขังเดี่ยวได้นั้น ต้องทำตามกระบวนการดำเนินการดังต่อไปนี้⁶⁹

⁶⁶ StVollzG. § 105Abs. 1.

⁶⁷ StVollzG. § 156 Abs. 3.

⁶⁸ StVollzG. § 105Abs. 2.

⁶⁹ StVollzG. § 106.

(1) ข้อกล่าวหาต้องได้รับการตรวจสอบอย่างชัดเจน ผู้ต้องขังมีสิทธิโต้แย้งข้อกล่าวหาได้ ข้อกล่าวหาและข้อโต้แย้งต้องบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้การของผู้ต้องขังต้องบันทึกไว้

(2) ในกรณีที่มีความร้ายแรงก่อนการตัดสินชี้ขาดให้ผู้บัญชาการเรือนจำปรึกษากับบุคคลที่มีส่วนร่วมในการบำบัด ก่อนที่จะสั่งใช้มาตรการทางวินัยกับผู้ต้องขังที่อยู่ในการบำบัดทางการแพทย์

(3) ผู้บัญชาการเรือนจำต้องแจ้งคำวินิจฉัยชี้ขาดให้ผู้ต้องขังทราบด้วยวาจาเสร็จแล้วให้บันทึกเหตุผลโดยย่อไว้ด้วย

กระบวนการขั้นตอนในการสอบสวนผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยก็เพื่อที่จะทำให้ขั้นตอนการลงโทษผู้ต้องขังปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะไม่ให้ผู้ต้องขังรายนั้นถูกกลั่นแกล้งหรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม หากกระบวนการลงโทษยังเฉียดไม่เกินไปตามหลักกฎหมายบังคับโทษหรือกระบวนการไม่ถูกขั้นตอน ผู้ต้องขังสามารถยื่นคำร้องทุกข์ได้ดังต่อไปนี้⁷⁰

1) การยื่นคำร้องทุกข์ คำขอ และมีคำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเกี่ยวกับเรื่องของตน และต้องได้รับโอกาสในการพบผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อปรึกษาหารือ

2) มีโอกาสติดต่อหรือพบผู้ตรวจการเรือนจำเป็นการเฉพาะตัว ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

3) กรณีการถูกลงโทษทางวินัยโดยไม่เป็นธรรม มีสิทธิยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ได้เช่นเดียวกัน สิทธิเกี่ยวกับการร้องเรียนจะต้องไม่ถูกทำให้กระทบกระเทือนจากสิ่งอื่นใด

3.3 สาธารณรัฐเกาหลี

การบริหารงานราชทัณฑ์อย่างเป็นระบบของสาธารณรัฐเกาหลีได้มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับเกี่ยวกับเรือนจำ ค.ศ. 1908 (Prison Regulations) และข้อบังคับนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่ในปี ค.ศ. 1911 พร้อมกับการมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์เกาหลี (Korea Prison Act) เพิ่มขึ้นอีกฉบับหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1980 สาธารณรัฐเกาหลีได้มีการขยายอำนาจมากขึ้น จึงเกิดจุดเริ่มต้นของการบริหารราชทัณฑ์ยุคใหม่ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดมาเป็นการแก้ไขและให้การศึกษาผู้ต้องขัง

ตามรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเกาหลีกำหนดว่า “ประชาชนทุกคนจะต้องอยู่อย่างมีเกียรติและทรงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และมีสิทธิที่จะแสวงหาความสุข” ประชาชนในที่นี้หมายรวมถึงผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำด้วย ดังนั้น กรมราชทัณฑ์เกาหลีจึงให้การปฏิบัติ

⁷⁰ StVollzG. § 108.

ต่อผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชนและตามกฎหมาย โดยงานราชทัณฑ์ของสาธารณรัฐเกาหลี สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม แบ่งการบริหารออกเป็น 3 ส่วน คือ การบริหารงานราชทัณฑ์ ส่วนกลาง จะเป็นหน่วยงานที่กำหนดนโยบายการบริหารงานราชทัณฑ์ หน่วยงานระดับปฏิบัติ (เรือนจำและทัณฑสถาน) เป็นหน่วยงานที่รับนโยบายไปปฏิบัติ และสำนักงานราชทัณฑ์ส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลและประสานนโยบายกับหน่วยงานระดับปฏิบัติโดยตรง

3.3.1 การบังคับโทษจำคุก

จากการที่สาธารณรัฐเกาหลีได้มีการปรับปรุงการดำเนินงานราชทัณฑ์ โดยมีการนำระบบราชทัณฑ์ก้าวหน้ามาใช้ ซึ่งระบบความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำได้มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการควบคุมผู้ต้องขัง โดยภารกิจหลักการบังคับโทษของสาธารณรัฐเกาหลี มีดังนี้คือ

- 1) แยกนักโทษตามคำพิพากษาและศึกษาการกระทำผิดของผู้ต้องขัง
- 2) แก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง
- 3) ปลูกฝังจริยธรรมและความคิดในการรักษาดี
- 4) ให้การศึกษาแก่ผู้ต้องขัง

1. การแยกนักโทษก็เพื่อตรวจสอบลักษณะผู้ต้องขัง โดยจัดให้มีการสำรวจและประเมินเรื่องราวส่วนบุคคลของผู้ต้องขังเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งการประเมินในเรื่องเกี่ยวกับรายงานการกระทำผิด ชีวิตในวัยเด็ก ภูมิหลัง การศึกษา เชาวปัญญา อาชีพก่อนต้องโทษ บุคลิกภาพ ความถนัด ประวัติครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสามารถพิเศษ สุขภาพ และภาวะจิตใจ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะง่ายต่อการควบคุมของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระบบก้าวหน้า (Progressive Treatment)

การบริหารงานราชทัณฑ์ของสาธารณรัฐเกาหลี ได้มีการนำระบบราชทัณฑ์ที่ก้าวหน้ามาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยเน้นการให้การศึกษาและแก้ไขผู้ต้องขังตามหลักวิชาการ มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการควบคุมและในการให้การปฏิบัติแก้ไขผู้ต้องขังซึ่งตรงตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้ต้องขังเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถกลับเข้าไปอยู่ร่วมกับชุมชนได้

การปฏิบัติของผู้ต้องขังขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังแต่ละคน จะถูกแบ่งออกเป็นหลายชั้น (Phase) เพื่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและความพยายามที่จะปรับปรุงตัว จุดมุ่งหมายของการปฏิบัตินี้จะกระตุ้นให้ผู้ต้องขังมีความพยายามด้วยตนเองและสร้างความหวังในอนาคต

2. การให้การศึกษา การฝึกอาชีพ (Education and Vocational Training)

การให้การศึกษาได้มีการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อให้ผู้ต้องขังมีทักษะอาชีพอย่างน้อย 1 อย่าง เพื่อให้มีหลักประกันในชีวิตหลังการปลดปล่อย รวมทั้งการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และฝึกทักษะให้ผู้ต้องขังที่ต้องการมีความก้าวหน้าในสังคมอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม โครงการฝึกอบรมได้มีการจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การฝึกอบรมวิชาชีพตามกฎหมายว่าด้วยการฝึกอบรมและการฝึกอบรมวิชาชีพทั่วไปเพื่อเพิ่มทักษะให้แก่ผู้ต้องขังโดยมีการมอบประกาศนียบัตรในวิชาชีพต่างๆให้ เมื่อผู้ต้องขังผ่านการฝึกอบรมวิชาชีพตามโครงการของรัฐแล้ว ก็จะมีการจำแนกอีกครั้งเพื่อเข้าสู่ระบบการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อรับการฝึกหัดให้มีความชำนาญมากขึ้น และเพื่อสนับสนุนให้ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพ

การศึกษาจัดตั้งขึ้นโดยวัตถุประสงค์เพื่อให้การแก้ไขและให้การอบรมสั่งสอนผู้ต้องขัง รวมทั้งการพัฒนาบุคลิกลักษณะและให้การฝึกหัดทางด้านร่างกายและจิตใจแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้เขากลับไปสู่สังคมในฐานะพลเมืองดีต่อไป การจัดการศึกษาจะได้รับการรับรองสาธารณชนเหมือนการเรียนในโรงเรียนปกติโดยมีการทดสอบความรู้และผู้ต้องขังที่ได้รับการคัดเลือกเข้าเรียนแล้ว จะต้องจัดเตรียมเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับเรียนในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ผู้ต้องขังเหล่านั้น จะได้รับอนุญาตให้เข้าชั้นเรียนภายนอกเรือนจำเป็นระยะเวลา 10 วัน หรือมากกว่าจำนวน 2 ครั้งต่อปี นอกจากนี้แล้ว ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการศึกษาอบรมทั้งในการบรรยายและการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ต้องขัง การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษามีคุณภาพสูงและลดจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้สอน โดยการบรรยายทางทฤษฎีจะถูกส่งมาด้วยระบบเครือข่าย รวมทั้งการเรียนการสอนจากโลกภายนอกโดยสื่อสารผ่านทางดาวเทียม⁷¹

การบริหารงานราชทัณฑ์ของสาธารณรัฐเกาหลียังมีการนำระบบการให้คะแนนมาใช้ในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะได้รับการเลื่อนและลดชั้นตามผลการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังบวกกับคะแนนที่ผู้ต้องขังจะได้รับ ทำให้ผู้ต้องขังมีความพยายามที่จะประพฤติตัวดีเพื่อได้รับการเลื่อนชั้น เมื่อได้เลื่อนไปอยู่ในชั้นที่สูงขึ้นจะได้รับสิทธิและประโยชน์ต่างๆ เพิ่มขึ้นรวมทั้งได้สิทธิพักการลงโทษด้วย สำหรับการให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังได้มีการนำกิจกรรมหลากหลายเข้ามาใช้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การเตรียมตัวการปล่อยและการดูแลหลังปล่อย เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ต้องขังที่พ้นโทษจะสามารถปรับตัวได้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมหรือกระทำความผิดซ้ำอีก จึงได้กำหนดกิจกรรมก่อน

⁷¹ สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ (น.36).

ปล่อยขึ้นหลายประการ เช่น ส่งตัวผู้ต้องขังไปยังทัณฑสถานเปิด ส่งออกไปทำงานรับจ้างเอกชน นำผู้ต้องขังออกเยี่ยมชุมชน และให้มีการเยี่ยมแบบใกล้ชิด อีกทั้งหลังการปล่อยยังมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลผู้ต้องขังหลังปล่อย เช่น การจัดหาที่พัก ให้ค่าใช้จ่ายเดินทาง ฝึกหัดอาชีพ ให้เงินทุน และงานให้ทำ เป็นต้น

3.3.2. มาตรการในการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

มาตรการพิเศษของสาธารณรัฐเกาหลีได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 14 เพื่อเป็นมาตรการมั่นคงเพื่อความปลอดภัยของเรือนจำ ซึ่งในมาตรานี้จะใช้เพื่อแยกผู้ต้องขังออกจากผู้ต้องขังอื่น เป็นกรณีที่มีเหตุจำเป็น โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้⁷²

1. เมื่อมีเงื่อนไขเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องอ่านหนังสือขาดแคลน
2. เมื่อมีความจำเป็นเพื่อป้องกันชีวิตหรือร่างกาย และความมั่นคงทางอารมณ์ของนักโทษ หรือ
3. เมื่อมีความจำเป็น เพื่อการสั่งสอน หรือเนื่องจากกระแสดอรับจากสังคมของนักโทษที่ถูกตัดสิน

จะเห็นได้ว่าการขังเดี่ยวของสาธารณรัฐเกาหลีกำหนดเพื่อความปลอดภัยอย่างแท้จริง ในกรณีเมื่อมีความจำเป็นเพื่อป้องกันชีวิตหรือร่างกายของผู้ต้องขังเอง เนื่องจากอาจมีบางกรณีที่จะต้องกันต้องผู้ต้องขังรายนั้นออกจากผู้ต้องขังอื่นเพื่อไม่ให้ถูกทำร้าย ทั้งนี้ก็เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในเรือนจำ

มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังในการลงโทษขังเดี่ยว

การใช้มาตรการทางวินัยลงโทษผู้ต้องขังซึ่งกระทำผิดกฎระเบียบเรือนจำของสาธารณรัฐเกาหลีได้กำหนดอยู่ในบทที่ 11 กฎและการลงโทษผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามกฎทั้งหลายที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดขึ้นเพื่อรักษาความปลอดภัย และต้องปฏิบัติตามกฎของทัณฑสถาน⁷³ และผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามตารางกำหนดข้อบังคับกับเรือนจำและเงื่อนไขคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถาน หากผู้ต้องขังรายใดประพฤติปฏิบัติในเรือนจำผิดระเบียบเรือนจำอาจให้รางวัลแก่ผู้ต้องขังซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ในกรณีดังต่อไปนี้⁷⁴

⁷² Prison Act 14.

⁷³ Prison Act 105.

⁷⁴ Prison Act 106.

1. เมื่อช่วยชีวิตบุคคลหรือป้องกันบุคคลจากการหลบหนี
2. เมื่อมีการทำคุณงามความดีตามมาตรา 102 (1)
3. เมื่อมีการทำคุณงามความดีในการรักษาความปลอดภัยและการปฏิบัติตามคำสั่ง
4. เมื่อสมควรได้รับรางวัล เช่น ประพฤติดีเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการใช้ชีวิตในคุกขัง เป็นแบบอย่างที่ดีในแนวทางสร้างสรรค์

อย่างไรก็ดี การให้รางวัลผู้ต้องขังก็เพื่อที่จะสร้างให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงคุณงามความดีที่ตนเองได้ประพฤติปฏิบัติดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เรือนจำในการสอดส่องดูแลเรือนจำอีกทางหนึ่งด้วย ในกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยเรือนจำและอาจถูกลงโทษทางวินัยได้ ผู้คุมอาจกำหนดบทลงโทษตามมติของคณะกรรมการการลงโทษ ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 111 ในกรณีที่นักโทษกระทำการดังต่อไปนี้⁷⁵

1. เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา กฎหมายว่าด้วยการลงโทษ เช่น ในเรื่องความรุนแรง และกฎหมายอาญาอื่นๆ
2. การกระทำใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเอง เพื่อสนองความต้องการของตนเอง เช่น ความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตอยู่ในที่คุมขัง
3. การกระทำใดๆ ที่เป็นการปฏิเสธการทำงาน หรือ การศึกษา โดยไม่มีเหตุผล
4. การครอบครองผลิตภัณฑ์ เป็นเจ้าของ ใช้ รั่วไว้ แลกเปลี่ยน หรือซ่อนเร้นซึ่งสิ่งของต้องห้ามตามมาตรา 92
5. การรายงานความเท็จ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลอื่นถูกลงโทษ หรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์
6. การกระทำใดๆ อันเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับในเรื่องความปลอดภัย ซึ่งกระทรวงยุติธรรมออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชกฤษฎีกา

เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำความผิดตามเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นข้อหนึ่งข้อใดแล้ว การลงโทษเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ประเภทของการลงโทษทางวินัย มีดังต่อไปนี้⁷⁶

⁷⁵ Prison Act 107.

⁷⁶ Prison Act 108.

1. การเตือน
2. การเป็นอาสาสมัคร ประมาณ 50 ชั่วโมง
3. การลดเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงาน ภายใน 3 เดือน
4. การงดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชั่วคราว เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า
5. ห้ามอ่านหนังสือพิมพ์เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า
6. ห้ามดูโทรทัศน์เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า
7. ห้ามซื้อของใช้ส่วนตัว (ไม่รวมถึง ยาเพื่อการรักษา ตามคำสั่งของเภสัชกร) 30 วัน หรือน้อยกว่า
8. ห้ามทำงาน 30 วัน หรือน้อยกว่า
9. ห้ามใช้โทรศัพท์ 30 วัน หรือน้อยกว่า
10. ห้ามเขียน 30 วัน หรือน้อยกว่า
11. ห้ามเขียนจดหมาย 30 วัน หรือน้อยกว่า
12. ห้ามสนทนา 30 วัน หรือน้อยกว่า
13. ห้ามออกกำลังกายกลางแจ้ง 30 วัน หรือน้อยกว่า
14. การจำกัดสิทธิทุกประเภท 30 วัน หรือน้อยกว่า

เมื่อพิจารณาบทลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของสาธารณรัฐเกาหลี จะเห็นได้ว่า ไม่มี การกำหนดบทลงโทษข้งเดียวเอาไว้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หากกระทำความผิดวินัยเรือนจำแล้วการลงโทษข้งเดียว ผู้ต้องขังนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะใช้ลงโทษผู้ต้องขัง เนื่องจากการลงโทษข้งเดียวเป็นโทษมากกว่า ประโยชน์ที่จะใช้กับผู้ต้องขัง เรือนจำสาธารณรัฐเกาหลีได้เห็นความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมาก บทลงโทษทางวินัย 14 ประการนั้นก็เพียงพอที่จะให้ ผู้ต้องขังได้รู้สำนึกกับการที่ตนเองได้รับโทษแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องลงโทษข้งเดียว ผู้ต้องขังอันเป็นการทรมานและเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังที่รุนแรงเกินกว่าเหตุอีกด้วย

หลักเกณฑ์ในการกำหนดบทลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง มีดังต่อไปนี้⁷⁷

1. การกำหนดบทลงโทษในมาตรา 108 (4) ถึง (13) สามารถทำได้ในเวลาเดียวกัน
2. ในกรณีที่นักโทษกระทำความผิดตรงกับข้อใดข้อหนึ่ง เป็นเวลามากกว่าครึ่งหนึ่งของบทลงโทษ
 - 1) เมื่อกระทำความผิดมากกว่า 2 ครั้ง
 - 2) เมื่อนักโทษกระทำความผิดในขณะที่ยังมีความผิดอยู่ หรือภายใน 6 เดือน
 หลังจากได้รับการยกเว้นการพิจารณาคดีหรือหลังจากการบังคับใช้โทษได้สิ้นสุดลง

⁷⁷ Prison Act 109.

3. ไม่ควรกำหนดบทลงโทษประเภทเดียวกันสำหรับการกระทำผิดอย่างเดียวกัน และการกำหนดบทลงโทษควรพิจารณาถึง เจตนา น้ำหนักความผิด สถานการณ์หลังจากการกระทำผิด และสถานการณ์อื่นๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการกักขัง

4. เมื่อพ้นการลงโทษไปแล้วเป็นเวลา 2 ปี ไม่ควรมีการกำหนดบทลงโทษอีก

3.3.3 การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการสั่งขังเดี่ยว

เนื่องจากสาธารณรัฐเกาหลีไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวไว้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบการใช้อำนาจของการลงโทษทางวินัยของสาธารณรัฐเกาหลีมีระบบที่ดีซึ่งควรศึกษาถึงรายละเอียดซึ่งมีความสำคัญดังต่อไปนี้ การควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำกระทำ โดยการร้องทุกข์ของผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งผู้ต้องขังสามารถร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือต่อคณะกรรมการเรือนจำได้โดยตรงหรือยื่นผ่านเจ้าพนักงานเรือนจำก็ได้โดยเจ้าพนักงานเรือนจำมีหน้าที่บันทึกการรับเรื่องร้องทุกข์ของผู้ต้องขังและส่งเรื่องต่อไปยังผู้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยโดยทันที คณะกรรมการจะต้องประกอบด้วยบุคคลภายนอกที่ศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านราชทัณฑ์ ซึ่งผู้มีอำนาจตัดสินลงโทษวินัยผู้ต้องขัง มีดังต่อไปนี้⁷⁸

1. ในการตัดสินโทษเพื่อลงโทษบุคคล ราชทัณฑ์จะมีคณะกรรมการวินัย (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “คณะกรรมการ”)

2. คณะกรรมการจะต้องประกอบด้วยกรรมการไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ต้องไม่เกิน 7 คน รวมประธาน และประธานจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่สอง รองจากผู้คุม ผู้คุมจะแต่งตั้งสมาชิกจากบรรดาหัวหน้าแผนกส่วนราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลภายนอกที่ศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านราชทัณฑ์ และในกรณีนี้ กรรมการซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจะต้องมี 3 คน หรือมากกว่า

3. คณะกรรมการจะถูกตั้งขึ้นตามความต้องการของผู้คุม และการลงโทษ ตัดสินโดยวิธีการลงมติ

4. ในกรณีที่สมาชิกเป็นญาติกับผู้ถูกลงโทษ หรือมีเหตุที่จะทำให้การตัดสินไม่เป็นกลาง บุคคลนั้นต้องไม่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ

5. บุคคลซึ่งถูกลงโทษอาจยื่นคำร้องเพื่อคัดค้านการเข้าเป็นสมาชิก การคัดค้านในกรณีดังกล่าวจะถูกตัดสินโดยมติของคณะกรรมการ

⁷⁸ Prison Act 111.

6. คณะกรรมการจะให้โอกาสแก่ผู้ถูกลงโทษในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อพยานหลักฐานที่เพียงพอ และผู้ถูกลงโทษอาจให้การเป็นพยาน โดยให้ข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ไม่ว่าด้วยลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจา หรือด้วยการส่งหลักฐานดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า การจะลงโทษวินัยผู้ต้องขังได้นั้น จำเป็นต้องมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทั้งนี้ก็เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังเองในการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษ ให้ผู้คุมเป็นผู้ดำเนินการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษ สำหรับบุคคลที่ถูกจำกัดสิทธิตามมาตรา 108 (14) อาจถูกจำกัดสิทธิตามมาตรา (4) ถึง (14) ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ในกรณีดังกล่าว ผู้คุมอาจอนุญาตให้เขียนจดหมาย สนทนา หรือออกกำลังกายกลางแจ้ง หากเห็นว่าเป็นการจำเป็นสำหรับการรักษาผู้ป่วย การอบรมสั่งสอน หรือกระแสดอรับจากสังคม การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายในกรณีตามมาตรา 108 (13) หรือ (14) ผู้คุมจะต้องจัดให้มีการตรวจสอบสุขภาพก่อนการลงโทษผู้ถูกกล่าวหา กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ และจัดให้มีการตรวจสอบสุขภาพเป็นครั้งคราวในระหว่างระยะเวลาบังคับโทษ⁷⁹

อย่างไรก็ตาม หากปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่าผู้ต้องขังกระทำผิดจริงและมีมติให้ลงโทษวินัยแก่ผู้ต้องขัง คณะกรรมการการลงโทษอาจแก้ไขปัญหาโดยงดการดำเนินการลงโทษเป็นระยะเวลา 2 เดือน หรือนานกว่านั้น แต่ไม่เกิน 6 เดือนหรือน้อยกว่านั้น สำหรับนักโทษที่มีเหตุบรรเทาโทษในกรณีมีแรงจูงใจ การแก้ไข ความสำนึกผิด⁸⁰ และอาจระงับโทษชั่วคราวและยกเว้นโทษได้ในกรณีดังต่อไปนี้⁸¹

1. ผู้คุมอาจระงับการลงโทษชั่วคราวได้ หากการบังคับโทษนั้นเป็นอุปสรรคต่ออาการเจ็บป่วยหรือสาเหตุอื่น จนกว่าจะแก้ไขปัญหานั้นได้
2. ในกรณีที่ผู้ถูกลงโทษสำนึกผิด ผู้คุมอาจลดโทษ หรือยกเว้นการบังคับโทษในช่วงระยะเวลาที่ยังเหลืออยู่ได้

⁷⁹ Prison Act 112.

⁸⁰ Prison Act 114.

⁸¹ Prison Act 113.

บทที่ 4

มาตรการทางกฎหมายที่มีปัญหาในการขังเดี่ยว

การบังคับโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปฏิบัติตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลเพื่อบังคับโทษจำคุกกับผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเป็นหลัก การปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำในอดีตที่ผ่านมานับแต่พระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับใช้มีปัญหาค่อนข้างมาก โดยการปฏิบัติมักกระทบกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบังคับโทษจำคุก หรือการจำกัดอิสรภาพแต่ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นความขัดแย้งระหว่างผู้ต้องขังที่ถูกกระทบสิทธิและเจ้าพนักงานเรือนจำที่เป็นผู้ปฏิบัติงานออกสู่สังคมภายนอกเท่าใดนัก นอกจากนี้การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำมักปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยหลักการ “ทำงานง่าย” เป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นในจุดบกพร่องหรือสิ่งที่เป็นกระทบสิทธิ การละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังตรงจุดใดก็ควรทำการแก้ไขระเบียบข้อกฎหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ถูกต้องและมีความโปร่งใสและพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้จากภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องย่อมยืนยันได้ว่าแนวทางการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของกระบวนการบังคับโทษได้กระทำหรือปฏิบัติในลักษณะที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริงในทุกภาคส่วน

ในบรรดาบทลงโทษทางวินัยที่กำหนดให้ใช้กันอยู่ทั้งหลายนั้น “ขังเดี่ยว” ดูจะมีปัญหาในการลงโทษมากที่สุด และมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน การขังเดี่ยวเป็นการลงโทษเพื่อช่วยในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ภายในเรือนจำสงบเรียบร้อยและปลอดภัย แต่ค่อนข้างจะขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน เจ้าหน้าที่ควรต้องพิจารณาการขังเดี่ยวกับผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมไม่ใช่ใช้เพื่อการลงโทษที่รุนแรงเกินกว่าการกระทำความผิดของผู้ต้องขัง และในหลักการทางด้านทัณฑวิทยา เขามองว่าการที่ผู้ต้องขังคนใดคนหนึ่งถูกขังเดี่ยว จะมีผลกระทบต่อความรู้สึกทางด้านจิตใจเขามาก เสมือนเป็นการตอกย้ำให้เกิดความรู้สึกว่าถูกจำคุกซ้อนถูกโดยมองว่าเขาเป็นอาชญากรร้ายแรง เป็นผลที่ติดอยู่ในใจ เกิดความเกลียดแค้นชิงชัง อีกทั้งยังทำให้สุขภาพของเขาแยลง เพราะเขาจะรู้สึกว่าเขาโดดเดี่ยวทำให้ยากต่อการแก้ไข ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงความรู้สึกของคนใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ภรรยาหรือลูกที่ต้องมาพบเห็นคนที่ตนรักหรือผูกพันต้องตกอยู่ในสภาพอย่างนั้น นอกจากนี้ การขังเดี่ยว มีการใช้อย่างผิดวัตถุประสงค์การบังคับโทษจำคุก และทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู การลงโทษเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง

ในทางปฏิบัติเกิดเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขังเดี่ยวอยู่มาก โดยเฉพาะในประเทศไทยยังมีการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยกันอยู่ต่อเนื่อง ปัญหาที่พบคือผู้ต้องขังใหม่บางรายเข้าไปในเรือนจำโดยไม่รู้กฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ ซึ่งจุดนี้ทางเรือนจำก็ไม่ได้มีคู่มือสำหรับผู้ต้องขัง อย่างเช่น ประเทศอังกฤษ เพื่อที่จะให้ผู้ต้องขังทราบถึงกฎระเบียบและข้อบังคับ ว่าหากทำผิดแล้ว ตนจะได้รับโทษอย่างไร เพื่อเป็นการศึกษาและทำให้ผู้ต้องขังไม่กล้าที่จะกระทำผิดภายในเรือนจำ อีกประการหนึ่งคือ หากมีการกระทำความผิดขึ้น เช่น ทะเลาะวิวาท กระด้างกระเดื่องต่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ เจ้าหน้าที่ก็จะทำการขังเดี่ยวทันที โดยไม่มีการสอบสวน หรือหากมีการสอบสวนจะมีคณะกรรมการที่เป็นเจ้าหน้าที่ภายในเรือนจำนั่นเอง

เนื้อหาในส่วนต่อไปนี้จะกล่าวถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงในส่วนที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับการบังคับใช้มาตรการทางวินัย ผู้ต้องขังในเรือนจำของไทย โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับการดำเนินการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยว ของประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อเป็นแนวทางในการ เสนอแนะการปฏิบัติตามมาตรการขังเดี่ยวในเรือนจำของไทยต่อไป

4.1 ความไม่ชัดเจนของกฎหมายและกฎข้อบังคับ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงสำหรับการขังเดี่ยวนั้น ก็คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งกฎหมายราชทัณฑ์ดังกล่าว เป็นกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของ ประเทศไทย ในฐานะที่ประเทศไทยมีระบบกฎหมายแบบ Civil law ซึ่งต้องปฏิบัติตามหลักการใน ประมวลกฎหมายอย่างเคร่งครัด อีกทั้งเมื่อเป็นกฎหมายบังคับโทษทางอาญา ก็ต้องบัญญัติให้ ชัดเจนแน่นอน เพื่อเป็นหลักประกันว่า การลงโทษหรือความผิดทางอาญาหรือการที่จะปฏิบัติต่อ ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องมีกฎหมายตามหลัก nullum crimen sine certa¹ การที่จะนำกฎหมายที่ใกล้เคียง อย่างยิ่งมาบังคับใช้ในกฎหมายอาญา โดยเฉพาะกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษทางอาญาในชั้นการ บังคับคดี จึงกระทำไม่ได้

เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายราชทัณฑ์ของไทย จะเห็นว่าได้วางหลักทางวินัยผู้ต้องขัง ลงโทษขังเดี่ยวไว้ในมาตรา 35 (6) “ขังเดี่ยวสามเดือน” ของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ประกอบ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช

¹ นิติกรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย (น. 65). เล่มเดิม.

2479 ข้อ 118 ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในข้อ 118 ของกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 คือ คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับ ผู้อื่นทั้งสิ้น” เมื่อบัญญัติไว้เป็นเช่นนี้แล้ว ผู้ต้องขังที่ถูกขังเดี่ยวก็จะถูกตัดสิทธิในการติดต่อหรือ พูดคุยกับผู้อื่นทั้งสิ้น นั่นก็หมายความว่าสิทธิของผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อกับทนายความและการ เยี่ยมญาติถูกจำกัดโดยการขังเดี่ยว ซึ่งในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังจะถูกขังเดี่ยวสูงสุดเป็นระยะเวลา 3 เดือน ดังนั้นบทบัญญัติตามกฎหมายในข้อนี้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในการที่ จะได้รับการปรึกษาคดีจากทนายความและการเยี่ยมจากญาติของผู้ต้องขังเอง อย่างไรก็ตาม มี หนังสือที่ 1111/2553 ลงวันที่ 13 กันยายน 2553 จากกรมราชทัณฑ์ในเรื่องนี้ มีใจความดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ตามหนังสือที่อ้างถึงเรือนจำกลางคลองไผ่ลงโทษทางวินัย นักโทษ ว. โดยลดชั้น 1 ชั้น ตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก 60 วัน และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ในความผิดฐาน ทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย และครอบครองสิ่งของต้องห้าม (ใช้เหล็กแหลมเป็นอาวุธ) ต่อมาในระหว่างที่นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยดังกล่าว ทนายความ ของนักโทษ ว. ได้ขอพบเพื่อปรึกษาคดีในข้อหาพยายามฆ่าผู้อื่น ในเขตท้องที่ สภ.ราชบุรี อีกคดี หนึ่ง ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีและแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษ ว. แล้ว แต่เรือนจำมีคำสั่งไม่ อนุญาตให้ทนายความเข้าพบ โดยให้เหตุผลว่า นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว 3 เดือน ตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยข้อ 118 ไม่สามารถให้เยี่ยมหรือพบปะผู้ใดได้ ทนายความ จึงมีหนังสือถึงผู้บัญชาการเรือนจำคลองไผ่ พิจารณาทบทวนคำสั่งดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งที่ ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงขอหารือว่า คำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และมีแนวทางปฏิบัติ อย่างไร

กรมราชทัณฑ์ พิจารณาแล้วขอเรียนว่า ตามกฎกระทรวงข้อ 118 ซึ่งกำหนดวิธีการ บังคับโทษขังเดี่ยวไว้ประการหนึ่งว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึง ทนายความด้วยหรือไม่นั้น จะเห็นได้ว่า การกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวตามกฎกระทรวงฯ ข้อนี้จะมีการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนซ้อนอยู่ในการลงโทษขังเดี่ยวในคราวเดียวกัน โดยหนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/ว 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508 ได้ระบุว่า ผู้ต้องขังที่ ถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้น ย่อมตัดไม่ได้รับการเยี่ยมเยียนด้วย และเมื่อการตัดการอนุญาตให้ได้รับ การเยี่ยมเยียนฯ เป็นโทษตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มี ข้อยกเว้นเรื่องสิทธิในการพบปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวตามที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อลงโทษขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน ตามคำสั่งดังกล่าว ได้รวมโทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้ ยกเว้นสิทธิในเรื่องการพบทนายความไว้ ดังนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 118 และหนังสือสั่งการกรมฯ

ฉบับนี้ จึงต้องยกเว้นกรณีพบและปรึกษาทนายความด้วย จึงเห็นว่า กรณีการห้ามติดต่อหรือพุดจา กับผู้อื่นทั้งสิ้นนั้น ผู้อื่นในความหมายนี้ มิได้รวมถึงทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อันเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้น เรือนจำกลางคลองไผ่ จึงไม่สามารถอ้างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงข้อ 118 ในการยื่นคำสั่งเรือนจำคลองไผ่ กรณีไม่อนุญาตให้ ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีของนักโทษ ว. ตกเป็นผู้ต้องหาได้ คำสั่งเรือนจำกลาง คลองไผ่ที่ไม่อนุญาตให้นักโทษ ว. พบทนายความเพื่อปรึกษาคดี ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงให้ เรือนจำกลางคลองไผ่ยกเลิกคำสั่งไม่อนุญาตดังกล่าวเสีย พร้อมอนุญาตให้ทนายความเข้าพบ นักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีความได้

จะเห็นได้ว่า กรมราชทัณฑ์ได้ตีความในบทบัญญัติดังกล่าวว่า ในข้อ 118 ให้ยกเว้น กรณีพบและปรึกษาทนายความด้วย จึงเห็นว่า กรณีการห้ามติดต่อหรือพุดจากับผู้อื่นทั้งสิ้นนั้น ผู้อื่น ในความหมายนี้ มิได้รวมถึงทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของ ผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา แต่ในทางปฏิบัติหากลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังแล้ว จากความจำเป็นที่ กฎหมายห้ามการติดต่อหรือกับพุดจากกับผู้อื่นทั้งสิ้นที่กล่าวมาแล้วนั้น เห็นได้ว่ากฎหมายให้อำนาจและดุลพินิจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะไม่ให้พบกับผู้ต้องขังอย่างสิ้นเชิง โดยอ้างความชอบ ธรรมว่ากฎหมายให้อำนาจไว้ อันเป็นการไม่เคารพสิทธิของผู้ต้องขังในการที่จะได้พบทนายความ จึงอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายและจิตใจของ ผู้ต้องขัง อีกทั้งการขังเดี่ยวยังเป็นการทรมานอย่างหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ ในส่วนของมาตรการการแยกขังบางครั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำมัก ใช้เป็นข้ออ้างในการกั้นแกลิ่งผู้ต้องขังเพื่อให้ถูกคุมขังในห้องขังโดยลำพังเป็นเวลานานและความ เข้าใจในการแยกขังยังเกิดความสับสนอยู่เกี่ยวกับการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยกับการแยก ขังที่เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความมั่นคงปลอดภัยเรือนจำ เนื่องจากกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตาม ความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 42 กำหนดว่า “ผู้ต้องขังซึ่ง ไม่น่าอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่น ซึ่งควรจะ แยกควบคุมกักขังก็ให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น” อย่างไรก็ตาม การขังเดี่ยวที่เป็น บทลงโทษทางวินัยของเรือนจำจำกัดด้วยการจัดหาสถานที่และไม่ได้แยกเป็นสัดส่วน เนื่องจากใน กฎหมายของไทยมิได้กำหนดลักษณะของห้องขังที่ใช้สำหรับลงโทษทางวินัยและที่ใช้สำหรับการ แยกขังไว้อย่างชัดเจน อันเป็นสาระสำคัญของ การขังเดี่ยว ทำให้มาตรการ “แยกขัง” และ “การขัง

เดี่ยว” ที่เป็นบทลงโทษทางวินัยแทบไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้การแยกขังก่อนการดำเนินการทางวินัยมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร จึงควรที่จะกำหนดระยะเวลาการแยกขัง และสถานที่แยกขังที่อื่นที่ไม่เกี่ยวกับห้องขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยไว้ให้ชัดเจน

กรณีศึกษาที่ 2 ตามหนังสือที่ ขธ 1204/36 ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2552 เรื่องผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีร้องเรียนของผู้ต้องขัง

นักโทษเด็ดขาดชาย ว. ผู้ต้องขังสังกัดเรือนจำกลางสงขลาร้องเรียนขอความเป็นธรรมต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม กล่าวหา นาย ร. เจ้าหน้าที่บริหารงานราชทัณฑ์ 6 กับพวกว่า กลับแก้งผู้ร้องเรียน โดยจับผู้ร้องเรียนขังห้องคนเดียวเป็นเวลานานกว่า 7 เดือน โดยไม่มีห้องน้ำอุปโภคบริโภคในการดำรงชีพที่จำเป็นอื่นๆ โดยมีข้อด้วยกฎหมาย เรื่องร้องเรียนดังกล่าวได้มีสำนักงานเลขาธิการปราบปรามการทุจริตในภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนซึ่งผลการสอบสวนพบว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำใช้มาตรการพิเศษแยกขังนักโทษเด็ดขาดชาย ว. ก่อนการดำเนินการทางวินัยเป็นระยะเวลานานถึง 4 เดือนและใช้มาตรการขังเดี่ยวซึ่งเป็นมาตรการทางวินัยต่ออีกเป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน ซึ่งเป็นการแยกขังโดยที่ยังไม่ทราบว่ามีโทษเด็ดขาดชาย ว. ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ยาวนานกว่าผลการสอบสวนให้ขังเดี่ยวซึ่งเป็นโทษทางวินัยนั้นไม่มีความเหมาะสม และการใช้ห้องคุมขังห้องเดียวกัน โดยไม่มีความแตกต่างระหว่างสองมาตรการจึงเห็นควรให้ กรมราชทัณฑ์พิจารณาดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวงข้อ 42²

ปัญหาจากกรณีศึกษาดังกล่าวเห็นได้ว่ากรณีที่เจ้าพนักงานเรือนจำใช้มาตรการแยกขังเป็นเครื่องมือให้การลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขัง และจากกรณีการใช้ห้องเพื่อการแยกขังกับการลงโทษทางวินัย เป็นสถานที่เดียวกันย่อมไม่มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญ นั่นก็หมายความว่า การแยกขัง เป็นการลงโทษทางวินัยอยู่ในตัวเอง ซึ่งเป็นปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติกฎหมายและเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานเรือนจำด้วย เมื่อพิจารณาระยะเวลาการแยกขังและการขังเดี่ยวรวมกันเป็นระยะเวลาแล้ว 7 เดือนนั้นย่อมไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์³ อันไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงควรมีการแก้ไขกฎหมายในส่วนการขังเดี่ยวนี้อันให้ชัดเจน

² หนังสือสำนักงานปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ที่ ขธ 1204/36 ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2552 เรื่องผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีร้องเรียนของนาย ว.(นามสมมุติ).

³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35 (6).

4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล และการกระทำที่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ปัจจุบันกระแสความสนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน และการรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้แพร่ขยายไปทั่วโลก และครอบคลุมการดำเนินชีวิตของบุคคลในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม การรักษาสีทิมมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม เป็นเรื่องหนึ่งที่สังคมโลกให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง การขังเดี่ยวในสหรัฐฯ เรียกว่าเป็นประเทศที่อ้างตนเป็นผู้พิทักษ์หลักสิทธิมนุษยชนของโลก แต่ก็ถูกโจมตีเรื่องสิทธิมนุษยชนมากไม่แพ้จีนหรือรัสเซีย โดยเฉพาะเรื่องคุกลับกวนตานาโม ที่เป็นจุดอ่อนของสหรัฐฯ มาโดยตลอด ตั้งแต่กระบวนการยุติธรรมที่บกพร่องและล่าช้า ไปจนถึงการสอบสวนและทรมานนักโทษ ที่หลายคนถูกคุมขังยาวนานหลายปีโดยที่ยังไม่มีการตั้งข้อกล่าวหาด้วยซ้ำ

การละเมิดสิทธิมนุษยชนนักโทษในกวนตานาโมในเรื่องการขังเดี่ยว โดยศาลแขวงมลรัฐลุยเซียนา ออกคำพิพากษาประวัติศาสตร์ กลับคำตัดสินเมื่อ 39 ปีที่แล้ว ที่ให้เซอร์แมน วอลเลน นักโทษแห่งเรือนจำมลรัฐลุยเซียนา พันโทชักราว เพื่อเข้ารับการพิจารณาคดีใหม่ ในข้อหาร่วมกับนักโทษอีก 2 คนทางผู้คุมเสียชีวิตแต่การกลับคำตัดสินครั้งนี้ ดูจะสายเกินไป เพราะขณะที่คำพิพากษาออกมานั้น วอลเลนกำลังป่วยด้วยมะเร็งตับระยะสุดท้าย และหลังจากถูกปล่อยตัวจากคุกเพียง 3 วัน วอลเลนก็เสียชีวิตลง เป็นการได้รับอิสรภาพที่แสนสั้น เมื่อเทียบกับโทษทัณฑ์ที่เขาได้รับ นั่นก็คือการถูก "ขังเดี่ยว" อยู่ยาวนานถึง 41 ปี

กรณีของวอลเลน ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงโทษขังเดี่ยวในกระบวนการยุติธรรมสหรัฐฯ อย่างกว้างขวาง ทั้งที่ประเด็นนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลเคยเรียกร้องให้สหรัฐฯ ยกเลิกโทษขังเดี่ยวหลายครั้ง โดยให้เหตุผลว่าการขังเดี่ยวเป็นวิธีการที่ป่าเถื่อน ไร้มนุษยธรรม ล้าหลัง และถือเป็นการทรมานชนิดหนึ่ง แต่เป็นการทรมานทางจิตใจ ไม่ใช่ทางร่างกาย ทุกวันนี้มีนักโทษประมาณ 81,000 คนทั่วสหรัฐฯ ที่ถูกขังเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 3 ของนักโทษทั้งหมดที่มีจำนวนกว่า 2 ล้าน 2 แสนคน นักโทษที่ถูกขังเดี่ยวเป็นผู้ที่เคยก่อเหตุวิวาททำร้ายร่างกายฆ่าเพื่อนนักโทษ หรือทำร้ายผู้คุม บางคนเป็นผู้ที่เคยทำร้ายตัวเอง หรือมีแนวโน้มจะฆ่าตัวตาย จึงต้องถูกขังเดี่ยวเพื่อเฝ้าระวังเป็นพิเศษ และบางคนแค่เพียงเป็นหนึ่งในสมาชิกแก๊งอาชญากรรม ทำให้พวกเขาถูกหมายหัวว่าเป็นตัวอันตรายที่ต้องถูกขังเดี่ยว ไม่ให้พบปะผู้คน

การขังเดี่ยว ฟังดูเป็นเรื่องสมเหตุสมผล ไม้ร้ายแรง ไม่มีการทำร้ายร่างกายหรือทรมาน และการถูกจำกัดอิสรภาพก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญ เมื่อคุณอยู่ในคุกเรียบร้อยแล้ว แต่ในความเป็นจริง นักโทษที่ถูกขังเดี่ยว มักควบคู่ไปกับการถูกขังลิมนานหลายปี หรือบางคนโชคร้ายกว่านั้น ต้องใช้ชีวิตหลายสิบปีอยู่ในห้องขังเล็กแคบนานหลายสิบปี อย่างเช่นกรณีของเซอร์แมน วอลเลน การอยู่ในห้องขังขนาด 6 ตารางเมตร เฉลี่ย 23 ชั่วโมงต่อวันนานนับปี โดยแทบไม่ได้ขยับเขยื้อน ไม่มี

อะไรทำ ไม่ได้พบปะพูดคุยกับมนุษย์คนอื่นนอกจากผู้คุม เป็นการทรมานทางจิตใจที่ทารุณยิ่งกว่า การถูกจับกรอกน้ำ หรือถูกซ้อมหลายเท่า หลายคนลงเอยด้วยการฆ่าตัวตาย หรือการทำร้ายตัวเอง

การฆ่าตัวตายและทำร้ายตัวเองในห้องขังเดี่ยว คุ้ยั่นแย่งอย่างมากกับวัตถุประสงค์หนึ่งของห้องขังเดี่ยว นั่นก็คือการเฝ้าระวังไม่ให้ผู้ต้องขังฆ่าตัวตาย ซึ่งอาจมองได้ว่าอันที่จริงแล้ว การขังเดี่ยวนักโทษ ไม่ได้มีจุดประสงค์ใดๆ มากไปกว่าการสร้าง "คุกซ้อนคุก" เพื่อกำจัดนักโทษที่เป็นตัวอันตรายไม่ให้มีปัญหากับผู้คุมหรือเพื่อนนักโทษ ด้วยกันเท่านั้น

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการขังเดี่ยวยังเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการควบคุม และลงโทษผู้ต้องขัง แต่ความจำเป็น กับความเหมาะสมอาจจะเป็นคนละเรื่องกัน คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเครื่องมือที่กกดั้นให้นักโทษต้องฆ่าตัวตายแบบนี้ ไม่เหมาะสมที่จะใช้ในประเทศที่เรียกตัวเองว่าผู้ปกป้องหลักสิทธิมนุษยชน และกรณีของวอลเลซ ก็ทำให้ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่ามีนักโทษจำนวนไม่น้อยที่กลายเป็นเหยื่อของเครื่องมือที่เรียกว่า "ขังเดี่ยว" โดยไม่มีเหตุผลแม้แต่นิดเดียว⁴

ถ้าศาลากลางกลางของสหรัฐฯ มีมติเป็นเอกฉันท์วินิจฉัยว่า นักโทษมีสิทธิฟ้องคดีต่อรัฐบาลกลางกับรัฐแอริโซนาได้ ในกรณีที่นักโทษได้ร้องเรียนเกี่ยวกับการกระทำละเมิดสิทธิทั้งหมด 33,000 คนใน 10 เรือนจำและนักโทษในอนาคตด้วย ซึ่งการพิจารณาคดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลงระบบเงื่อนไขในการคุมขังในรัฐแอริโซนา กรมราชทัณฑ์และเป็นนายที่สำคัญสำหรับสิทธิมนุษยชนทั่วประเทศ คดีที่มีละเมิดสิทธิของนักโทษในด้านสุขภาพของนักโทษ และการใช้งานที่ไม่เหมาะสมและมากเกินไปในการขังเดี่ยว⁵

การขังเดี่ยวของไทย ตามกฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับการขังเดี่ยว เมื่อพิจารณาถึงการขังเดี่ยวอันก่อให้เกิดความทรมานทางด้านจิตใจ เนื่องจากการที่บุคคลไม่ได้ติดต่อกับบุคคลอื่นยอมทำให้ประสาทในการสัมผัสและรับรู้เสียไป ท้ายที่สุดก็จะมีอาการคุ้มคลั่ง จิต และประสาทหลอน มีอาการซึมเศร้า ล้วนแล้วไม่เกิดผลดีทั้งในเรื่องสุขภาพและความดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งการขังเดี่ยวก็ยังถือว่ามีผลไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลหรือพันธกรณีระหว่างประเทศ กล่าวคือ ทั้งในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ มีหลักมิให้มีการลงโทษที่มีลักษณะทรมานมาใช้กับผู้ต้องขัง สิ่งที่มีความไม่สอดคล้องและแตกต่าง ก็คือ

⁴ “ขังเดี่ยว” ปัญหาสิทธิมนุษยชน (ไม่) ใหม่ในคุกอเมริกัน. สืบค้น 9 ตุลาคม 2557, จาก

<http://news.voicetv.co.th/global/84331.html>

⁵ ศาลอุทธรณ์ศาลสหรัฐฯ. ได้ตัดสินให้นักโทษฟ้องรัฐได้ รวมถึงกรณีขังเดี่ยว. สืบค้น 5 มิถุนายน

2557, จาก <http://www.prisonlaw.com/events.php>

ตามหลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง⁶ ข้อ 7 “ความพยายามในการยกเลิกหรือจำกัดการขังเดี่ยวในฐานะบทลงโทษนั้น พึงได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้น” นั่นก็หมายความว่า บทลงโทษทางวินัย ตามหลักการพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังควรที่จะยกเลิกและสมควรกระทำให้เกิดเป็นรูปธรรมด้วย

ข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรป ข้อ 60.5⁷ “การแยกขังเดี่ยว จะใช้เป็นการลงโทษได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุพิเศษเท่านั้นและต้องมีกำหนดเวลาที่แน่นอนและสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” จากข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรปเห็นได้ว่าการแยกขังจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุพิเศษ (มาตรการพิเศษ) เท่านั้นซึ่งไม่ใช่เป็นบทลงโทษทางวินัยและควรมีกำหนดเวลาที่แน่นอนและสั้นที่สุด ซึ่งก็เป็นผลดีในการใช้มาตรการพิเศษ แต่ของไทยตามข้อ 42 ตามกฎกระทรวงมิได้กำหนดระยะเวลาในการแยกขังไว้เลย ซึ่งก็ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรป

สอดคล้องกับคำตัดสินของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเมื่อปี ค.ศ. 1982 ซึ่งตัดสินเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวได้ค่อนข้างชัดเจนเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นในการคุมขังลักษณะดังกล่าวว่า “การแยกขังเพื่อพรางการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทุกด้านและการโดดเดี่ยวจากผู้ต้องขังอื่นอย่างเด็ดขาดนั้น อันเป็นการทำลายบุคลิกภาพของผู้ต้องขังและเป็นการปฏิบัติที่ไม่อาจอ้างความชอบธรรมด้านความมั่นคงหรือเหตุอื่นใดได้” ดังนั้นการขังเดี่ยวก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ต้องขังทั้งในด้านสุขภาพด้านจิตใจและชีวิตความเป็นอยู่เนื่องแยกผู้ต้องขังไปขังเดี่ยวโดยไม่ได้พบปะหรือพูดคุยกับผู้ต้องขังอื่นทำให้ผู้ต้องขังที่ถูกขังเดี่ยวเสียไป

กฎหมายฐานชั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 31 กำหนดไว้ชัดเจนว่า “การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรงตลอดจนโทษที่เป็นการทรมาน โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด” ส่วนพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของไทย กลับให้ลงโทษได้ ซึ่งเป็นการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังระยะเวลา 3 เดือน⁹ ตลอดจนกฎกระทรวงข้อ 118 กำหนดลักษณะของการขังเดี่ยวไว้ ซึ่งในประเด็นนี้ หากพิจารณาตาม

⁶ หลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Basic Principles for the Treatment of Prisoners) ข้อ 7 ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ข้อมติที่ 45/111 วันที่ 14 ธันวาคม ค.ศ. 1990.

⁷ ข้อกำหนดเรือนจำแห่งยุโรป (European Prison Rules) ข้อแนะนำที่ Rec (2006) ของคณะกรรมการระดับรัฐมนตรีที่มีต่อรัฐภาคีว่าด้วยกฎเรือนจำแห่งยุโรป 11 มกราคม ค.ศ. 2006 ในระหว่างการประชุมสมัชที่ 952 ระดับรัฐมนตรีช่วยว่าการ.

⁸ From *Krocher and Moller v. Switzerland Application No. 843/78*. (1982). By European Commission of Human Rights. Strsbourg: ECHR.

⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35 (6).

ทางปฏิบัติกรณีข้างเดียว 3 เดือน ถือเป็น การไม่ปฏิบัติตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 31 และยังขัดกับกฎมาตรฐานขั้นต่ำฯ ในข้อ 32 ประกอบกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 5 ที่กำหนดว่า “บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือค่าซ้ำ ‘ไม่ได้’” จึงทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎหมายไทย แทนที่จะต้องยึดหลักตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ กลับต้องไปพิจารณาตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ จนเกิดเป็นปัญหาในการตีความตามมา

การขังเดี่ยวผู้ต้องขัง เห็นได้ชัดว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรตั้งแต่ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์นั้น มองจากความคิดที่ว่าคนเราเท่าเทียมกัน การกระทำของบุคคลอื่นโดยลดค่า (Degrade) ของตนเอง เป็นสิ่งที่ต้องห้ามในสายตาของผู้ที่สนับสนุนแนวความคิดนี้ ศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์จึงถูกตั้งเป็นกฎมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อป้องกันการกล้ำกลายคุณค่าของคน ผู้ต้องขังควรที่จะได้รับการปฏิบัติโดยเคารพสิทธิ ความเสมอภาคและความถูกต้องเป็นธรรม ปราศจากการขังเดี่ยวที่เป็นเวลานาน การกระทำเช่นนี้มีคำถามว่าทำได้หรือไม่ ในความเห็นของทางเรือนจำเห็นว่ากระทำได้นี้เนื่องจากมีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน”

ทางเรือนจำได้อ้างมาตรา 35 (6) ของพระราชบัญญัติข้างต้น อย่างไรก็ตามในแง่มุมมองที่กลับกัน นักสิทธิมนุษยชนมีความเห็นว่า การกระทำดังกล่าวกระทบต่อศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากการขังเดี่ยวเป็นการลงโทษที่รุนแรงหากพิจารณาถึงความผิดที่ผู้ต้องขังได้ก่อขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขังเดี่ยวเป็นระยะเวลา 3 เดือนถือว่าเป็นการลงโทษที่ยาวนานและอาจทำให้ผู้ต้องขังได้รับการทรมานหรือเสียดสุขภาพจิตได้ เช่น ผู้ต้องขังทะเลาะวิวาทกันจึงถูกสั่งขังเดี่ยว 3 เดือน ในแง่ของความปลอดภัยของเรือนจำและในแง่ของกฎหมายเป็นสิ่งที่กระทำได้เพราะกฎหมายราชทัณฑ์ฯ บัญญัติไว้ แต่ผู้เขียนเห็นว่า การขังเดี่ยวที่ระยะเวลานาน 3 เดือนหรือนานกว่านั้น เป็นการกระทำที่ไม่สมควร นอกจากนี้ การสอบสวนการกระทำผิดก็เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการจับกุมผู้ต้องขัง ดังนั้น การลงโทษขังเดี่ยวที่มีระยะเวลานานและการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรม และโปร่งใสยิ่งทำให้ผู้ต้องขังมีโอกาสถูกลงโทษมากขึ้น

นอกจากนี้ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ยังระบุไว้อีกว่า ข้อ 7 บุคคลจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือค่าซ้ำมิได้ และกติกาฯ ข้อ 10 ระบุว่า บุคคลทั้งปวงที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติ

ด้วยความมีมนุษยธรรมและความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์ กรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้ให้ความสำคัญกับประเด็นการรักษาสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยได้กำหนดนโยบายให้เรือนจำและทัณฑสถานเกี่ยวกับการขังเดี่ยวผู้ต้องขังถือว่าการลงโทษที่รุนแรง อาจถือได้ว่าเป็นการทรมาน และให้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์¹⁰ ทั้งนี้ให้พยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษขังเดี่ยวแก่ผู้ต้องขังภายในเรือนจำและทัณฑสถานให้มากที่สุด เท่าที่จะกระทำได้ หากจำเป็นต้องลงโทษขังเดี่ยว ควรจะกระทำเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งหรือเป็นมาตรการพิเศษเท่านั้น และต้องดำเนินการภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ในเรื่องการปฏิบัติกับผู้ต้องขังเกี่ยวกับการขังเดี่ยวตลอดจนหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ยังได้ระบุไว้ในส่วนของมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติไว้หลายฉบับ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นปณิธานว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย

ในประเทศไทย หากพิจารณาถึงสถิติการลงโทษขังเดี่ยวช่วงระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ก็ถือว่ายังมีการลงโทษขังเดี่ยวกันอย่างต่อเนื่อง หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศจึงเป็นข้อที่น่าคิดว่า อาจเข้าข่ายในการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่านาประเทศให้ความสนใจอย่างมาก เพราะสิทธิของผู้ต้องขัง ก็คือ สิทธิในกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศนั้น ซึ่งรัฐต้องพึงเคารพตามปณิธานที่ให้ไว้ต่อองค์การสหประชาชาติ

ดังนั้น ปัญหาความไม่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศและมาตรฐานสากลของกฎหมายไทย รวมถึงการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหลักการและทางปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศและมาตรฐานสากล ถือว่าเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าดีสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในคดีอาญาในนานาอารยประเทศ แม้มาตรฐานดังกล่าวจะผูกพันทางกฎหมายกับประเทศไทยเฉพาะกติการะหว่างประเทศๆ ก็ตาม ไม่รวมมาตรฐานฉบับอื่น แต่ก็ถือว่าเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ประเทศไทยควรนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะแนวคิดในการคุ้มครองการกระทำที่เป็นการทรมานต่อผู้ต้องขังและการ

¹⁰ คู่มือสิทธิมนุษยชนผู้ต้องขัง (น. 8), โดย กรมราชทัณฑ์, (ม.ป.ป.). กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

กระทำที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹¹ ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขก็ย่อมเป็นการขัดแย้งต่อความเป็นสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบัน และอาจเป็นที่ครหาของประชาคมโลกด้วย

4.3 การดำเนินกระบวนการและมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว

ที่จะกล่าวต่อไป จะเป็นการวิเคราะห์ในภาพรวมในเรื่องที่เกี่ยวกับมาตรการในการขังเดี่ยวผู้ต้องขัง โดยวิเคราะห์จากกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของประเทศ ไทย ประกอบกับระบบงานราชทัณฑ์และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย ซึ่งแยกการพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 หลักการตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษ

วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุก มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่างๆ โดยใช้ “หลักความยินยอม” (Concent) หรือหลักความร่วมมือร่วมใจ เป็นหลักการที่สำคัญสำหรับกฎหมายบังคับโทษเพราะเกี่ยวเนื่องในทุกขั้นตอนของการบังคับโทษทางอาญา ซึ่งต้องอาศัยหลักความยินยอมดังกล่าวเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษร่วมกันทั้งตัวผู้ต้องขังเองและฝ่ายเจ้าหน้าที่บังคับโทษ ซึ่งกรณีของไทยคือเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานเรือนจำ ซึ่งมีความหมายโดยนัยว่าเป็นประสงค์ของกฎหมายบังคับโทษมุ่งที่จะใช้ระยะเวลาการบังคับโทษจำคุกที่กำหนดโดยศาลปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อปรับเปลี่ยนพัฒนาพฤติกรรมนิสัย (Rebehavior)

ตามกระบวนการบังคับโทษของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้กำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนับแต่ครั้งแรกที่รับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่กระบวนการ เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์สร้างความเป็นปัจเจกบุคคล สร้างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมต่อไปในอนาคตแล้วนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เรียกชื่อหลักการดังกล่าวเช่นเดียวกัน ดังเช่นกรณีแรกรับตัวผู้ต้องขังโดยหลักการแล้วเรื่องของจิตวิทยาเกี่ยวกับความประทับใจในครั้งแรกย่อมมีผลต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่ถูกจับตัวเข้าสู่กระบวนการของเรือนจำ ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีอำนาจหน้าที่ในการจับตัวจึงต้องมีคุณสมบัติในการเจรจาหรือมีบุคลิกที่เป็นมิตรเพื่อสร้างบรรยากาศผ่อนคลาย เพราะผู้ต้องขังเข้าใหม่จะมีความรู้สึกที่ไม่มั่นใจ หวาดหวั่น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อความไว้วางใจและหลักความยินยอมของผู้ต้องขังที่จะเข้าสู่กระบวนการต่างๆ ของการบังคับโทษ

¹¹ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 131-132). เล่มเดิม.

หากนำการบังคับโทษจำคุกของไทยเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งทั้งสามประเทศมีหลักการและวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษจำคุกที่คล้ายๆ กัน

ในส่วนของกรณีการขังเดี่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบังคับโทษ โดยใช้หลักความยินยอมของผู้ต้องขังในการดำเนินการเช่นกันเพราะหลักการสำคัญของการขังเดี่ยวคือ ใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อเป็นมาตรการในการรักษาความสงบเรียบร้อยของเรือนจำเท่านั้น หรือเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำเท่านั้น และในการดำเนินการหากผู้ต้องขังมีหลักความยินยอม หรือยินยอมพร้อมใจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมย่อมจะทำให้ความมุ่งหมายหลักการบังคับโทษประสบความสำเร็จ กล่าวโดยสรุปการขังเดี่ยวผู้ต้องขังอาจไม่จำเป็นต้องใช้ หากผู้ต้องขังที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขที่สำคัญของการขังเดี่ยวยืนยันที่จะยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยยืนอยู่บนพื้นฐานของหลักความยินยอมของตนเองและเป็นไปตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษที่จะปรับเปลี่ยนการกระทำที่ฝ่าฝืนที่แล้วมาได้สำนึกถึงการกระทำที่ผิดนั้น และพฤติกรรมไม่ร้ายแรงเพียงพอที่จะกระทบต่อการปกครอง ความสงบ หรือความมั่นคงของเรือนจำ อย่างไรก็ดีวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษขังเดี่ยวมุ่งที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังมากกว่าการลงโทษขังเดี่ยว

4.3.2 หลักเกณฑ์กระบวนการดำเนินการขังเดี่ยว

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดการดำเนินการลงโทษวินัยผู้ต้องขัง มีกระบวนการที่กำหนดไว้สั้นๆ โดยมาตรา 35 วรรคแรกกำหนดว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำความผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแก้แล้ว ลงโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถาน”¹² ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวยปรากฏอยู่ใน และกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 99 ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว กำหนดว่า “ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จำต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่า ตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่”¹³ เท่านั้น อันเป็นกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ยังไม่เป็นธรรมเนียมแก่ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างเพียงพอเนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่มีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2479 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันประเทศไทยมิได้กำหนดลักษณะและสาระสำคัญของห้องในการขังเดี่ยวไว้ มีเพียงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “การขังเดี่ยว” ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 แยกได้สองกรณี คือ

¹² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 35.

¹³ กฎกระทรวงฯ ข้อ 99.

- 1) มาตรการพิเศษ (ขังเดี่ยว)
- 2) ขังเดี่ยว ที่เป็นบทลงโทษทางวินัย

การใช้มาตรการพิเศษเป็นมาตรการหนึ่งที่น่าตัวผู้ต้องขังแยกขังเดี่ยว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของไทยมิได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรการพิเศษรองรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้โดยตรง แต่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงๆ เกี่ยวกับการดำเนินการไว้ว่า “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าจะรวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่น ในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกการควบคุม กักขังก็ให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น”¹⁴ นอกจากนี้ยังปรากฏมาตรการพิเศษที่แฝงอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์บางมาตรา เช่น ผู้ต้องขังวิกลหรือจิตไม่สมประกอบอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรืออาจทำร้ายตนเองหรือผู้อื่นหรือนำพยายามหลบหนีการควบคุม¹⁵

ขังเดี่ยว ที่ถือเป็นบทโทษทางวินัยกำหนดอยู่ในมาตรา 35 (6) “ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน” ตามตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวข้อ 118 กำหนดว่า¹⁶ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น”

เหตุที่จะขังเดี่ยวซึ่งเป็นบทลงโทษทางวินัยได้ถูกกำหนดอยู่ในข้อ 111 หลักเกณฑ์สำคัญ ดังนี้¹⁷

- (1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
- (2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- (3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป
- (4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหยหรือดื่มสุราหรือของเมาอย่างอื่น ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

จากหลักกฎหมายดังกล่าวทั้งในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงๆ แยกพิจารณาตามประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ในเรื่องของห้องขังเดี่ยว การที่ให้แยกผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยออกจากผู้ต้องขังอื่น ซึ่งการแยกผู้ต้องขังในจุดนี้ยังมีความสับสนของผู้ปฏิบัติงานว่า การแยกผู้ต้องขังไป

¹⁴ กฎกระทรวง ข้อ 42.

¹⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 14.

¹⁶ กฎกระทรวงฯ ข้อ 118.

¹⁷ กฎกระทรวง ข้อ 111.

ควบคุมไว้ที่อื่น คำว่า “ที่อื่น” หมายถึงสถานที่ที่ควบคุมแยกขังที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษหรือไม่ เนื่องจากการขังเดี่ยวที่เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัยจะเป็นการแยกผู้ต้องขังที่ไม่อาจอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่นได้ออกไว้ในสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่ห้องขังเดี่ยวที่เป็นห้องสำหรับการลงโทษทางวัย โดยมาตรการพิเศษนั้นคงเพื่อความปลอดภัยกำหนดอยู่ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกความตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 42 กำหนดว่า¹⁸ “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่าอยู่กับผู้ต้องขังอื่นในประเภทของตน โดยจะก่อการร้าย หรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขัง ก็ให้แยกไว้รวมในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น” เมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดลักษณะของห้องขังที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษและห้องขังที่ใช้เป็นบทลงโทษทางวินัยเอาไว้ชัดเจนซึ่งเป็นสาระสำคัญในการขังเดี่ยว จึงทำให้เกิดปัญหาทั้งในตัวของกฎหมายและการปฏิบัติ

ประการที่สอง คำว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ในกรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุดนี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้การเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่เนื่องจากสิทธิของผู้ต้องขังจะได้รับการปรึกษาจากทนายความในทางคดี

ลักษณะห้องขังเดี่ยวในปัจจุบัน มีลักษณะค่อนข้างเก่าและโทรมมาก เนื่องจากห้องขังเดี่ยวจะถูกสร้างพร้อมๆ กับเรือนจำซึ่งไม่มีการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการลงโทษขังเดี่ยว จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน สรุปใจความได้ว่า ขนาดของห้องขังเดี่ยวที่ใช้ลงโทษทางวินัยจะมีขนาดกว้างพอดีกับช่วงแขนเมื่อกางแขนออก นั่นก็หมายความว่าเล็กมาก มีกำแพงปูนทั้งสามด้านและประตูอีกหนึ่งด้าน โดยไม่มีหน้าต่าง มีเตียงสำหรับนอนและห้องน้ำอยู่ข้างๆ เตียง โดยไม่มีอะไรปิดกั้น ซึ่งให้เห็นถึงสุขลักษณะในความเป็นอยู่ในห้องขังเดี่ยวที่คับแคบและมีกลิ่นเหม็น เนื่องจากอากาศไม่ถ่ายเททำให้เกิดความอับชื้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในเรื่องที่พักอาศัยของนักโทษได้ นอกจากนี้การที่ผู้ต้องขังต้องดำเนินชีวิตอยู่ในห้องขังเดี่ยวดังกล่าวตลอดระยะเวลา 24 ชั่วโมงและเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดภาวะเครียด เกิดอาการซึมเศร้า ซึ่งเป็นผลร้ายต่อสุขภาพผู้ต้องขังอย่างยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นอาจทำให้ผู้ต้องขังป่วยทางจิตได้

4.3.3 ผู้มีอำนาจในการสั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว

ในการบริหารงานต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาครัฐหรือเอกชน ระบบการใช้อำนาจจะต้องเหมาะสมและถูกต้องเป็นธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษ นอกจากนั้นควรมีระบบการตรวจสอบที่ดีและมีประสิทธิภาพกับการใช้อำนาจด้วย เพื่อจะช่วยป้องกันบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรมิให้

¹⁸ กฎกระทรวงฯ ข้อ 42.

เบี่ยงเบนไปจากหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งโดยเจตนาและขาดเจตนา ทั้งยังเป็นการยับยั้งการใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้องเพื่อการทุจริต หรือใช้อำนาจเกินเลย ซึ่งทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย ความไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในระดับต่างๆ

การสั่งให้ใช้และเพิกถอนการขังเดี่ยว โดยหลักแล้ว คือ

1) “ผู้บัญชาการเรือนจำ” แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ผู้บัญชาการเรือนจำที่เป็นข้าราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์ โดยปกติมีหน้าที่รับผิดชอบบังคับบัญชากิจการของเรือนจำที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยทั่วไป ทั้งการบังคับบัญชาเจ้าพนักงานเรือนจำทั้งหมด และผู้ต้องขังที่อยู่ในอำนาจการบัญชาการ ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจลงโทษทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479¹⁹ ซึ่งหมายความรวมถึงการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว²⁰ มีอำนาจในการสั่งขังเดี่ยว 3 เดือนนอกจากนี้ ผู้บัญชาการเรือนจำยังมีอำนาจในการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังในทุกมาตรการ

2) พศติ ซึ่งเดิมหมายถึงการแต่งตั้งให้ข้าราชการสังกัดประจำเรือนจำแห่งนั้น โดยที่ข้าราชการผู้นั้นดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 7 ขึ้นไปเป็นพศติแต่ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงตำแหน่งของข้าราชการในระบบใหม่ จึงได้มีการแต่งตั้งให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ในกลุ่มวิชาการระดับชำนาญการ ขึ้นไปเป็นพศติ และเจ้าพนักงานเรือนจำในกลุ่มทั่วไป ระดับอาวุโสขึ้นไปทำหน้าที่พศติ โดยได้รับการแต่งตั้งจากผู้บัญชาการเรือนจำ

อำนาจหน้าที่ของพศติ คือ การดำเนินกิจการเรือนจำได้ตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หรือกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น มีอำนาจหน้าที่ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานเรือนจำในสังกัด สรุปได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่พศติ²¹ ไว้ดังนี้

- (1) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของเจ้าพนักงานในสังกัด
- (2) แบ่งการทำงานของเรือนจำเป็นส่วนๆ มอบหมายให้เจ้าพนักงานในสังกัดไปดำเนินการควบคุมหรือจัดทำ
- (3) รักษา ดูแลและบูรณะสถานที่และทรัพย์สินของเรือนจำ
- (4) ควบคุมดูแลการทะเบียนบัญชีของเรือนจำ
- (5) เรือนจำใดไม่ได้แต่งตั้งสมุหบัญชีไว้ พศติต้องรับผิดชอบในการเบิกจ่ายเงินอันเกี่ยวกับกิจการของเรือนจำ

¹⁹ กฎกระทรวง, ข้อ 103.

²⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 35 (6).

²¹ กฎกระทรวง, ข้อ 18.

(6) ปกครองและควบคุมระเบียบวินัยของผู้ต้องขัง

(7) ตรวจสอบการกระทำความผิดวินัยผู้ต้องขังตลอดจนการป้องกันมิให้หลบหนีและการจับกุมเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาในเรือนจำ

(8) จัดการและควบคุมการทำงานของผู้ต้องขัง

(9) จัดการและควบคุมการศึกษาตลอดจนการอบรมผู้ต้องขัง

(10) ดูแลการอนามัยผู้ต้องขัง การสุขาภิบาลของเรือนจำ และจัดการให้เป็นไปตามคำแนะนำของแพทย์

(11) เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ได้โดยสะดวกและเต็มที่

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พักติเรือนจำที่มีผู้บัญชาการเรือนจำโดยตำแหน่งมีอำนาจลงโทษทางวินัยได้²² ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงได้ให้อำนาจพักติลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้ 1 เดือนแต่ในทางปฏิบัติผู้บัญชาการเรือนจำจะเป็นผู้สั่งขังเดี่ยว

นอกจากนี้ อธิบดีกรมราชทัณฑ์เป็นผู้อำนวยการเรือนจำโดยทั่วไป มีอำนาจบังคับบัญชากิจการเรือนจำเหนือเจ้าพนักงานทั้ปวง²³ ก็ถือว่าเป็นผู้สั่งและเพิกถอนได้เช่นกัน ดังนั้นโดยสรุปแล้ว หากพิจารณากฎหมายบังคับโทษของไทย ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว คือผู้บัญชาการเรือนจำ พักติ และอธิบดีกรมราชทัณฑ์ กล่าวโดยสรุปผู้มีอำนาจในการสั่งและเพิกถอนการขังเดี่ยว มีดังต่อไปนี้

1. อธิบดีกรมราชทัณฑ์
2. ผู้บัญชาการเรือนจำ
3. พักติ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขังเดี่ยวนั้น ปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้บัญชาการเรือนจำจะเป็นผู้สั่งกรณีมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้คุมมักเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องคือการจับกุม กล่าวหา การบันทึกแจ้งรายงานการกระทำความผิดวินัยของผู้ต้องขังเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการปฏิบัติงานใกล้ชิดกับผู้ต้องขังมักตรวจพบการกระทำผิดอาญาและวินัยเรือนจำโดยผู้คุมเองทั้งสิ้น นอกจากนี้การดำเนินการทางวินัยมีคณะกรรมการเรือนจำซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในเรือนจำนั้นๆ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสอบสวนทางวินัยผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดเงื่อนไขตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของเรือนจำและทัณฑสถาน ขั้นตอนในการดำเนินงานให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวนไม่น้อยกว่า 3 นาย ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน เพื่อพิจารณาสั่ง

²² กฎกระทรวง, ข้อ 100.

²³ กฎกระทรวง, ข้อ 4.

การและแจ้งผู้กระทำผิดลงชื่อรับทราบในคำสั่ง และรายงานกรมราชทัณฑ์เพื่อตรวจสอบโดยเร็ว ทุกครั้ง²⁴ เสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อให้มาตรการทางวินัยและนำไปสู่การขังเดี่ยวต่อ ผู้ต้องขัง เมื่อคณะกรรมการเป็นผู้ที่อยู่ในเรือนจำนั้นเองเป็นผู้พิจารณาสั่ง ผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวน เนื่องจากการขังเดี่ยวเป็นบทลงโทษที่กระทบสิทธิผู้ต้องขังเป็นอย่างมากจึงควรมีผู้ตรวจสอบการลงโทษที่มาจากกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ ร่วมสอบสวนข้อเท็จจริงด้วย เพื่อความเป็นธรรมและถูกต้องแก่ผู้ต้องขัง อีกทั้งยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจของเจ้าหน้าที่ผู้ส่วน เกี่ยวข้องในการลงโทษด้วย

4.3.4 การขังเดี่ยวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา

ในกรณีผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการฝากขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้มีการร้องขอให้ศาลออกหมายขังไว้ไม่ว่าการขังระหว่างการสอบสวนตามคำร้องขอของ พนักงานสอบสวน การขังระหว่างการพิจารณาคดี การขังระหว่างการอุทธรณ์ หรือฎีกาและคดียังไม่ถึงที่สุดตามอำนาจของศาลยุติธรรม ปัจจุบันเรือนจำได้มีการกำหนดให้ขังเดี่ยวผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาไว้ โดยกำหนดเป็นตารางคู่มือการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง²⁵ กำหนดให้ข้อ 2 ข้อ 7 ข้อ 8 และ ข้อ 11 หากผู้ต้องขังกระทำผิดเงื่อนไขระเบียบวินัยของเรือนจำให้ดำเนินการขังเดี่ยวกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายที่สำคัญดังต่อไปนี้

ผู้ต้องขังในประเภทของคำนิยามตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 (4) คือ “คนต้องขัง” ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดว่า “ก่อนมี คำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”²⁶

นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์กำหนดว่ารัฐมนตรีมีอำนาจกำหนดประเภทหรือ ชั้นของเรือนจำหรือสั่งให้จัดอาณาเขตภายในเรือนจำออกเป็นส่วนๆ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงประเภท ชั้น เพศของผู้ต้องขังหรือความประสงค์ในการอบรมผู้ต้องขังด้วย²⁷

กรณีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทคนต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หมวด 3 การแยกและการย้ายผู้ต้องขังกำหนดว่า รัฐมนตรีมีอำนาจแยกประเภทหรือชั้นของผู้ต้องขังและวาง

²⁴ คู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย. น. 1.

²⁵ ตารางการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ตามกฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 58 , แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

²⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่ พุทธศักราช 2540, มาตรา 39 วรรค 3 เป็นต้นมา.

²⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 6.

เงื่อนไขในการย้ายจากประเภทหรือชั้นหนึ่ง ไปยังอีกประเภทหรือชั้นหนึ่ง โดยวิธีเลื่อนชั้นหรือ ลดลงตลอดจนการปฏิบัติต่างๆ สำหรับผู้ต้องขัง

“คนต้องขัง” และ “คนฝาก” ให้แยกขังต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้²⁸

กฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์กำหนดว่า ภายใต้บังคับมาตรา 11 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ให้แบ่งผู้ต้องขัง ออกเป็นประเภทดังต่อไปนี้²⁹

- 1) ผู้ต้องขังหญิง
- 2) ผู้ต้องขังที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี และต้องโทษเป็นครั้งแรก
- 3) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่กระทำอนาจาร
- 4) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกาย
- 5) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ทรัพย์
- 6) ผู้ต้องขังซึ่งศาลพิพากษาว่าเป็นผู้มีสันดานเป็นผู้ร้าย
- 7) ผู้ต้องขังที่ไม่อยู่ในจำพวกที่ได้ระบุนมาแล้ว

กฎกระทรวงที่กำหนดการแยกการคุมขังกำหนดให้จัดแบ่งสถานที่ของเรือนจำออกเป็น ส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกั้นหรือขอบเขตอันแน่นอนแสดงส่วนแบ่งนั้นๆ และจัดแยกผู้ต้องขังแต่ละ ประเภทไว้ในส่วนต่างๆ ที่ได้จัดแบ่งนั้นหากเรือนจำใดโดยสภาพการณ์ไม่อาจทำดังกล่าวนี้ได้ก็ให้ พยายามแยกควบคุมกักขังให้ใกล้เคียงกับที่ได้กล่าวแล้ว³⁰

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษข้อ 8 กำหนดให้นักโทษต่าง ประเภทกันพึงถูกจำคุกในสถานจำคุกแยกจากกัน โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติการกระทำความผิด เหตุผลในการต้องโทษและความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไข ดังนั้นข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำได้ กำหนดให้

- 1) นักโทษชายและหญิงต้องแยกจำคุกต่างเรือนจำกันหากเป็นไปได้แต่หากเรือนจำใด รับทั้งนักโทษชายและหญิงจะต้องแยกแดนจำคุกสำหรับชายและหญิงออกจากกัน โดยเด็ดขาด
- 2) ผู้ที่ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดีจะต้องแยกจำคุกต่างหากไม่ให้ปะปนกับนักโทษ เด็ดขาดที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกแล้ว
- 3) นักโทษที่ต้องโทษจำคุกจากเหตุผลทางคดีแพ่งจะต้องแยกจำคุกต่างหากไม่ไป ปะปนกับนักโทษที่ต้องคำพิพากษาจำคุกอันเนื่องมาจากได้กระทำความผิดอาญา

²⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 11.

²⁹ กฎกระทรวง ข้อ 40.

³⁰ กฎกระทรวง ข้อ 41.

4) นักโทษที่เป็นเยาวชนจะต้องแยกออกจากนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่

กรณีผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลซึ่งอาจอยู่ในระหว่างการขังไว้ตามหมายศาลซึ่งออกให้ขังไว้ระหว่างการสอบสวน การพิจารณาของศาลชั้นต้น หรือขังไว้ในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังเหล่านั้นยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดเพียงแต่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการประกันตัวไปเท่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลที่จะพิจารณาปล่อยชั่วคราวซึ่งผู้ต้องขังเหล่านี้ตามคำจำกัดความของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หมายถึง “คนต้องขัง” และย่อมได้รับการคุ้มครองว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดนี้ โดยหลักการคือปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษต้องแยกการคุมขังไม่ให้ปะปนกับนักโทษเด็ดขาดด้วยเป็นเพราะการใช้มาตรการต่างๆ ที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพบางสิ่งบางอย่างเป็นมาตรการที่บังคับใช้เฉพาะหรือเหมาะสมกับ นักโทษเด็ดขาด ซึ่งคือผู้ที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วว่าได้เป็นผู้กระทำความผิดเท่านั้น

กรณีตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งแยกผู้ต้องขังโดยกำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจในการกำหนดประเภทหรือชั้นของเรือนจำสั่งให้จัดอาณัติภายในเรือนจำเป็นส่วนๆ³¹ และแยกประเภทหรือชั้นของผู้ต้องขัง การวางเงื่อนไขการย้ายนักโทษจากประเภทหนึ่งไปยังอีกประเภทหนึ่ง การปฏิบัติต่างๆ ต่อผู้ต้องขัง³² ซึ่งเป็นการกำหนดในลักษณะที่เป็นสากลแล้ว แต่การปฏิบัติในเรือนจำปัจจุบันยังไม่มีแยกประเภทของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีให้แยกออกไปได้จริงยังมีการขังปะปนรวมอยู่กับนักโทษเด็ดขาดเป็นจำนวนมากโดยการอ้างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ที่ได้บัญญัติในตอนหนึ่งว่า คนต้องขังและคนฝากให้แยกไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้³³ ซึ่งเป็นปัญหาต่อกรณีการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ซึ่งโดยแท้จริงแล้วการแยกนักโทษเด็ดขาดและผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีพึงต้องกระทำซึ่งทำให้มาตรการหรือกฎระเบียบสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีย่อมมีความอ่อนคลาคลงกว่ามาตรการต่างๆ ตามกฎหมายบังคับโทษซึ่งเป็นมาตรการที่เหมาะสมต่อนักโทษเด็ดขาดซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิด

การบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุดจึงเป็นปัญหาที่กรมราชทัณฑ์ควรแก้ไข โดยการแยกผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาออกจากนักโทษเด็ดขาดให้ชัดเจนเพื่อการ

³¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 6.

³² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 11.

³³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 11 วรรค 2.

บังคับใช้มาตรการทางวินัยได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมและการบังคับใช้มาตรการอื่นๆ ต่อนักโทษเด็ดขาดได้ถูกต้องตามหลักการสากลที่กำหนด การที่เรือนจำมิได้แยกการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาของศาลออกจากนักโทษเด็ดขาดทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรื่องความเสมอภาคและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ

ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็น การวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในทางกฎหมาย โดยวิเคราะห์จากหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขังเดี่ยวของประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐเกาหลี

4.4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ

4.4.1.1 มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อบังคับทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง กำหนดในมาตรา 35 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้... (6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน” ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ปรากฏอยู่ในข้อ 118 บัญญัติว่า “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น

ให้พัศดีจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อน และสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”

การบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวนั้นมีขั้นตอนที่จะใช้ปรากฏอยู่ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 111 ในกรณีดังต่อไปนี้³⁴

- (1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
- (2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป
- (3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนัน หรือสมคบกับผู้ต้องขังอื่นเล่นการพนันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป
- (4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหยหรือดื่มสุราหรือของเมาอย่างอื่น ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

จากหลักกฎหมายดังกล่าวทั้งในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ จะเห็นว่ามี การกำหนดการขังเดี่ยวเอาไว้ รวมถึงกฎกระทรวงข้อที่ 118 กำหนดนั้น กฎหมายบัญญัติว่า

³⁴ กฎกระทรวง ข้อ 111.

“... คิวข้างไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ” ในจุดนี้ หมายความว่าถึงการแยกผู้ต้องรับโทษไปยังสถานที่ คิวข้างผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยและขังเดี่ยวไว้ เมื่อพิจารณาสถานที่การขังเดี่ยวแล้ว การใช้มาตรการ เพื่อความปลอดภัยก็ได้ให้มีการแยกตัวผู้ต้องขังไปควบคุมไว้ในสถานที่อื่น หมายความว่าถึงสถานที่ เดี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวหรือไม่ เนื่องการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ยังเกิดความ สับสนอยู่ และในทางปฏิบัติมักนำผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนไปกักขังไว้ในห้องสำหรับมาตรการ พิเศษอีกด้วย จึงทำให้เกิดความสับสนระหว่างสถานที่แยกขังกับสถานที่ขังเดี่ยว ดังนั้นควรกำหนด ห้องที่ใช้สำหรับการขังเดี่ยวที่เป็น โทษทางวินัยให้ชัดเจน อีกประการ คำว่า “...ห้ามการติดต่อหรือ พุดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วยหรือไม่ และการห้ามติดต่อนี้ ใน กรณีการเยี่ยมหรือการติดต่อพบทนายความของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่จะพึงมีได้ ในจุด นี้ทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะไม่ให้มีการเยี่ยมจากญาติหรือพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีไม่ว่า กรณีใดๆ ทั้งสิ้น โดยยังเป็นปัญหาอยู่ ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายเขียนไว้ชัดเจน ในระยะที่ถูกขัง เดี่ยวว่า “ห้ามการติดต่อหรือพุดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น”

กรณีการขังเดี่ยวที่เป็น โทษทางวินัยเรือนจำของประเทศอังกฤษตามข้อบังคับเรือนจำได้ กำหนดความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบวินัยเรือนจำไว้ทั้งหมดจำนวน 25 ฐานความผิด³⁵ ซึ่งได้ กำหนดตามความร้ายแรงแตกต่างกันออกไปตั้งแต่ความผิดที่ไม่ร้ายแรงจนกระทั่งเป็นความผิด ร้ายแรง เช่น การหลบหนีจากการคุมขัง ความผิดที่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการทางวินัย ผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศอังกฤษนั้น ได้แบ่งออกเป็นความผิดวินัยเรือนจำ 2 ประเภท คือ “ความผิดจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย” และ “ความผิดที่เกิด จากการไม่ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของเรือนจำ” การแจ้งข้อกล่าวหาต้องกระทำภายใน 48 ชั่วโมง³⁶ แต่การกระทำความผิดอาญา เช่นการแหกหัก การหลบหนี การครอบครองอาวุธ หรือยา เสพติดประเภทหนึ่ง การก่อให้เกิดความเสียหายเกิน 2,000 ปอนด์ หรือการก่อให้เกิดความวุ่นวาย ในเรือนจำ การโจรกรรม ซึ่งต้องร้องต่อเจ้าพนักงานตำรวจ³⁷ โดยคดีจะไปสู่ศาลภายนอกและจะ ไม่มีการดำเนินการทางวินัย บทลงโทษในการขังเดี่ยวกำหนดอยู่ในข้อที่ 50 (5) กักขังเป็นเวลา สูงสุด 14 วัน³⁸ จะเห็นได้ว่าเรือนจำประเทศอังกฤษกำหนดไว้ในข้อ 50 (5) การกักขังเป็นเวลาสูงสุด 14 วัน ซึ่งใช้คำว่า “กักขัง”

³⁵ Prison rule 51.

³⁶ Prison rules 48 (1).

³⁷ From *Prison law* (p. 263). By Stephen Livingstone, & Tim Owen, 1993.

³⁸ The Prison Rules 50.

เมื่อพิจารณาบทลงโทษทางวินัยเกี่ยวกับการขังเดี่ยวของประเทศไทยจะเห็นได้ว่า บทลงโทษในการขังเดี่ยวของประเทศไทยลงโทษ “ไม่เกิน 3 เดือน” ส่วนประเทศอังกฤษลงโทษ “กักขังเป็นเวลาสูงสุด 14 วัน” นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงคำพิพากษาของศาลประเทศอังกฤษตามระเบียบข้อบังคับศาลระบุว่า การลงโทษในลักษณะขังเดี่ยวนี้ควรนำมาใช้กับความผิดที่รุนแรงจริงๆ การลงโทษนี้จะไม่ถูกบังคับใช้หากคณะแพทย์ไม่รับรองว่าร่างกายนักโทษแข็งแรงพอที่จะรับโทษดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้คุมจะต้องคอยสังเกตการณ์อย่างน้อยทุก 1 ชั่วโมง และมีคณะแพทย์เข้าเยี่ยมทุกวัน หรือในช่วงเวลาที่จำเป็น ระยะเวลาสูงสุดของการขังเดี่ยวคือ 14 วัน และจะไม่เกินไปกว่านี้ ซึ่งศาลมองว่าการขังเดี่ยวที่เป็นบทโทษทางวินัยไม่ควรที่จะขังเกินกว่า 14 วัน³⁹ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับต่างประเทศของไทยมีการลงโทษขังเดี่ยวระยะเวลาสั้นกว่า

อย่างไรก็ดี สภาพการคุมขังในเรือนจำของอังกฤษเป็นไปตามมาตรฐานของสหประชาชาติ การพักอาศัยของผู้ต้องขัง 2 คนต่อ 1 ห้อง หรือ 1 คนต่อ 1 ห้องหรือเรียกว่านอนเดี่ยว ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมของเขา หากได้รับโทษทางวินัยและถูกสั่งขังเดี่ยว ผู้ต้องขังของประเทศไทยย่อมไม่ได้รู้สึกแตกต่างอย่างไทยที่วัฒนธรรมในการนอนเป็นการนอนรวม เมื่อถูกสั่งขังเดี่ยวจึงได้รับความรู้สึกที่โดดเดี่ยวอย่างแน่นอน

4.4.1.2 การตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังก่อนใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว

ประเด็นเกี่ยวกับการตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังก่อนการขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ ของไทยไม่มีการกำหนดไว้โดยตรงแต่ได้กำหนดและกล่าวถึงบุคลากรทางการแพทย์เกี่ยวกับการดำเนินการวินัยผู้ต้องขังไว้ดังนี้

“ถ้าผู้ต้องขังซึ่งจะได้รับโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 เจ็บป่วยหรือมีเหตุอันควรอย่างอื่นซึ่งจะต้องยกขึ้นพิจารณาจะงดการลงโทษทางวินัยไว้ก่อนก็ได้”⁴⁰

“กรณีผู้ต้องขังได้รับโทษขังเดี่ยวให้พัสดิจัดให้มีผู้ตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อนและสังเกตเมื่อมีการเจ็บป่วยซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”⁴¹

จากหลักการเกี่ยวกับมาตรการที่กำหนดให้บุคลากรทางการแพทย์ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังก่อนได้รับการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์นั้นเห็นได้ว่าการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าก่อนบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังทั้งด้านร่างกายและสุขภาพจิตโดยต้องให้แพทย์ตรวจร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังก่อนเนื่องจากในบางครั้งการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังอาจยังไม่ปรากฏอาการมาก่อน การที่กฎหมาย

³⁹ *Prison law (2 nd ed)*. (p. 284), Stephen Livingstone and Tim owen, 1999.

⁴⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 36.

⁴¹ กฎกระทรวง, ข้อ 118 วรรค 2.

กำหนดเพียงให้มีการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหลังจากการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยว ต่อผู้ต้องขังไปแล้วหรือการให้งดการลงโทษขังเดี่ยวไว้ก่อนเมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังเจ็บป่วย นอกจากนี้อาจทำให้ผู้ต้องขังได้รับอันตรายทางด้านร่างกายหรือจิตใจได้

เปรียบเทียบการดำเนินการให้บุคลากรทางการแพทย์ตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนการ ดำเนินการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวของประเทศอังกฤษซึ่งกำหนดให้มีการตรวจ สุขภาพจากบุคลากรทางการแพทย์เพื่อให้ผู้ต้องขังอยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการสอบสวนก่อนมีการ เข้าสู่กระบวนการสอบสวนหรือการถูกแยกขังในกรณีที่ผลการพิจารณาปรากฏว่าผู้ต้องขังได้กระทำ ความผิด⁴²

จะเห็นได้ว่า ในการที่จะบังคับใช้มาตรการพิเศษหรือโทษทางวินัยในการขังเดี่ยว ผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษก่อนมีการบังคับใช้มาตรการดังกล่าวจะต้องให้แพทย์นั้นตรวจสุขภาพ ของผู้ต้องขังว่าเหมาะสมกับการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวหรือไม่ ซึ่งของไทยไม่ได้มีการบัญญัติ กฎหมายให้มีการตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนมีการขังเดี่ยว หรือบังคับใช้โทษทางวินัยอื่นๆ เพียงแต่ให้แพทย์ตรวจดูอาการระหว่างมีการบังคับใช้มาตรการทางวินัยขังเดี่ยวแล้วเท่านั้น

หากพิจารณาการตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนมีการขังเดี่ยวของไทยเปรียบเทียบกับ กฎมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษขององค์การสหประชาชาติ พบว่าไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษขององค์การสหประชาชาติ⁴³ กำหนด สาระสำคัญเกี่ยวกับการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยเรือนจำว่าก่อนการ บังคับใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังโดยการขังไว้ในที่แคบ ให้ลดอาหารหรือการลงโทษอื่นที่ เป็นการกระทบต่อสุขภาพร่างกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยจะต้อง ให้เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ได้ตรวจร่างกายนักโทษผู้นั้นและได้รับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่า นักโทษผู้นั้นแข็งแรงพอที่จะรับการลงโทษได้ นอกจากนั้นระหว่างการบังคับใช้มาตรการทางวินัย ในการขังเดี่ยวผู้ต้องขังเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ในเรือนจำต้องไปตรวจเยี่ยมนักโทษรายนั้นในแต่ละ วันตลอดระยะเวลาที่บังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวต่อนักโทษผู้นั้น เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ต้องให้ คำแนะนำแก่ผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงโทษตามความจำเป็นในกรณีที่พบว่ การลงโทษต่อไปอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของนักโทษ เหตุผลในการกำหนด หลักเกณฑ์ไว้เช่นนี้เพราะในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในบางครั้งการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังอาจยังไม่ ปรากฏอาการมาก่อนจึงไม่แน่ชัดว่าสมควรขังเดี่ยวหรือไม่ รวมถึงเพื่อตรวจดูความพร้อมของ

⁴² HM Prison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 82 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์, 2552.

สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. น. 37).

⁴³ กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษขององค์การสหประชาชาติ, ข้อ 32.

ร่างกายผู้ต้องขังว่ามีสภาพพร้อมต่อการบังคับใช้การขังเดี่ยวหรือไม่ ซึ่งการกำหนดให้มีการตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังโดยแพทย์ก่อนการเข้าสู่กระบวนการสอบสวนเพื่อบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยว อันเป็นการคุ้มครองผู้ต้องขังจากความเจ็บป่วยเป็นการประกันความปลอดภัยด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และเพื่อเป็นหลักประกันต่อผู้ต้องขังว่าขณะที่เจ็บป่วยต้องได้รับการดูแลจากการปฏิบัติ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างมีมนุษยธรรม

4.4.1.3 ตัวแทนทางกฎหมายและคณะกรรมการทางวินัยลงโทษการขังเดี่ยว

การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำหรือทัณฑสถานเกี่ยวกับการบังคับการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดเงื่อนไขตามกฎ ระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ และทัณฑสถาน ขั้นตอนในการดำเนินงานให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวน ไม่น้อยกว่า 3 นาย ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน เพื่อพิจารณาสั่งการและแจ้งผู้กระทำผิดลงชื่อรับทราบในคำสั่ง และรายงานกรมราชทัณฑ์เพื่อตรวจสอบโดยเร็วทุกครั้ง⁴⁴ ปัญหาที่พบคือ การที่เรือนจำหรือทัณฑสถานตั้งคณะกรรมการซึ่งก็มาจากเจ้าหน้าที่หรือผู้คุมภายในเรือนจำหรือทัณฑสถานนั้นๆ ทำให้เกิดกรณีที่ผู้ต้องขังรายนั้นอาจถูกพิจารณาลงโทษขังเดี่ยวอย่างแน่นอน เนื่องจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้พบการกระทำผิดและทำการสอบสวน ประกอบกับของไทยไม่มีตัวแทนทางด้านกฎหมายที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำเกี่ยวกับการแก้ข้อกล่าวหา ดังนั้นจึงอาจเกิดกรณีผู้ต้องขังถูกขังเดี่ยวเสมอเมื่อเข้าเงื่อนไข นอกจากนี้ ในระหว่างที่รายงานถึงกรมราชทัณฑ์ผู้ต้องขังจะถูกสั่งขังเดี่ยวไว้ก่อนรอการตรวจสอบอีกด้วย

เปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ เจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่เป็นผู้พบเห็นการกระทำผิดของผู้ต้องขังจะทำบันทึกพฤติกรรมการฝ่าฝืนระเบียบวินัยในหนังสือรายงาน และแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องขังทราบถึงรายละเอียดในข้อกล่าวหาต่างๆ แต่ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาสามารถระบุนายทนายของตนเองลงในแบบฟอร์ม 1127 ได้ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังต่อสู้ข้อกล่าวหาและอ้างอิงพยานหลักฐานเพื่อหักล้างข้อกล่าวหาของเจ้าหน้าที่เรือนจำได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังสามารถมีเพื่อนหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมในกระบวนการสอบสวนได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าว มักเรียกกันว่า McKenzie friend⁴⁵ ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในการแก้ข้อกล่าวหาได้อีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาได้อย่างดีเพราะให้เจ้าหน้าที่เจ้าพนักงานสอบสวนการกระทำผิดอยู่ฝ่ายเดียวจะเป็นการกดดันให้ผู้ต้องขังรับสารภาพได้

⁴⁴ คู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย (น. 1). เล่มเดิม

⁴⁵ Stephen Livingstone & Tim Owen (p. 278) Op.cit.

4.4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.4.2.1 มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะถูกบังคับใช้ได้ต้องถือเป็นกรณีความผิดร้ายแรงอย่างยิ่ง คือมาตรการ “คุมขังเป็นเวลาไม่เกิน 4 สัปดาห์”⁴⁶ ซึ่งการใช้มาตรการ “คุมขัง” จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงหรือมีการกระทำความผิดซ้ำหลายๆ ครั้งเท่านั้น⁴⁷ พฤติกรรมที่ร้ายแรงหมายถึงการกระทำใดๆ ที่ทำให้ความปลอดภัยในเรือนจำถูกรบกวนด้วยการใช้กำลังกับบุคคลหรือสิ่งของหรือการทำให้ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการทำงานหรือการสื่อสารภายในเรือนจำขัดข้องซึ่งกรณีใดถือว่าเป็นพฤติกรรมร้ายแรงต้องมีการสอบสวนข้อเท็จจริงเป็นรายๆ ไป ซึ่งมาตรการคุมขังผู้ต้องขังจะถูกนำตัวไปขังเดี่ยวเป็นระยะเวลายาวนานที่สุดถึง 4 สัปดาห์ซึ่งอาจคุมขังในห้องขังพิเศษก็ได้ถือเป็นมาตรการทางวินัยที่เด็ดขาดที่สุด และต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการใช้โดยคำนึงถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษด้วย เปรียบเทียบกับของไทยจะต้องมีการกระทำผิดต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือทะเลาะวิวาทกัน 2 ครั้งขึ้นไปจะถูกส่งลงโทษขังเดี่ยว โดยมีระยะเวลาการขังเดี่ยวยาวนานถึง 3 เดือน

อย่างไรก็ดี ในเรื่องการจัดที่พักระหว่างการพักผ่อนของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยหลักผู้ต้องโทษต้องอยู่ในห้องของตนโดยลำพัง ในกรณีการอยู่ด้วยกันจะทำได้เมื่อผู้ต้องขังคนใดคนหนึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือหรือในกรณีอาจมีอันตรายต่อชีวิตเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักการในเรื่องของการนอนระหว่างพักผ่อนของสาธารณรัฐเยอรมนีทางด้านกฎหมายประกอบด้วยวัฒนธรรมซึ่งบริบทในการพักผ่อนจะให้นอนเดี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในด้านที่พักอาศัย “ควรเป็นห้องนอนเดี่ยว” หากผู้ต้องขังถูกลงโทษขังเดี่ยวก็จะมีความรู้สึกแตกต่างกับการนอนตามปกติมากนักซึ่งหากเปรียบเทียบกับบริบทของไทย มีการนอนในลักษณะห้องนอนรวมเมื่อถูกลงโทษขังเดี่ยวก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่แตกต่างจากชีวิตความเป็นอยู่ตามปกติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการลงโทษขังเดี่ยวนาน 3 เดือน อาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดอาการซึมเศร้าและเสียสุขภาพทางจิตได้ในที่สุด

4.4.2.2 ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อนการตั้งใช้มาตรการขังเดี่ยวผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นมาตรการพิเศษหรือมาตรการทางวินัย หากผู้ต้องขังคนหนึ่งคนใดถูกขังในห้องขังที่มีความ

⁴⁶ StVollzG. § 103 Abs.8.

⁴⁷ StVollzG. § 103 Abs.2.

มันคงพิเศษ นายแพทย์ประจำเรือนจำต้องเข้าเยี่ยมโดยไม่ชักช้าและเท่าที่จะทำได้ต้องกระทำทุกวัน⁴⁸ หรือการขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัย ในการมีส่วนร่วมของแพทย์ได้ดังนี้⁴⁹

(1) ก่อนที่จะมีการคุมขังจะต้องฟังความเห็นของแพทย์และในระหว่างคุมขังเดี่ยวผู้ต้องขังต้องอยู่ในความดูแลทางการแพทย์

(2) การบังคับขังเดี่ยวจะต้องหยุดหรือระงับ เมื่อสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังเป็นอันตราย

เมื่อเปรียบเทียบกับของไทยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 กรณีเจ็บป่วยหรือมีเหตุอันควรอย่างอื่น ซึ่งจะต้องยกขึ้นพิจารณาจะงดการลงโทษทางวินัยไว้ก่อนก็ได้⁵⁰ “กรณีผู้ต้องขังได้รับโทษขังเดี่ยวให้พัศดีจัดให้มีผู้ตรวจรักษาการขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อนและสังเกตเมื่อมีการเจ็บป่วยซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาลเกิดขึ้น”⁵¹ จะเห็นได้ว่าการตรวจสอบสุขภาพของผู้ต้องขังเมื่อมีการเท่านั้น ไม่มีการกำหนดการตรวจสอบก่อนการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวอย่างเช่นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

4.4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับสาธารณรัฐเกาหลี

4.4.3.1 กรณีการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยเรือนจำของสาธารณรัฐเกาหลีตามข้อบังคับเรือนจำได้กำหนดความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบวินัยเรือนจำเมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดตามเงื่อนไขข้อหนึ่งข้อใดแล้ว การลงโทษทางวินัยเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ประเภทของการลงโทษทางวินัย มีดังต่อไปนี้⁵²

1. การเตือน
2. การเป็นอาสาสมัคร ประมาณ 50 ชั่วโมง
3. การลดเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงาน ภายใน 3 เดือน
4. การงดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชั่วคราว เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า
5. ห้ามอ่านหนังสือพิมพ์เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า

⁴⁸ StVollzG. § 92 Abs (1)

⁴⁹ StVollzG. § 107 Abs (1) (2).

⁵⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479. มาตรา 36.

⁵¹ กฎกระทรวง, ข้อ 118 วรรค 2.

⁵² Prison Act 108.

6. ห้ามคูโทรศัพท์เป็นเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า
7. ห้ามซื้อของใช้ส่วนตัว (ไม่รวมถึง ยาเพื่อการรักษา ตามคำสั่งของเภสัชกร) 30 วัน หรือน้อยกว่า
8. ห้ามทำงาน 30 วัน หรือน้อยกว่า
9. ห้ามใช้โทรศัพท์ 30 วัน หรือน้อยกว่า
10. ห้ามเขียน 30 วัน หรือน้อยกว่า
11. ห้ามเขียนจดหมาย 30 วัน หรือน้อยกว่า
12. ห้ามสนทนา 30 วัน หรือน้อยกว่า
13. ห้ามออกกำลังกายกลางแจ้ง 30 วัน หรือน้อยกว่า
14. การจำกัดสิทธิทุกประเภท 30 วัน หรือน้อยกว่า

บทลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของสาธารณรัฐเกาหลี จะเห็นได้ว่า ไม่มีการกำหนดบทลงโทษขังเดี่ยวเอาไว้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หากกระทำผิดวินัยเรือนจำแล้วการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะต้องใส่ขังโทษผู้ต้องขัง เนื่องจากการลงโทษขังเดี่ยวเป็นโทษมากกว่าประโยชน์ที่จะใช้กับผู้ต้องขัง เรือนจำสาธารณรัฐเกาหลี ได้เห็นความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมาก บทลงโทษทางวินัย 14 ประการนั้นก็เพียงพอที่จะให้ผู้ต้องขังได้รู้สำนึกกับการที่ตนเองได้รับโทษแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังอันเป็นการทรมานและเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังที่รุนแรงเกินกว่าเหตุอีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับไทยจะมีการลงโทษขังเดี่ยว 3 เดือน ซึ่งก็ถือว่าไม่เป็นการเคารพสิทธิของผู้ต้องขังและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์การบังคับโทษจำคุก

4.4.3.2 กรณีของสาธารณรัฐเกาหลีได้กำหนดเกี่ยวกับการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษ ให้ผู้คุมเป็นผู้ดำเนินการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษสำหรับผู้ต้องขังที่ถูกจำกัดสิทธิ หากเห็นว่าเป็นการจำเป็นสำหรับการรักษาผู้ต้องขังป่วย การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายในกรณีการลงโทษทางวินัย ผู้คุมจะต้องจัดให้มีการตรวจสุขภาพก่อนการลงโทษผู้ถูกกล่าวหา กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ และจัดให้มีการตรวจสุขภาพเป็นครั้งคราวในระหว่างระยะเวลาบังคับโทษ⁵³ โดยเฉพาะสาธารณรัฐเกาหลีไม่มีบทลงโทษทางวินัยเกี่ยวกับการขังเดี่ยวเอาไว้เลย แต่ก็ได้มีการบัญญัติกฎหมายให้มีแพทย์ตรวจร่างกายก่อนของผู้ต้องขังก่อนการใช้มาตรการทางวินัย

⁵³ Prison Act 112.

4.4.3.3 ส่วนสาธารณรัฐเกาหลี เนื่องจากสาธารณรัฐเกาหลีไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวไว้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบการใช้อำนาจของการลงโทษทางวินัยของสาธารณรัฐเกาหลีมีระบบที่ดีซึ่งควรศึกษาถึงรายละเอียดและแนวทางการปฏิบัติที่มีความสำคัญในการพิจารณาโทษทางวินัย โดยมีคณะกรรมการผู้ใช้อำนาจหน้าที่วินัยลงโทษทางวินัยต้องประกอบด้วยบุคคลภายนอกที่ศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านราชทัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ต้องไม่เกิน 7 คน รวมประธาน และประธานจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่สอง รองจากผู้คุม ผู้คุมจะแต่งตั้งสมาชิกจากบรรดาหัวหน้าแผนกส่วนราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลภายนอกที่ศึกษาหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานด้านราชทัณฑ์ และในกรณีนี้ กรรมการซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจะต้องมี 3 คน หรือมากกว่า⁵⁴ เมื่อเปรียบเทียบกับไทยจะมีตั้งคณะกรรมการ ซึ่งมาจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ 3 นาย ทำการสอบสวนผู้ต้องขังเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยต่อไปซึ่งไม่เป็นการถ่วงดุลอำนาจกัน อาจทำให้ผู้ต้องขังรับสารภาพเพราะเกิดความกลัวก็ได้

จะเห็นได้ว่า การจะลงโทษวินัยผู้ต้องขังได้นั้น จะต้องมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังเองในการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษ ให้ผู้คุมเป็นผู้ดำเนินการบังคับตามกฎหมายเพื่อการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษขังเดี่ยว หากใช้อำนาจตัดสินโดยไม่รอบครอบ ไม่มีตัวแทนที่ปรึกษาทางกฎหมาย ไม่มีคณะกรรมการซึ่งมาจากบุคคลภายนอกเพื่อถ่วงดุลอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำในการสั่งลงโทษขังเดี่ยว ผู้ต้องขังก็จะถูกลิดรอนสิทธิของตนเองโดยไม่สมควรอย่างยิ่ง

⁵⁴ Prison Act 111 (2).

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการขังเดี่ยวผู้ต้องขังของไทย อังกฤษ สหพันธ์
สาธารณรัฐ

กระบวนการ	ไทย	อังกฤษ	เยอรมัน	เกาหลี
มาตรการพิเศษ (ขังเดี่ยว)	แยกควบคุมกักขังไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น/ไม่มีกำหนดเวลา (ตรวจค้นขังวัดผู้มีแนวปฏิบัติแต่ไม่กำหนดในกฎหมาย)	แยกควบคุมจำกัดให้อยู่ในห้องพิเศษ/เปลี่ยนที่ทำงาน/ซีดทรัพย์สินและสิ่งของอันตราย	แยกขัง โดยให้จำกัดการอยู่ในห้องพิเศษปราศจากวัตถุอันตราย /เมื่อมีเหตุผลพิเศษเฉพาะบุคคลไม่อาจก้าวล่วงเสียด้านนั้น/แยกขังเกินสามเดือนภายในหนึ่งปี/ขังหรือเก็บวัตถุ/เฝ้าสังเกต	แยกขัง /ตรวจขังสิ่งของอันตราย/ป้องกันชีวิตหรือร่างกาย และความมั่นคงทางอารมณ์ของนักโทษ/ความจำเป็นเพื่อสั่งสอน
ระยะเวลาการขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัย	ขังเดี่ยว 3 เดือน	กักขัง 14 วัน	คุมขัง 4 สัปดาห์	ไม่มีบทบัญญัติการลงโทษขังเดี่ยว
การตรวจสอบสุขภาพก่อนการดำเนินการ	ไม่กำหนดแต่ยกเว้นมาตรการได้กรณีเจ็บป่วย	ตรวจสอบสุขภาพก่อน	ตรวจสอบสุขภาพก่อน/ปรึกษาผู้มีหน้าที่บำบัดแก้ไข	ตรวจสอบสุขภาพก่อน
การมีตัวแทนทางกฎหมายและคณะกรรมการการลงโทษ	ไม่มีกำหนดไว้	มีการปรึกษาแบบเพื่อน/ทนาย/มีคู่มือ	ทนายความ/ปรึกษาทางโทรศัพท์	มีคณะกรรมการจากบุคคลภายนอกร่วมพิจารณาลงโทษ
ผู้มีอำนาจในการสั่งใช้มาตรการขังเดี่ยว	พืคดี/ อธิบดีกรมราชทัณฑ์/ผู้บัญชาการเรือนจำ	ผู้บัญชาการเรือนจำผู้ตรวจการเรือนจำ	ผู้บัญชาการเรือนจำคณะกรรมการเรือนจำ	ผู้บัญชาการเรือนจำคณะกรรมการเรือนจำ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กระบวนการ	ไทย	อังกฤษ	เยอรมัน	เกาหลี
เหตุแห่งการขังเดี่ยว	กระด้างกระเดื่องต่อ ผู้บัญชาการเรือนจำ/ วิวาทกับผู้อื่นตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป / เป็น เจ้ามือเล่นการพนัน / ดื่มสุรา สูบกัญชา / มีสิ่งจึงต้องห้ามอัน เป็นเครื่องมือในการ หลบหนี / คำสั่งของ ต้องห้าม	หลบหนีจากที่คุมขัง / แหกหักสถานที่ คุมขัง / ครอบครอง อาวุธ / หรือยาเสพติด ประเภทหนึ่ง	ผิดวินัยอย่างร้ายแรง หมายถึง การการ กระทำใดๆ ที่ทำให้ ความปลอดภัยใน เรือนจำถูกรบกวน ด้วยการใช้กำลังกับ บุคคลหรือสิ่งของ หรือทำให้การ สื่อสารภายใน เรือนจำขัดข้อง / กระทำผิดซ้ำหลายๆ ครั้ง	ไม่มีบทบัญญัติการ ลงโทษขังเดี่ยว

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

งานราชทัณฑ์เป็นการดำเนินการบังคับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล โดยมุ่งเน้นความสงบเรียบร้อยความสงบสุขของสังคมและเป็นการควบคุมผู้ต้องขังบังคับโทษ ไม่ให้มีโอกาสกระทำผิดอีก เป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในหลายประการของบุคคล นอกจากนี้ ภารกิจหลักที่สำคัญที่สุดของงานราชทัณฑ์คือการปรับปรุงแก้ไขลักษณะนิสัยของผู้กระทำความผิด กล่าวคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังเพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ภายใต้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งเป็นเครื่องมือหรือกลไกในส่วนของ การบังคับโทษจำคุกของไทยที่ได้กำหนดวิธีปฏิบัติต่อผู้ที่ต้องขังบังคับโทษจำคุกตั้งแต่แรกจับตัวผู้ต้องขังเข้าในเรือนจำและมาตรการต่างๆ ในการปฏิบัติตามขั้นตอนของการบังคับโทษจำคุกจนถึงกระบวนการปฏิบัติในการปล่อยตัวผู้ซึ่งต้องขังบังคับโทษจำคุกพ้นจากการถูกบังคับโทษไปจากเรือนจำ

เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ การใช้มาตรการทางวินัยเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนหนึ่งที่มีความจำเป็นที่เรือนจำต้องมีการบังคับใช้โดยมีความมุ่งหมายหลักคือความมั่นคงปลอดภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมการเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกันเป็นการฝึกฝนผู้ต้องขังในการบังคับระงับยับยั้งหรือการควบคุมความประพฤติของตนเองได้ หากผู้ต้องขังกระทำผิดกติกาข้อบังคับของเรือนจำผู้ต้องขังรายนั้นก็จะถูกลงโทษทางวินัย ซึ่งการลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังมีหลายสถานด้วยกันแต่บทลงโทษที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังอัน ได้แก่ “ขังเดี่ยว” เนื่องจากการลงโทษในลักษณะเช่นนี้เป็นการลงโทษที่จำกัดเสรีภาพของผู้ต้องขังมากเกินไป โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล รวมถึงมาตรฐานสากลที่คำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องขัง ในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ต้องขังด้วย โดยจะต้องไม่ปฏิบัติต่อเขาอย่างไม่ใช่มนุษย์ การทารุณ โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม การที่ผู้ต้องขังถูกจองจำอยู่ในเรือนจำนั้นก็ถือว่าเป็นการกระทำต่อชีวิตและร่างกายของเขาแล้วโดยการจำกัดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย จึงเรียกได้ว่าการขังเดี่ยวเป็นการจำคุกซ้อนคุณนั่นเอง ดังนั้นการบังคับใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขัง

ภายใต้การปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำจึงเป็นมาตรการที่จะต้องบังคับใช้โดยถูกต้องชอบธรรม ภายใต้กฎหมาย โดยยกผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาเป็นประธานของการดำเนินการทางวินัยลงโทษ ขังเดี่ยวและไม่ใช่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ของเจ้าพนักงานเรือนจำ เพราะมาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวนั้นเป็นมาตรการที่กระทบถึงสิทธิหรือประโยชน์ของผู้ต้องขังได้

กระบวนการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวที่เรือนจำใช้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันยังไม่เป็นการเปิดโอกาสหรือให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาและยังไม่ได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการบังคับใช้เท่าที่ควร เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการแก้ข้อกล่าวหา การปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำมักใช้วิธีการที่รวบรัดและไม่แจ้งสิทธิใดๆ ที่ผู้ต้องขังควรทราบและมักบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวกับทุกกรณีที่เกิดการฝ่าฝืนระเบียบวินัยของเรือนจำ ซึ่งโดยหลักการวินัยเรือนจำมีวัตถุประสงค์หลักเพียงเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบทั้งผู้ต้องขังด้วยกัน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ นำไปสู่การพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการบังคับโทษจำคุก ในส่วนกระบวนการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิเท่าที่ควร ซึ่งพอสรุปปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 การแจ้งข้อกล่าวหา ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎกระทรวงรวมทั้งระเบียบปฏิบัติไม่มีการกำหนดไว้ชัดเจนทำให้ผู้ต้องขังสับสน และไม่ทราบว่าตนเองกระทำผิดอย่างไร และควรแก้ข้อกล่าวหาอย่างไร ไม่ทราบถึงกระบวนการขั้นตอนที่ถูกต้อง การเผชิญหน้ากับเจ้าพนักงานเรือนจำหลายคนในห้องสอบสวนเป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังในเรือนจำรู้สึกกดดันและพยายามหลีกเลี่ยงอย่างที่สุด ซึ่งการรับสารภาพเพื่อให้สถานะกดดันดังกล่าวผ่านไปมักเกิดขึ้นบ่อยครั้งโดยไม่ทราบว่าส่งผลเสียต่อสิทธิประโยชน์ต่อตนเองในภายหลังทั้งที่อาจไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดวินัยของเรือนจำ

5.1.2 การขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยในปัจจุบันของไทยมีการขังเดี่ยว 3 เดือน ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวนานหากเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษให้กักขังเพียง 14 วันเท่านั้น ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก็เพียงพอต่อการลงโทษแล้ว เมื่อพิจารณาถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในเรือนจำของต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษได้มีการแยกผู้ต้องขังให้พักผ่อนระหว่างวัน โดยการนอนเดี่ยว ซึ่งเมื่อเขาถูกกักขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัยย่อทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นไม่ได้รับผลร้ายเท่าใดนัก

5.1.3 การตรวจสอบสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนพิจารณาโทษขังเดี่ยว ตามกระบวนการบังคับใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของไทยมิได้กำหนดให้บุคลากรทางการแพทย์ตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนเข้าสู่กระบวนการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวว่ามีความพร้อมทางด้านร่างกายหรือจิตใจหรือไม่ ซึ่งหากได้มีการตรวจสอบก่อนและพบว่าผู้ต้องขังมีผลผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจ กระบวนการลงโทษขังเดี่ยวอาจไม่มีความจำเป็นต้องใช้เลยก็ได้ แต่อาจต้องใช้มาตรการอย่างอื่นเช่นการส่งตัวไปบำบัดรักษาอาการที่โรงพยาบาลที่เกี่ยวข้องกับโรคนั้นๆ เช่น โรคจิต แทนการบังคับใช้มาตรการทางวินัย สอดคล้องกับหลักการบังคับโทษซึ่งการนำคนโรคจิตมาคุมขัง หรือการลงโทษคนโรคจิต ไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อสังคมนอกจากการสร้างความปลอดภัยให้ผู้อื่น

5.1.4 การมีตัวแทนทางกฎหมายของผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหา กระบวนการบังคับใช้มาตรการขังเดี่ยวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนที่เป็นเรื่องกฎหมายเกือบทั้งหมด การมีที่ปรึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มิได้กล่าวถึงไว้โดยตรง จึงต้องใช้กฎหมายอื่นซึ่งก็คือพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองกำหนดให้คู่กรณีสามารถมีตัวแทนทางกฎหมายได้ แต่สิทธิดังกล่าวผู้ต้องขังส่วนใหญ่แทบไม่ทราบ และเจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งถือได้ว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับผู้ต้องขังพยายามหลีกเลี่ยงไม่แจ้งสิทธิการมีที่ปรึกษาหรือการมีตัวแทนทางกฎหมายได้ให้ผู้ต้องขังทราบ นอกจากนี้ผู้ต้องขังในเรือนจำส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องระดับการศึกษาและมีพื้นความรู้เดิมก่อนถูกบังคับโทษจำคุกอยู่ในระดับที่ต่ำ หรือถึงแม้ว่าเป็นผู้มีความรู้แต่หากเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับด้านกฎหมายจึงไม่สามารถรักษาสิทธิประโยชน์ของตนที่ควรจะเป็นได้

5.1.5 อำนาจในการสั่งใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ได้กำหนดให้การสั่งใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังเป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่ง พศดี สารวัตรเรือนจำ และผู้บัญชาการเรือนจำซึ่งมีข้อจำกัดอำนาจเป็นระดับตามที่กฎกระทรวงกำหนดในกรณีที่ผู้สั่งลงโทษเป็นพศดี หรือสารวัตรเรือนจำ นั้นต้องรายงานผู้บัญชาการเรือนจำและผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งแก้ไขได้ แต่กรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยต่อผู้บัญชาการเรือนจำเอง อำนาจในการสั่งลงโทษยังอยู่ในอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำทั้งหมด ซึ่งทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นกลาง และหลักการมีผลประโยชน์ขัดกันหรือไม่ แม้ว่าตามคู่มือการดำเนินการทางวินัยผู้ต้องขังกำหนดให้การลงโทษผู้ต้องขังต้องรายงานกรมราชทัณฑ์ก็ตามแต่เป็นเพียงทางปฏิบัติที่ไม่เป็นทางการเท่าใดนัก และเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบการรายงานตรวจสอบเพียงรูปแบบของคำสั่งและการปรับข้อเท็จจริงตรงข้อกฎหมายหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่สามารถตรวจสอบความเป็นกลางได้ในการสั่งใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังได้

5.1.6 ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรการทางวินัยลงโทษซึ่งเดี่ยวที่สามารถใช้ได้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ที่กำหนดให้ใช้มาตรการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ซึ่งเป็นการใช้มาตรการที่เป็นการลงโทษต่อสภาพจิตใจและเสรีภาพของผู้ต้องขังที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติเรือนจำได้มีการใช้ลงโทษขังเดี่ยวตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และการคงบทบัญญัติของการขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัยไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด แต่ก่อให้เกิดภาพลักษณ์โหดร้ายทารุณหรือการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังซึ่งแม้เป็นผู้ที่ศาลตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดก็ตามแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกก็เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง ซึ่งต้องอาศัยความยินยอมพร้อมใจของผู้ต้องขังเพื่อเข้าสู่กระบวนการ แต่การขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยมีลักษณะเป็นการลงโทษที่โหดร้ายมีแต่จะก่อให้เกิดการต่อต้าน และกระทบต่อบุคลิกภาพประจำตัวของผู้ต้องขังที่อาจถูกทำลายลงผลท้ายสุดคือสังคมอาจได้สมาชิกของสังคมที่ร้ายกาจและมีแนวความคิด หรือประกอบอาชญากรรมที่มีความรุนแรงกว่าเดิม

5.1.7 มาตรการพิเศษเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ เป็นการกำหนดมาตรการอื่นที่เจ้าพนักงานเรือนจำอาจใช้กับผู้ต้องขังกรณีที่ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมที่มีข้อสงสัยว่าจะก่อการร้าย หรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่นซึ่งควรแยกควบคุมกักขังไว้กับผู้ต้องขังประเภทอื่นหรือสถานที่อื่นได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นมักเกิดจากทางปฏิบัติที่เจ้าหน้าที่เมื่อนำตัวผู้ต้องขังไปคุมขังร่วมกับผู้ต้องขังที่ถูกแยกขังเดี่ยวเพื่อการลงโทษทางวินัยซึ่งสภาพของสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีความแตกต่างระหว่างการแยกขังหรือการขังเดี่ยวที่เป็นการลงโทษทางวินัย อันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้ฝ่าฝืนหน้าที่หรือระเบียบข้อบังคับแต่อย่างใด กลับได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกับการถูกขังเดี่ยวที่เป็นบทลงโทษทางวินัยเช่นเดียวกัน

5.1.8 การบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุดเนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงได้กำหนดประเภทหรือชั้นของเรือนจำหรือการสั่งให้มีการจัดการแบ่งเขตภายในเรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยให้คำนึงถึงประเภท ชั้น เพศของผู้ต้องขัง หรือด้วยความมุ่งหมายในการอบรมผู้ต้องขังตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ แต่ทางปฏิบัติปัจจุบันเรือนจำส่วนใหญ่แยกประเภทผู้ต้องขังซึ่งเห็นเด่นชัดที่สุดคือผู้ต้องขังหญิงและชายเท่านั้น ส่วนผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีของศาลหรือที่เรียกว่า “คนต้องขัง” เรือนจำไม่สามารถแยกประเภทออกไปคุมขังเป็นสัดส่วนได้อย่างเด็ดขาด ทำให้เกิดปัญหาในการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังซึ่งคดียังไม่ถึงที่สุดที่เรือนจำต้องใช้มาตรการเดียวกันกับผู้ต้องขังซึ่งคดี

ยังไม่ถึงที่สุด ประการสำคัญในกลุ่มมือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยยังระบุการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุดไว้อย่างชัดเจน

5.1.9 การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานเรือนจำกรณีการดำเนินการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่แจ้งวิธีการดำเนินการหรือสิทธิในการร้องทุกข์ หรือวิธีการเข้าถึงสิทธิ หน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการที่เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรือนจำไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริงต่อหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ นอกจากนี้การตรวจสอบข้อร้องทุกข์ ข้อร้องเรียนยังไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการในการตรวจสอบ

5.2 ข้อเสนอแนะ

ตามประเด็นปัญหาจากการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อสรุปนั้น เพื่อให้การดำเนินการขังเดี่ยวผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เป็นไปโดยถูกต้องและเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือการจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขังตามหลักการบังคับโทษจำคุกและเพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่มุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อเข้าสู่สังคมและใช้ชีวิตอยู่กับสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาการขังเดี่ยวของเรือนจำทั่วประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของผู้ต้องขังในเรือนจำ จึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหากับการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำดังนี้

5.2.1 การแจ้งข้อกล่าวหา

กระบวนการบังคับใช้การลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มิได้กำหนดการดำเนินการและลักษณะของห้องขังเดี่ยวไว้อย่างชัดเจนทำให้เกิดปัญหาในการใช้และการปฏิบัติที่แตกต่างกันในหลายเรือนจำ ทำให้เกิดปัญหาการร้องเรียนว่าไม่มีมาตรฐานและเป็นการเลือกปฏิบัติได้ จึงเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อความในกฎกระทรวง ข้อ 99 จากที่กำหนดว่า “ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จักต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่าตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่” โดยเพิ่มเติมเป็นข้อความว่า “ก่อนการพิจารณาข้อกล่าวหาทางวินัยให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิของผู้ต้องขังในกระบวนการพิจารณาโทษทางวินัยตามรูปแบบที่กรมราชทัณฑ์กำหนดและจักต้องให้โอกาสผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่าตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่”

5.2.2 กำหนดลักษณะห้องขังเดี่ยวที่ใช้ลงโทษทางวินัยให้ชัดเจน

เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์รวมถึงกฎกระทรวงมหาดไทยไม่ได้กำหนดถึงลักษณะของห้องขังเดี่ยวเอาไว้จึงทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสนว่าควรนำผู้ต้องขังไปขังเดี่ยวไว้ที่ใด ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในบางครั้งเจ้าหน้าที่จะนำตัวผู้ต้องขังไปขังไว้ในห้องแยกขังที่ใช้เป็นมาตรการเพื่อความความปลอดภัย จึงขอเสนอแนะดังนี้

ในกฎกระทรวงข้อ 118 “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษ ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น”

แก้ไขวรรคแรก โดยเพิ่มเติมข้อความดังต่อไปนี้ “การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษซึ่งไม่ใช่ห้องแยกขังที่ใช้เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัย”

ตอนท้าย ข้อ 118 วรรคแรกที่กำหนดว่า “...ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” การที่ผู้ต้องขังถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำนั้นอาจถูกจำกัดสิทธิบางประการแต่การที่ผู้ต้องขังถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้น สิทธิในการพบทนายความเพื่อปรึกษาคดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง เมื่อกฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ให้ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวพบกับทนายความซึ่งไม่ถูกต้อง นอกจากนี้สิทธิในการได้รับการเยี่ยมจากญาติของผู้ต้องขังก็เป็นสิทธิของผู้ต้องขังที่พึงมีการที่ผู้ต้องขังถูกลงโทษขังเดี่ยวเป็นเพียงการถูกลงโทษทางวินัยเท่านั้น ส่วนเรื่องของสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมก็ยังคงควรมีอยู่ จึงขอเสนอแนะให้ยกเลิกข้อความนี้ข้อความดังกล่าวนี้เสีย

5.2.3 การตรวจสอบสภาพผู้ต้องขังก่อนการพิจารณาลงโทษขังเดี่ยว

ในกรณีการถูกจำคุกเป็นเวลานานๆ ผู้ต้องขังอาจมีปัญหาด้านสุขภาพจิตได้ และการฝ่าฝืนระเบียบวินัยของเรือนจำอาจมีสาเหตุมาจากอาการทางจิตของตัวผู้ต้องขังเองซึ่งไม่เป็นประโยชน์อันใดในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังเหล่านั้น ทางปฏิบัติที่เหมาะสมคือการบำบัดรักษาอาการทางจิตโดยเรือนจำต้องดำเนินการส่งตัวไปรักษาในโรงพยาบาลที่รักษาโรคเหล่านี้โดยเฉพาะ ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มิได้กำหนดให้มีการตรวจสอบสภาพร่างกายหรือสุขภาพจิตของผู้ต้องขังก่อนการดำเนินการขังเดี่ยวพิจารณาลงโทษขังเดี่ยว และกรณีการลงโทษขังเดี่ยวเป็นวินัยผู้อย่างหนึ่งได้กำหนดอยู่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ในมาตรา 36 ดังนี้ “ถ้าปรากฏว่าผู้ต้องขังที่จะได้รับโทษดังว่ามาในมาตราก่อนนั้น เจ็บป่วยหรือมีเหตุอันควรอย่างอื่น ซึ่งจะต้องยกขึ้นพิจารณาจะงดการลงโทษนั้นไว้ก่อนก็ได้”

อนึ่ง พนักงานเจ้าหน้าที่อาจเพิกถอนการลงโทษอย่างใด ๆ เสียได้เมื่อมีเหตุสมควรแต่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ”

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดการตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องขังก่อนการดำเนินการขังเดี่ยว อาจทำให้ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยอาจมีอาการหนักมากขึ้น ซึ่งในบางครั้งอาจถึงแก่ชีวิตจากการขังเดี่ยวก็ได้ ในกรณีที่ได้ลงโทษไปแล้วและยกเลิกหรือระงับในภายหลังนั้นอาจไม่ทันต่อความเสียหายที่ผู้ต้องขังได้รับ ดังนั้นจึงควรแก้ไขมาตรา 36 เป็นข้อความในวรรคแรกดังนี้ “ก่อนการแจ้งข้อกล่าวหาและดำเนินการทางวินัย ให้บุคลากรทางการแพทย์ตรวจสอบสุขภาพของผู้ต้องขังทุกครั้ง”

เพิ่มข้อความในวรรคสอง “ในระหว่างการลงบังคับใช้มาตรการลงโทษทางวินัยที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต หรือสุขภาพกายของผู้ต้องขังให้บุคลากรทางการแพทย์และพัศดีเข้าตรวจตราผู้ต้องขังอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง และหากได้รับการร้องขอจะต้องดำเนินการตรวจสอบสุขภาพร่างผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยโดยทันที”

ใช้ข้อความเดิมในวรรคแรกเป็นวรรคสามดังนี้ “ถ้าปรากฏว่าผู้ต้องขังที่จะได้รับโทษตั้งว่ามาในมาตราก่อนนั้น เจ็บป่วยหรือมีเหตุอันควรอย่างอื่น ซึ่งจะต้องยกขึ้นพิจารณา จะงดการลงโทษนั้นไว้ก่อนก็ได้”

ใช้ข้อความเดิมในวรรคสองเป็นวรรคสี่ดังนี้ “อนึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่อาจเพิกถอนการลงโทษอย่างใดๆ เสียได้เมื่อมีเหตุสมควรแต่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ”

5.2.4 ควรมีการแก้ไขจำนวนวันที่ใช้ในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่คดีถึงที่สุดแล้ว

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มาตรา 35 (6) กำหนดให้มีการขังเดี่ยว 3 เดือน อำนาจในการสั่งใช้คือผู้บัญชาการเรือนจำและตามกฎกระทรวง ข้อ 100 (4) ขังเดี่ยวไม่เกิน 1 เดือน อำนาจในการสั่งใช้คือ พิศดีเรือนจำ การที่ผู้ต้องขังฝ่าฝืนและกระทำผิดวินัยเรือนจำและมีการลงโทษขังเดี่ยวก็เพื่อที่จะแยกผู้ต้องขังนั้นออกจากผู้ต้องขังอื่นก็เพื่อที่จะทำให้ผู้ต้องขังนั้นเจ็ดหลาบและสำนึกกับความผิดที่ได้กระทำขึ้นแต่การลงโทษขังเดี่ยวในระยะเวลา 3 เดือนถือว่ายาวนานเกินไป เพราะอาจทำให้ผู้ต้องขังเกิดภาวะทางจิตหรือเกิดการเครียดแค้นซ้ำกว่าเดิมท้ายที่สุดอาจทำให้ผู้ต้องขังดูร้ายเกินควบคุม การขังเดี่ยวที่เป็นระยะเวลา นานนอกจากไม่เกิดประโยชน์ใดๆแล้วยังเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังเกินสมควรและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอีกด้วย ในประเด็นนี้ขอเสนอแนะว่า การลงโทษขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มาตรา 35 (6) ขังเดี่ยว 3 เดือน เป็นการลงโทษขังเดี่ยวที่ยาวนานเกินไป จึงขอแก้ไขเป็น “ขังเดี่ยวไม่เกิน 1 เดือน” อันเป็นไปตามกฎกระทรวงซึ่งเป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำที่สามารถจะสั่งได้อยู่แล้ว

5.2.5 การมีตัวแทนทางด้านกฎหมาย

การดำเนินการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตหรือร่างกายของผู้ต้องขังได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการที่รวบรัดและละเลยต่อสิทธิต่างๆ ของผู้ถูก

กล่าวหา ส่งผลโดยตรงต่อตัวผู้ถูกกล่าวหาที่ถูกขังเดี่ยว โดยไม่รู้ว่าจะแก้ข้อกล่าวหาอย่างไรได้บ้าง ดังนั้นการให้โอกาสในการแก้ข้อกล่าวหา ผู้ต้องขังต้องมีสิทธิรับรู้ถึงสิทธิในกระบวนการ และมีเครื่องมือที่รักษาสิทธิของตนเอง เนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมากนัก ดังนั้นเครื่องมือที่ดีที่สุดคือ การมีที่ปรึกษาที่ผู้ต้องขังรู้สึกวางใจได้ โดยปรึกษาอาจเป็นทนายความก็ได้ หรือกรณีที่ผู้ต้องขังมีความสามารถที่จะจัดหาเองได้ หรือการมีที่ปรึกษาจากบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อน ญาติ หรือแม้แต่เจ้าพนักงานเรือนจำที่ผู้ต้องขังมีความไว้วางใจ ดังนั้นจึงเสนอให้มีการกำหนดการมีตัวแทนหรือที่ปรึกษากฎหมายโดยกำหนดในกฎกระทรวงเป็นข้อที่ 99/1 ดังนี้ วรรคแรก “ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยเรือนจำ มีสิทธิได้รับคำปรึกษาจากตัวแทนทางกฎหมาย บุคคลที่ใกล้ชิด ญาติมิตร หรือบุคคลที่ไว้วางใจตามสมควรและภายในระยะเวลาที่เรือนจำกำหนด”

วรรคสอง “สิทธิตามวรรคแรก ผู้ต้องขังอาจสูญเสียได้ กรณีดังกล่าวให้เจ้าพนักงานเรือนจำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการทางวินัยที่ถูกต้องตามสมควร”

5.2.6 อำนาจในการสั่งใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยว

ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามกฎกระทรวงได้กำหนดตำแหน่งเจ้าพนักงานเรือนจำที่มีอำนาจไว้ 3 ตำแหน่งคือ พัสดี สารวัตรเรือนจำ และผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่เป็นปัญหา แต่กรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดต่อผู้บัญชาการเรือนจำและเข้าหลักเกณฑ์การขังเดี่ยวนั้น หากให้ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้พิจารณาสั่งให้ลงโทษขังเดี่ยวด้วยตนเองย่อมเป็นเรื่องของหลักการผลประโยชน์ขัดกัน อาจทำให้เกิดข้อสงสัยในความเป็นกลางหรือความมีอคติของผู้บัญชาการเรือนจำได้ ดังนั้นเพื่อความโปร่งใสในการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังควรแก้ไขกฎกระทรวงข้อ 103 เกี่ยวกับอำนาจลงโทษทางวินัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่กำหนดว่า “ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479” โดยเพิ่มข้อความเป็นวรรคสองดังนี้คือ “กรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยต่อผู้บัญชาการเรือนจำให้ผู้ตรวจราชการประจำเขตที่เรือนจำตั้งอยู่เป็นผู้มีอำนาจดำเนินการทางวินัยต่อผู้ต้องขังนั้น”

5.2.7 มาตรการพิเศษเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ

เนื่องจากในประเด็นนี้เจ้าหน้าที่ยังเกิดความสับสนเกี่ยวกับสถานที่ใช้ลงโทษขังเดี่ยวกับสถานที่ที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษเพื่อความปลอดภัย จึงขอเพิ่มเติม กฎกระทรวง ข้อ 42 จากข้อความเดิม “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่ารวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่น ในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมีเหตุพิเศษอย่างอื่น ซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขัง ก็ให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่น” เป็นข้อความว่า “ผู้ต้องขังซึ่งไม่น่ารวมอยู่กับผู้ต้องขังอื่น ในประเภทของตน โดยจะก่อการร้ายหรือมี

เหตุพิเศษอย่างอื่น ซึ่งควรจะแยกควบคุมกักขัง ก็ให้แยกไปรวมไว้ในประเภทอื่นหรือสถานที่อื่นซึ่งกำหนดไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะและมีใช้สถานที่สำหรับใช้เพื่อการลงโทษทางวินัย”

5.2.8 ยกเลิกกรณีการลงโทษขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุด

ปัจจุบันในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) และคู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยได้กำหนดการขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุดไว้ให้ลงโทษโดยชัดเจนและได้มีการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุดมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการลงโทษขังเดี่ยวเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดที่ใช้ลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย หากผู้ต้องขังในคดีที่ยังไม่ถึงที่สุดถูกบังคับให้ถูกขังเดี่ยวจะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังอย่างร้ายแรง เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญที่สันนิษฐานไว้ว่าก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดจะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นเช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่ศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ซึ่งให้ความรับรองและคุ้มครองเอาไว้ นอกจากนี้การที่เรือนจำยังไม่มีการแยกผู้ต้องขังประเภทคดียังไม่ถึงที่สุดออกควบคุมต่างหากอย่างเด็ดขาดแต่ได้มีการควบคุมปะปนกับนักโทษเด็ดขาด ซึ่งการขังเดี่ยวที่เป็นบททางวินัยได้มีการครอบคลุมไปถึงผู้ต้องขังประเภทคนต้องขัง ตามความหมายของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ไปด้วยนั้น

ดังนั้นกรณีนี้ควรแก้ไขโดยการบังคับให้มีการแยกผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดออกไปคุมขังต่างหากอย่างเป็นรูปธรรม และให้ยกเลิกการขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังที่คดียังไม่ถึงที่สุด โดยเห็นควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 11 วรรคสองซึ่งเดิมบัญญัติไว้ว่า “คนต้องขังและคนฝากให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้” แก้ไขเป็น “คนต้องขังและคนฝากให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดโดยชัดเจน” และควรยกเลิกการขังเดี่ยวผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) และยกเลิกการขังเดี่ยวในคู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยเรือนจำเพื่อเป็นไปตามหลักประกันของรัฐธรรมนูญ

5.2.9 การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจเจ้าพนักงานในการดำเนินการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขัง

ปัญหาในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังได้มีการกำหนดเป็นหลักประกันการดำเนินการไว้โดยการตรวจสอบภายในองค์กรของราชทัณฑ์ และองค์กรภายนอกที่เป็นองค์กรอิสระต่างๆ ตลอดจนองค์กรศาล แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบดังกล่าวยังอยู่ในภาคราชการเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังไม่เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบด้วย จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ภาคประชาชนจะได้รับความโปร่งใสและอาจมีส่วนช่วยในการออกแบบการแก้ไขผู้ต้องขัง หรือบุคคลที่สังคมพึงประสงค์ต่อไปในอนาคต เช่น ประเทศเกาหลีในกรณี การลงโทษทางวินัยได้กำหนดให้เอกชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการลงโทษด้วยอีกทางหนึ่ง จะเห็นได้ว่าหากมีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ผู้ใช้

อำนาจในการลงโทษเกิดความเป็นกลางมากขึ้น ดังนั้นการดำเนินการที่เหมาะสมคือการให้ภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการตรวจสอบร่วมกับภาคราชการ เช่นอาจร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจเรือนจำ โดยการคัดเลือกมาจากภาคประชาชนในท้องถิ่นที่เรือนจำตั้งอยู่ หรือในรูปของอาสาสมัครที่ได้รับการตรวจสอบคุณสมบัติ และประวัติที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตามปัญหาในการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังจะได้รับการแก้ไขหรือคลี่คลายลงได้หรือไม่ขึ้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของราชทัณฑ์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บังคับโทษที่ต้องมีความเป็นภาวะวิสัย เสียสละ อดทน ทุ่มเทในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดี คำนึงประโยชน์ส่วนรวมของสังคมเป็นหลัก การปฏิบัติงานโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความเข้าใจในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในหลักสากลและตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด อีกทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งหมายให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโทษขังเดี่ยวผู้ต้องขังในเรือนจำสอดคล้องกับหลักการสากล และคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับความยากลำบากในชีวิตจากการถูกบังคับโทษจำคุกที่ถูกตัดอิสระภาพ ดังนั้นการปฏิบัติโดยการลงโทษขังเดี่ยวต่อผู้ต้องขังนอกจากจะเป็นการเพิ่มความทุกข์ยากให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นแล้วควรปฏิบัติเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายให้อำนาจด้วยความถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม และไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ปริญญา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฎกระทรวง (ฉบับที่ 1-14) ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479.
- กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). *คู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย*. กรุงเทพฯ: ราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง*.
ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- กรมราชทัณฑ์. (2541). *สารานุกรมราชทัณฑ์นานาชาติ*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ*. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. (2547). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.
- “ข้างเดียว” ปัญหาสิทธิมนุษยชน (ไม่) ใหม่ในคุกอเมริกัน สืบค้น 9 ตุลาคม 2557, จาก <http://news.voicetv.co.th/global/84331.html>
- คณิต ฅ นคร. (2551). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ฅ นคร. (2551). *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ฅ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8 ฉบับปรับปรุงใหม่และแก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2541). *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2544). *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่สัมภวิธรรม*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหาจำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณัฐกิตต์ บุญจันทร์. (2550). *มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยชิน. (2555). *ทฤษฎีการลงโทษ* (หน่วยที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2550). *มุมมองใหม่ในกฎหมายอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธรรมฤทธิ์ สีตะปะดล. (2549). *การขังจำเลยไว้ภายหลังที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษายกฟ้อง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธานี วรภัทร์. (2549). การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. *บทบัณฑิตย*, 62, ตอน 2, 87-116.
- ธานี วรภัทร์. (2550). *กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก*. *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 7(2), 90-149
- ธานี วรภัทร์. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธานี วรภัทร์. (2554). *วิกฤตราชทัณฑ์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธานี วรภัทร์. (2555). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นัทธี จิตสว่าง. (2557). *บทความเรื่อง เรือนจำความมั่นคงสูงสุด (Supermax Prison)*. สืบค้น 9 ตุลาคม 2557, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/479797>
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). *หลักทัณฑ์วิทยา*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. *คำว่า กระด้างกระเดื่อง*. สืบค้น 13 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=4418>
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479.
- พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539.
- ระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการยกเลิกระเบียบกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 เรื่องการลงโทษ เขียน พ.ศ. 2480 ลงวันที่ 12 เมษายน 2548.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา.

- วิสัย พฤษภาคม. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร.
- ศาลอุทธรณ์ศาลสหรัฐฯ ได้ตัดสินให้นักโทษฟ้องรัฐได้ รวมถึงกรณีข้างเคียง เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2014. สืบค้น 15 ตุลาคม 2557, จาก <http://www.prisonlaw.com/events.php>
- ศิริพร ตังคณานุกุลชัย. (2549). *การใช้กำลังรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่: การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สทรน รัตนไพจิตร. (2527). *ความประสงค์ของการลงโทษอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธรรม วงศ์จร. (ม.ป.ป.). *คู่มือปฏิบัติงานเจ้าพนักงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์*. เชียงใหม่: ดาราวรรณการพิมพ์.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 197 ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2521 เรื่องตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ 0706.4/44260 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2555 เรื่องแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ 0706/18286 วันที่ 22 ตุลาคม 2553 เรื่องแจ้งผลการพิจารณาข้อหาหรือเกี่ยวกับการพบทนายความของผู้ต้องขังในระหว่างถูกลงโทษขังเดี่ยว
- หนังสือสำนักงานปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ที่ ขธ 1204/36 ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2552 เรื่องผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีร้องเรียนของนาย ว.(นามสมมุติ).
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2552). *ทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อารีลักษณ์ สินธพพันธ์. (2531). *การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม รัฐอมฤต นพนธิ สุริยะ, และบรรเจิด สิงคนดี. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ภาษาต่างประเทศ

Execution of Sentences Law.

Human Rights Senate Judiciary Committee, Subcommittee on the Constitution, Civil Rights and
Human Rights Reassessing Solitary Confinement

German Basic Law.

Günther Kaiser/Heinz Schöch. (2003). *Strafvollzug, Eine Einführung in die Grundlagen*.

Hidelberg: C.F.Müller Verlag

Klaus Laubenthal. (2008). *Strafvollzug, Fünfte, neu bearbeitete Auflage*. Heidelberg: Springer.

Stephen Livingstone, & Tim Owen. (1999). *Prison law (2nd ed)*. Oxford: Oxford University
Press.

The Prison Law.

The midwest coalition for human rights (coalition or midwest coalition) “Reassessing Solitary
Confinement: The Human Rights, Fiscal, and Public Safety Consequences”

Tuesday, June 19th, 2012

“The Human Rights, Fiscal, and Public Safety Consequences” June 19, 2012.

๕๒๕

ภาคผนวก

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ 0706/18286 วันที่ 22 ตุลาคม 2553 เรื่องแจ้งผลการพิจารณา
ข้อหาหรือเกี่ยวกับการพบทนายความของผู้ต้องขังในระหว่างถูกลงโทษขังเดี่ยว

อ้างตามหนังสือที่ 1111/2553 ลงวันที่ 13 กันยายน 2553

ตามหนังสือที่อ้างถึงเรียนจากกลางคลองไผ่ลงโทษทางวินัย นักโทษ ว. โดยลดชั้น 1 ชั้น
ตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก 60 วัน และขังเดี่ยวมีกำหนด 3 เดือน ในความผิดฐานทำร้ายร่างกาย
ผู้ต้องขังอื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย และครอบครองสิ่งของต้องห้าม (ใช้เหล็กแหลม
เป็นอาวุธ) ต่อมาในระหว่างที่นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยดังกล่าว ทนายความของนักโทษ ว. ได้
ขอพบเพื่อปรึกษาคดีในข้อหาพยายามฆ่าผู้อื่น ในเขตท้องที่ สภ.ราชบุรี อีกคดีหนึ่ง ซึ่งพนักงาน
สอบสวน ได้ดำเนินคดีและแจ้งข้อกล่าวหาแก่นักโทษ ว. แล้ว แต่เรือนจำมีคำสั่งไม่อนุญาตให้
ทนายความเข้าพบ โดยให้เหตุผลว่า นักโทษ ว. ถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว 3 เดือน ตาม
กฎหมายกระทรวงมหาดไทยข้อ 118 ไม่สามารถให้เยี่ยมหรือพบปะผู้ใดได้ ทนายความจึงมีหนังสือ
ถึงผู้บัญชาการเรือนจำคลองไผ่ พิจารณาทบทวนคำสั่งดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วย
กฎหมาย จึงขอหารือว่า คำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร

กรมราชทัณฑ์ พิจารณาแล้วขอเรียนว่า ตามกฎกระทรวงข้อ 118 ซึ่งกำหนดวิธีการ
บังคับโทษขังเดี่ยวไว้ประการหนึ่งว่า “ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น” หมายความว่ารวมถึง
ทนายความด้วยหรือไม่ นั้น จะเห็นได้ว่า การกำหนดวิธีการบังคับโทษขังเดี่ยวตามกฎกระทรวงฯ ข้อ
นี้จะมีการตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนซ้อนอยู่ในการลงโทษขังเดี่ยวในคราวเดียวกัน โดย
หนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/ว 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508 ได้ระบุว่า ผู้ต้องขังที่ถูก
ลงโทษขังเดี่ยวนั้น ย่อมตัดไม่ได้รับการเยี่ยมเยียนด้วย และเมื่อการตัดการอนุญาตให้ได้รับการ
เยี่ยมเยียนฯ เป็นโทษตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มีข้อยกเว้น
เรื่องสิทธิในการพบปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวตามที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อลงโทษขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน ตามคำสั่งดังกล่าว ได้รวม
โทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้ยกเว้น
สิทธิในเรื่องการพบทนายความไว้ ดังนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 118 และหนังสือสั่งการกรมฯ ฉบับนี้
จึงต้องยกเว้นกรณีพบและปรึกษาทนายความด้วย จึงเห็นว่า กรณีการห้ามติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่น
ทั้งสิ้นนั้น ผู้อื่นในความหมายนี้ มิได้รวมถึงทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อันเป็นสิทธิขั้น
พื้นฐานของผู้ต้องขังหรือจำเลยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้น เรือนจำกลางคลองไผ่ จึงไม่สามารถอ้างพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช
2479 ประกอบกฎกระทรวงข้อ 118 ในการยืนยันคำสั่งเรือนจำคลองไผ่ กรณีไม่อนุญาตให้

ทนายความเข้าพบนักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีของนักโทษ ว. ตกเป็นผู้ต้องหาได้ คำสั่งเรือนจำกลาง
คลองไผ่ที่ไม่อนุญาตให้นักโทษ ว. พบทนายความเพื่อปรึกษาคดี ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงให้
เรือนจำกลางคลองไผ่ยกเลิกคำสั่งไม่อนุญาตดังกล่าวเสีย พร้อมอนุญาตให้ทนายความเข้าพบ
นักโทษ ว. เพื่อปรึกษาคดีความได้

บทสัมภาษณ์

1. นายเทวินทร์ วิเศษ

นักพัฒนาวิชาชำนาญการ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

ได้ให้ความรู้ในแนวทางปฏิบัติและความเห็นเกี่ยวกับการขังเดี่ยวดังต่อไปนี้ มาตรการพิเศษหมายถึง นักโทษในคดีอุกฉกรรจ์ หรือในคดีประชาชนให้ความสนใจ ในกรณีคดีที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษจะจัดให้ผู้ต้องขังรายนั้นอยู่ในห้องคนเดียวโดยไม่ให้ออกมาพบเจอใครทั้งสิ้น ในแง่นี้ก็เพื่อเป็นมาตรการในการคุ้มครองตัวนักโทษรายนั้น ไม่ให้ถูกทำร้าย อาจจะมีการฆ่าตัดตอนเกิดขึ้นเพื่อทำลายพยานหลักฐานในการสาวถึงตัวขังจึงต้องเอาตัวนักโทษรายนั้นไปกักตัวไว้เพื่อเป็นการรักษาความปลอดภัยของตัวนักโทษเอง โดยผู้คุมจะให้อยู่ในห้องนอนเดี่ยวตลอดทั้งวัน สิ่งอำนวยความสะดวก มีพัดลม ห้องน้ำ จะไม่ให้นักโทษรายนั้นออกมาตลอดระยะเวลา 24 ชั่วโมง ในการขังไว้จะดูระยะเวลาหนึ่งโดยดูสภาพแวดล้อมต่างๆ เหตุผลที่ต้องกักตัวไว้เช่นนี้เพราะในเรือนจำมีผู้ต้องขัง 500 กว่าคน แต่มีผู้คุม 4-5 คน การดูแลนักโทษรายนั้นอาจไม่เพียงพอและเพื่อความปลอดภัยของตัวนักโทษและเรือนจำ ขนาดของห้องประมาณ 2 คูณ 4 เมตร

นักโทษที่ป่วยทางจิตหรือพิศสุราเรื้อรัง จะแยกตัวจากนักโทษรายอื่น โดยนักไปขังไว้คนเดียว เพื่อความปลอดภัยของผู้ต้องขังอื่นด้วย

ในส่วนของอาหารทั้งมาตรการพิเศษและขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัยจะไม่อนุญาตให้ญาตินำอาหารเข้ามาไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม การเยี่ยมนักโทษรายที่ถูกขังเดี่ยวก็จะถูกงดเยี่ยมไปด้วยในตัว

การที่ผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัยจะขังไปตลอด 24 ชั่วโมงโดยไม่ให้ออกมา ขนาดของห้องจะเล็ก ผนึ่งทั้งสามด้านเป็นปูนไม่มีช่องระบาย และประตูทางเข้า ส่วนด้านบนมีมุ้งรวดไว้ระบายอากาศเป็นช่อง การขังเดี่ยวหมายถึงนักโทษมีพฤติกรรมที่ต่อต้าน ทำผิดซ้ำซ้อน ทะเลาะวิวาทกัน ซึ่งเป็นไปตาม พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ 2479 ให้อำนาจในการลงโทษขังเดี่ยวได้

โดยปกติให้ผู้บัญชาการเป็นผู้สั่งมีอำนาจในการกำกับดูแลเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังทั้งปวง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรือนจำ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายวินัยจะทำบันทึกและส่งให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ในการที่ผู้บัญชาการเรือนจำสั่งลงโทษขังเดี่ยวจะนำผู้ต้องขังเข้าวันนั้นเลย การตรวจทางแพทย์ในทางปฏิบัติจะไม่มีการตรวจก่อนนำผู้ต้องขังไปขังเดี่ยว โดยผู้ให้สัมภาษณ์มองว่าการขังเดี่ยวเป็นโทษขั้นสุดท้ายที่จะลงโทษกับนักโทษแล้ว จะมีการลงโทษเป็นไปตามลำดับก่อนอย่างน้อยการที่เอานักโทษไปขังเดี่ยวไว้ 3 เดือนก็จะทำให้เรือนจำสงบขึ้น ทำให้การบริหารจัดการง่ายขึ้นและไม่เป็นปัญหากับนักโทษอื่น

และมองว่า สมควรที่จะให้มีการลงโทษขังเดี่ยวต่อไป เพราะเมื่อนักโทษถูกเข้ามาในเรือนจำแล้วจะต้องเคารพในกฎกติกาที่มีอยู่ไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ และเรือนจำพิเศษกรุงเทพฯ พุดได้ว่าเป็นเรือนจำที่เรียบร้อยที่สุดในบรรดาเรือนจำและทัณฑสถาน 143 แห่งทั่วประเทศ

2. วินัย หมวกมณี

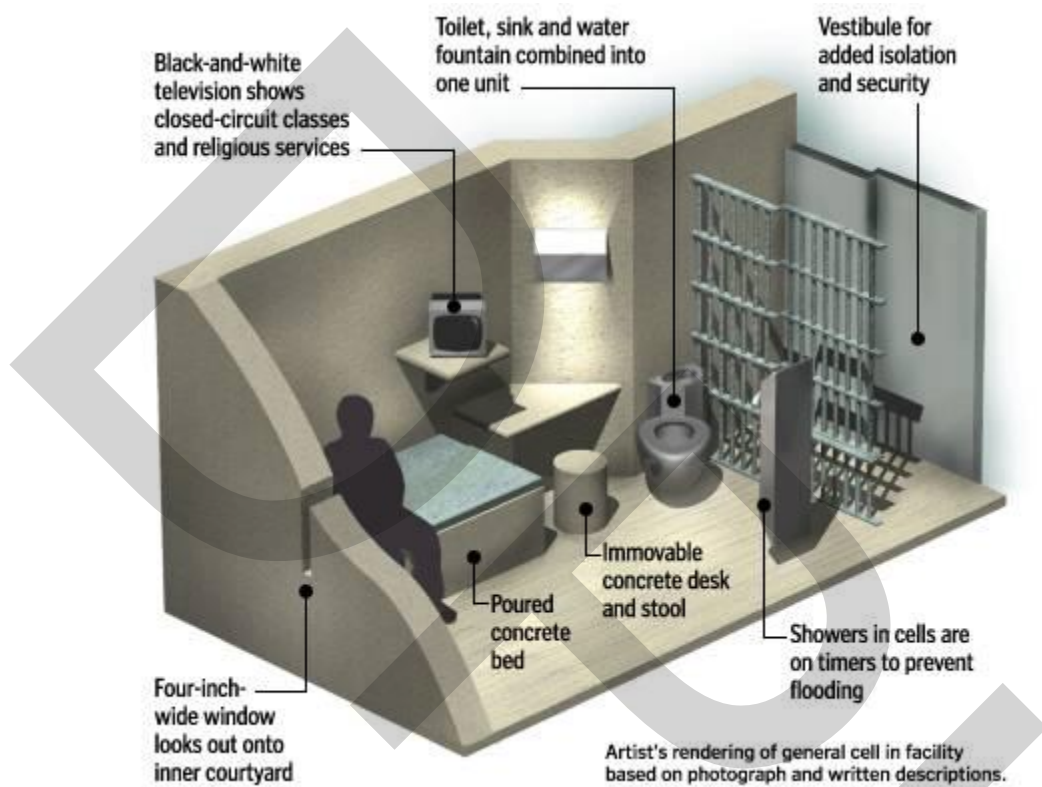
เจ้าหน้าที่นิติกร ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร

มาตรการพิเศษใช้วิธีการแยกขังซึ่งไม่ใช่การขังเดี่ยวที่เป็นโทษทางวินัย เป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัยต่อตัวผู้ต้องขังเองและอาจจะมีเหตุผลอื่นก็ได้ ในการสั่งเป็นอำนาจของพัศดีและอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำ โดยผู้บัญชาการเรือนจำจะใช้การขังเดี่ยวได้นานกว่า หลักเกณฑ์ที่กำหนดอยู่ในกฎกระทรวงข้อ 42

ลักษณะของห้องในในกฎหมายไม่ได้กำหนด แต่ที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางมีห้องขังเดี่ยวซึ่งเป็นตึก ในกรณีที่ถูกกระทรวงกำหนดไว้ในข้อ 114 หากมีกรณีเกิดขึ้นนอกกรอบหลักเกณฑ์การขังเดี่ยว ผู้บัญชาการเรือนจำก็อาจสั่งขังเดี่ยวได้ เป็นดุลพินิจแต่ก็ต้องขออนุญาตกฎหมายปกครองว่า การกำหนดดุลพินิจได้แค่ไหน อย่างไร ต้องเหมาะสมและตอบสังคมได้

ในการสั่งขังเดี่ยว ในสมัยก่อนผู้บัญชาการเรือนจำสั่งขังได้ทันที แต่ในปัจจุบันต้องตั้งคณะกรรมการ โดยกรมราชทัณฑ์ได้ออกหนังสือเวียนมาฉบับหนึ่ง โดยกำหนดให้เป็นคู่มือหากผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นมา จึงเป็นมาตรฐานของกรม ต้องตั้งคณะกรรมการ และต้องตั้ง การตั้งกรรมการนั้นไม่ใช่กฎหมายแต่เป็นการปฏิบัติต่อกันมา ซึ่งเป็นคล้ายๆ จารีตประเพณี คณะกรรมการมาจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำนั่นเอง

ภาพลักษณะห้องขังเดี่ยวของต่างประเทศ

นัทธี จิตสว่าง บทความเรื่อง เรือนจำความมั่นคงสูงสุด (Supermax Prison)

แหล่งสืบค้น <https://www.gotoknow.org/posts/479797>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

นายเริงชัย สีนกอง

ปีการศึกษา 2553 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ปีการศึกษา 2558 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 42

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ

สภานายความ

